

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS

Rolandas Bulotas

**JAUNIMO MOKYKLŲ VEIKSMINGUMAS UŽTIKRINANT JAUNUOLIŲ
„IŠKRITUSIŲ“ IŠ BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ TEISĘ Į
MOKYMOSI TĘSTINUMĄ**

Magistro darbas

Studijų programa *Vaiko teisių apsaugos vadyba*

Darbo vadovas:
Prof.habil.dr. A.Juodaitytė

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kokiam nors laipsniui ar kvalifikacijai
įgyti .....Rolandas Bulotas
(studento parašas)

ŠIAULIAI, 2009

Turinys

IVADAS.....	3
1.JAUNIMO MOKYKLOS VEIKSMINGUMAS UŽTIKRINANT „IŠKRITUSIŲ“ JAUNUOLIŲ IŠ BENDROJO LAVINIMO MOKYKLŲ TEISĘ Į MOKYMOSI TĘSTINUMĄ TEORINIS PAGRINDIMAS.....	14
1.1. Jaunimo mokyklų paskirtis ir veiksmingumas Lietuvos švietimo sistemoje.....	14
1.2. Bendrojo lavinimo mokyklų nelankymo ir jaunuolių mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežasčių analizė Lietuvoje ir užsienyje.....	24
1.3. Vaiko teisių socialiniai, kultūriniai ir psichopedagoginiai pagrindai.....	46
1.3.1. Vaiko teisės į mokslą istorinis kultūrinis kontekstas.....	46
1.3.2. Vaiko teisių raiška Lietuvos švietimo sistemoje.....	48
2. JAUNIMO MOKYKLŲ VEIKSMINGUMO (UŽTIKRINANT „IŠKRITUSIŲ“ JAUNUOLIŲ TEISĘ Į MOKYMOSI TĘSTINUMĄ) EMPIRINIS TYRIMAS.....	56
2.1. Tyrimo metodologija, metodai, procesas	56
2.2. Empirinio tyrimo rezultatai.....	63
2.2.1. Vaiko teisės į mokymąsi kategorijos Lietuvos Respublikos dokumentuose (Kontent - analizė).....	63
2.2.2. Mokinių reprezentacijų turinys į sąlygas mokymuisi Jaunimo mokykloje bei aplinką.....	69
2.2.3. Tėvų (globėjų) požiūris į vaikus, jų mokymąsi ir jų ateitį.....	86
2.2.4. Mokytojų reprezentacijos į Jaunimo mokyklų veiksmingumą užtikrinant jaunuolių teises į mokymąsi tęstinumą.....	104
IŠVADOS.....	120
REKOMENDACIJOS.....	122
LITERATŪRA.....	124
PRIEDAI.....	130

IVADAS

MOKSLINĖS PROBLEMOS AKTUALUMAS

Kiekvienas vaikas (10-18 metų) nori augti ir tobulėti. Vaikui augant formuojasi jo charakterio bruožai, asmeninės savybės, protiniai bei fiziniai sugebėjimai. Įgyjama savarankiškumo, žinių, todėl labai svarbu, kad kiekvienam vaikui būtų sudarytos galimybės visa to siekti. Siekimas tapti lygiaverčiu ir naudingą visuomenės nariu gali vykti tuomet, jeigu visiems vaikams yra užtikrinama teisė į mokymąsi, kuris yra neatskiriama jo pozityvios socializacijos proceso dalis (Juodaitytė, 1999,2000; Kvieskienė, 2001).

Lietuvos Respublikos vyriausybė, ratifikuodama Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją (1995), įsipareigojo gerbti ir užtikrinti visas Vaiko teisių Konvencijoje numatytas teises (vaiko orumas, saviraiška, teisė į informaciją, į kokybiškas ugdymo paslaugas, socialinę teisinę pagalbą ir kt.). Parengus Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą (1996), buvo numatoma taikyti prevencines priemones sistemingai lankyti mokyklą, bei įgyti bendrąjį išsilavinimą. Įstatyme buvo atkreiptas dėmesys ir į būtinybę mažinti moksleivių skaičių paliekančių mokyklą, nes tuo metu Lietuvoje jau buvo nemažas skaičius (2000 m. – 789, 2001 m. – 684, 2002 m. – 550, 2003 m. – 572; Lietuvos švietimas skaičiais, LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2006, psl.44). Buvo numatyta, jog valstybės įsipareigojimai vaikų atžvilgiu turi būti vertinami gana plačiai, neapsiribojant vien tik pakankamų išteklių mokykloms paskirstymu. Buvo rengiami įstatymai įpareigojantys vaikus lankyti mokyklas, o ugdymo įstaigoms - užtikrinti moksleiviams patrauklų mokyklų veiklą. Siekiant nelankomumo prevencijos, siūloma mokykloms ne tik profesionaliai pateikti žinias, bet ir sukurti palankų socialinį, kultūrinį klimatą, skatinantį vaikų savarankiškumą, norą ieškoti, tirti ir kurti. Tuo metu atlikti tyrimai išryškino šias pagrindines moksleivių iškritimo iš bendrojo lavinimo mokyklų priežastis: vaikų nepriežiūra šeimoje, socialiai silpnų šeimų skaičiaus didėjimas gyvenančių iš socialinių pašalpų ir neturinčių pastovaus darbo, motyvacijos silpnėjimas (Laužikas, 1993,1997; Vaitkevičius, 1988, 1997; Jovaiša,1996, 1997; Bajoriūnas, 1995, 1997; Dereškevičius, 1996, 2000; Rimkevičienė , 2000, 2001; Targamadzė , 2000; Rupšienė, 2000 ir kt.).

Analizuojant moksleivių iškritimo iš bendrojo lavinimo mokyklos ypatingas dėmesys buvo atkreiptas į situaciją šeimoje ir vaikų ugdymo kokybę mokyklose. Kokybiška mokykla (Černius, 1997; Gleason, Dynarski, 2002; Rathe,1999; Rupšienė, 2000) suprantama kaip mokykla, kuri orientuota į vaiko galimybes, siekianti, kad vaikai joje galėtų sėkmingai mokytis, daug pasiektų gyvenime, būtų savimi pasitikintys, patenkinti, atsparūs gyvenimo iššūkiams.

Už vaiko nuoseklų mokymąsi mokykloje atsako ir tėvai, nes nuo vaiko ugdymo, priežiūros kokybės priklauso jo mokymosi motyvacija, požiūris į mokymą(-si). Pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą (2000) ir Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymą (2003) tėvų pirmąją pareigą yra sudaryti sąlygas, jog vaikas galėtų lankyti mokyklą ir užtikrinti sistemingą jos lankomumą. Valstybė įsipareigoja suteikti socialinę ir finansinę paramą toms šeimoms, kurios pagal savo socialinę ekonominę situaciją yra nepajėgios sudaryti vaikams tinkamas sąlygas mokyklos lankymui. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (2003) įpareigojamos mokyklos suteikti mokykloms paramą iškilus mokymosi sunkumams.

Pastaruoju metu kuriamas tinklas (Pedagoginės psichologinės tarnybos, Krizių centrai, Jaunimo linijos, Užimtumo centrai, Vaiko dienos centrai ir kt.) institucijų teikiančių pedagoginę, psichologinę pagalbą vaikui. Pedagoginė psichologinė tarnyba užtikrina psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių asmenų ugdymosi veiksmingumą, psichologinį atsparumą teikiant reikalingą konsultacinę pagalbą tėvams, pedagogams, ugdymo įstaigų specialistams. Vaiko teisių apsaugos tarnyba savivaldybės teritorijoje įgyvendina pagrindines Jungtinių Tautų Organizacijos 1989 metų Vaiko teisių konvencijos nuostatas, vykdo vaiko teisių apsaugą, įstatymų nustatyta tvarka gina vaiko teises ir teisėtus interesus, organizuoja ir prižiūri be tėvų globos likusių vaikų globą (rūpybą). Šių tarnybų veikla ypač svarbi tuomet, kai susiduriama su tėvų abejingumu ir neatsakingu požiūriu į mokyklos nelankymo problema, nesugebėjimu kontroliuoti savo vaikų elgesio.

Siekiant pritaikyti labiausiai vaiko poreikius atitinkančias iškritimo iš bendrojo lavinimo mokyklos prevencines strategijas ir užtikrinti efektyviausių priemonių parinkimą, pirmiausiai reikia išsiaiškinti vaiko vengimo lankyti mokyklą priežastis.

Atsiranda toks reiškinys, kaip nenoras mokytis arba vengimas lankyti mokyklą (Rupšienė, 1999, 2000; Rimkevičienė, 2000; Tamutienė, 2006). Mokslininkai teigė, jog tai atsakas į tėvų per mažą vaikui rodomą dėmesį, kuomet dėl profesinės veiklos ar asmeninio gyvenimo nesuderinamumo stokojama laiko pasikalbėti su vaiku apie jo problemas bei išgyvenimus. Yra ir kitokių priežasčių. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktas tyrimas (2006, 2008) atskleidė, jog vaikai praranda glaudų ryšį su tėvais pastariesiems išvykus gyventi ir dirbti į užsienį, o globą patikėjus artimiesiems giminaičiams ar šeimos draugams. Tai viena iš vaikų socialinių rizikos grupių, kurie dažnai „iškrenta“ iš nuoseklaus mokymosi bendrojo lavinimo mokykloje.

Mokyklos lankomumui svarbu šeimoje vyraujanti drausmė, požiūris į vaiko santykius su mokykla. Jeigu šeimoje vaikui yra nustatytos netinkamos taisyklės ir elgesio standartai (pvz. tėvai pateisina vaiko trumpalaikį mokyklos nelankymą ar atskirų pamokų praleidinėjimą, nekontroliuoja,

nesidomi vaiko mokslu), tikėtina, kad ilgainiui šios taisyklės paskatins vaiką nelankyti mokyklą (Rupšienė, 2000; Rumberg, 1995).

Be to, vaiko teisės į nuoseklų mokymąsi įgyvendinimui turi įtakos ir šeimos patiriamas skurdas bei socialinė atskirtis, nes skurdas yra vienas iš veiksnių ugdančių ir atitinkamą vaiko santykių kultūrą su mokykla (Juodaitytė, 1999, 2003). Vaikai iš mažas pajamas gaunančių šeimų – ypač berniukai – turi daugiau elgesio problemų, dažniau vengia mokslo ar yra pašalinami iš mokyklos. Nenoras lankyti mokyklą tokiems vaikams kyla ir dėl dažniau dėl skurdo patiriamų patyčių ar tiesiog klasės draugų ignoravimo.

Analizuojant priežastinius mokyklos nelankymo priežastis, dėmesį tenka skirti tokioms mokyklos ypatybėms kaip – organizacinė kultūra ir klimatas. Mokyklos mikroklimatas, kuris priklauso nuo konkrečios mokyklos valdymo būdo, tradicijų, mokyklos bendruomenės narių – vaikų ir mokyklos administracijos bei mokytojų – vaikų tarpusavio santykių. Autoriai R. Želvys (1999), J. Rathe (1999) teigia, kad tarpusavio santykiai mokykloje lemia gerą mokinių savijautą ir norą lankyti mokyklą bei siekti tobulėjimo. Tačiau atlikti tyrimai atskleidė daug negatyvių mokyklos gyvenimo reiškinių (Rupšienė, 2000; Butvilas, 2005): neretai ugdymo įstaigos bendruomenės nariai (pedagogai, administracija) visą dėmesį skiria nurodymams ką turi mokiniai mokykloje ar pamokoje daryti, nepakankamai išsiginama į socialinės rizikos grupės vaikų problemas, ypač tų, kurių atsiradimas sąlygotas naujų socialinių, ekonominių, kultūrinių reiškinių šeimose (tėvų emigrantų vaikai, vaikai patyrę netektį ir kt.). Nesiekama įgyvendinti mokyklos visiems modelį, kuriame vyrautų aktyvūs, kooperacinio mokymo(-si) metodai, o mokytojai toleruotų naują požiūrį į besimokantįjį kaip partnerį.

Kitos mokyklos nelankymo priežastys yra: nepakankamas pasitikėjimas vaikais, jų kūrybinėmis – kognityvinėmis galiomis (Stanišauskienė, 2006; Giedrienė, 1999; Bagdonas, 2003), pedagogų kompetencijos trūkumas teikiant vaikams pagalbą mokymosi procese ir po jo (pvz. namų darbų atlikimas, mokymosi sunkumų įveikimas ir kt. (Teresevičienė 2000; Gedvilienė, 2000; Černiauskienė, 2005; Bukšnytė, 2001).

Taigi tyrėjai nurodo, jog mokykla dažnai nepateisina vaikų lūkesčių laiku gauti jiems reikiamą pagalbą, todėl vaikai pamokų metu nespėja kartu su klasės draugais atlikti užduotis, neturi pakankamai įgūdžių konfliktų sprendimui su bendraamžiais. Tokiu būdu mokslininkai įrodo, jog priežastys, dėl ko vaikai vengia lankyti mokyklą, yra kompleksinės, o vaiko vengimas lankyti mokyklą yra svarbus signalas, jog mokykloje nerealizuojama vaiko teisė į kokybišką mokymąsi. Mokslininkų atlikti tyrimai (Dereškevičius, 2000; Targamadžė, 2000; Rimkevičienė, 2000, 2001; Rupšienė, 2000) įrodo, jog bendrojo lavinimo mokyklos nerodo iniciatyvos teikdamos pagalbą

įvairių socialinių rizikos grupių vaikams, kurie turi emocinių ar elgesio sutikimų arba mokymosi sunkumų, dėl nepakankamai išugdytų įgūdžių dirbti grupėje, komandoje ar individualiai.

Neretai šie vaikai patiria negatyvų ar net juos diskriminuojantį požiūrį ir dažnai į juos žvelgiama kaip į problemą mokykloje (Dereškevičius, 2000). Ši problema dažnai sprendžiama netinkamu būdu: išprovokuojamas vaikas, jo tėvai (globėjai) pakeisti mokyklą arba pati mokykla nutaria rekomenduoti mokymuisi į specialiuosius vaikų auklėjimo ir globos namus. Šiuo atveju mokykla neatlieka savo misijos, nesuteikia laiku mokiniui reikalingos pagalbos, nenurodo vaikui kaip galima įveikti mokymosi sunkumus. Spręsdamos tokių vaikų problemas, mokyklos nepakankamai pasinaudoja ir kitų specialistų paslaugomis (psichologų, pedagogų), kurie galėtų kartu su mokyklos administracija, vaikais, tėvais (globėjais), mokytojais sudaryti veiksmingas strategijas vaikų mokymosi sunkumų įveikimui (Rimkevičienė, Barkauskaitė, Targamadžė, Gaigalienė, Indrašienė, Malinauskienė, 2005). Be to mokyklos nepakankamai bendradarbiauja ir su įstaigomis ginančiomis vaikų teises į kokybišką išsilavinimą, visų pirma teritorinėmis Vaiko teisių apsaugos tarnybomis. Tokiu būdu mokyklos nerealizuota Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (41 straipsnio 1 ir 2 dalys), Vaiko teisių konvencijoje (28 straipsnis), Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme (34 straipsnio 1 dalis ir 35 straipsnis) ir Švietimo įstatymo (25 straipsnis) numatytos ir jiems garantuotos teisės į mokymosi prieinamumą, kokybę ir išsilavinimą atitinkantį šiuolaikinės visuomenės reikalavimus. Nesudaromos sąlygos vaikams nuosekliai mokytis, pereinat iš klasės į klasę iki sėkmingo bendrojo lavinimo mokyklos užbaigimo.

Realizuojant vaikų teisę į kokybišką mokymąsi ir išsilavinimą bei įvairių socialinių rizikos grupių vaikų prieinamumą mokymuisi Lietuvoje 1990 metais pradedamos kurti alternatyvios mokyklos - Jaunimo mokyklos. Šios mokyklos yra kaip alternatyva tradicinei mokyklai. Jų paskirtis, numatyti alternatyvaus ugdymo švietimo sistemoje tikslus ir uždavinius, apibrėžti numatomus rezultatus. Jaunimo mokyklų koncepcijoje (2005) nurodoma: alternatyvus ugdymas atitinka bendruosius ugdymo tikslus, turi savitą turinį, formas, metodus, atliepia mokinio galias ir jo mokymosi patirtį. Toms mokyklos yra savita ugdymo filosofija, nes ugdymo esmė – orientacija į vaiko socialinę, kultūrinę, kognityvinę patirtį, numatant visokeriopą pagalbą skatinančią vaiką lankyti mokyklą ir sėkmingai ją baigti.

IŠTIRTINUMAS

Mokinių santykio su mokykla ir atitikimo moksleivio poreikiams problemas analizavo daugelis Lietuvos mokslininkų - edukologijos klasikų: J. Laužikas, 1958, 1993, 1997; V. Vaitkevičius, 1988, 1997; L. Jovaiša 1996, 1997; A. Juška, 1993; A. Paurienė, 1993, 1995; V. Šemas, 1993, 1995.

Šeimos įtaką vaikų mokymosi mokykloje kokybei, požiūrį į vaiko mokymąsi kaip erinę kultūrinę problemą šeimoje analizavo: J. V. Uzdila, 1993, 1995, 2001; Z. Bajoriūnas, 1995, 1997.

Mokinių nenoro mokytis reiškinių metodologiškai pagrindė ir empiriškai ištyrė B.Čėsnaite, L. Rupšienė, 1999, 2000, V. Rimkevičienė 1993, 2000.

Kitus negatyvius vaiko elgesio reiškinius tyrė G. Motuzas (1995), P. Dereškevičius (1996, 2000), kurie ypatingai akcentuodavo vaikų bėgimą iš mokyklos, pamokų nelankymą, vagiliavimą bei kitas delinkventinio elgesio priežastis.

Paskutiniajame XIX a. dešimtmetyje pradeda ryškėti tyrimai, kuriuose analizuojama vaikų grupė nepritampančiu bendrojo lavinimo mokykloje, tiriami šių vaikų mokymosi sunkumai, elgesio, bendravimo problemos šeimoje ir mokykloje (Rimkevičienė, 2000, 2001; Targamadzė, 2000; Rupšienė, 2000 ir kt.). Tokie vaikai apibūdinami, kaip „nepritampantys mokykloje“ vaikai (P. Dereškevičius), probleminiai vaikai (V. Rimkevičienė).

Atsiranda tyrėjų grupė, kuri aiškinasi mokyklos nelankymo ir motyvacijos silpnėjimo priežastys: M. Barkauskaitės, V. Indrašienės, M. Gaigalienės, V. Rimkevičienės (nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys), P. Dereškevičiaus (tirtos mokyklos nelankymo sociokultūrinės priežastys), P. Dereškevičiaus, V. Rimkevičienės, V. Targamadzės (mokyklos nelankymo priežastys), V. Rimkevičienės (mokyklos nelankymo ir mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežasčių psichologinė analizė), V. Targamadzės (mokyklos nelankymo ir mokymosi motyvacijos silpnėjimo institucinės prielaidos: moksleivių santykis su mokykla, kaip institucija), P. Dereškevičiaus, V. Rimkevičienės, V. Targamadzės (mokyklos nelankymo priežastys), L. Rupšienė (nenoras mokytis - socialinis pedagoginis reiškinys). Šie autoriai edukologiniu, psichologiniu, instituciniu požiūriais analizavo mokinių mokyklos nelankymo problemą. Tiriama antramečiavimo problema ir nesėkmingo mokymosi bendrojo lavinimo mokykloje priežastys: V. Rimkevičienės (mokyklos nelankymo ir antramečiavimo kaina) .

Pradedamas tirti Jaunimo mokyklų veiksmingumas įveikiant iš bendrojo lavinimo „iškritusių“ moksleivių mokymosi sunkumų problemas: V. Rimkevičienės, M. Barkauskaitės, V. Targamadzės, M. Gaigalienės, V. Indrašienės, O. Malinauskienės (jaunimo mokyklų veiksmingumas). Ypač akcentuojant, kad ši mokykla turi“ padėti mokymosi motyvų stokojantiems paaugliams ir

jaunuoliams ugdytis, sudaryti sąlygas jų optimaliai saviaktualizacijai, produktyviai bei socialiai prasmingai saviraiškai“ (Jaunimo mokyklų koncepcija, 1993, psl.3). Šio kriterijaus pagrindu yra tiriama ar mokykla pajėgia realizuoti ugdymo tikslus atliepiančius jaunuolių „iškritusių“ iš bendrojo lavinimo mokyklos mokymosi tęstinumui iki sėkmingo jos baigimo įgyjant pagrindinį išsilavinimą. Tokiu būdu Jaunimo mokyklos paskirtis – užtikrinti moksleiviams teisę į kokybišką mokymąsi ir išsilavinimą, kuri yra reglamentuojama svarbiausiuose tarptautiniuose ir Lietuvos Respublikos politiniuose ir teisiniuose dokumentuose (Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992), Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas (2003), Vaiko teisių konvencija, Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas (1996), Civilis kodeksas (2000)). Vaikų teisių reikšmingumas vaikams ir mokytojams yra ištirtas taikant tyrimo metodikas, kurios padeda išsiaiškinti jų svarbą ir realizavimą ne tik Lietuvoje bet ir kituose Europos šalyse. Tyrėjos V. Jonynienė, A. Juodaitytė (2006) atskleidė, kad blogiausiai įgyvendinamos vaiko teisės yra šios: būti apsaugotiems nuo situacijų galinčių pažeisti jausmus, laiku gauti reikiamą pagalbą kai nesiseka mokytis, pagarbos ir išsiklausymo į mokinio nuomonę, būti apsaugotam nuo situacijų, galinčiam pakenkti fiziškai. Lietuvos mokykla, lyginant su kitomis Europos šalimis išskirtinai blogai garantuoja vaiko fizinį ir psichinį saugumą (V. Jonynienė, A. Juodaitytė, 2006).

Išnagrinėjus Lietuvos mokslininkų atliktus tyrimus Jaunimo mokyklų veiksmingumo bei Vaiko teisių svarbos reikšmingumo klausimais, galima teigti, jog stokojama tyrimų atsakančių į klausimą kaip Jaunimo mokyklos, kaip alternatyvios, siekdamos būti veiksmingomis, atliekant misiją vaikų iškritusių iš bendrojo lavinimo mokyklų poreikių mokymuisi skatinimui, užtikrina Vaiko teisę į kokybišką tęstinį mokymąsi bei pagrindinio išsilavinimo įgijimą.

Šiuo pagrindu kyla tyrimo probleminiai klausimai: kokie yra Jaunimo mokyklos, kaip veiksmingos mokyklos skatinančios vaikų motyvaciją mokymuisi bei realizuojančios vaiko teises į mokymosi tęstinumą požymiai.

TYRIMO HIPOTEZĖ – tikėtina, jog Jaunimo mokyklos orientavimasis į vaikų „iškritusių“ iš bendrojo lavinimo mokyklos poreikių skatinimą mokymuisi sudaro sąlygas realizuoti jų teisę į mokymosi tęstinumą įgyjant jiems kokybišką išsilavinimą ir pasirengimą profesinei veiklai.

TYRIMO OBJEKTAS - jaunimo mokyklų veiksmingumas užtikrinant „iškritusių“ jaunuolių teisę į kokybišką mokymąsi ir išsilavinimą.

TYRIMO TIKSLAS – ištirti Jaunimo mokyklos veiksmingumo požymius nustatant kaip jos užtikrina jaunuolių „iškritusių“ iš bendrojo lavinimo mokyklos teisę į kokybišką mokymąsi ir išsilavinimą.

TYRIMO UŽDAVINIAI:

1. Remiantis pedagoginės, psichologinės, sociologinės, politologinės, teisinės literatūros analize pagrįsti Jaunimo mokyklų paskirtį ir veiksmingumą Lietuvos švietimo sistemoje užtikrinant jaunuolių „iškritusių“ iš bendrojo lavinimo mokyklų teisę į kokybišką mokymąsi ir išsilavinimą.
2. Parengti empirinio tyrimo strategiją, pagrįsti jos metodologiją ir metodus.
3. Atlikti empirinį tyrimą ir nustatyti Jaunimo mokyklų veiksmingumą realizuojant jaunuolių „iškritusių iš bendrojo lavinimo mokyklų teisę į mokymosi tęstinumą ir kokybišką išsilavinimą.
4. Parengti rekomendacijas Jaunimo mokyklų veiksmingumo nustatymui realizuojant jaunuolių „iškritusių iš bendrojo lavinimo mokyklų teisę į mokymosi tęstinumą ir kokybišką išsilavinimą.

METODOLOGIJA

Tyrimas grindžiamas pragmatizmo ir socialinio rekonstruktyvizmo idėjomis.

Pragmatizmo (Mead Dewey, 1917) požiūris į tai, jog „aš“ yra socialus, leidžia išvelgti į moksleivius, kaip į socialinius individus, kurie siekdami būti socialiais, turi mokytis. Nes prigimtinis socialumas yra mentalinis, vidinis ir neišvelgiamas dalykas. Todėl pabrėžiama, jog vaikams turi būti sukuriama kuo palankiausia ir tinkamiausia sąlyga jų mokymuisi, kuriuos leidžia sureikšminti vaiko patyrimą, sieti jį su mąstymo procesais ir vidinėmis motyvų struktūromis. Mead Dewey įrodė, jog vaikai realizuoja prigimtine socialinio prisitaikymo prie aplinkos idėją, tačiau tai nevyksta savaime, o skatinant vaiko sąveiką su aplinka. Todėl jis siūlo nuolat tobulinti egzistuojančias institucijas ir steigti naujas, kurios realizuotų socialinį veiksma. Pragmatikai mano, kad į ugdymą reikėtų žiūrėti ne kaip į pasirengimą gyvenimui, o kaip į patį gyvenimą. Dėl to ugdytiniams turėtų būti žinomi vaikų interesai ir paskatos, bei aplinka iš kurios jis atėjo. Nes vaiko instinktai ir galios yra ugdymo medžiaga ir išėities taškas.

Rekonstrukcionizmo (Brameldas, 1971; Toffleris, 1980) idėjas pagrindžia socialinių permainų būtinumą ugdyme, siekiant demokratiškų permainų, nes ugdymas yra suprantamas kaip tinkamiausia ir veiksmingiausia priemonė vaikų socializacijai. Svarbi rekonstrukcionizmo idėja rūpinimasis socialiniu, kultūriniu kontekstu, kuriame egzistuoja mokykla ir švietimas bei siekimas šias sąlygas padaryti priimtinas žmonėms.

Jaunimo mokyklų veiksmingumą pagrindžia Countso (1932) teiginys, jog mokykla yra atsakinga už visuomenės atsinaujinimą, nes jos turi stengtis garantuoti moksleiviui šiuolaikinės kultūros prieštaravimų įveikimą ir suvokti save esant civilizuotos bendruomenės nariu, kai visų rasių, visų spalvų, visų įsitikinimų žmonės jungiasi dėl bendro tikslo, solidarumo ir subslidarumo.

TYRIMO METODAI

Tyrimas bus atliktas taikant bendruosius ir specialiuosius mokslinius metodus:

Teoriniai – mokslinės literatūros analizė

Empiriniai – anketinė apklausa. Dokumentų content analizė

Statistiniai – SPSS programinė įranga 15.0 versija, taikant matematinės statistikos metodus: pagrindinių komponentų metodas atliekant VARIMAX rotaciją, faktorinė analizė nustatant panaudojant faktorinį svorį L, kuris išreiškiamas koreliacijos koeficientu tarp kintamojo ir ekstrahuoto faktoriaus. Kintamųjų tinkamumo faktorinė analizė atlikta panaudojant KMO (Kaizer-Mayer-Olkin) koeficientą. Faktorinės analizės proceso metu naudojama faktoriaus aprašomoji sklaida. Faktorius interpretuojamas bei paaiškinamas, remiantis sklaidos koeficientu.

Anketos sudarymui buvo naudojami atviri ir uždari diagnostiniai klausimai. Panaudoti klausimai, kuriuos aprobavo ir taikė įvairūs autoriai tirdami mokyklos nelankymo, moksleivių mokymosi motyvacijos, jaunimo mokyklos veiksmingumo problemas (Dereškevičius, Rimkevičienė, Targamadzė, 2000; Rimkevičienė, Barkauskaitė, Targamadzė, Gaigalienė, Indraškienė, Malinauskienė, 2005).

TEORINIS TYRIMO REIKŠMINGUMAS

Pirmą kartą Lietuvoje teoriškai pagrindžiamas Jaunimo mokyklų veiksmingumas per „iškritusių“ iš bendrojo lavinimo mokyklų vaikų teisių į mokymosi tęstinumą ir kokybišką išsilavinimą edukologinio tyrimo kontekste. Apibendrinama teorinė literatūra apimanti „iškritusių“ iš bendrojo lavinimo vaikų mokymosi motyvacijos, elgesio, santykio su mokykla ir mokytojo problemas. Išgryninami Jaunimo mokyklos kaip veiksmingos požymiai ir bruožai. Pagrindžiamas vaikų teisės į mokymosi tęstinumą socialinis, kultūrinis, teisinis, politinis kontekstas.

PRAKTINIS DARBO REIKŠMINGUMAS

Parengtas empirinio tyrimo instrumentas, kuris gali būti taikomas tiriant Jaunimo mokyklų veiksmingumą užtikrinant „iškritusių“ jaunuolių iš bendrojo lavinimo mokyklų teisę į mokymąsi ir kokybišką pagrindinį išsilavinimą. Gauti duomenys yra reikšmingi įvertinant Jaunimo mokyklų reikšmingumą per vaikų teisių į mokymąsi teisinį, politinį kontekstą. Parengtos rekomendacijos leis Jaunimo mokyklų vadovams ir bendruomenei siekti veiksmingumo realizuojant vaiko teises į kokybišką tęstinį mokymąsi ir išsilavinimą.

TYRIMO STRATEGIJA (EIGA)

- I. 2008 m. 02-04 mėn. analizuota filosofinė, edukologinė, psichologinė, sociologinė, teisinė pedagoginė literatūra, ieškota medžiagos interneto duomenų bazėse. Suformuluota darbo tema, tyrimo tikslai ir uždaviniai.
- II. 2008 m. 05- 08 mėn. parengtos apklausos anketos ir numatytas testavimo procesas.
- III. 2008 m. 9-12 mėn. atliktas tyrimas.
- IV. 2009 m. 01- 03 mėn. duomenų apdorojimas, rezultatų analizė, išvadų formulavimas, rekomendacijų rengimas.

DARBO STRUKTŪRA

Baigiamąjį magistro darbą sudarys įvadas, du skyriai, keturi poskyriai ir šeši skirsniai arba punktai. Visi skyriai, poskyriai ir skirsniai bus suskirstyti pagal nagrinėjamų klausimų ir problemų pobūdį. Darbo pabaigoje pateiktos išvados ir rekomendacijos, santrauka anglų kalba, naudotų šaltinių ir literatūros sąrašas, interneto svetainių adresai, apklausos anketos bei kt.priedai.

DARBE NAUDOJAMŲ SAŲOKŲ ŽODYNĖLIS

Anketa (angl. – *questionnaire*; vok. –*fragebogen*; rus. – *анкета, опросный лист*) – klausimų lapas tam tikroms žinioms surinkti. Jį pagal nurodytas taisykles užpildo klausiamasis.

Asmenybė (angl. *personality*) – vidinių žmogaus veiksmų visuma, sąlygojanti jo veiklą ir elgesį, savarankiškumą ir atsakingumą.

Atviri klausimai yra tokie, kuriuose respondento prašoma atsakyti jo paties žodžiais.

Atviri atsakymai – respondentai gali pasiūlyti alternatyvas, kurios nebuvo pateiktos uždaruose klausimuose

Atsakiusiųjų skaičius (N) - dydis parodo, kiek pagal į šį konkretų klausimą buvo apdorota stebinių. Kitaip tariant, kiek į šį klausimą atsakė tiriamųjų. Šis dydis nežymiai svyruoja todėl, kad apklaustieji kartais linkę vieną-kitą klausimą praleisti, neatsakyti.

Faktorių analizė (lot. *factor* – darytojas, gamintojas) – matematinės statistikos metodas, paprastai naudojamas išmatuoti tarpusavio ryšiams tarp socialinių objektų požymių; pastarųjų klasifikacija atsižvelgiant į šiuos ryšius.

Iškritimas (iš pagrindinio lavinimo programos) (angl. *drop-out*) – besimokančiojo savanoriškas arba priverstinis pasitraukimas iš tam tikro mokymo/studijų proceso.

Kontent–analizės metodas (angl. – *content analysis*; vok. – *Content–Analyse*; rus. – *контент–анализ* – turinio analizė) yra socialinės informacijos turinio kiekybinė analizė. Bendriausia prasme kontent–analizė yra technika, leidžianti, objektyviai ir sistemiškai išnagrinėjus teksto ypatybes, daryti patikimas išvadas. Analizė yra objektyvi, jei įvairūs tyrėjai, nagrinėdami tuos

pačius dokumentus, prieina prie tų pačių išvadų. Sistemiškumas gelbsti nuo pagundos nagrinėti tik tą medžiagą, kuri patvirtina tyrėjo hipotezes. Kontent–analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi.

Matematinė statistika – matematikos šaka, tirianti statistinių duomenų rinkimo, sisteminimo, analizės metodus ir jų naudojimą. **Mediana** (lot. *median* – vidurinė) – tikimybių teorijoje ir matematinėje statistikoje – vidutinė (centrinė) atsitiktinio dydžio reikšmė.

Metodika (gr. *methodikē*) – visuma būdų kuriam nors darbui tikslingai atlikti arba būdų visumos panaudojimo praktika; techninių operacijų ir veiksmų visuma, jų seka ir tarpusavio ryšys.

Metodas (gr. *methodos* – tyrimo kelias) – tikslo siekimo, veikimo būdas, veiklos tvarka sąmoningai naudojama tam tikram tikslui pasiekti; reiškinių, faktų tyrimo kelias; pagrindinis duomenų rinkimo, apdorojimo ir analizės būdas.

Mokinys (angl. pupil, trainee) – asmuo, lankantis mokyklą, einantis mokslus visų tipų ir laipsnių mokyklose.

Mokymas (angl. teaching) – pedagoginė mokinių ir mokytojo sąveika, kurioje mokytojas vaidina pagrindinį ir aktyvųjį vaidmenį, pateikdamas mokiniams mokymosi medžiagą, motyvuodamas ir organizuodamas jų pažintinę bei protinę veiklą (mokymąsi). Mokymo procesui yra būdingas ir mokymasis.

Mokymasis (angl. learning) – besimokančiojo aktyvus santykis su tam tikromis žiniomis ir patyrimu, kurio metu jis perima (įsisavina) sąvokas, kategorijas, elgsenas ar veiklos modelius arba įgyja kompetenciją.

Mokymosi diferencijavimas (angl. differentiation of teaching) – pedagoginio vyksmo forma, reiškianti mokymo turinio pateikimą atsižvelgiant į individualias mokinių mokymosi galimybes.

Mokymosi prieinamumas (angl. accessibility) – teisė ir galimybė naudotis švietimo sistemos teikiamomis galimybėmis bei ištekliais. Mokymasis laikomas prieinamu, kai jis atitinka besimokančiojo lūkesčius, individualias ypatybes, turimą išsilavinimą.

Mokymosi rezultatai (pasiekimai) (angl. Learning outcomes) – trumpas aprašymas, ką moksleivis/studentas turi žinoti ar gebėti atlikti po mokymosi vieneto, dalyko, modulio programos.

Mokytojas (angl. teacher) – kvalifikuotas ugdymo veikėjas, dirbantis mokykloje arba teikiantis privačias pamokas.

Mokymosi motyvacija (angl. learning motivation) – vidinių mokymosi paskatų sistema.

Nuostata (angl. attitude) – visybinė asmenybės parengtis įprastai reaguoti į aplinkos poveikius; nuostata susiformuoja arba staiga, arba per ilgesnį laiką įgyjant konkrečios patirties.

Nuostatos kitimas (angl. reversion of attitude) – asmenybės psichinės struktūros, sąlygojančios įprastinę veiklą ir elgesį, persitvarkymas.

Privalomas mokymas (išsilavinimas) (angl. compulsory education) – įstatymų nustatytas žemiausias privalomas bendrojo išsilavinimo lygmuo (mokymosi trukmė) visiems moksleiviams.

Reprezentatyvioji imtis (pranc. *reprazenter* – atstovauti) – atrinktų dalyvauti tyrime individų grupė, savo narių savybių pasiskirstymu atitinkanti nagrinėjamą aibę (populiaciją).

Švietimo sistema (angl. system of education) – visuma įstaigų ir institucijų, kurių pagrindinis veiklos tikslas yra visapusiškas asmenybės tobulinimas. Švietimo sistemą sudaro valstybės pripažintos ikimokyklinio ugdymo, pradinio, pagrindinio, bendrojo, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos bei įvairios podiplominio mokymo įstaigos, taip pat jų valdymo institucijos.

1. JAUNIMO MOKYKLOS VEIKSMINGUMO UŽTIKRINANT JAUNUOLIŲ TEISĘ Į MOKYMĄSI TEORINIAI PAGRINDAI

1.1. Jaunimo mokyklų paskirtis ir veiksmingumas Lietuvos švietimo sistemoje

Jaunimo mokyklų istorija

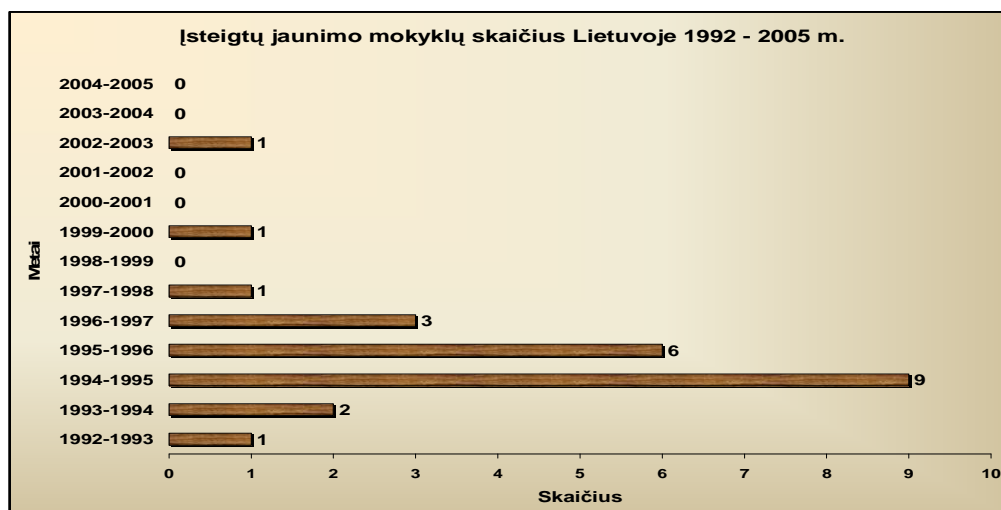
1990-1993 metais vykstant spartiems valstybės socialinio-ekonominio, kultūrinio gyvenimo pokyčiams bendrojo lavinimo mokykla nesugebėjo prisitaikyti prie kintančių sąlygų, todėl mokyklas paliko didelis mokinių skaičius. Per 1990–1993 metus mokymąsi nutraukė ne tik dalis pagrindinio ugdymo programą baigusiuju, bet ir 16 metų neturinčių bei pagrindinio išsilavinimo neįgijusių asmenų.

Siekiant užtikrinti privalomą vaikų mokymąsi pradėtos kurti jaunimo mokyklos, skirtos pagrindinėse ir vidurinėse mokyklose nepritapusiems, mokymosi motyvacijos stokojantiems ar dėl kitų socialinių-ekonominių priežasčių bendrojo lavinimo mokyklų nelankantiems vaikams ir jaunuoliams.

1993 m. gegužės 27 d. Lietuvos Respublikos kultūros ir švietimo ministerijos kolegijos patvirtinta Jaunimo mokyklos koncepcija paskatino šalies savivaldybes steigti jaunimo mokyklas. Šioje koncepcijoje jaunimo mokykloms buvo keliamas tikslas – padėti į mokyklą grąžinti paauglius ir jaunuolius; jiems pažinti save, mokytis spręsti savo problemas, grąžinti ir toliau ugdyti pasitikėjimą savimi, gebėjimą panaudoti savo gabumus, pomėgius ir polinkius, išsiugdyti atsparumą neigiamai socialinės aplinkos įtakai, stiprinti mokymosi motyvaciją.

Jaunimo mokyklų koncepcijoje buvo apibrėžta, kad jaunimo mokykloje gali mokytis 12-16 metų mokiniai, turintys mokymosi sunkumų, bei 16-18 metų mokiniai, dėl socialinių-ekonominių priežasčių negalintys lankyti bendrojo lavinimo mokyklos.

Nuo 1992 metų šalyje įsteigtos ir veikia 24 jaunimo mokyklos. Jaunimo mokyklų steigimas intensyviai vyko nuo 1992 iki 2000 metų. 1992-1993 mokslo metais įsteigta pirmoji jaunimo mokykla šalyje. 1993-1994 mokslo metais–2; 1994-1995 mokslo metais–9; 1995-1996 mokslo metais–6; 1996-1997 mokslo metais–3; 1997-1998 mokslo metais–1; 1999-2000 mokslo metais–1; 2002-2003 mokslo metais–1. Nuo 2004-2005 mokslo metų jaunimo mokyklų plėtra sustojo. Savivaldybės nusteigia jaunimo mokyklų, nors mokinių paliekančių švietimo sistemą, yra.

1 pav. Įsteigtų jaunimo mokyklų skaičius Lietuvoje 1992-2008

Per trylika jaunimo mokyklos gyvavimo (1992-2006) metų 6333 mokiniai baigė pagrindinio ugdymo programą, 5112 mokinių įgijo pagrindinį išsilavinimą.

2004–2005 m. m. jaunimo mokyklose mokėsi 2200 mokinių, iš jų: 8 proc. prieš įstodami į jaunimo mokyklas niekur nesimokė ir nebuvo įgiję pagrindinio išsilavinimo; 18 proc. buvo likę kurso kartoti antrus metus, 3,2 proc. - trečius metus. 18 proc. jaunimo mokyklų mokinių yra įrašyti į Nepilnamečių reikalų inspekcijos įskaitą, 9 proc. - teisti. Šie duomenys rodo, kad keičiasi jaunimo mokyklų kontingentas ir jų problematika, kuri reikalauja koreguoti jaunimo mokyklos viziją. Jaunimo mokyklos koncepciją skatina keisti ir švietimo sistemoje įvykę pokyčiai: mokykloms sudarytos galimybės labiau diferencijuoti mokymą, 1997 m. įteisintas pagrindinis profesinis mokymas 4 pakopomis ir mokinių priėmimas į profesines mokyklas nuo keturiolikos metų.

Mokyklos nelankymo, silpnos mokinių mokymosi motyvacijos, nepritapimo bendrojo lavinimo mokykloje problema išliko. Lietuvos jaunimo mokyklose atliktų tyrimų „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys (Barkauskaitė, Indrašienė, Gaigalienė, Rimkevičienė, 2003 m.), „Paauglys – šeima – mokykla – išorinis pasaulis“ (Bulotas, Pilipavičienė, 2005), „Jaunimo mokyklų veiksmingumas“ (Rimkevičienė, Barkauskaitė, Targamadžė, Gaigalienė, Indraškienė, Malinauskienė, 2005), analizė išryškino:

- nerimo, savarankiškumo siekimo, polinkio į praktinę veiklą ir intelekto sandaros (menki, kartais normalūs, bet nepakankamai ugdomi intelektiniai gebėjimai, menčiau išlavinti verbaliniai gebėjimai ir kt.), emocijų ir elgesio sutrikimų, deviantinio elgesio;

- dėl mokymosi „spragų“, dažnai susijusių su žemesniais intelektualiais gebėjimais, vaiko specialiaisiais poreikiais ir laiku nesuteiktos pagalbos – tiek pedagoginės, tiek psichologinės; konfliktiškų santykių su mokytojais, bendraamžiais;
- dėl nepakankamo pedagogų pasirengimo, tokių vaikų poreikių nežinojimo, nemokėjimo bendrauti ir dirbti su jais, neigiamų nuostatų jų atžvilgiu.

Šios priežastys lemia mokinių apsisprendimą palikti bendrojo lavinimo mokyklas. Dalis jų išeina dirbti, kiti dėl profesinės mokyklose mokamų stipendijų įgyja jose tik profesiją be pagrindinio išsilavinimo. Dalis jų ilgai neranda vietos gyvenime.

Atsižvelgiant į atliktų tyrimų rezultatus („Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys (2003 m.), „Paauglys – šeima – mokykla – išorinis pasaulis“ (2005 m.), „Jaunimo mokyklų veiksmingumas“ (2005 m) 2005 m. gruodžio 12d. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija patvirtinta naują Jaunimo mokyklos koncepciją.

Jaunimo mokyklų tikslas ir uždaviniai

Jaunimo mokyklų tikslas – padėti vaikams ir jaunuoliams grįžti į nuosekliojo mokymosi sistemą, padedant jiems atstatyti mokymosi motyvaciją, sudarant sąlygas pažinti save, išmokti spręsti gyvenime iškilančias problemas ir išsiugdyti atsparumą neigiamai socialinei įtakai.

Uždaviniai:

1. Teikti pagrindinį ugdymą ir siekti, kad kuo daugiau mokinių įgytų pagrindinį išsilavinimą.
2. Įvairia praktine, teorine veikla, atitinkančia pozityvius mokinio poreikius, interesus ir gebėjimus, turtinti jų asmeninę patirtį, padėti pasirengti tolesniam mokymuisi, profesiniam apsisprendimui, socialiniam -kultūriniam gyvenimui.

Konkretei jaunimo mokykla atsižvelgdama į jos modelį, mokinių, vietos, regiono, šalies poreikius kelia sau tikslus ir uždavinius.

Jaunimo mokyklų modeliai

Jaunimo mokykla yra pagrindinės mokyklos tipas, kuri pagal savo veiklos pobūdį gali būti: jaunimo mokykla (dabartiniu metu veikiantis jaunimo mokyklos darinys) ir jaunimo namai:

1. **Jaunimo mokykla**, skirta vaikams ir jaunuoliams linkusiems į praktinę veiklą, turintiems mokymosi sunkumų, stokojantiems mokymosi motyvacijos ir kuriems reikalinga resocializacinė pagalba. Mokinių skaičius jaunimo mokyklose sudaro nuo 50 iki 130 mokinių. Mokymosi forma gali būti dieninė, vakarinė ir mišri.

2. **Jaunimo namai** gali turėti trejopą paskirtį:

- 2.1. Jaunimo namai skirti neteistiems vaikams ir jaunuoliams, linkusiems į įvairias priklausomybes (psichotropines medžiagas, alkoholį, lošimus, kitus azartinius žaidimus ir kt.), bei vaikams ir

jaunuoliams, turintiems emocijų ir elgesio sutrikimų (agresyviems, turintiems socialinės adaptacijos problemų), kuriems reikalinga pagerinti dvasinę savijautą, susigrąžinti mokymosi motyvaciją. Jaunimo namuose vaikams ir jaunuoliams sudaromos sąlygos mokytis, gyventi ir dirbti pasirengiant išvengti socialinių pažeidimų ir socialinės izoliacijos. Juose galėtų ugdytis 10-50 mokinių.

2.2. Jaunimo namai skirti vaikams ir jaunuoliams, kuriems buvo nustatyta priklausomybė psichotropinėms medžiagoms, alkoholiui, lošimui ir kt. ir kurie yra baigę gydymo ir reabilitacijos kursą reabilitacijos centruose. Tokiuose jaunimo namuose steigiami reabilitacijos su gydymu, aptarnavimo skyriai. Šiuose jaunimo namuose vaikai ir jaunuoliai gyvena ir mokosi, jiems teikiama tolesnė pagalba po gydymo ir reabilitacijos kurso reabilitacijos centre. Jaunimo namai organizuoja ugdymo procesą atsižvelgdami į mokinių sveikatos būklę, pasiekimus ir galimybes, sudaro sąlygas per praktinę veiklą susigrąžinti mokymosi motyvaciją, ugdytis ir koreguotis socialinius ir gyvenimo gebėjimus ir įgūdžius. Jaunimo namuose galėtų ugdytis 10-20 mokinių.

2.3. Jaunimo namai, skirti vaikams ir jaunuoliams turintiems emocijų ir elgesio sutrikimų, turintiems gydytojo psichiatro išvadą apie emocijų ir elgesio sutrikimus ir rekomendaciją. Jaunimo namai atsižvelgiant į mokinių pomėgius, poreikius ir galimybes per praktinę veiklą moko, koreguoja socialinius gebėjimus, įtvirtina socialiai priimtina elgesį, teikia psichologinę pagalbą, medikamentinį gydymą, jaunimo namuose taikomos elgesio „korekcijos“ ir kitos programos. Juose mokosi ir gyvena 20-40 mokinių.

Mokinių priėmimas, mokymosi trukmė

Į jaunimo mokyklas, jaunimo namus priimami 12-17 metų bendrojo lavinimo mokyklų, profesinių mokyklų I pakopos mokiniai, neįgiję pagrindinio išsilavinimo, niekur nedirbantys ir nesimokantys asmenys.

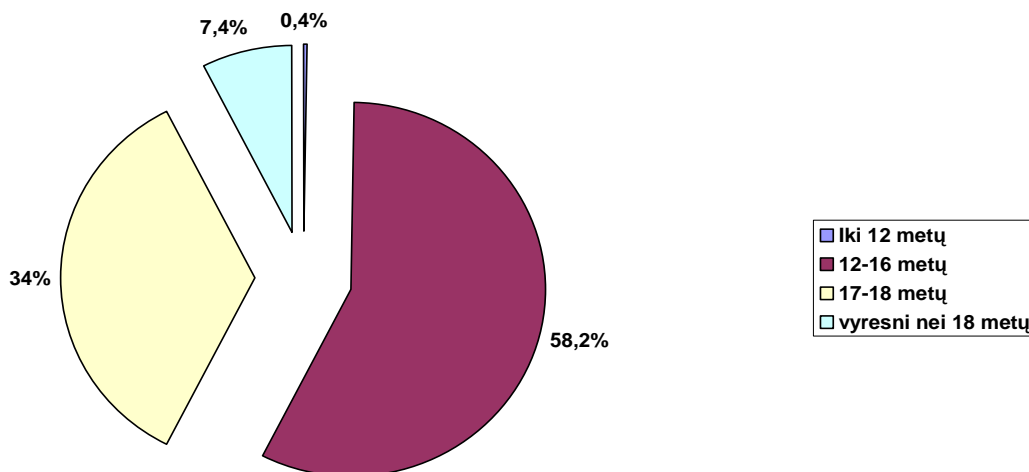
Mokiniai į jaunimo mokyklą ateina dėl kelių priežasčių: anksčiau lankytoje mokykloje nesisekė mokytis, nesuprato mokytojų aiškinimų, mokykloje blogai jautėsi – nesutarė su mokytojais, kitais mokiniais, neturėjo sąlygų save atskleisti ir kt. (Rimkevičienės, Barkauskaitės, Targamadzės, Gaigalienės, Indraškienės, Malinauskienės, 2005; Bulotas, Pilipavičienė, 2005).

Pagal 2004 metais apskričių viršininkų administracijų švietimo priežiūros tarnybų duomenis tik 58,2 % jaunimo mokyklų mokinių atitinka nustatytą amžių, net 7,7 % – vyresni nei 18 metų. Į jaunimo mokyklas priimti ir jaunesni nei 12 metų mokiniai. Viena iš peraugusių mokinių buvimo jaunimo mokykloje priežasčių – privalomas mokyklinis amžiaus pasibaigia, kai vaikui sueina 16 metų, o pagrindinę mokyklą jis baigia 16,5–17 metų, jaunimo mokykloje ir vyresnis, paprastai dėl

antramečiavimo kurioje nors žemesnėje klasėje. Kita priežastis – 16-17 metų dirbančio jaunimo klasių, skyrių, suaugusiųjų skyrių, filialų ar mokyklų stoka savivaldybėse (ŠMM, 2005).

Savivaldybėms neišsprendus 16-17 metų jaunimo, kuris negali mokytis dieninių bendrojo lavinimo mokyklų klasėse, mokymosi problemos, jaunimo mokyklos teikia savarankišką mokymąsi ir priiminėja mokinius mokytis pagal Savarankiško mokymosi tvarką nepaisydamos to, kad negalės visaverčiai įgyvendinti joms keliamo tikslo – padėti mokymosi motyvacijos stokojantiems paaugliams ir jaunuoliams sėkmingai ugdytis sudarant sąlygas jų optimaliai saviaktualizacijai, produktyviai bei socialiai prasmingai saviraiškai.

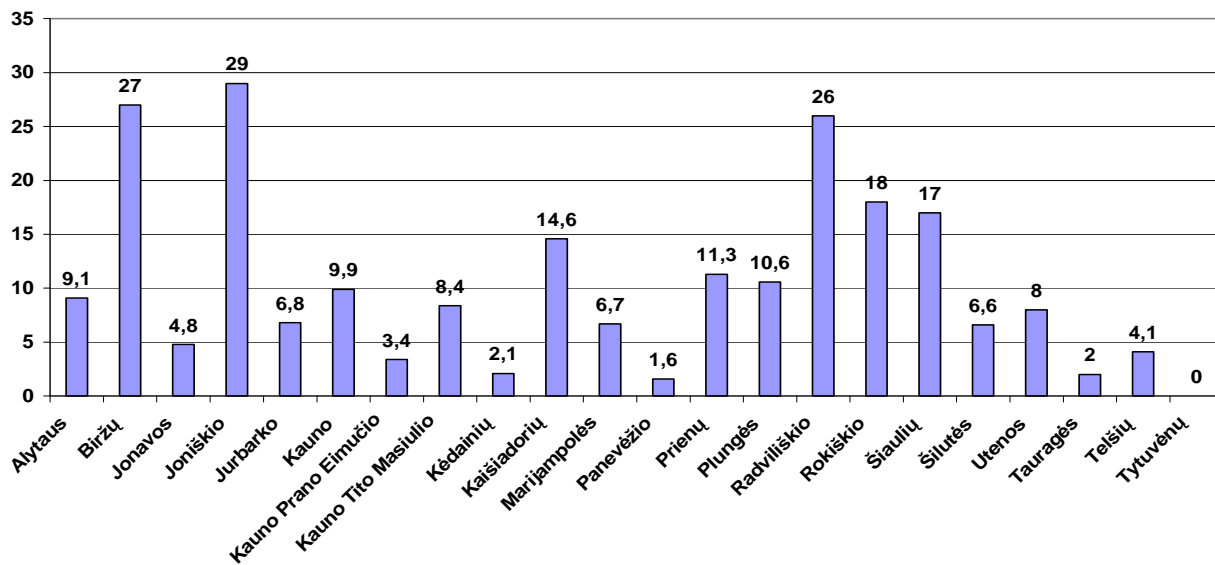
Mokinių skaičius pagal amžių 2003/2004 m.m.

1 pav. Mokinių skaičius pagal amžių Lietuvos jaunimo mokyklose 2003/2004 mokslo metais

Pagal 2002 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo, sveikatos apsaugos, socialinės apsaugos ir darbo ministrų įsakymu Nr.1329/368/9 patvirtintą Specialiųjų poreikių sutrikimų ir jų laipsnių nustatymo ir specialiųjų poreikių asmenų priskyrimo specialiųjų ugdymosi poreikių tvarką specialiųjų poreikių mokiniai nėra priskiriami prie paauglių neturinčių mokymosi motyvacijos. Tačiau visose jaunimo mokyklose mokosi specialiųjų poreikių mokiniai.

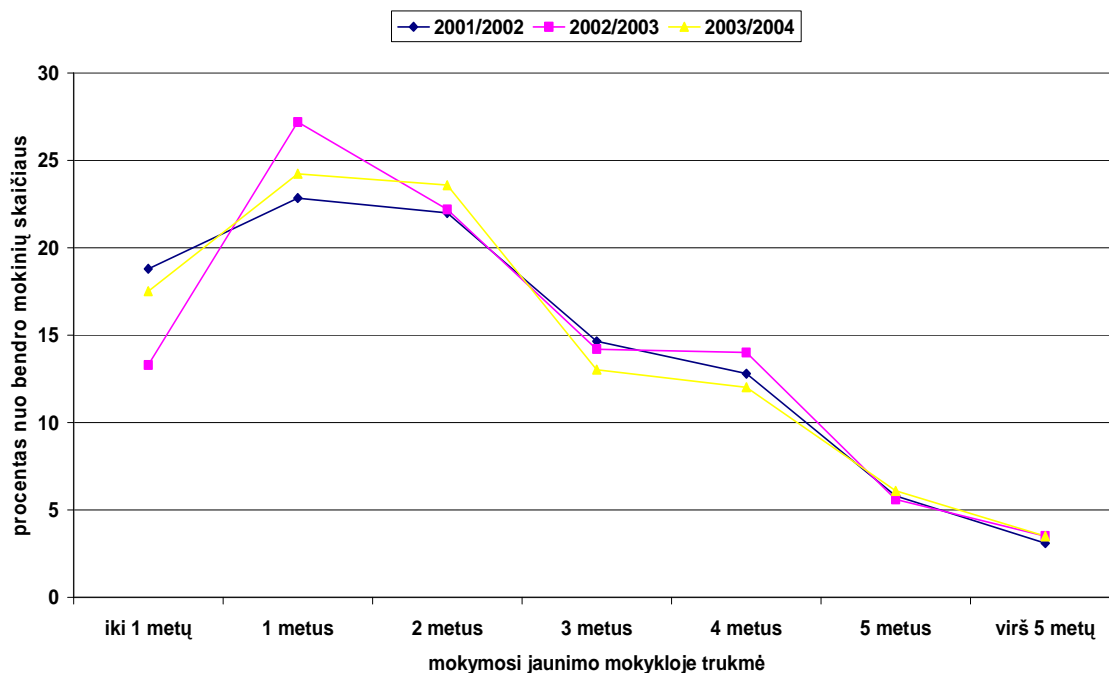
Specialiųjų poreikių mokinių procentas 2003/2004 m.m.

2 pav. Specialiųjų poreikių mokinių Lietuvos jaunimo mokyklose procentas 2003/2004 mokslo metais

Išnagrinėjus mokinių judėjimą per 2001-2004 mokslo metus nustatyta, kad didžioji dalis mokinių jaunimo mokyklose išbūna nuo 1 iki 2 metų (ŠMM, 2005).

Mokinių pasiskirstymas pagal mokymosi trukmę procentais

3 pav. Lietuvos jaunimo mokyklos mokinių pasiskirstymas pagal mokymosi trukmę procentais

Pagrindinės jaunimo mokyklų mokinių išvykimo nebaigus mokyklos priežastys: mokinių, sulaukusių 16 metų, pašalinimas už mokyklos nelankymą, mokinio elgesio taisyklių nesilaikymą; sugrįžimas į bendrojo lavinimo mokyklas; išėjimas mokytis į profesines mokyklas ir kt. (ŠMM, 2005).

Mokytojai ir kiti mokyklos darbuotojai

Jaunimo mokykloje mokymas individualizuojamas ir integruojamas su neformaliu ugdymu, ikiprofesine veikla. Čia teikiama mokiniui kur kas didesnė nei kitose bendrojo lavinimo mokyklose informacinė, pedagoginė, psichologinė, specialioji pedagoginė ir specialioji, socialinė pedagoginė, sveikatos priežiūros pagalba. Jaunimo mokykloje dirba specialiai pasirenge bendrojo lavinimo mokytojai, profesijos mokytojai, psichologai, psichoterapeutai, socialiniai pedagogai, specialieji pedagogai, treneriai, sveikatos priežiūros specialistai, mokytojo padėjėjai ir kt. Pagrindines pareigas turintys mokytojai dėsto ne po vieną, o po kelis dalykus. Ypatingas dėmesys skiriamas gero mikroklimato kūrimui, mokytojų ir mokinių santykių puoselėjimui.

Mokyklose sustiprinta menų, kūno kultūros, informacinių technologijų bei technologijų dalykų (ar dalykų sritis) mokytojų kompetencijos, integruojant ugdymo turinį, rengiant dalykų modulių, atitinkančių įvairius mokinių gebėjimus ir poreikius, programas, organizuojant šių dalykų papildomąjį ugdymą.

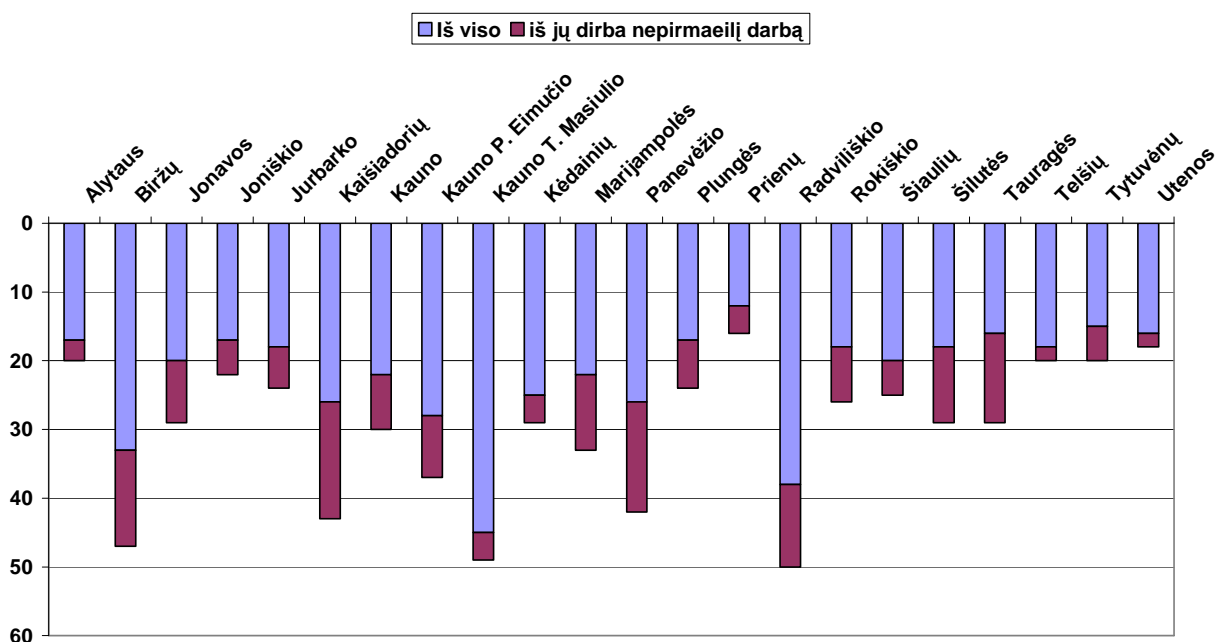
Ikiprofesinį, technologijų mokymą jaunimo mokyklose vykdo profesijų mokytojai arba tos srities dalyko specialistas.

Nepriklausomai nuo to kiek mokinių yra mokykloje, dirba direktoriaus pavaduotojai, socialinis pedagogas, psichologas, specialusis pedagogas, sveikatos priežiūros specialistas ir mokytojo padėjėjai, bibliotekininkas, ikiprofesinio mokymo vadovas ir papildomojo ugdymo organizatorius. Šių darbuotojų skaičius priklauso nuo mokinio „krepšelio „ lėšų dydžio.

Klasei vadovauja klasės vadovas, kuris rūpinasi mokinių ugdymu, palaiko ryšius su mokytojais, specialistais, tėvais, įvairiomis tarnybomis, tvarko mokymosi dokumentaciją. Klasės vadovui skiriama 6 savaitinės valandos.

Ugdymo kokybė jaunimo mokykloje, mokytojo ir mokinių santykių sėkmė tiesiogiai priklauso nuo to, ar mokytojui ši darbovietė yra pagrindinė. Jaunimo mokykloms tenka rinktis: ar turėti visų dalykų specialistus, iš kurių dauguma dirba ne visu krūviu, ar mažiau mokytojų, kurie, be savo mokomojo dalyko, turi dar kelis kitus mokomuosius dalykus ir juos dėsto kaip nespecialistai.

Mokytojų dirbančių pagrindinėse ir nepagrindinėse pareigose santykis 2003/2004 m.m.

4 pav. Mokytojų dirbančių pagrindinėse ir nepagrindinėse pareigose santykis 2003/2004 (ŠMM, 2005)

Pagalba mokiniui ir šeimai jaunimo mokykloje

Jaunimo mokyklos mokytojai ir specialistai, bendradarbiaudami su mokinio šeima, padeda mokiniui atgauti dvasinę pusiausvyrą, ugdyti teigiamą mokymosi motyvą ir pozityvias gyvenimo nuostatas. Jaunimo mokykla vykdo socialinių, psichologinių, pedagoginių problemų prevenciją, užtikrina saugumą mokykloje, bendrauja su socialinę pagalbą teikiančiomis tarnybomis, sveikatos priežiūros, teisėtvarkos institucijomis.

Jaunimo mokyklos specialistų komanda laiku įvertina mokinio poreikius, problemas ir galimybes bei sudaro individualų mokinio ugdymosi (pagalbos teikimo ir organizavimo) planą (pagal kokią programą mokins mokysis); parengia rekomendacijas mokytojams dirbti su mokiniu; numato individualias ir grupines specialistų konsultacijas mokiniui ir jo tėvams). Specialistų komanda, mokytojai ir mokinio tėvai (globėjai, rūpintojai) aptaria, ar teikiama pagalba pakankamai veiksminga, fiksuoja mokinio pasiekimus ir pažangą, prirėikus keičia ugdymosi planą, metodus.

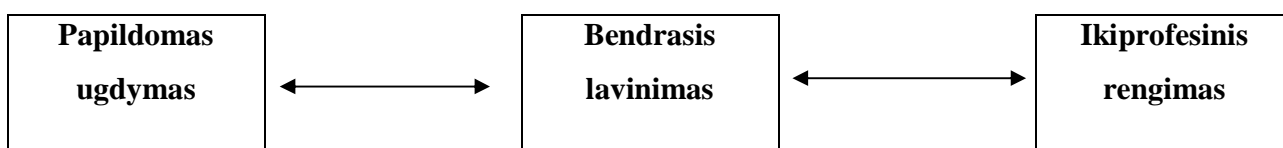
Mokinių tėvai (globėjai) bendradarbiauja su mokyklos vadovais, mokytojais ir kitais specialistais, teikiančiais pedagoginę, psichologinę, socialinę, specialiąją pedagoginę, sveikatos priežiūros pagalbą, sprendžia mokinio reguliaraus mokyklos lankymo ir ugdymosi klausimus.

Jaunimo mokykla, nuolatos bendraudama su tėvais, aiškinasi priežastis, dėl kurių mokinys vengia lankyti mokyklą, padeda mokiniui joje adaptuotis.

Ugdymo proceso organizavimas

Jaunimo mokykloje ugdymas organizuojamas orientuojantis į pagrindinio ugdymo Bendrąsias programas ir išsilavinimo standartus, Bendruosius ugdymo planus, kuriuos tvirtina Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras.

Viena iš jaunimo mokyklos populiarumo priežasčių - lanksčiai organizuotas ugdymo procesas. Mokymas(-is) diferencijuojamas ir individualizuojamas, jis siejamas su praktine veikla, praktinių gebėjimų ugdymu. Mokinys mokykloje turi patirti mokymosi sėkmę, susikurti ateities perspektyvą (Targamadžė, 1995). Kiekvienoje jaunimo mokykloje sudaroma galimybė mokiniams pasirinkti mokymosi kryptį derinant bendrojo lavinimo dalykus su ikiprofesiniu mokymu, neformalaus ugdymo veikla ir kita popamokine veikla (klubai, dienos centrai ir kt.). Todėl ugdymo turinį jaunimo mokykloje sudaro:

1. bendrasis lavinimas su išplėsta menų, sportinio ugdymo (kūno kultūros), technologijų ir informacinių technologijų pasiūla:

Ugdymas individualizuojamas ir diferencijuojamas remiantis modulių sistema. Dalykų bendrosiose programose išskiriamas bendrojo lavinimo dalyko programos branduolys, kuris gali sudaryti iki 60 procentų dalyko programos apimtį. 40 procentų ugdymo turinio mokomasi per praktinės veiklos modulius, integruotus su informacinėmis technologijomis, technologijomis, ikiprofesiniu mokymu, susietus projektine veikla. Vertinama mokinio pasiekta mokymosi pažanga.

Mokiniams yra siūlomi kompensuojamieji moduliai, kurie padėtų likviduoti mokymosi spragas, taip pat mokymosi mokyti, profesinės karjeros ugdymo ir kiti reikšmingi mokinio asmenybinei brandai moduliai. Moduliai rengiami derinant jų turinį su mokinių poreikiais, galimybėmis ir mokymosi stiliais. Kiekviena jaunimo mokykla stengiasi sudaryti sąlygas ir pateikti mokiniams gana plačią ikiprofesinio mokymo, meninio ugdymo dalykų ir meninės raiškos, kūno kultūros, pasirinktos sporto šakos modulių, technologijų programų ir jų modulių pasiūlą. Mokiniams siūloma galimybė rinktis meninę, sportinę, technologinę kryptį nuo 12 metų, o ikiprofesinį mokymą – nuo 14 metų.

Jaunimo mokyklos mokiniams sudaromos galimybės grįžti į pagrindinę ar kitą pagrindinio ugdymo programą vykdančią mokyklą, mokytis profesinėje mokykloje ar kitoje institucijoje. Todėl Jaunimo mokyklos stengiasi derinti ikiprofesinio mokymo programas ar jų modulius su formaliojo profesinio mokymo programomis.

Atsižvelgdamos į realius mokinių gebėjimus bei keliamus tikslus jų ugdymui, jaunimo mokyklos ar jaunimo namai rengia individualius ugdymo planus, steigia išlyginamąsias klases ar grupes mokiniams, ilgesnį laiką nelankiusiems mokyklos ar turintiems didelių ugdymosi spragų, sudaro sąlygas mokytis eksternu.

Ugdymo procesas jaunimo namuose individualizuojamas atsižvelgiant į mokinių sveikatos būklę, realius mokymosi pasiekimus ir galimybes. Pirmiausia mokiniui padedama susigrąžinti mokymosi motyvaciją ir mokymosi gebėjimus, ugdomi mokinių socialiniai ir gyvenimo gebėjimai. Ugdymo procesas organizuojamas per praktinę, projektinę veiklą, integruojant į ją atitinkamų ugdymo sričių turinį.

2. ikiprofesinis mokymas:

Ikiprofesinio mokymo tikslas Jaunimo mokykloje –padėti mokiniui suvokti darbo reikšmę ir supažindinti su esamomis profesijomis, ugdyti bendruosius gebėjimus ir paaiškinti, kaip įsigyti profesiją. Įgyvendinant tikslus, siekiama: stiprinti mokymosi motyvaciją; ugdyti gebėjimus planuoti profesinę karjerą; ugdyti kompetencijas, reikalingas žmogaus būsimai profesinei veiklai ir savarankiškam gyvenimui.

Ikiprofesinio mokymo kryptių pasiūlos įvairovė orientuojama į mokinių poreikius bei regiono tradicijas, steigėjo ir mokyklos galimybes. Ikiprofesinio mokymo programą sudaro branduolio programa su pasirenkamosios dalies programa. Tiek branduolys, tiek pasirenkamoji dalis, atsižvelgiant į konkrečios mokyklos keliamus uždavinius, derinamos su formaliojo profesinio mokymo programomis optimaliai laikantis mokymo perimamumo ir suderinamumo principų.

Ikiprofesinio mokymo organizavimą Jaunimo mokyklos vykdo vadovaujantis Ikiprofesinio mokymo aprašu (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. rugsėjo 17 d. įsakymu Nr.ISAK-1841).

3. neformalus ugdymas:

Neformalus ugdymas atsižvelgiant į kiekvienos mokyklos pasirinktą kryptį yra orientuotas į meninį, sportinį ar technologinį ugdymą ir siejamas su mokinių polinkiais bei interesais. Jis derinamas ir kooperuojamas su kitų mokyklų, taip pat mokyklų, vykdančių neformaliojo vaikų švietimo programas ar modulius (muzikos, dailės, meno, sporto), veikla, laisvalaikio centrų ir kitų

institucijų vykdoma veikla. Gali būti plėtojama klubinė papildomojo ugdymo veikla, atradimų programos ir kiti aktualūs projektai.

Jaunimo mokyklų klasėse (grupėse) mokosi nuo 8 iki 12 mokinių, mobiliosiose grupėse – ne mažiau kaip 5 mokiniai, papildomojo ugdymo grupėse–5-8 mokiniai.

Jaunimo mokyklų mokinių pasiekimų vertinimo sistema yra savita ir lengvai konvertuojama į tradicinę bendrojo lavinimo mokyklų mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo sistemą.

1.2. Bendrojo lavinimo mokyklų nelankymo ir jaunuolių mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežasčių analizė Lietuvoje ir užsienyje

Pastaraisiais dešimtmečiais Europa susiduria su rimtais iššūkiais: spartus ekonominis vystymasis, reikalaujantis augančios konkurentabilios visuomenės, ir toliau palieka kai kuriuos visuomenės narius „šalikelėje“. Šių dienų žinių visuomenė yra vis labiau suskirstyta į tuos, kurie turi adekvačius įgūdžius ir kvalifikaciją, bei tuos, kurie jų neturi. Šioje sparčiai besikeičiančioje aplinkoje kiekvienam visuomenės nariui vis svarbesnė tampa galimybė tęsti savo žinių ir įgūdžių lavinimą visą gyvenimą. Labai tikėtina, kad jauni žmonės, kurie kiekvienoje šalyje įgijo privalomąjį išsilavinimą, tačiau neįgijo darbinės kvalifikacijos, nedalyvaus mokymėse visą gyvenimą. Jaunuoliai, turintys negatyvų požiūrį į mokymąsi ir/arba jauni žmonės, kurie palieka mokymo įstaigą neįgiję privalomojo išsilavinimo, tikėtina, jog ateityje susidurs su problemomis darbo rinkoje.

Dažnai jauniems žmonėms, kurie iškrenta iš formalaus išsilavinimo, stinga fundamentalių įgūdžių, reikalingų susirasti darbą. Iškritusiems iš mokyklos mokiniams, tolimesnėje gyvenimo perspektyvoje išlieka bedarbystės pavojus. Jauni žmonės, kurie palieka mokymo įstaigą anksčiau laiko, patenka į marginalizacijos ir socialinės atskirties pavojų.

Europos Sąjungoje anksti iškritusiais iš švietimo sistemos laikomi 18–24 metų asmenys, neįgiję vidurinio išsilavinimo ir toliau nesimokantys. Vidutinis iškritimo lygis ES šalyse gana aukštas: 18,4 % (Eurostat duomenys, 2004). Aukštas iškritimo iš švietimo sistemos lygis kai kuriose ES šalyse siejamas su aukštu nedarbo lygiu, dideliais ekonominiais skirtumais tarp miesto ir kaimo ar centro ir periferijos. Šiaurės Europos šalyse sudarytos palankios sąlygos pereiti iš vienos švietimo pakopos į kitą bei tęsti nutrauktą mokymąsi, todėl būtent šiose valstybėse 18–24 metų asmenų, neįgijusių privalomojo išsilavinimo, rodiklis yra mažiausias iš visų Europos Sąjungos valstybių.

Pagal Lietuvos Švietimo ir mokslo ministerijos mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų apskaitos vykdymo tvarką, per pastaruosius penkerius metus mokyklos nelankė 789-505 vaikų. 2005 m. spalio 1 d. mokyklos nelankančių mokinių skaičius siekė 631 vaikų, iš jų 97 buvo neįgalūs. Į šį skaičių neįeina vaikai iki 16 m., kurie nereguliariai lanko mokyklą bei vyresni nei 16 m. vaikai ir

jaunuoliai. Pagal šiuos duomenis, nuo 2000 m. nelankančių privalomo mokytis amžiaus vaikų skaičius iki 2004 m. mažėjo, o 2005 m. padidėjo.

Apžvelgiant ir apibendrinant daugelio užsienio ir lietuvių autorių darbus, galima nustatyti pagrindinius rizikos faktorius ar sąlygas, kodėl moksleiviai iškrenta iš mokyklos. Galimas mokyklos nelankymo priežastis galima suskirstyti į tris pagrindines grupes:

Asmeninio pobūdžio veiksniai:

- Įgimtos, su mokinio asmenybe susijusios priežastys;
- Mokymosi sunkumai (neparuošiami namų darbai, bijoma blogo įvertinimo, bijomasi nepateisinti mokytojo lūkesčių, nespėjama kartu su kitais);
- Įgūdžių stoka: atsakomybės stoka, gyvenimo įgūdžių stoka, įgūdžių mokytis stoka;
- Emocinis psichologinis nesaugumas (nepasitikėjimas mokytojais, konfliktai su mokytojais ir mokiniais, silpni ryšiai su šeima);
- Draugų įtaka;
- Žalingos priklausomybės;
- Vertybinė orientacija.

Socialinio – ekonominio pobūdžio veiksniai:

- Šeimos mikroklimatas ir materialinė situacija;
- Žemas tėvų išsilavinimas;
- Šeima daugiavaikė;
- Vienas iš tėvų patėvis ar pamotė;
- Menkas šeimos požiūris į išsilavinimą. Žemi išsilavinimo siekiai;
- Broliai ar seserys jau yra iškritę iš mokyklos;
- Tėvai nepalaiko ryšio su mokykla;
- Šeimoje vengiama pokalbių apie mokyklą;
- Darbinė veikla;
- Ankstyva motinystė, tėvystė.

Struktūriniai veiksniai:

- Mokyklos mikroklimatas (mokytojų ir mokinių bendravimo problemos)
- Nepakankamas mokyklos ir šeimos bendradarbiavimas;
- Neefektyvus mokyklos valdymas;
- Vertinimo pažymiais problemos;

- Pamokos trūkumai, pati pamokos organizacija silpninanti mokymosi motyvaciją. Neindividualizuotas dėmesys, ugdymo orientavimas į vidutinio gabumo mokinius (nepakankamas dėmesys mažiau gabiems ir gabesniems mokiniams), griežta drausmė ir paklusnumas (ypač sunku tokiomis sąlygomis paklusti emocinių ir elgesio sutrikimų turintiems vaikams), nėra sąygų mokytis individui tinkamu tempu ir panaikinti mokymosi spragas;
- „Tradicinės“ mokyklos trūkumai. Tokia mokykla nesusitvarko su socializacijos funkcija: mokymas orientuotas į mokytoją, mokymo turinys susideda iš žinių, kurios nesiejamos į sistemą su mokinio turimomis ir nėra jam asmeniškai reikšmingos, nutolusios nuo mokinio asmenybės.;
- Socialinio mokymo stoka, dėmesys pažymiams ir kontrolei, žema socialinių santykių kokybė;
- Kurso kartojimas.

Konkrečios mokyklos nelankymo priežastys pernelyg glaudžiai siejasi, jos vienos kitas gali sustiprinti arba susilpninti. Todėl jų išskyrimas gana sąlygiškas ir nelabai tikslus. Tačiau to neįmanoma išvengti, kai norima nustatyti rizikos veiksnius (Dereškevičius, 2000). Daugelio moksleivių problemos, lemiančios mokyklos nelankymą, būna kompleksinės: šeimos alkoholizmas, nedarbas, skyrybos, motyvacijos trūkumas mokytis, silpna sveikata, žema savigarba. (Kvieskienė, 2003). R. Kišonienė nurodo, kad „mokyklos nelankymas priklauso nuo vaikų supančios aplinkos įtakos, poveikio ir santykio su ja.“ Artimiausioji aplinka – mikroaplinka, kurią sudaro namai, mokykla, bažnyčia, kaimynai, draugų grupė, aplinkinė vietovė, gyvenamasis rajonas bei jų tarpusavio bendradarbiavimo, sąveikos sferos. Kitą sluoksnį sudaro vietinė pramonė, tėvų darbovietės, masinės informavimo priemonės, vietos valdžia, mokyklos taryba bei jų institucinė sąveika. Tačiau, kad ir kokios būtų tos priežastys, vaiko vengimas lankyti mokyklą yra svarbus signalas, rodantis, kad jo teisės į išsilavinimą įgyvendinimas yra sutrikęs ir vaikui reikalinga pagalba.

Nenoro mokytis formavimosi prielaidos.

Mokymasis — pagrindinė mokinio veikla, sąlygojanti pilnavertę asmenybės vystymąsi. Sėkmingas mokymasis siejamas su pozityviu savimonės, autokoncepcijos ir kitų asmenybės darinių formavimusi. Nuolat mokykloje patiriantis nesėkmę mokinys dažnai netenka noro mokytis, silpnėja jo mokymosi motyvacija, o tai neigiamai atsiliepia jo tolimesniam gyvenimui. Kaip rodo B. Bitino (1962), A. Juškos (1976), G. Valicko (1991), L. Rupšienės (1999) ir kitų mokslininkų tyrimai,

mokymosi motyvacijos problema dažniausiai išryškėja paauglystės periode, o mokyklos nelankymo priežastys pradeda formuotis jau vaikų darželyje.

Mokymosi motyvacija – visa tai, kas mokinį skatina mokytis. Ji kinta bręstant asmenybei bei keičiantis išorinėms aplinkybėms, tačiau turi savyje ir stabilumo elementų, kurie leidžia išlaikyti individo santykinį veiklos tęstinumą ir produktyvumą įvairiomis sąlygomis. Tai yra sudėtingas konstruktas, lemiamas daugelio veiksnių. Ją veikia polinkis bendrauti ar būti uždaresniu, vaiko nerimastingumas, orientacija į sėkmę ar neigiamų pasekmių vengimą, valdžios motyvą. (Rupšienė 2000).

Motyvacija plati sąvoka. Ji aprėpia keletą kitų terminų, kurie nusako įtaką mūsų elgesio veržlumui ir kryptingumui. Tai yra poreikiai, interesai, vertybės, pažiūros siekiai ir polinkiai. Mūsų poreikiai ir siekiai juos patenkinti yra pirmasis motyvacijos šaltinis.

A. Kepalaitė (1996) teigia, kad mokytis pirmiausia nuteikia tėvai, suformuodami reikiamas nuostatas. Pirmieji motyvai susiję su pačiu mokymusi, vėliau motyvacijai įtakos turi domėjimasis mokykla, kolektyvo gyvenimu, paskui užmokyklinis gyvenimas, aplinka, gyvenimo, profesijos perspektyvos. Mokymosi motyvacijos stoka ir mokyklos nelankymas sudaro uždara problemų ratą. Nelankant mokyklos susidaro žinių spragos, mokiniui tampa sunkiau mokytis. Tai mažina mokymosi motyvaciją, ir vaikas neina į mokyklą. Nenorinčio mokytis vaiko stereotipas apibrėžiamas tokiais asmenybės bruožais kaip nesugebėjimas ir tingėjimas mokytis, nelaimingumas, netvarkingumas, nesėkmingumas, teigia mokymosi motyvacijos stoką tyrinėjusi Liudmila Rupšienė (2000, 1996). Autorė, taip pat ir Remigijus Civinskas, Vita Levickaitė, Ilona Tamutienė (2006) pabrėžia, kad nėra vientiso, tipiško vengiančio lankyti vaiko paveikslas: „šiuolaikiniame akademiniam mokyklos nelankymo tyrimų lauke vyrauja nuostata, kad rizikos veiksnių sąryšis nėra vienpusiškai grįstas priežasties ir pasekmės apibrėžtimi.“ Taip pat akcentuojama individualių, kiekvienam mokiniui būdingų, priežastinių požymių analizės, atsisakant kurti „pamokų nelankančių“, „iškritusių iš švietimo sistemos“ mokinių tipus, svarba. (Civinskas 2006).

L. Rupšienė (2000) teigia, kad paauglystėje mokymasis tampa ne toks reikšmingas, koks buvo pradinėse klasėse. Viskas svarbiausia ir įdomiausia vyksta ne pamokose. Statusas bendraamžių kolektyve daug svarbesnis negu pažymys. Paaugliai skiriasi savo požiūriu į mokymąsi, nuostatomis mokyklos atžvilgiu, mokymosi motyvacija.

Socialinių mokymosi motyvų sferoje, reikšmingas tampa paauglio siekis įsitvirtinti klasės kolektyve. Norą gerai mokytis lemia siekis išsikvoti autoritetą tarp bendraklasių. Kai mokytis nesiseka, išgyvenama, elgiamasi nedrausmingai, konfliktuojama su mokytojais.

Paaugliai pasižymi aktyvumu: jie nuolat siekia sužinoti ką nors nauja, ko nors išmokti ir tai sieja su profesijos pasirinkimu. Tačiau ne visiems moksleiviams būdinga ši amžiaus tarpsnio tendencija (Žukauskienė, 1996). Kai kurie iš jų neturi rimtesnių profesinių ketinimų.

Taip pat tenka išgyventi krizes. Pirmąją – trečioje klasėje-, maždaug trečdalis vaikų praranda norą mokytis. Mokymosi motyvacijos silpnėjimą iš dalie lemia neįveikta antroji krizė, t.y. perėjus iš pradžios mokyklos į pagrindinę, taip pat kitos mokymo proceso organizavimo ypatybės (neskatinamas, nepakankamai demokratiški kai kurių pedagogų santykiai su moksleiviais). Trečioji krizė susijusi su „iškritimu“ iš mokyklos. Kritinis laikotarpis: 7, 8 bei 9 klasės. Išgyvenant ją, vaikai praleidžia labai daug pamokų, demonstratyviai nesiklauso, neatlieka užduočių (Rupšienė, 2000).

Gerai besimokantys ir norintys mokytis išsiskiria tuo, kad turi stiprius tiesioginius mokymosi motyvus – žinių poreikį, siekį patirti nauja, atskleisti nežinoma. Šie motyvai stiprūs ir ilgalaikiai. Kai kurie tiesioginiai motyvai silpnėja su amžiumi, bet vis tiek išlieka stipresni nei nenorinčių mokintis moksleivių grupėje. Nenorintys mokytis mokiniai dažnai patiria prieštarinę situaciją; iš jų reikalaujama, bet jie nenori ir nemėgsta mokytis. Juos labiau skatina mokytis netiesioginiai, ypač neigiami motyvai: prievartos (verčia mokytis tėvai ir mokytojai, valstybės politika dėl privalomo mokyklos lankymo), materialinio atlygio (tėvai duoda pinigų), bendraamžių, tėvų, mokytojų palankumo siekimas. V. Rimkevičienė (2000) teigia, kad kai kurie netiesioginiai mokymosi motyvai tampa vis stipresni, nes paaugliai vis labiau suvokia savo nenorą mokytis, bet mokytis priversti, nes to reikalauja tėvai, mokytojai, visuomenė.

Remdamiesi užsienio ir lietuvių tyrėjų darbais detaliau aptarsime tekste paminėtus iškritimo iš mokyklos veiksnius.

Asmeninio pobūdžio veiksniai:

- **Išimtys, su mokinio asmenybe susijusios priežastys.**

Individo asmeninės savybės yra labai stiprus veiksnys, sąlygojantis rizikos faktorių, iškristi iš mokyklos. Nustačius tokius individo sutrikimus, jis turėtų mokytis pagal specialiąją ugdymo programą, pritaikytą individo gebėjimams. A. Bagdono (1995) pateiktoje mokymosi negalių klasifikacijoje nurodomi tokie jų tipai:

- 1) nespecifinės (negrįžtamos ir grįžtamos);
- 2) specifinės (skaitymo, rašymo, skaičiavimo, kompleksinės ir kitos);
- 3) kompensuojamosios (dėl kurtumo ir nepriėjimo, aklumo ir silpnaregystės, rankų paralyžiaus ir dispraksijų, balso paralyžiaus, kalbos ir komunikacijos sutrikimų, kompleksinės ir kitos).

Kaufman P. Bradbury D., & Owings J. (1992) tyrime parodė, kad 8 – 10- ū klasių mokiniai su specialiaisiais poreikiais yra linkę mesti mokyklą tris ir daugiau kartų dažniau nei kiti šių klasių

mokiniai, neturintys sutrikimų. O turintys emocinių sutrikimų netgi daugiau nei penkis kartus dažniau.

Wagner M., Blackorby J., & Hebbeler K. (1993) analizėje nustatė, kad moksleiviai, turintys emocinių ir elgesio sutrikimų yra labiau pažeidžiami ir turi didesnę riziką faktorių iškristi, nei tie moksleiviai, kurie turi tik mokymosi sunkumų.

- **Mokymosi sunkumai (neparuošiami namų darbai, bijoma blogo įvertinimo, bijomasi nepateisinti mokytojo lūkesčių, nespėjama kartu su kitais).**

Mokyklos nelankymo priežastis „nenori mokytis“ yra viena iš fiksuojamų pagal 1997 metų mokyklos nelankančių vaikų apskaitos tvarką. Taip mokyklos nelankymo motyvus supranta ir patys vaikai – jie nenori mokytis. Tačiau, svarbu suprasti kas slypi už šio nenoro, kodėl vaikas nenori mokytis.

Nenoras mokytis, pasak L. Rupšienės (2000) – socialinis reiškiny. Jis kyla dėl nepatenkintų poreikių, susijusių su mokymosi veikla. Pasak dr. V. Ž. Jonynienės ir dr. L. Dromantienės, vaikų orientacija į socialinės sistemos vertybes – sėkmę ir prestižą, kurios yra siejamos su mokinio laimėjimais moksle, yra viena iš mokyklos nelankymo priežasčių. Savęs vertinimas mokykloje siejasi su pažangumu ir gebėjimais (Rupšienė, 2000). Tad mokymosi nesėkmės mažina mokymosi motyvaciją (Rupšienė, 2000). Šią išvalgą patvirtina tai, jog dažniausiai paskatinančia praleisti pamokas priežastimi mokiniai įvardija prasto įvertinimo baimę, nepasirengimą pamokai, kontrolinių darbų baimę. Orientuojantis į pasiekimus moksle kaip į visuomeninės sėkmės indikatorius, patiriami mokymosi sunkumai tampa svarbia pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastimi. Didžioji dalis nenorinčių mokytis mokinių sieja tai su blogais pažymiais. Neigiami vertinimai skatina labiau stengtis mokytis, tačiau aktualizuojama nesėkmės vengimo motyvacija. Neigiami vertinimai sukelia abejingumą. (Rupšienė, 2000) Todėl blogai besimokantys vaikai, kurie nuolatos patiria nesėkmę mokykloje, jaučia psichologinį diskomfortą, išgyvena nepasitenkinimo, nepilnavertiškumo jausmus, didėjančią nepasitikėjimą savo jėgomis.

Mokinių įvardytas mokslo nesėkmės ir nepasitenkinimą savimi P. Dereškevičius, V. Rimkevičienė, V. Targamadzė (2000) apibūdina frustracijos ir savigarbos modeliu, gerai paaiškinančiu mokyklos nelankymo priežasčių sąsajas su saviverte: „Kai mokinys susiduria su mokyklinėmis nesėkmėmis, iš pradžių atsiranda frustracijos, kurios pamažu perauga į netinkamą, žlugdantį asmeninį elgesį. Tokioje situacijoje suaugusysis vis daugiau dėmesio kreipia į vaiko elgesio kontrolę ir mažiau į jo sugebėjimą mokytis. Taip vaikas vis papildomai nusikalsta, pagaliau jo elgesys tampa problema, ir jis palieka mokyklą, iškrenta iš jos arba yra pašalinamas“. Šio modelio autoriai teigia, kad tyrimai rodo, jog savimonės ir savigarbos rodikliai yra susiję su mokinių

pasiekimais mokykloje. Jei paauglio savigarba nėra palaikoma mokykloje, jis ieško būdų, kaip ją susigražinti mažiau sankcionuotoje alternatyvioje veikloje. Šis modelis gerai paaiškina ir tyrimo metu gautus duomenis, kad nesėkmės mokykloje ir asmens savivertė tiesiogiai susijusios ir turi didelę svarbą tiek nelankymo prevencijai – bandymui užkirsti kelią mokinių iškritimui iš mokyklos, tiek ir atliekant postvenciją – šalinant pasekmes ir bandant sugražinti mokinius į mokyklą. Kitas tyrimo duomenis iliustruojantis dalyvavimo ir identifikacijos modelis aiškina, kad „paauglių nenoras lankyti mokyklos arba jos nelankymas yra paauglių reakcija į mokyklos nesėkmes ir atstūmimą joje. Dalyvavimas mokyklos veikloje ir už jos ribų koreliuoja su aukštu moksleivių savigarbos lygiu, emocijų savikontrole, aukštomis mokymosi aspiracijomis, aukštais akademiniais sugebėjimais ir pan.“ Taigi analizuojant mokyklos nelankymo priežastis, viena iš svarbiausių ašių, kurioje išsidėlioja kitos priežastys, yra paauglio savivertė ir ją palaikantys arba žlugdantys aspektai.

Ilona Tamutienė (2006) nenorą mokytis aiškina žinių įsisavinimo sunkumais, kurie siejasi su neveiksminga mokymo metodika, popamokinės paramos trūkumu ir bendravimo su mokytojais problemomis. Remiantis 2005 metais Švietimo ir mokslo ministerijos užsakymu atlikto tyrimo „Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklose“ duomenimis, viena didžiausių vaikams mokykloje kylančių problemų - mokymosi sunkumai. Nuovargio dėl mokymosi problema tampa aktuali jau nuo penktos klasės. Tad nekeista, jog mokiniai kaip pagrindinę mokyklos nelankymo priežastį nurodo nenorą mokytis. Tyrimo „Nesėkmingo mokymosi priežastys ir mastai“ metu 48 proc. apklaustų mokyklos nelankančių, blogai lankančių mokinių kaip mokyklos nelankymo priežastį nurodė: „per sunku buvo mokytis“. Daugiau nei trečdalis moksleivių pažymėjo nuolatos nesusidoroję su mokymosi apimtimi.

2004 metais atlikto tyrimo „Mokymosi nesėkmės: mastai ir priežastys“ autoriai pateikė mokiniams klausimus, siekdami išsiaiškinti mokymosi sunkumų priežastis. Pagal teiginių pobūdį, su mokykla, pačiu mokymosi organizavimu, mokymusi (per daug namų darbų, sunku mokytis, sudėtinga susidoroti su mokymosi apimtimi per pamokas, neįsimeina ir neatgamina mokytojo aiškinimo, sunkiai supranta mokytojo aiškinimą, sunkiai sekasi sukaupti dėmesį) susijusioms priežastims pritaria ir iš dalies pritaria vidutiniškai 76 proc. mokinių.

Mokinių dažniausiai nurodomos mokyklos nelankymo priežastys: mokytojas nesugebėjo gerai išsiaiškinti (sietina su mokymosi sunkumais) ir nesutariau su mokytoju (su santykiniais mokyklos bendruomenėje, mokyklos mikroklimatu). Šias priežastis (mokymosi nesėkmės ir nesutarimas su mokytojais) kaip pagrindines Jaunimo mokyklos mokinių išėjimo iš ankstesnės mokyklos priežastis įvardija bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai. Mokinių teigimu, išeiti iš bendrojo lavinimo į

jaunimo mokyklas paskatina nesėkmingas mokymasis ankstesnėje mokykloje, antramečiavimas ir nesutarimai su mokytojais.

- **Emocinis psichologinis nesaugumas (nepasitikėjimas mokytojais, konfliktai su mokytojais ir mokiniais, silpni ryšiai su šeima).**

V. Ž. Jonynienės, L. Dromantienės (2006) teigimu, nepatenkintas vertingų emocinių ryšių poreikis, taip pat tampa mokyklos nelankymo priežastimi. Nepasitikėjimas mokytojais, konfliktai su bendraamžiais, silpni ryšiai su šeima, vaiko (jaunuolio) psichologinis nesaugumas mokykloje paskatina praleisti pamokas ar visai nustoti lankyti mokyklą. Minėtame straipsnyje nurodoma, jog emocionaliai saugūs mokykloje retai ar net niekada nesijaučia 23 proc. 7–9-mečių, 40 proc. 12–14-mečių ir 72 proc. nuomonę išreiškusių 16–18-mečių. Dėl santykių su klasės draugais, jog nebendrauja, nes buvo atstumti, neturi apie ką kalbėtis, klasės draugai bendrauja tik su išrinktaisiais vidutiniškai atsakė 33 proc. mokinių. Dėl ižeidinėjimo pritaria 35 proc. Vaikų supratimu, 49 proc. tų, kurie patiria mokymosi nesėkmes galvoja, kad išankstinis mokytojų nusistatymas yra jų mokymosi nesėkmių priežastis.

Kitas svarbus veiksnys, lemiantis įvairiausių elgesio sutrikimus – silpni ryšiai su šeima. Emocinis atstūmimas, t.y. abejingumas vaikui, jo dvasinių poreikių ignoravimas. Vaikas laikomas kliūtimi, užgauliai kritikuojamas, vertinamas ir pan. Vaiko emocinis atstūmimas gali pasireikšti atvirai arba slaptai (kai tėvai tikrąjį požiūrį į vaiką stengiasi užmaskuoti griežta jo elgesio kontrole, pabrėžtinu dėmesiu) (Valickas, 1997).

- **Įgūdžių stoka: atsakomybės stoka, gyvenimo įgūdžių stoka, įgūdžių mokytis stoka.**

Kaip atskirą problemų grupę galima išskirti – socialinių įgūdžių stoką. Vaikas, jaunuolis stokoja atsakomybės, gyvenimo, mokymosi įgūdžių. Ankstyvasis pasitraukimas iš švietimo sistemos gali būti susietas su elgesio, emociniais sutrikimais, bendravimo problemomis. Tyrimo „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“ ataskaitoje nurodoma, jog apklausti mokytojai kaip mokyklos nelankymo priežastis nurodo nemokėjimą mokytis bei nepakankamus socialinius įgūdžius. Nepakankami socialiniai ir mokymosi įgūdžiai tampa pasitraukimo iš švietimo sistemos Tyrimų duomenimis, mokykla vis dar atlieka daugiau žinių teikimo, jų kaupimo ir vertinimo funkciją. Mažai dėmesio skiriama mokinių socializacijai, socialinių įgūdžių ugdymui.

- **Draugų įtaka;**
- **Žalingos priklausomybės;**
- **Vertybinių orientacija.**

Vengimą lankyti mokyklą išprovokuoja: nepakankami gebėjimai, mokymosi motyvacijos stoka,

adaptacijos sunkumai, psichosocialiniai sutrikimai, žemas šeimos socialinis statusas, netikusios vertybinės orientacijos. R. Pilkauskaitė (1999) teigia, kad nuolatos patiriant nesėkmes, formuojasi bloga nuomonė apie save, atsiranda nepilnavertiškumas, pripažinimo baimė, nepasitikėjimas savimi ir kitais, kartais kyla mintys apie savižudybę ir jos bandymai. Norėdami kompensuoti išgyvenimus, moksleiviai nukreipia aktyvumą į kitas sferas, kuriose gali pasijausti pilnaverčiais (nusikalsdami, susiburdami į gaujas ir kitokias gruputes) (Valickas, 1997). Paramą dažniausiai atmeta.

Paauglystės amžiaus sunkumai. Paauglystės amžius – tai vaikų nuo 11-12 iki 15-16 metų raidos laikotarpis atitinkantis bendrojo lavinimo mokyklos 5–9 klasės mokinių amžių. Paauglytėje pereinama iš vaikystės į suaugusiųjų pasaulį. Dažnai suaugusieji, pabrėždami, kad paauglys jau nebemažas, iš jo daugiau reikalauja, ignoruoja jo teises į savarankiškumą (Leliūgienė, 2003). Tokia prieštaringa padėtis sunkina santykius, sukelia konfliktines situacijas arba įvairias protestų formas. Todėl paauglystės amžius kartais vadinamas „sunki“, „kritiniu“.

Pasak V.Krutickio (1999), lytinis brendimas ir fizinio vystymosi poslinkiai skatina naujų psichologinių veiksnių atsiradimą. To paties paauglio savitai jaučiami pasikeitimai, objektyviai daro jį saugesnį. Lytinė branda stimuliuoja domėjimąsi kita lytimi, naujus pojūčius, jausmus, išgyvenimus.

Ilgą laiką paauglystės amžiaus tarpsnis buvo įvardijamas terminais, apibūdinančiais sąvoka „vystymosi krizė“, pabrėžiančia negatyvius šio amžiaus aspektus. Vaikystėje paauglys saistomas visuomenės normų ir reikalavimų. Šios normos ir reikalavimai, vaikui tampant suaugusiu, keičiasi. Paauglio lygiavimasis į suaugusius pasireiškia siekimu būti panašiam į juos išore, pritaipyti prie kai kurių jų gyvenimo ir veiklos sričių, įgauti suaugusiųjų savybių, įgūdžių, teisių, privilegijų (Žukauskienė, 1996).

Užsienio ir lietuvių autoriai savo tyrimais patvirtino, kad iškritimą iš švietimo sistemos įtakoja ir moksleivio socialinė pozicija, vertybės, elgsena. Priklauso paauglių rizikos grupei, rizikingas socialinis elgesys, socialiai labai aktyvus už mokyklos ribų

Įvairūs tyrinėjimai atskleidė, kad priklausymas paauglių rizikos grupėms ar bendravimas su vyresniaisiais, kurie jau yra iškritę iš mokyklos ar priklauso įvairioms antisocialaus elgesio grupėms, didina rizikos faktorių iškristi iš mokyklos. Battin-Pearson S., Newcomb M. D., Abbott R. D., Hill K. G., Catalano R. F., & Hawkins J. D. (2000), ištyrę įvairios etninės sudėties 5 – 9 klasių moksleivius iki 16 metų, pateikė išvadas, kad prie blogų mokymosi pasiekimų rezultatų, priklausymas antisocialaus elgesio paauglių rizikos grupėms, žymiai padidina iškritimo iš mokyklos žemesnėse klasėse tikimybę. Antisocialus elgesys, įvairių vaistų ir alkoholio vartojimas, netinkamas elgesys mokykloje, toks kaip vagystės arba vandalizmas, moksleivius patraukia baudžiamojon atsakomybėn

ir priverčia anksti turėti rūpesčių su policija. Mokslininkai tyrėjai pagrindė teiginį, kad keturiolikmečiai, artimai bendraujantys su antisocialaus elgesio bendraamžiais ar šiek tiek vyresniais, buvo daugiau linkę mesti mokyklą ankstyvojoje pakopoje, nepriklausomai nuo to, kokie buvo jų pasiekimų rezultatai. Cairns R. B., Cairns B. D., & Neckerman H. J. (1989) nustatė, kad moksleiviai, iškritę iš vidurinės mokyklos penktos klasės, nesvarbu ar vyriškos ar moteriškos lyties, turėjo artimų draugų 7 – oje klasėje, kurie irgi vėliau iškrito iš mokyklos. Tai įrodo, kad priklausymas įvairioms antisocialaus elgesio grupėms, artima draugystė su jau iškritusiais iš mokyklos bendraamžiais draugais ar vyresniais, yra itin stiprus veiksnys, sąlygojantis moksleivių iškritimą iš mokyklos žemesnėse klasėse.

Ypač stipri bendraamžių grupės įtaka pasireiškia tada, kai vaikas negauna pakankamai dėmesio šeimoje, mokykloje. Anot L. Bulotaitės (1996), suaugę žmonės patys pastato sieną tarp savęs ir vaiko netinkamai reaguodami į vaiko, blogus poelgius (grasina, įsakinėja, gėdina, pamokslauja, moralizuoja, kritikuoja ir pan.).

Asocialiose grupėse atsiveria plačios veiklos galimybės – su rizikos elementais, ekstremaliomis situacijomis, neįprasta ir paslaptinga kriminaline romantika ir t.t. Visa tai padeda kompensuoti patiriamas nesėkmes mokymosi procese ir užsitikrinti minimalų psichologinį komfortą. Kaip nurodo I. A. Spirgelis, kai kuriais atvejais (pvz., kai tėvai visiškai nesirūpina savo vaikais) grupė atstumtiesiems paaugliams gali pakeisti netgi šeimą. Tada, be kitų poreikių, užtikrinama socialinė, emocinė ir moralinė parama.

Asocialių grupių draugystė ir ištikimybė retai tvirta ir ilgalaikė. Čia greitai nusistovi griežtos tarpusavio sąveikos taisyklės, kurios privalomos kiekvienam grupės nariui. Tokiose grupėse vyksta atvira ir žiauri kova už būvį. Be to, asociali grupė, labiau negu kitos grupės, kontroliuoja savo narių elgesį ir neleidžia jiems lengvai pasitraukti (Valickas, 1997), Battin-Pearson S., Newcomb M. D., Abbott R. D., Hill K. G., Catalano R. F., & Hawkins J. D (2000). Kitame tiriamajame darbe Janosz M., LeBlanc M., Boulerice B., & Tremblay R (1997) parodė, kad dauguma moksleivių, kurie buvo stipriai įsitraukę į artimą draugystę su bendraamžiais ir užsiimantys kita nemokykline veikla, buvo labai socialiai aktyvūs ir dėl to linkę greičiau iškristi iš mokyklos, nei tie, kurie neturėjo tokios artimos draugystės su bendraamžiais.

Apibendrinant galima pasakyti, jog kuo ilgiau paauglys dalyvauja asocialioje grupės veikloje, tuo labiau jis atitrūksta nuo prosocialios aplinkos. Perima vertybes asocialias ir įpranta savo poreikius tenkinti netinkamais būdais ir pan.

Socialinio – ekonominio pobūdžio veiksniai:

- **Šeimos mikroklimatas ir materialinė situacija**

Šeima arba, tiksliau, santykiai tarp šeimos narių, šeimos socialinė-ekonominė padėtis, jos struktūra yra vienas iš daugiausiai mokyklos nelankymą ar pamokų praleidinėjimą įtakančių veiksnių, ypač ankstyvose ugdymo stadijose, kai šeimos vaidmuo, formuojantis vaiko vertybėms ir elgsenai, yra itin reikšmingas.

Dažnai nenoras lankyti mokyklą kyla kaip atsakas į tėvų per mažą vaikui rodomą dėmesį, kada dėl profesinės veiklos ar asmeninio gyvenimo tėtis ar mama neatranda laiko pasikalbėti su vaiku apie jo problemas ir išgyvenimus arba, kaip parodė Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigoje atliktas tyrimas, vaikai praranda glaudų ryšį su tėvais pastariesiems išvykus gyventi ir dirbti į užsienį, o jų globą patikėjus artimiesiems giminaičiams ar šeimos draugams.

Mokyklos lankomumui svarbi ir šeimoje taikoma disciplina, nustatytos taisyklės ir elgesio standartai – jeigu tėvai pateisina vaiko trumpalaikį mokyklos nelankymą ar atskirų pamokų praleidinėjimą arba, dar blogiau, iš viso nekontroliuoja, nesidomi vaiko mokslu, tikėtina, kad ilgainiui tai gali paskatinti vaiką nelankyti mokyklą.

2003 metais atlikto tyrimo „Nesėkmingo mokymosi mąstai ir priežastys“ autoriai (Barkauskaitė, Vasiliauskas, Gaigalienė, Indračienė, Prakapas, Survutaitė, Rimkevičienė, Guoba) pateikė mokiniams klausimus, siekdami išsiaiškinti mokymosi sunkumų priežastis. Dalį atsakymų autoriai priskyrė šeimos konteksto veiksniams (trūksta pinigų, trūksta dėmesio, šeimose pykstamasi, šeimoje išgyvenamas stresas, nėra sąlygų mokytis namuose), kaip apsunkinantiems mokymosi procesą. Šiems veiksniams vidutiniškai pritaria ir iš dalies pritaria 42 proc. vaikų.

Šeimoje pradeda formotis ir mokymosi motyvacija, nuostatos mokymosi atžvilgiu, emociniai santykiai su mokymusi (Rupšienė, 2000). Kaip socialinis mokyklos nelankymo veiksnys tyrimuose, apskričių švietimo skyrių atliktuose patikrinimuose daugiausiai akcentuojama šeimos aplinka. Socializacija socialinės rizikos šeimose, tėvų dėmesio stoka dėl užimtumo, neveiksmingos kontrolės formos arba kontrolės stoka šeimoje tampa mokyklos nelankymo priežastimis. Šeimos veikiamas mokyklos nelankymo tikimybę didinančias problemas galima sugrupuoti į dvi pagrindines dalis: santykių šeimoje problemos, sietinos su emociniu vaiko saugumu, socializacija, vaiko priežiūra. Tai dėmesio, paramos šeimoje stoka - tėvų pasyvumas ir abejingumas. Prastas šeimos mikroklimatas, nepakankamas dėmesys vaikui šeimoje mažina vaikų galimybes sėkmingai mokytis (Rupšienė 2000) Šeimos mikroklimatas – šeimos narių santykių padarinys. Netikęs tėvų pedagoginių pareigų atlikimas, destruktivūs ugdymo šeimoje modeliai, nepalanki šeimos struktūra ir jos pokyčiai, neigiama tėvų mokymosi patirtis mažina mokinio mokymosi motyvaciją (Rupšienė, 2000).

Neužtikrinamas vaiko psichologinis komfortas, saugumas. Taip pat tėvų įtakos nebuvimas, kontrolės stoka. Neformuojamos į išsilavinimo įgijimą orientuotos vertybės. Rizikingiausia šeimos įtaka mažinančia mokymosi motyvaciją L. Rupšienė (2000) laiko vaikų nepriežiūrą ir menkas tėvų pastangas ugdyti mokymosi motyvaciją. Tyrimo „Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklose“ (Bužinskas, Kublickienė, Samulevičius, Štutienė, Trakšelis, Trakšelienė, 2005) duomenimis, mokinius, kurių nuomone, santykiai jų šeimoje yra geri, rečiau vargina blogas tvarkaraštis, mokymosi priemonių stoka, įtempti santykiai su mokytojais, sveikatos problemos, nuovargis po pamokų, sunkumai susikaupti mokykloje dėl nesutarimų namuose.

Vaiką neigiamai veikia netinkama tėvų pedagogika, kai iš vaiko daug tikimasi, jis neskatinamas, o kaip tik baudžiamas, jei gauna blogą pažymį. Vaikas gali pradėti bijoti mokytis, imti laikyti save tiesiog negabiu, jaustis kaltu ir pradėti ne tik vengti eiti į mokyklą, bet ir bėgti iš namų (Rupšienė, 1996). Smulkmeniška kontrole besiremianti parama vaikui yra neveiksminga ir net gali iššaukti patyčių situaciją, silpninti kitas kontroles (Civinskas, 2006).

Šeimos ekonominis statusas – kita socialinė problema, veikianti ankstyvąjį pasitraukimą iš švietimo sistemos, sietina su tuo, jog vaikas turi dirbti (pvz.: šeimos ūkyje) ir todėl neturi galimybės mokytis.

Be to, vaiko teisės į mokslą įgyvendinimui turi įtakos ir šeimos patiriamas skurdas bei socialinė atskirtis, nes skurdas yra vienas iš faktorių, lemiančių vaiko elgesį mokykloje. Vaikai iš mažas pajamas gaunančių šeimų – ypač berniukai – turi daugiau elgesio problemų, dažniau vengia mokslo ar yra pašalinami iš mokyklos. Nenoras lankyti mokyklą tokiems vaikams kyla ir dėl dažniau dėl skurdo patiriamų patyčių ar tiesiog klasės draugų ignoravimo.

- **Žemas tėvų išsilavinimas**

Tėvų išsilavinimo lygis yra vienas iš svarbiausių šeimos faktorių, formuojančių ir moksleivio mokymosi rezultatus. Jis yra tamptai susijęs ir su šeimos socioekonominiu statusu. Tėvų išsilavinimo lygis dažnai apsprendžia šeimos pajamas ir šeimos narių skaičių. Aukštesnį išsilavinimą turinčių tėvų vaikai turi mažesnę tikimybę iškristi iš mokyklos, nei tie moksleiviai, kurių tėvų išsilavinimas žemas. Šį faktą patvirtina V. Grincevičienės (1999), P. Dereškevičiaus (2000) tyrimai. Jie parodo, jog tarp tėvų išsimokslinimo ir jų vaikų mokymosi pastangų egzistuoja tiesioginis ryšys: aukštąjį išsimokslinimą turinčių tėvų vaikai labiau stengiasi mokytis. Atitinkamai, kuo žemesnis tėvų išsilavinimas- tuo silpnesnė jų vaikų mokymosi motyvacija (Grincevičienė, 1999). Didžiausia dalis metusių mokyklą moksleivių (39,8%) tėvai turi aštuonmetį ir žemesnį išsilavinimą. Nebaigto aukštojo ir aukštojo išsilavinimo neturėjo nė vienas šios grupės vaikų tėvas (Dereškevičius, 1999).

Barro S. M., & Kolstad A. (1987) pateikė statistiką, kaip tėvų išsilavinimas padeda moksleiviams pabaigti mokyklą. Išsilavinusių tėvų vaikai rečiau iškrenta iš mokyklos. Moksleiviai, kurių tėvai po mokyklos baigimo mokėsi dar keturis metus, savo galimybes baigti mokyklą padidindavo 15 %. Tie moksleiviai, kurių tėvai po mokyklos baigimo mokėsi dar šešis metus, vaiko mokyklos baigimo galimybes padidindavo 25 %. Tėvų išsilavinimas ir šeimos socioekonominis statusas padeda moksleiviams baigti mokyklą ir yra labai svarbių veiksnių moksleivio sėkmingam mokyklos baigimui penketuke. Tyrimais įrodyta, kad šeimoje, net jei tik vienos motinos išsilavinimas yra aukštesnis, teigiamai veikia ne tik mergaičių, bet ir berniukų sėkmingą mokymąsi ir mokyklos baigimą. Jei motinos išsilavinimas žemas, atitinkamai padidėja moksleivio iškritimo iš mokyklos pavojus. Dėl to tokių šeimų moksleiviai turėjo suformuotus aukštesnius lūkesčius, nei kiti moksleiviai, kurių motinos neturėjo išsilavinimo.

- **Šeima daugiavaikė**

Brolių ir seserų skaičiaus šeimoje įtaka moksleivio iškritimui iš mokyklos tarpusavyje susiejo mokslininkai Barro S. M., & Kolstad A. (1987), pateikę duomenis, kad moksleivio iškritimas iš mokyklos dešimtoje klasėje yra susijęs su moksleivio šeimoje esančių brolių ir seserų skaičiumi. Tokioje šeimoje gimus vaikui, moksleivio tikimybė iškristi didėja kartu su kiekvieno vaiko gimimu. Tai sąlygoja ir tokie faktoriai, kaip žemas šeimos socioekonominis statusas, šeimos sudėtis, religiniai įsitikinimai, religingumas ir kiti faktoriai.

Lloyd D. N. (1978) atskleidė, kad didelis brolių ir seserų skaičius, moksleiviui esant trečioje klasėje, ypač padidina moksleivio rizikos faktorių vėliau iškristi iš mokyklos jos nebaigus. Šis faktorius vienodai veikia tiek mergaites, tiek berniukus. Brolių ir seserų skaičius šeimoje, kaip rizikos faktorius, moksleivį veikia per moksleivio akademinis pasiekimus, jo antramečiavimą, drausmės problemas, šeimos sudėtį, šeimos socioekonominį statusą.

- **Vienas iš tėvų patėvis ar pamotė**

Tiriamuosiuose darbuose atskleistas sąryšis tarp moksleivio prastų mokymosi rezultatų ir to, kokios sudėties šeimoje moksleivis gyvena. Jei šeimoje yra tik vienas iš tėvų ar moksleivis gyvena šeimoje, kur vienas iš tėvų yra patėvis ar pamotė, tai gali sąlygoti prastą moksleivio mokymąsi. Tokį sąryšį atrado ir tyrimų duomenis pateikė Rumberger R.W. (1995). Šioje analizėje autorius pateikė duomenis, kad moksleivių iškritimui iš mokyklos įtakos turi tik šeimos sudėtis, kurioje vienas iš tėvų yra patėvis ar pamotė. Moksleivio iškritimui iš mokyklos įtakos neturėjo šeimos sudėtis, kur yra tik vienas iš tėvų: motina arba tėvas. Kitose analizėse buvo atskleista, kad iškritimui iš mokyklos rizikos faktorius yra šeima, kurioje vaikus augina viena motina. Jei vaiką augina vienas tėvas, tokio rizikos faktoriaus nėra. Pastebėta tai, kad moksleiviai, kilę iš tokių šeimų, dažniau mokykloje pasilieka

kartoti kurso, dažniau keičia mokyklas. O tai ir yra tiesioginiai veiksniai, sąlygojantys greitesnį moksleivio iškritimą iš mokyklos. Žymiai labiau tikėtina, kad moksleiviai, gyvenantys su abiem tėvais, baigs vidurinę mokyklą, negu tie moksleiviai, kurių šeimos struktūra yra kitokia.

Šeimos iširimas pirmoje klasėje ar kurioje nors kitoje klasėje, kol vaikas mokosi, turi įtakos moksleivio mokyklos baigimui. Alexander K. L., Entwisle D. R., & Horsey, C. S. (1997) pateikė tyrimų apibendrinimo išvadas, kad būtent, pirmoje klasėje moksleiviui esant, jo šeimos iširimas yra labai svarbus veiksnys vėlesniam moksleivio iškritimui iš mokyklos. Šeimos iširimas apibūdinamas kaip skyrybos, santuoka, liga ar mirtis, šeimos kitimas: įeinančius ar paliekančius namų ūkį kitus suaugusius. Įvairūs pasikeitimai šeimoje stipriai įtakoja ir moksleiviui esant kitose mokyklos klasėse. Dažnai įvairūs pasikeitimai reiškia ir dažną šeimos kraustymąsi, socioekonominio šeimos statuso kitimą.

- **Menkas šeimos požiūris į išsilavinimą. Žemi išsilavinimo siekiai**

Kai tėvai kelia aukštesnius reikalavimus savo vaikų mokymuisi, pastarieji labiau stengiasi, ir šių pastangų rezultatas- geresnis akademinis pažangumas. Jeigu tėvai rūpinasi savo vaikų mokymusi pradžios mokykloje ir tikisi geresnių jų mokymosi rezultatų, vaikai sėkmingiau mokosi ne tik pradinėse klasėse, bet tai daro teigiamą įtaką tolesnio mokymosi sėkmei vyresnėse klasėse. Kai tėvai aiškiai pabrėžia, kad siekia ir tikisi savo vaikų aukštojo išsilavinimo, vaikai tai jaučia ir dažniausiai kryptingai veikia vykdydami tėvų valią. Kai tėvai tokių aspiracijų neturi, vaikai apsiriboja pagrindiniu išsilavinimu (Rupšienė, 2000).

Ensminger M. E., & Slusarcick A. L. (1992) atskleidė, kad paauglystėje tėvų lūkesčiai vaikų išsilavinimo atžvilgiu turi ženkliai reikšmę sėkmingam jų mokyklos baigimui ir tolesniam mokymuisi.

- **Broliai ar seserys jau yra iškritę iš mokyklos**

Gleason P., & Dynarski M. (2002) nustatė, kad mokiniui netgi pakanka turėti artimą draugą, kuris jau iškrito iš mokyklos, kad jo paties tikimybė iškristi iš mokyklos labai smarkiai padidėtų. Jeigu šeimoje yra brolių ar seserų, kurie jau yra iškritę iš mokyklos, atsiranda didesnė tikimybė ir kitam iš tos šeimos vaikų iškristi iš mokyklos. Brolio ar sesers iškritimas iš mokyklos mokinį veikia priklausomai nuo to, kokio jis yra amžiaus ir kokioje jis klasėje mokosi. Jeigu iš mokyklos iškrito vyresnis brolis ar sesuo, tai tokios šeimos mokinį šis faktas paveikia tokia pačia linkme.

Kaufman P., Bradbury D., & Owings J. (1992) apibendrinami savo tyrimus padarė išvadą, kad aštuntos klasės moksleivis, kuris turėjo vieną iškritusį iš mokyklos vyresnį brolių ar seserį, net pusantro karto labiau buvo linkęs nebaigti mokyklos, nei tas, kuris tokio brolio ar sesers neturėjo. Tačiau, jei buvo iškritę net du (ar daugiau) broliai ar seserys, tokio mokinio tikimybė iškristi iš

mokyklos padidėja net du kartus. Aišku, čia įtakos turi ir mokinio šeimos sudėtis, santykiai šeimoje su tėvais ar įtėviais, pamote ar patėviu. Tai apsprendžia ir šeimos socioekonominis statusas. Labai svarbus veiksnys yra ir tėvų išsilavinimas. Svarbus ir veiksnys, ar moksleivio šeima mobili.

- **Tėvai nepalaiko ryšio su mokykla**

Kitas tyrimo aspektas yra tai, kiek mokinio tėvai ar įtėviai, globėjai glaudžiai palaiko ryšius su mokykla, domisi vaiko mokymosi pasiekimais, mokyklos lankomumu, mokinio drausme, mokykloje vykdomomis ugdymo programomis, mokyklos bendruomenės užklasine veikla, kartu su mokykla sprendžia moksleivio drausmės problemas. Jei mokinio tėvai beveik nepalaiko ryšio su mokykla, visiškai nesidomi vaiko mokymosi pasiekimais, nesidomi ugdymo programomis, nekontroliuoja vaiko elgesio mokyklose, nepalaiko ryšio su mokyklos bendruomene užklasiniėje veikloje, tai tokia mokinio šeima jau pati yra kaip rizikos faktorius mokiniui iškristi iš mokyklos.

Rumberger R.W. (1995) tyrimu parodė, kad jei tėvai nesidomi savo vaiko mokymosi pasiekimais, elgesiu mokykloje, mokyklos lankomumu, nesidomi vaiko drausme mokykloje, nepalaiko ryšių su mokytojais ar klasės auklėtoju, tai tokio moksleivio tikimybė iškristi iš mokyklos padidėja labai ženkliai. Čia taip pat labai svarbų vaidmenį atlieka moksleivio šeimos socioekonominis statusas ir kitos asmeninės tėvų savybės.

Jimerson S., Egeland B., Sroufe L. A., & Carlson B. (2000) nustatė, kad tėvų dėmesys vaikui ypač buvo reikalingas jam esant šeštoje klasėje. Jei vaikui esant šeštoje klasėje tėvai nesirūpino vaiko mokymusi, nepalaikė ryšių su mokykla, mokytojais, klasės auklėtoju, nesidomėjo vaiko drausme ir mokyklos lankomumu, tai tokiam moksleiviui grėsė vos ne 100 % – is iškritimas iš mokyklos aukštesnėse klasėse.

- **Šeimoje vengiama pokalbių apie mokyklą**

Du informacijos šaltiniai nurodo tamprų ryšį tarp moksleivio iškritimo iš mokyklos prevencijos ir pokalbių su vaiku apie mokyklą šeimoje. Ar tėvai kartu su vaiku planuoja jo mokymąsi mokykloje, aptaria pasirenkamas programas, pasirenkamus akademinis kursus, aptaria vaiko pasiekimų rezultatus, nuo to priklauso sėkmingas tolimesnis vaiko mokymasis mokykloje.

Gleason P., & Dynarski M. (2002) pateikė tokius atliktų tyrimų rezultatus: jei tėvai neaptardavo ir nesikalbėdavo apie mokyklą su šeštoje klasėje besimokančiu savo vaiku, tai tokiam moksleiviui tikimybė iškristi iš mokyklos dviejų trijų metų laikotarpyje labai padidėdavo. Iš mokyklos iškrisdavo apie 11 % moksleivių, kurie su tėvais neaptardavo mokyklos reikalų, kartu neplanavo ir niekada apie mokyklą nesikalbėjo. Ir net 20 % devintų klasių moksleivių vėliau iškrisdavo iš mokyklos, jei su tėvais visiškai nesikalbėdavo apie mokyklą, ugdymo programas, kursus, akademinis pasiekimus.

- **Mokinio darbinė veikla**

Renkant statistiką apie mokyklos nelankančius vaikus, viena nurodomų priežasčių – „nori dirbti“. Noras dirbti gali būti susietas su sunkia materialine situacija, tam tikra socialine situacija (pvz.:jaunos šeimos atveju) bei su asmeninėmis vaiko ar jaunuolio savybėmis, kai asmuo labiau linkęs į profesinę veiklą nei į akademinį žinių kaupimą. Darbas gali būti pasirenkamas kaip pirmenybė mokyklos atžvilgiu. Darbinė veikla mokyklos nelankymo kontekste paprastai yra paminima kaip viena ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos prielaidų, tačiau mažai analizuojama, taip pat jai skiriama nedaug dėmesio – t.y. nėra pakankamai švietimo įstaigų, kurios sudarytų galimybę derinant darbą ir mokslą įgyti pagrindinį išsilavinimą.

Užsienio autorių Barro S. M., & Kolstad A., Goldschmidt P., & Wang J. tyrinėjimų rezultatai atskleidė padidintą rizikos faktorių iškristi iš mokyklos dirbantiems mokiniams. Moksleiviai, dirbantys daugiau nei 20 val. per savaitę, didžiausią tikimybę iškristi iš mokyklos turėjo būdami 8 – 10 – oje klasėse ir taip pat ir aukštesnėse 10 – 12 – oje klasėse. Šis iškritusių moksleivių skaičius augo proporcingai jų šeimų socioekonominiam statusui: kuo žemesnis šeimos socioekonominis statusas, tuo daugiau dirbančių moksleivių, kilusių iš šių šeimų, iškrenta iš mokyklos. Tyrimai parodė, kad dirbantys moksleiviai dažniau iškrenta iš mokyklos ir ateityje neįgyja jokio išsilavinimo.

- **Ankstyva motinystė, tėvystė**

Bendra autoriai Barro S. M., & Kolstad A. atskleidė ir ankstyvos motinystės ar tėvystės rizikos faktorių, sąlygojančių moksleivių iškritimą iš mokyklos. Tyrime atskleidžiamos taip pat ir kitos įvairios priežastys, skatinančios šį rizikos faktorių. Šie mokslininkai tyrimais pagrindė ir įrodė, kad viena iš svarbesnių priežasčių, didinančių rizikos faktorių nebaigti mokyklos dėl ankstyvos tėvystės ar motinystės yra susijusi ir su kitais rizikos faktoriais: žemo pažangumo, netinkamo elgesio ir t. t. Mokslininkai tyrėjai, atlikę tyrimus, atskleidė faktą, kad 40 % merginų paliko mokyklą dėl ankstyvos motinystės.

Visuose aukščiau pateiktuose su šeima susijusiuose darbuose pateikti rizikos faktorių iškristi iš mokyklos sąlygojantys veiksniai yra stipriai tarpusavyje susiję. Šių veiksnių, veikiančių atskirai, poveikis nėra toks ženklaus.

Struktūriniai veiksniai:

- **Mokyklos mikroklimatas (mokytojų ir mokinių bendravimo problemos)**

Analizuojant priežastinius mokyklos nelankymo mechanizmus, dėmesį reikėtų skirti ir institucinėms mokyklos nelankymo priežastims. Viena jų – mokyklos mikroklimatas, kuris priklauso tiek nuo bendrosios švietimo politikos, tiek ir nuo konkrečios mokyklos valdymo būdo, tradicijų ir mokyklos bendruomenės narių – vaikų ir mokyklos administracijos – santykių. Galima sakyti, kad malonūs, palaikantys ir draugiški tarpusavio santykiai yra didžioji dalis teigiamo mokyklos klimato, lemiančio gerą mokinių savijautą ir norą lankyti mokyklą bei siekti tobulėjimo.

Prastas mokyklos mikroklimatas apima mokyklos valdymo pobūdį, darbuotojų motyvaciją, mokyklos bendruomenės narių komunikaciją, santykių pobūdį, fizinį ir psichologinį saugumą, nuobaudų ir skatinimų sistemą. Mokykloje vaikai nemažai konfliktuoja. Daugiausiai smurtinių konfliktų įvyksta pagrindinės mokyklos klasėse. „Šaltas“ mokyklos mikroklimatas, lydintis tiek fizinio, tiek psichologinio nesaugumo, konfliktų, abejingumo, lankstumo ir savitarpio supratimo stokos, kelia, pasak Rupšienės (2000) moksleivių neigiamas emocijas ir yra nenoro mokytis formavimosi prielaida. Autorė pristato 1995, 1999 m. atliktų tyrimų duomenis, jog mokytojo ir mokinio santykiai ne visada yra geri (patenkinami).

Negatyvus mokyklos mikroklimatas, tyčiojimasis mokyklos bendruomenėje kaip viena mokyklos nelankymo priežasčių yra akcentuojamas monografijoje „Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai“ (Civinskas, 2006). Nepalankus mokyklos mikroklimatas sietinas su pakantumo, bendradarbiavimo, savitarpio pagalbos trūkumu mokyklos bendruomenėje. Kaip pagrindines problemas galima išskirti:

- Mokinių tarpusavio santykius, blogą klasės mikroklimatą; patyčias („nepagarbias tarpusavio santykių normas, vyraujančią nepagarbos, užgauliojimų atmosferą kaip jiems trukdančią problemą įvardija daugiau kaip trečdalis 7 ir 9 klasių mokinių. Įtempti santykiai su kitais mokiniais kelia problemų panašiai daliai septintokų ir vienuoliktokų.)
- Mokinių santykius su mokytojais, mokyklos administracija. (Mokyklose stokojama pozityvių santykių tarp mokytojų ir moksleivių. Mokiniais labai svarbus ne tik geras pamokos organizavimas, bet ir mokinių ir mokytojų santykiai.) Tai susiję su atviru mokinio pažeminimu – kai jis kitų mokinių akivaizdoje pasmerkiamas. Neigiamų pasekmių susilaukia viešas mokinio atstūmimas, kai mokytojai išskiria „blogiukus“ iš mokinių grupės ir juos netaktiškai viešai kritikuoja. Tai, kaip bendrauja mokytojai ir mokiniai, daro įtaką mokinių santykiui su mokymusi. Pažeminimai, ironizavimas, pykčio protrūkiai, nenoras išklaudyti bei suprasti ir kiti prasto bendravimo požymiai, būdingesni

pagrindinės mokyklos mokytojams, sukelia, pasak Rupšienės (2000, 96) neigiamas moksleivių emocijas ir silpnina jų mokymosi motyvaciją. Ypač neigiamai tokie santykiai veikia „silpnesnius“ ir mažiau motyvuotus ugdytinius.

- Smurto, ypač psichologinio, problemas („Dar aštresnė yra kraštutinių nepagarbos ir netolerancijos apraiškų – fizinio ir psichologinio smurto – problema.“).

Remigijaus Civinsko, Vitos Levickaitės, Ilonos Tamolienės monografijoje „Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai“ (2006) teigiama, jog „viena pagrindinių problemų, su kuria susiduria vengiantys lankyti mokyklą vaikai, yra paplitusios patyčios su aiškiais prievartos elementais.“ Psichologiškai nepalanki socialinė aplinka, prasti santykiai su bendraamžiais, tyčiojimas kaip svarbios vaikams mokykloje kylančios problemos formuluojamos ir kituose tyrimuose. Mokiniai patiria mokytojų ir mokinių patyčias. Tai menkina mokinių savivertę, jie jaučiasi mokykloje nesaugiai ir renkasi pasitraukimo iš mokyklos taktiką (Civinskas, 2006).

- **Neefektyvus mokyklos valdymas**

Mokinių mokykloje patiriami mokymosi sunkumai yra susiję su nepakankamai sėkmingai organizuojamu mokyklų darbu, švietimo sistemos trūkumais. Remiantis analizuotais šaltiniais, galima išskirti šiuos mokymosi sunkumus sukeliančius bei jų sprendimą ribojančius veiksnius mokyklos kontekste (jie gali būti tarpusavyje susiję):

- Per didelis mokymosi krūvis;
- Netinkamas krūvio išdėstymas;
- Nepakankamas ugdymo turinio individualizavimas;
- Nepakankamas pagalbos teikimas mokymosi sunkumus patiriantiems bei mokymosi spragų turintiems mokiniams;
- Netinkama žinių pateikimo forma;
- Nevienodos pirmokų startinės galimybės.

Per didelio mokymosi krūvio problema akcentuojama tyrimo „Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklose“ ataskaitoje. Tyrime „Per didelio mokymo krūvio priežastys ir jo sprendimo galimybės“ nurodoma, jog per didelis mokymosi krūvis sukelia mokiniams stresą, kenkia sveikatai, sumažina laisvalaikio bei popamokinės veiklos galimybes, apsunkina naujų, įdomesnių mokymo metodų panaudojimą.

Šie trūkumai susiję su mokyklų vadovų vadybinės kompetencijos stoka.

Nepakankamas mokymo turinio individualizavimas. Tyrimų duomenimis, mokymosi sunkumų mokiniai patiria, kai nespėja mokytis kartu su kitais, neturi pakankamai mokymosi

įgūdžių. Tuo tarpu mokytojų kompetencijos, gebėjimas individualizuoti, diferencijuoti ir integruoti ugdymo turinį yra nepakankamas.

Negaudami tinkamos individualiosios ir specialiosios pagalbos, mokiniai praranda mokymosi motyvaciją, pradeda nelankyti pamokų, prastėja mokymosi rezultatai.

Nevienodos startinės galimybės dėl ikimokyklinio ugdymo įstaigų neprieinamumo taip pat gali tapti veiksniu, kodėl mokinys patiria mokymosi sunkumus. Nepakankama branda mokyklai gali tapti vėlesnių mokymosi nesėkmių priežastimi. Pirmokų starto galimybės dėl priešmokyklinio ugdymo grupių stokos yra nevienodos. Ne visi vaikai turi galimybę tinkamai pasiruošti mokyklai.

• Pamokos trūkumai, pati pamokos organizacija silpninanti mokymosi motyvaciją. Neindividualizuotas dėmesys, ugdymo orientavimas į vidutinio gabumo mokinius (nepakankamas dėmesys mažiau gabiems ir gabesniems mokiniams), griežta drausmė ir paklusnumas (ypač sunku tokiomis sąlygomis paklusti emocinių ir elgesio sutrikimų turintiems vaikams), nėra sągų mokytiis individui tinkamu tempu ir panaikinti mokymosi spragas.

Mokykloje, pamokose, vaikai praleidžia daugiausia laiko, ir čia tvyrantis klimatas labai svarbus. Mokytojai ir mokiniai turi nevienodą galią kurti pamokų mikroklimatą. Galima sakyti, kad labiausiai jis priklauso nuo mokytojo, kuris yra padėties šeimininkas. Pamokų metu mokytojas turi pagrindinius socialinės galios elementus – gali pasirinkti žinių perteikimo ir drausmės palaikymo bei mokinių žinių vertinimo metodą. Šios socialinės galios praktinės apraiškos gali sukurti baimės, nesaugumo ir anarchijos atmosferą. Remigijus Civinskas, Vita Levickaitė, Ilona Tamutienė monografijoje „Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai“ (2006) atskleidė nevienalytį pamokų mikroklimatą mokykloje. Anot jų, tai labai priklauso nuo mokytojo asmenybės. Tyrimo duomenys patvirtino kraštutinę mokytojų socialinės galios viešpatavimo, susijusio su žinių vertinimo ir drausmės palaikymo metodo pasirinkimu, poziciją, kuri sukuria atitinkamą mokinių baime pagrįstą pamokų mikroklimatą. Mokytojų tyčiojimas iš vaikų, etikečių jiems klįjavimas labai prisideda prie to, kad tokie mokiniai atmetami. Būti atmestam – tai būti nepageidaujamam, nuvertintam, paniekintam, tai tarsi pralaimėjimas. Pralaimėjimo būsenų patirtis kaupiasi, didėja baimė būti atmestam, skatinamas uždarumas, mokinys negali natūraliai elgtis. Bausmės būti blogai įvertinti ir su tuo susijusio etikečių klįjavimo bijo visi be išimties tyrime dalyvavę vaikai. Kaip rodo tyrimo rezultatai, ši baimė yra svarbiausias motyvas, dėl ko vaikai vengia mokyklos ar pamokų.

Kitas pamokos trūkumas – nepakankamas mokytojų aiškinimas. Nesuprantamas mokytojo aiškinimas, negebėjimas prisitaikyti prie mokyklos reikalavimų ir tvarkos, mokiniui nepriimtinas, pernelyg intensyvus mokymosi tempas tampa priežastimi mokiniams išeiti į jaunimo mokyklas.

Mokiniai, nesuprasdami pamokos, patenka į užburtą ratą. Kyla emocinis diskomfortas ir baimė. (Civinskas, 2006).

Ugdymo turinys mokyklose yra pritaikomas tik specialiųjų poreikių turintiems mokiniams. Paliktieji kartoti kurso mokiniai gauna nepakankamai konstruktyvios ir savalaikės pagalbos, kita vertus su papildomais metais, kai

kartojamas kursas, gaunamos pagalbos kiekis mažėja. Atėjusiems po ligos mokiniams sudaromos nepakankamos sąlygos pasivyti bendraklasius. Nepakankama didaktinė rehabilitacija grįžusiems po ligos į mokyklą vaikams. Nepakankamai dėmesio skiriama mokinio adaptacijai naujoje mokykloje, pagal tyrimų duomenis, pakeitus mokyklą sumažėja mokinių įvertinimai.

- **Vertinimo pažymiais problemos;**
- **Socialinio mokymo stoka, dėmesys pažymiams ir kontrolei, žema socialinių santykių kokybė.**

Mokykloje vyrauja stipriai išreikšta vertinamoji aplinka. Kiekvieną dieną vertinami mokinių laimėjimai bei poelgiai, savybės ar žinios lyginamos su kitų mokinių ir t.t. Taip sulaukiama kartais neigiamų vertinimų. Kuo vaikui sunkiau sekasi mokykloje, tuo daugiau neigiamų vertinimų jis susilaukia. Tokie mokytojo neigiami vertinimai formuoja žemą vaiko savęs vertinimą. Girdėdamas kiekvieną dieną tik neigiamus vertinimus, vaikas ima tikėti, kad jis negabus, jam nesiseka ir nesiseks toliau, kad nieko pakeisti nebegalima ir reikia su tuo susitaikyti (Bulotaitė ir kt., 1996).

Mokinių patiriamą emocinį diskomfortą bei neigiamą požiūrį į mokyklą dar gali sustiprinti įvairios mokytojų darbo klaidos. Mokytojai dažnai nesidomi moksleivių gyvenimu už mokyklos ribų, jų santykiais su tėvais ir bendraamžiais, neįtraukia jų į reikšmingas veiklos sritis (arba atlieka tai formaliai), dažnai nepasitiki galimybėmis bei teigiamomis savybėmis, atvirai demonstruoja savo neigiamą požiūrį ar antipatiją ir pan. (Rupšienė, 2000). Neretai vaikams, kurie blogai mokosi, taiko tikrai neigiamas poveikio priemones, kurios dažnai susijusios ne su objektyve būtinybe, o su mokytojo nekantrumu, nesugebėjimu valdytis ar netiksliu situacijos vertinimu.

Kaip liudija daugelio autorių tyrimų duomenys, nuo 61 proc. iki 90 proc. asocialių vaikų ir paauglių savo klasėse yra atstumiami arba izoliuoti, jų santykiai su kitais mokiniais įtempti, bendraklasiai dažniausiai jų nemėgsta, vengia ar ignoruoja, žiūri į juos su panieka.

R.Pilkauskaitė (1999) teigia, kad atstumtųjų padėtis, pastovūs konfliktai, įtampa ir nestabilumas, skatina nepilnamečius ieškoti kokios nors išeities. Todėl stengiamasi neutralizuoti mokytojų ir bendraklasių neigiamus vertinimus, antipatiją asocialūs vaikai savo ruožtu pradeda ignoruoti jų poveikius, elgiasi grubiai, šokiruojančiai, naudoja fizinę jėgą, grasinimus ir prievartą.

Kuo anksčiau prasideda vaiko atstūmimas klasėje (grupėje) ir kuo ilgiau jis tęsiasi, tuo didesnė tikimybė įvairių elgesio nukrypimų.

Taikant įvairias sankcijas ir bausmes, laikinai galima nuslopinti nepageidautiną elgesį, tačiau šis pagerėjimas neilgalaikis, jei nepašalinamos giluminės priežastys. Neretai mokytojai stengiasi atsikratyti tokių vaikų (perkelti į kitas mokyklas, ugdymo įstaigas). Daugumos šių vaikų elgesys, po tokio perkėlimo, žymiai pablogėja. Vaikai nustoja lankyti pamokas, pradeda vaikatauti, vagiliauti ir pan. Pastaruoju metu ši procedūra supaprastėjo – asocialūs paaugliai pašalinami tiesiog iš mokyklos, paliekami likimo valiai (nes dažnai tėvams jie nerūpi). Faktai leidžia kalbėti apie tai, kad asocialūs paaugliai kai kada patiria ne tik psichologinį bet ir socialinį atstūmimą, su kuriuo susidoroti jie neturi jokių galimybių. Tada jie ieško prieglobsčio asocialiose grupėse (Kvieskienė, 2000).

• **„Tradicinės“ mokyklos trūkumai. Tokia mokykla nesusitvarko su socializacijos funkcija: mokymas orientuotas į mokytoją, mokymo turinys susideda iš žinių, kurios nesiejamos į sistemą su mokinio turimomis ir nėra jam asmeniškai reikšmingos, nutolusios nuo mokinio asmenybės.**

Liudmila Rupšienė (2000) mokytoją apibūdina kaip mokyklos šerdį, viso mokyklos vidaus gyvenimo organizatorių. Pasak autorės, „vaikas neturi būti laikomas tuščiu indu, į kurį kiekvienas pedagogas pila žinias“ (Rupšienė, 2000). Mokytojas, pasak Rupšienės (2000) turi gebėti suprasti mokinį. Mokytojas – ugdymo proceso organizatorius, o ne vien žinių perteikėjas. Mokinių ugdymuisi, saviraiškai, taip pat savęs vertinimui didžiulį poveikį daro mokytojų nuostatos ir laukimai, todėl mokytojo užduotis – suprasti ir įvertinti kiekvieno mokinio gebėjimus, kartu su juo formuoti tikslus (Gudžinskienė, 2000). Pats mokymosi procesas turėtų tapti mokymosi tikslu. (Rupšienė, 2000) Tuo tarpu tradicinė pedagogika yra orientuota į žinių kiekybę ir pažymius. Toks ugdymas yra orientuotas į mokytoją, neindividualizuotas. (Rupšienė, 2000) Kad vaikas norėtų mokytis, reikia perkelti mokymo proceso akcentus – nuo informacijos transliavimo prie savarankiškumo stimuliavimo. (Rupšienė, 1996) Viena pagrindinių konflikto tarp mokyklos ir mokytojų nenorinčių mokinių priežastis yra ta, kad mokykloje vertinami tik tie gebėjimai, kurie siejasi su akademinėmis žiniomis ir mokėjimų raida, o perteikiamos žinios mažai siejasi su vaiko asmeniu, jo interesais, praktine patirtimi. (Rupšienė, 2000) Kita vertus, pedagoginio poveikio forma sietina su klasikiniu dėstymo metodu, kai mokytojas apsiriboja tradicinėmis mokymo priemonėmis – vadovėliu, lenta bei knyga. Tai daro poveikį mokymosi įdomumui. Tai yra svarbu, siekiant suprasti, kokie veiksniai gali daryti įtaką mokyklos nelankymui. Tyrime „Nesėkmingo mokymosi priežastys ir mastai“ nurodoma, jog 70 proc. apklaustų moksleivių mokykloje mokytis neįdomu. Nuobodulį

pamokų metu kaip svarbų veiksnį išskiria ir monografijos „Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai“ (Civinskas, Levickaitė, Tamulienė, 2006).

Tyrimo „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“ (2003) duomenimis, dalis apklaustų mokinių (11,9 proc.) mano, kad jie patys sau turėjo padėti: nepraleidinėti pamokų, drąsiai klausti mokytojų, sakyti, kad nesupranta. Mokiniai to nedarė, bijodami prarasti autoritetą, pasirodyti nemokšomis. Tyrime daroma prielaida, kad dalis mokinių nedrįsta klausinėti, bijodami draugų akyse pasirodyti negebančiais suprasti, vadinasi jie jaučiasi nesaugiai, trūksta pedagoginės sąveikos. Tyrimo ataskaitoje nurodoma, jog tai didino tikimybę būti paliktiems kartoti kurso.

- **Kurso kartojimas.**

Kurso kartojimas, kaip toliau atskleidžiama, didina ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos tikimybę.

Antramečiavimas, kaip rizikos faktorius iškristi iš mokyklos jos nebaigus, yra labai stiprus veiksnys. Šis veiksnys gali įtakoti iškritimą ir be kitų rizikos faktorių buvimo. Daugelis mokslininkų, tirdami šį faktorių, atliko tyrimus ir juos apibendrino savo darbuose. Rumberger R.W. (1995), Lloyd D. N. (1978), Alexander K. L., Entwisle D. R., & Kabbani N. S. (2001), Janosz M., LeBlanc M., Boulerice B., & Tremblay R. (1997) teigia, kad jei paliekamas moksleivis kartoti kurso, jo iškritimo iš mokyklos rizikos faktorius padidėja net šešis kartus. Šalia to, didelį vaidmenį atlieka ir tokie veiksniai, kaip buvimas vyresniu, nei klasės draugai, asmeninės moksleivio savybės. Ypač stiprus veiksnys iškristi iš mokyklos yra antramečiavimas pagrindinėje mokykloje ir ypač palikimas kartoti kurso pirmoje klasėje. Iškritimo vidurkis dėl antramečiavimo pagrindinėje mokykloje sudarė 6%, o vidurinėje mokykloje net 15%. Atliktuose tyrimuose pateikti duomenys, kad tik 7% nuo visų iškritusiųjų moksleivių skaičiaus nebuvo palikti kartoti kurso. Nuo paliktų vieną kartą kartoti kurso, iškrito 27% paliktųjų. Nuo paliktų kartoti kurso du kartus moksleivių iškrito net 57% paliktųjų, o tų moksleivių, kurie kartuoja kursą net tris kartus, iškritimas buvo 100%.

Pasak Liudmilos Rupšienės (2000) kurso kartojimas ypač žemina savęs vertinimą, silpnina mokymosi motyvaciją. Kai kurie mokiniai jaučiasi nuvertinti, įžeisti, nebenori eiti į mokyklą, mokymosi rezultatai blogesni negu kitos grupės vaikų, blogesnė socialinė ir emocinė adaptacija, elgesys, negatyvesnės nuostatos į mokyklą.

Tyrimo „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“ ataskaitoje nurodoma, jog kurso kartojimas padidina nubyrėjimo tikimybę. Moksleivių antramečiavimas padidina iškritimo iš mokyklos tikimybę nuo 45 iki 50 proc., o pakartotinas mokyklinio kurso kartojimas (trečiamečiavimas) - 90 proc.

Kurso kartojimo poveikis, susijęs su mokyklos nelankymu:

- Sumažėjusi mokymosi motyvacija;

- Psichologinis diskomfortas, neatitinkant amžiaus grupės;
- Sulaukęs 16 asmuo nebeprivalo mokytis – todėl gali laisvai savanoriškai pasitraukti iš švietimo sistemos, neįgijęs pagrindinio išsilavinimo arba būti pašalintas.

Asmeninio pobūdžio, socialinės – ekonominės, struktūrinės – sisteminės ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos priežastys tarpusavyje glaudžiai susiję. Vienos jų (pvz.: emocinis nesaugumas, mokymosi sunkumai ar tai, jog asmuo turi dirbti) tiesiogiai sietinos su mokyklos nelankymu, kitos prielaidos gilesnės, sietinos su nepakankamu prevencinio darbo veiksmingumu, ankstyvojo pasitraukimo iš švietimo sistemos prevencijos sistemos nepakankamumu. Mokyklos konteksto veiksnių svarbą pabrėžia ir monografijos „Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai“ autoriai. Nors priežastys veikia kompleksiskai, nėra lemiančių veiksnių, visgi išsiskiria edukacinius (Civinskas 2006).

1.3. Vaiko teisių socialiniai, kultūriniais ir psichopedagoginei pagrindai

1.3.1. Vaiko teisės į mokslą istorinis kultūrinis kontekstas

Nuo pirmykštės visuomenės iki šių dienų, mokslo suvokimas labai keitėsi. N. Konstantinovo (1987) teigimu, pirmykštėje visuomenėje, kol dar nebuvo mokyklų, visi vaikai turėjo lygias teises įgyti įgūdžių bei žinių, kurios vėliau įtakojo jų gyvenimą. Vergovinėje santvarkoje atsiradus pirmosioms mokykloms, teise į mokslą negalėjo pasinaudoti visi vaikai; tokią privilegiją turėjo tik turtingųjų vaikai, nes mokslas buvo mokamas, o vargšai neturėjo galimybių išleisti savo vaikus į mokslą. Mokyti tuo metu mergaitės nebuvo leidžiamos, jos buvo ruošiamos namų šeimininkėmis. Feodalinėje visuomenėje mokslas buvo persismelkęs religija, tačiau teisę į mokslą įgyja turtingųjų mergaitės, kas iki tol buvo draudžiama. Viduramžių epochoje šia teise gali pasinaudoti ir amatininkų vaikai, jiems kuriamos atitinkamos mokyklos, kur įgyjama pradinių įgūdžių, jos yra išlaikomos savivaldybės. Renesanso epochoje teisę į mokslą gauna mergaitės, tačiau ja pasinaudoti ne visos išgali, nes tuo metu mokslas joms yra mokamas.

Anų laikų visuomenėje, našlaičiai vaikai neturėjo jokių teisių įgyti mokslą. Našlaičiai priklausė žemiausiam luomui, kuris neturėjo jokių teisių. Galima daryti prielaidą, jei į to meto mokslą žiūrėtume iš vaiko teisių pusės, tai :

1. Vaikai neturėjo jokių teisių;
2. Buvo diskriminuojamos mergaitės;
3. Mokyklą galėjo lankyti tik turtingųjų vaikai;
4. Mokslas mokamas;
5. Tėvų globos netekę vaikai nereikalingi visuomenei.

Auklėjimas, mokymas neliko pamirštas žymių filosofų, pedagogų, psichologų. Jie taip pat turėjo savo poziciją šiuo atžvilgiu.

Platono (2001) nuomone auklėjimas turi būti organizuojamos pačios valstybės ir atitikti viešpataujančių grupių interesus. Jis pasisakė prieš paprastųjų luomų auklėjimą.

Aristotelis (1990) pasisako, jog valstybė turi visus piliečius auklėti tolygiai ir tai turi būti jos reikalas. Filosofas kalbėdamas apie tolygų auklėjimą neturėjo galvoje vergų.

T. Moras (1968) paskelbė visuotinio mokymo principą, reikalavo vienodo švietimo vyrams ir moterims, iškėlė mintį, kad reikia plačiai organizuoti savišvietą.

J.A. Komenskio (1986) nuomone ugdymo vaidmuo yra didžiulis. Jis tikėjo, kad ateinantis amžius bus toks, kokie dabar rengiami jo busimieji piliečiai. Kaip tik dėl to didysis demokratas į vaiką žiūrėjo kaip į busimąjį veikėją, išminčių, kaip į žmonijos ateitį ir reikalavo tinkamai auklėti.

Prancūzų revoliucijos (1789 - 1794) laikotarpio švietėjas L. M. Lepeletje pirmasis iškėlė idėją apie nacionalinio auklėjimo namų steigimą našlaičiams. Jo pasekėju tapo Pestalocis pirmasis už savo lėšas atidaręs mokyklą – internatą, rūpinosi našlaičių švietimu bei auklėjimu. Stengėsi išmokyti vaikus gyventi, kad jie ne tik įgytų darbui reikalingų žinių ir įgūdžių, bet ir tobulėtų, doroviškai, pajęgtų suvokti žmogišką orumą, išbristų iš skurdo ir pažeminimo, taptų pilnaverčiais žmonėmis. Pedagogas stengėsi, kad jo įstaigos vaikai įgytų buitinių žinių ir gautų atitinkamą fizinį parengimą ir dorovinį auklėjimą. Vadovavosi mintimi, kad jeigu vargšo vaikas nuo mažens bus tinkamai auklėjamas ir pratinamas dirbti, tai jis pats sugebės išeiti iš savo sunkios padėties. Pasisakė už švietimo svarbą šalinant šalies skurdą (Pestalocis, 1989).

A. Dystervėgas (1988) didelį dėmesį skyrė švietimui. Be kitų socialinių priemonių, jis reikalauja, kad visi vaikai nuo šešerių iki keturiolikos metų lankytų valstybinę mokyklą, o jaunimui būtų įsteigta kuo daugiau papildomų mokyklų. Jis rašė, kad visi vaikai be išimties privalo gauti pilną išsilavinimą mokykloje. Nuo šešerių iki keturiolikos ar penkiolikos metų turi be pertrūkio lankyti visuomeninę mokyklą aiškioje dienos šviesoje, o ne naktį, sutemus. Šis aštuonių metų laiko tarpsnis yra skiriamas tik vaikų mokymuisi. Nė vienas nurodyto amžiaus vaikas neturi dirbti fabrike arba prie ratelio.

K. Ušinskis (1987) akcentavo pagarbą žmogui, gynė jo teises, kad ir kokią padėtį šis užimtų visuomenėje, pabrėžė laisvos, savarankiškos ir aktyvios asmenybės auklėjimo svarbą.

V. Suchomlinskis (1988) tikėjo galinga ugdymo, pedagoginio poveikio vaiko protiniam vystymuisi galia. Jis teigė, kad nėra vaikų, kurie tinkamomis mokymosi sąlygomis netaptų išsilavinusiais, dorais, darbščiais žmonėmis. Švietimą kaip vaiko teisę nagrinėjo J.Laužikas, kuris pasisakė, jog tai yra *prigimtinė teisė*. Jis aptarė švietimo organizaciją ir išskyrė švietimo teisę bei

pareigą. Anot J. Laužiko (1993), žmogaus pilnutinis pasireiškimas yra susijęs su ištisu dvasinių pajėgų ir išvystymo vyksmu. Dvasinis išsivystymas vyksta ne vien savaime, bet reikalauja dar tam tikros kitų pagalbos bei paskatinimo. Kultūrai vystantis, prigimtinė vaiko gyvenimo bei vystymosi teisė įgyja viešosios teisės apibrėžtą pavidalą. Viešoji teisė vis labiau kišasi į vaiko gimimo, gyvenimo ir vystymosi bei ugdymo ir švietimo santykius. Jei primityvioje visuomenėje vaiko gyvenimo bei vystymosi teisę saugo tėvų instinktas ar bendruomenės papročiai, tai kultūringoje visuomenėje tą teisę gina viešieji valstybės įstatymai. Taigi vaiko gyvenimo ir vystymosi teisė yra tėvų, bendruomenės ir valstybės saugojama (Laužikas, 1993).

Vaiko gyvenimo ir vystymosi teisė įpareigoja tėvus, bendruomenę ir valstybę imtis atitinkamų reikiamos pagalbos pareigų, kurios išreiškiamos augime, auklėjime ir švietime. Vaikų ugdymo pareigos yra labai nelygios ir įvairiai suprantamos: gali būti leista vaikui savaime vystytis, suteikiant jam tik reikiamą pagalbą, arba vaikas gali būti vedamas pagal iš anksto užbrėžtas normas į tam tikrą tikslą. Ugdymo visos pareigos arba jų tam tikra dalis gali būti uždėta tėvams arba bendruomenei, o valstybė pasilieka tik priežiūros pareigas, arba pati apima daugelį ugdymo pareigų (Laužikas, 1993).

Norint, kad Valstybė būtų stipri, dirbtų kvalifikuota darbo jėga, pravartu atsižvelgti į prigimtines vaiko teises, siekti, kad mokslas būtų prieinamas kiekvienam. Anot R. Želvio(2003) reikia siekti, kad daugiau jaunimo siektų bendrojo vidurinio išsilavinimo ir jau tada įgytų specialybę profesinėse, aukštosiose neuniversitetinėse ar aukštosiose universitetinėse mokyklose.

Vaiko teisės pradamos ginti 1989 metais įsigaliojus Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijai. Kuri apibrėžė vaiko sąvoką, bei gina jo interesus. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje pripažįstama, kad vaikai turi pagrindines teises.

Europoje pagrindines vaiko teises taip pat gina Europos žmogaus teisių konvencija ir Europos socialinė chartija. Europos Taryba buvo įsteigta 1949 m. siekiant sukurti Europą, kurios pagrindą sudaro trys ramsčiai: žmogaus teisės, demokratija ir įstatymo viršenybė. Šis įpareigojimas reiškia, kad visos Europos Tarybos valstybės narės turi bendradarbiauti ir įsipareigoti sukurti erdvę, kurioje vaikai jaučiasi saugūs ir laimingi kaip namuose.

Šiuo metu kiekvienam vaikui sudaromos sąlygos siekti mokslo. Asmeniui, siekiančiam mokslo, sudaryta lanksti švietimo sistema. Apie tai bus kalbama kitame skyrelyje.

1.3.2. Vaiko teisių raiška Lietuvos švietimo struktūroje

Lietuvos Valstybė gina vaiko prigimtinę teisę į mokslą. J.Laužiko (1993) teigimu, valstybė turi rūpintis jaunosios kartos švietimu, tai yra viešas reikalas. Vaikas Lietuvoje šiuo metu gali pasirinkti mokymo sistemą pagal savo išgales. Pagrindinis mokslas iki 16 metų kiekvienam vaikui yra privalomas (LR Švietimo įstatymas, 2003).

Švietimo sistema sudaryta taip, kad kiekvienas vaikas padedamas tėvų (globėjų) gali pasirinkti, kur mokytis. Valstybė gina vaiko teisę į mokslą, tad švietimo sistema yra lanksti kiekvienam jo siekiančiam. Vaikas turėdamas teisę į kokybišką išsilavinimą, taip pat turi ir pareigas, jis privalo lankyti bendrojo lavinimo mokyklą ir įgyti pagrindinį išsilavinimą iki 16 metų, įsisavinti jam suteikiamas žinias, kurios pravers ateityje.

Lietuvos valstybė Lietuvos švietimo klasifikatoriuje (LŠK) pateikiama standartizuota sistema (žr.1, 2 schemas) apie Lietuvoje vykdomą švietimą, kuri sudaro visas sąlygas ir lanksčią švietimo sistemą mokslo siekiančiam žmogui.

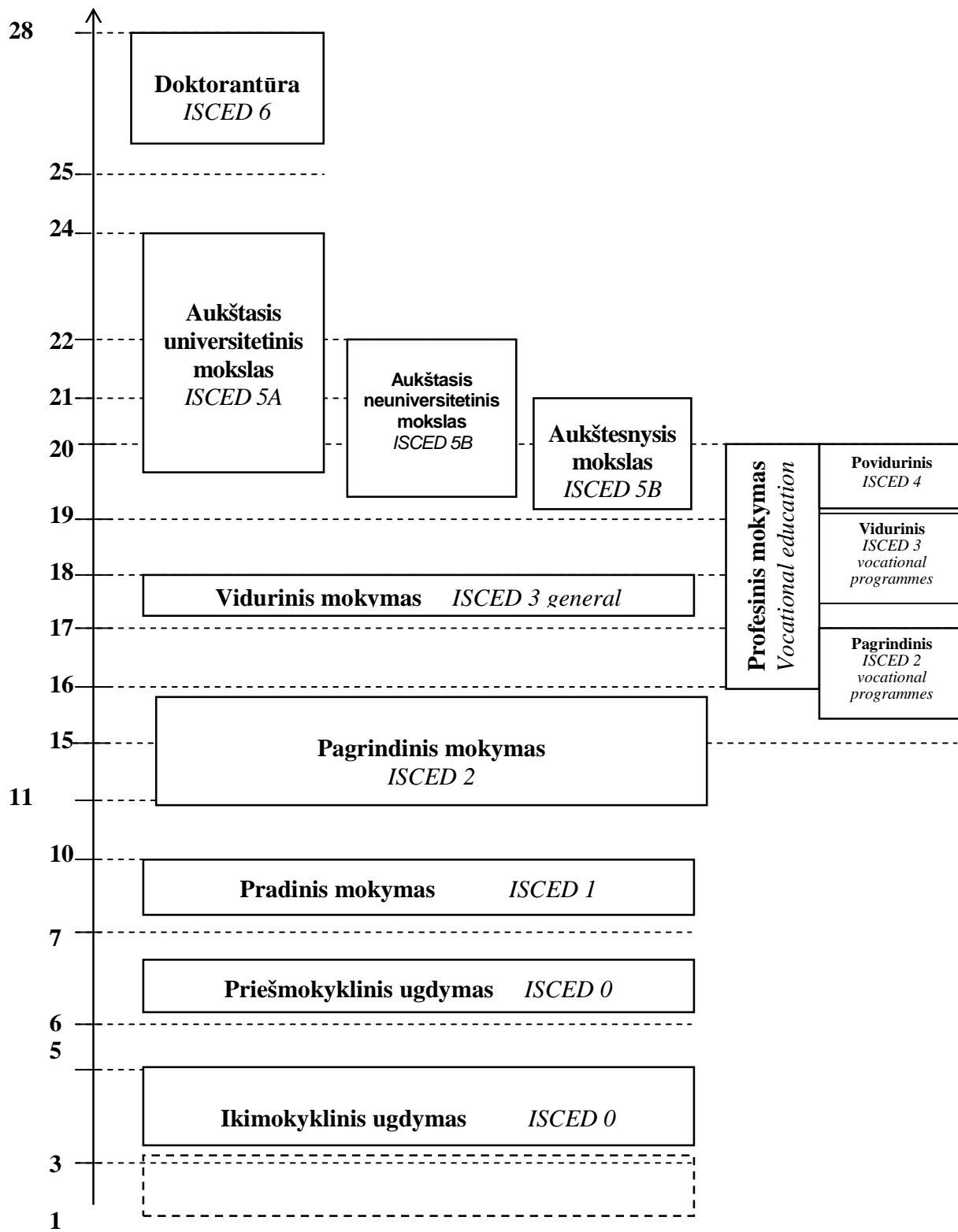
1 schema

ŠVIETIMO LYGMENYS

ŠVIETIMO LYGMENYS LIETUVOS ŠVIETIMO KLASIFIKACIJA	ŠVIETIMO LYGMENYS TARPTAUTINĖ STANDARTIZUOTA ŠVIETIMO KLASIFIKACIJA ISCED 1997
0 LYGMUO Ikimokyklinis ugdymas (ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programos)	0 LYGMUO Ikipradinis mokymas
1 LYGMUO Pradinis mokymas (pradinio ugdymo programos)	1 LYGMUO Pradinis mokymas Pirmoji pagrindinio mokymo pakopa
2 LYGMUO Pagrindinis mokymas (pagrindinio ir alternatyvaus ugdymo programos, pagrindinio profesinio mokymo 1-osios pakopos programos)	2 LYGMUO Žemesnysis vidurinis mokymas Antroji pagrindinio mokymo pakopa
3 LYGMUO Vidurinis mokymas (vidurinio ugdymo ir gimnazijos programos, pagrindinio profesinio mokymo 2-osios ir 3-osios pakopos programos)	3 LYGMUO (Aukštesnysis) vidurinis mokymas
4 LYGMUO Aukštesniojo ir aukštojo išsilavinimo nesuteikiantis povidurinis mokymas (pagrindinio profesinio mokymo 4-osios pakopos programos)	4 LYGMUO Aukštojo mokslo laipsnio nesuteikiantis mokymas, baigus vidurinį mokymą
5 LYGMUO Aukštesnysis mokslas (aukštesniųjų studijų programos)	5 LYGMUO Pirmoji aukštojo mokslo pakopa (kai nesuteikiama aukštesnio lygio mokslinė kvalifikacija)
6 LYGMUO Aukštasis mokslas (universitetinės pagrindinių profesinių studijų programos, bakalauro studijų programos, magistrantūros studijų programos, specialiųjų profesinių studijų programos, vientisųjų studijų programos, rezidentūros studijų programos, neuniversitetinių aukštųjų studijų programos)	
7 LYGMUO Doktorantūra (doktorantūros ir meno aspirantūros studijos)	6 LYGMUO Antroji aukštojo mokslo pakopa (kai suteikiama aukštesnio lygio mokslinė kvalifikacija)

LIETUVOS ŠVIETIMO LYGMENYS

Teorinis amžius, metais

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2003) teigiama:

- ***„Ikimokyklinis ugdymas turi padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius.“***

Vaikai nuo gimimo iki šešerių septynerių metų auginami ir ugdomi namuose arba namuose ir ikimokyklinėse įstaigose. Vaikų iki trejų metų skaičius ikimokyklinėse įstaigose, susijęs su demografiniais pokyčiais, tėvų, ypač motinų, užimtumu, šeimų pragyvenimo lygiu, rodo valstybės paramos šeimai pobūdį – teikti švietimo paslaugas ir materialinę pagalbą šeimai ar organizuoti institucinį ugdymą. Vaikų nuo trejų iki šešerių septynerių metų skaičius ikimokyklinėse įstaigose rodo valstybės siekį padėti šeimai kokybiškai ugdyti vaiką iki mokyklos bei valstybės instituciniam ugdymui sudarytas sąlygas.

- ***„Priešmokyklinis ugdymas turi padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą.“***

Priešmokyklinis ugdymas skirtas vaikams nuo penkerių šešerių metų. Tai ikimokyklinio ugdymo tąsa, turinti kokybiškai naujų, specifinių tikslų ir uždavinių bei sudaranti lygias galimybes sėkmingai subręsti mokyklai vaikams, skirtingai ugdytiems įvairiose šeimose ir ikimokyklinėse įstaigose. Dalyvavimas priešmokykliniame ugdyme rodo, koku laipsniu sudaromos lygios pradinės mokymosi „starto“ galimybės.

- ***„Pradinis ugdymas turi suteikti asmeniui dorinės, socialinės brandos pradmenis, kultūros, taip pat ir etinės, pagrindus, elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti mokytis pagal pagrindinio ugdymo programą.“***

Pradinis ugdymas - pirmoji formaliojo ugdymo pakopa, jungianti priešmokyklinį ir pagrindinį ugdymą. Pradinio ugdymo trukmė - ketveri metai (išimtiniais atvejais - ilgesnė), per kuriuos įgyjamas pradinis išsilavinimas. Pradinis išsilavinimas nėra baigtinis. Įgiję pradinį išsilavinimą moksleiviai tęsia mokymąsi pagrindinio ugdymo(si) pakopoje.

Pradinio ugdymo paskirtis - padėti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikui prasmingai gyventi čia ir dabar ugdantis dorinės, kultūrinės, socialinės brandos pagrindus, įgyti elementarų raštingumą, padėti jam pasirengti tęsti mokymąsi pagrindinio ugdymo pakopoje.

- ***„Pagrindinis ugdymas turi suteikti asmeniui dorinės, sociokultūrinės ir pilietinės brandos pagrindus, bendrąjį raštingumą, technologinio raštingumo pradmenis, ugdytų tautinį sąmoningumą, išugdyti siekimą ir gebėjimą apsispręsti, pasirinkti ir mokytis toliau“.***

Pagrindinis ugdymas teikiamas mokiniui, įgijusiam pradinį išsilavinimą.

Šešerių metų pagrindinio ugdymo programą arba jos dalį vykdo gimnazijos, vidurinės, pagrindinės, jaunimo, profesines ir kitos mokyklos. Pagrindinio ugdymo programą apima du pagrindinio ugdymo turinio koncentrus – ketverių ir dvejų metų.

Pagrindinis išsilavinimas įgyjamas baigus pagrindinio ugdymo programą.

• ***„Vidurinis ugdymas turi padėti asmeniui įgyti bendrąjį dalykinį, sociokultūrinį, technologinį raštingumą, dorinę, tautinę ir pilietinę brandą, profesinės kompetencijos pradmenis ir kvalifikaciją.“***

Vidurinio ugdymo programa teikiama asmenims, įgijusiems pagrindinį išsilavinimą, ir yra skirta įgyti vidurinį išsilavinimą, pasirengti mokytis pagal aukštesniojo lygio programas arba įgyti profesinę kvalifikaciją. Vidurinio ugdymo programą sudaro privalomi ir pasirenkami bendrojo lavinimo bei galimi profesinio mokymo moduliai. Vidurinio ugdymo programą vykdo gimnazijos, vidurinės, profesinės ir kitos mokyklos.

Vidurinio ugdymo programos trukmė – 2 metai (11-12 klasės). Baigus šią programą ir išlaikius brandos egzaminus įgyjamas vidurinis išsilavinimas.

Ugdymo turinį sudaro dvi dalys: bendrojo lavinimo branduolys, privalomas visiems mokiniams, nepaisant to, kokio tipo vidurinėje mokykloje jis mokosi, ir mokinio pasirenkamas ugdymo turinys, kuris priklauso nuo pasirinkto profilio. Mokiniai gali rinktis vieną iš keturių profilių: humanitarinį, realinį, technologinį (profesinėse mokyklose ir technologinėse gimnazijose) bei meninį (menų gimnazijose, Nacionalinėje menų mokykloje, konservatorijose).

Atskiro tipo bendrojo lavinimo mokyklos yra gimnazija ir tarptautinio bakalaureato mokykla. Gimnazijos teikia pagilintą, profiliuotą bendrąjį išsilavinimą ir kelia moksleiviams aukštesnius reikalavimus. Bendrasis vidurinis išsilavinimas gali būti įgyjamas ir atitinkamo lygio profesinėse mokyklose.

Suaugusieji bendrąjį išsilavinimą gali įgyti suaugusiųjų bendrojo lavinimo mokyklose (mokymo centruose), bendrojo lavinimo mokyklų suaugusiųjų skyriuose (klasėse). Specialiosios mokyklos skirtos neįgaliems vaikams. Prie šių mokyklų priskiriamos ir sunkiai auklėjamų vaikų globos įstaigos.

• ***„Profesinis mokymas turi padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir parengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje. Asmuo gali pasirinkti, kokį profesinį mokymą pasirinkti tęstinį ar pirminį. Pirminis profesinis mokymas teikiamas mokiniams, įgijusiems pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. Tęstinis profesinis mokymas teikiamas asmeniui, turinčiam pirminę kvalifikaciją. Jis skirtas tobulinti turimą ar įgyti kitą profesinę kvalifikaciją.“***

Profesinio mokymo paskirtis – padėti asmeniui įgyti, keisti ar tobulinti kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje.

Profesinis mokymas apima pirminį bei tęstinį profesinį mokymą.

Pirminis profesinis mokymas yra formalusis, visuotinis ir skirtas įgyti pirminę kvalifikaciją. Jis teikiamas mokiniams, įgijusiems pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą. Mokiniams, įgijusiems pagrindinį išsilavinimą, jis gali būti teikiamas kartu su viduriniu ugdymu. Pirminis profesinis mokymas gali būti teikiamas ir pagrindinio išsilavinimo neįgijusiems ne jaunesniems kaip 14 metų mokiniams.

Tęstinis profesinis mokymas teikiamas asmenims, turintiems pirminę kvalifikaciją. Jis skirtas tobulinti turimą ar įgyti kitą profesinę kvalifikaciją. Tęstinis profesinis mokymas apima suaugusiųjų formalųjį profesinį mokymą(si) ir neformalųjį suaugusiųjų švietimą.

Formaliojo profesinio mokymo programos įgyvendina profesinės mokyklos, gimnazijos ir turintis licenciją mokyti pagal šias programas kitas švietimo teikėjas.

• ***„Aukštesniųjų studijų paskirtis padėti asmeniui įgyti aukštesnįjį išsilavinimą bei tam tikrą kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti darbo rinkoje ir visuomeniniame šalies gyvenime.“***

Aukštesniųjų studijų paskirtis – padėti asmeniui įgyti aukštesnįjį išsilavinimą bei atitinkamą kvalifikaciją ir pasirengti dalyvauti kintančioje darbo rinkoje bei visuomeniniame šalies gyvenime.

Aukštesniosios studijos yra visuotinės, jos teikiamos mokiniams, įgijusiems vidurinį išsilavinimą ir gebantiems savarankiškai studijuoti.

Į aukštesniųjų studijų programas gali būti įtraukti aukštosios mokyklos įvertinti ir pripažinti programos moduliai, atitinkantys aukštosios mokyklos nuosekliųjų studijų pirmosios pakopos studijų programų reikalavimus. Tęsiant studijas aukštojoje mokykloje, šie studijų programos moduliai yra įskaitomi.

Aukštesniųjų studijų programas įgyvendina aukštesniosios mokyklos ir kitos mokyklos, turinčios licenciją mokyti pagal šias programas.

Aukštesnysis išsilavinimas ir kvalifikacija įgyjama baigus aukštesniųjų studijų programą ir apgynus baigiamąjį darbą (projektą) (ir) arba išlaikius baigiamuosius egzaminus.

• ***„Aukštojo mokslo paskirtis padėti asmeniui įgyti aukštąjį išsilavinimą bei atitinkamą kvalifikaciją ir pasirengti aktyviai profesinei, visuomeninei ir kultūrinei veiklai. Aukštojo mokslo studijos yra visuotinės, jos teikiamos asmeniui, įgijusiam vidurinį išsilavinimą ir gebančiam savarankiškai studijuoti.“***

Aukštojo mokslo studijų paskirtis – padėti asmeniui įgyti aukštąjį išsilavinimą bei atitinkamą kvalifikaciją ir pasirengti aktyviai dalyvauti kintančioje darbo rinkoje, visuomeniniame šalie gyvenime, plėtoti visuomenės ūkinės, socialinės ir kultūrinės galias.

Aukštojo mokslo studijos yra visuotinės, jos teikiamos mokiniams, įgijusiems vidurinį išsilavinimą ir gebantiems savarankiškai studijuoti.

Aukštojo mokslo studijų programos įgyvendina aukštosios mokyklos: universitetai ir kolegijos. Studentas, studijuodamas su pertraukomis įvairiose aukštosiose mokyklose, šiais programomis gali įgyti atskirais moduliais.

Baigus aukštojo mokslo studijų programas įgyjamas aukštasis išsilavinimas ir (ar) kvalifikacija. Taip pat gali būti įgyjamas mokslo laipsnis.

Aukštųjų mokyklų veiklos principus bei studijų tvarką nustato Aukštojo mokslo įstatymas. Švietimo prieinamumas ir kokybė.

• **„Specialiojo ugdymo paskirtis – padėti specialiųjų poreikių asmeniui lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, įveikti socialinę atskirtį“.**

Specialiųjų ugdymą įgyvendina visos pradinio, pagrindinio ugdymo programos vykdančios ir visuotinį švietimą teikiančios mokyklos, turintys licenciją kitas švietimo teikėjas, atskirais atvejais – specialiosios mokyklos. Negalintys lankyti ugdymo įstaigos, asmenys gali būti mokomi namuose. Bendrasis, specialiųjų poreikių turinčių, vaikų ugdymas pradedamas jiems suėjus 6-7 metams amžiaus, tačiau mokymasis specialaus ugdymo įstaigoje, ar specialiose klasėse bendrojo ugdymo įstaigose, gali trukti 1-2 metais ilgiau nei įprasta.

Specialiųjų poreikių turintys asmenys profesiją gali įgyti profesinėse mokyklose, profesinio mokymo centruose arba kursuose, specialiose profesinio mokymo įstaigose, specialiųjų mokyklų profesinio mokymo departamentuose, bei aukštesniosiose profesinėse ar aukštosiose mokyklose.

Pažymėtina tai, kad, stojant, turintiems specialiųjų poreikių, asmenims yra teikiama pirmenybė, tačiau, mokantis aukščiau išvardintose ugdymo įstaigose, jiems taikomi bendri reikalavimai. Visgi, kiekviena ugdymo įstaiga, atsižvelgdama į, specialiųjų poreikių turinčio, asmens sugebėjimus, privalo sudaryti tinkamas sąlygas įgyti išsilavinimą.

Specialiųjų poreikių turinčių, suaugusiųjų neformalus ugdymas yra organizuojamas suaugusiųjų mokymo centruose, mokyklose, specialiuose suaugusiųjų centruose ir kitose įstaigose. Reabilitacijos kursai yra organizuojami reabilitacijos įstaigų ir yra prieinami tiek atitinkamoje įstaigoje, tiek namuose. Kiekviena ugdymo įstaiga, specialiųjų poreikių turintiems, asmenims turi sudaryti tinkamas tobulėti ir realizuoti save sąlygas.

- *„Bendrojo lavinimo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios veiklos nuostatuose, atsižvelgiant į tėvų bei mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalba bei tautinės mažumos kultūros puoselėjimas, ugdymo procesas vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose valstybinės lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis“*

Lietuvoje veikia tautinių mažumų ikimokyklinio ugdymo institucijos ir visų pakopų bendrojo lavinimo mokyklos, kurios ugdymo procesą organizuoja pagal bendruosius šios koncepcijos principus. Jose sudaroma galimybė vaikams ir jaunimui įsigyti savąja tautine kultūra paremtą bendrąjį išsilavinimą, dalį dalykų dėstant jų gimtąją kalbą. Kartu ši mokykla padeda vaikams ir jaunimui integruotis į Lietuvos kultūrą, Lietuvos valstybės ir visuomenės gyvenimą. Šiose mokyklose vartojami Lietuvoje parengti vadovėliai bei Kultūros ir švietimo ministerijos aprobuoti užsienio vadovėliai. Viena iš dėstomų šiose mokyklose kalbų yra valstybinė lietuvių kalba, kurios mokinys, baigdamas mokyklą turi būti išmokęs tiek, kad galėtų tęsti mokslą (taip pat studijuoti aukštojoje mokykloje) dėstomąją valstybine kalba.

Tautinių bendruomenių iniciatyva gali būti steigiamos šeštadieninės (sekmadieninės) mokyklos.

Vaiko teisę į mokslą reglamentuoja ir gina valstybės patvirtinti dokumentai, apie kuriuos kalbama kitame skyrelyje.

2. JAUNIMO MOKYKLŲ VEIKSMINGUMO (UŽTIKRINANT IŠKRITUSIŲ JAUNUOLIŲ TEISĘ Į MOKYMOSI TĘSTINUMĄ) EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodologija, metodai, procesas

L.Jovaiša metodologijos terminą aiškina taip: “[gr. Methodos + logos – metodų mokslas]-

1) bendroji pažinimo metodų teorija;

2) specialioji, kurios nors tikrovės srities pažinimo teorija ir metodika“(Jovaiša L., 2007, p.146).

K.Kardelis (2002) teigia, kad plačiąja prasme metodologiją galima apibrėžti kaip bendriausius pažinimo principus. Metodologiją galima apibrėžti kaip teoriją, kuri nagrinėja mokslinio pažinimo procesą (bendroji metodologija) ir jo principus (bendramokslinė metodologija). Metodologija, kaip žinių sistema, gali būti aprašomoji (deskriptyvinė), aprašanti, kaip funkcionuoja mokslinio pažinimo proceso reikalavimus ir atsakanti į klausimą, koks turi būti mokslinis pažinimas. Metodologijos tikslas – padėti tyrėjui plačiau suprasti ne mokslinio tyrimo produktą, bet patį tyrimo objektą.

Metodais galime pavadinti įvairius būdus, naudojamus moksliniuose tyrimuose rezultatams gauti. Tradiciškai metodo sąvoka siejama su pozityvistinio modelio technikomis – reikalingų atsakymų išgavimas, matavimų užrašymas, fenomenų apibūdinimas, eksperimentų atlikimas.

Atliekant empirinį tyrimą taikytas kiekybinis ir kokybinis tyrimo metodas. **Kiekybinių metodų** taikymas socialiniuose moksluose yra sąlygotas pozityvistinės nuostatos, jog socialinius reiškinius galima pažinti tokiu pačiu būdu kaip ir fizinį pasaulį.

Kiekybinių tyrimų metodų ypatybės:

- tiriami parametrai, kuriuos galima išmatuoti;
- tiriami reiškiniai įvertinami kiekybiškai, juos grupuojant pagal tam tikras skales;
- taikomi matematinės statistikos metodai;
- tyrimo duomenys formalizuojami;
- tyrimo metodai orientuoti į matavimus, o ne interpretaciją;
- tyrimo duomenys išreiškiami diagramų, lentelių, grafikų, histogramų ir pan. forma;
- dažniausiai taikoma intervalinė ir santykių skalė;
- tyrimo rezultatų mokslinę vertę nulemia kiekybiniai rodikliai.

Kokybinių tyrimų metodų ypatybės:

- tiriamus parametrus sunku išmatuoti, palyginti, gretinti;
- duomenys analizuojami ir interpretuojami kritiškai;
- tyrimai grindžiami fenomenologiniu požiūriu (individo ir pasaulio sąveika);
- tyrimo duomenys išreiškiami teksto forma;
- tyrimo metodai orientuoti į interpretaciją, o ne į matavimus;

- tyrimams netaikomi griežti imties tūrio reikalavimai.

Kokybiniais tyrimai reiškia, kad duomenys renkami žodine forma, reiškiami teiginiais ar kategorijomis ir vertinami subjektyviai. Tokiu atveju pabrėžiamas aprašymas ar atskleidimas, o ne hipotetinių teiginių tikrinimas. Kokybiniais metodai naudingi, kai siekiama suformuluoti sąvokas, nusakančias žmogiškuosius fenomenus, taip pat atskleisti patirties atvejų prasmę ir interpretaciją.

Kaip teigia I.Luobikienė (2001), „kokybinis metodas yra multimetodas, apimantis interpretacinį požiūrį į tiriamąjį subjektą. Tai reiškias, kad kokybinio tyrimo metodo dalykai yra natūralioje aplinkoje, siekiantys interpretuoti tiriamą reiškinį tais terminais, kokiais jį suvokia žmonės. Kokybinis tyrimas aprėpia atvejo (case) tyrimą, kurie aprašo įprastinius ir probleminius individų gyvenimo momentus ir reikšmes“ (Luobikienė, 2001, p.169).

Kiekybiniam tyrimui būdinga *normatyvinė*, o kokybiniam – *interpretacinė* paradigma. Edukologinio tyrimo metodologija nesupriešina kokybinio ir kiekybinio procesų tyrimo, ji įtvirtina idėją, kad abu mokslinio pažinimo būdai vienas kitą pildo, kokybinio ir kiekybinio tyrimo derinimas – objekto sėkmingo pažinimo esminė prielaida, todėl ši dermė ir pasirinkta atliekant empirinį tyrimą.

Atliekant tyrimą duomenų analizei parengta uždaro ir atviro tipo klausimų anketos mokiniams, jų tėvams (globėjams) bei pedagogams (žr.1,2,3 priedus).

Analizuojant Vaiko tėsės į mokymąsi Lietuvos Respublikos dokumentuose, taikytas kontent-analizės metodas.

Naudojant šį metodą, atlikti šie pasirengimo etapai:

1. Atrinkti analizei dokumentai ir įvertintas jų autentiškumas, reprezentatyvumas, prasmingumas, išsamumas ir patikimumas
2. Išsiaiškinta dokumento turinio sąvokų, kategorijų atitikimas keliamiems empirinio tyrimo tikslams ir hipotezės turinio sąvokoms.
3. Išskirti skaičiavimo vienetai (indikatoriai): teisės aktai, kategorijos, skaičiai, subkategorijos, tekstai.
4. Išskirta turinio vieneto prasmė.

Kontent – analizės metodas (angl. Content analysis; vok. Content – Analyse – turinio analizė) yra socialinės informacijos turinio kiekybinė analizė. Ši analizė dar vadinama struktūrintąja turinio analize. Bendriausia prasme kontent – analizė yra technika, leidžianti objektyviai ir sistemiskai išnagrinėjus teksto ypatybes daryti tinkamas išvadas. Analizė yra objektyvi, jei įvairūs tyrėjai, nagrinėdami tuos pačius dokumentus, prieina prie tų pačių išvadų. Sistemiskumas gelbsti nuo pagundos nagrinėti tik tą medžiagą, kuri patvirtina tyrėjo hipotezes.

Struktūrintoji turinio analizė dar apibūdinama kaip bendrai paimtų tekstų turinio analizė, atliekama naudojant standartines matuojamąsias, statistines procedūras ir norint gauti jų objektyvias charakteristikas. Turima omenyje ne tik realūs įvykiai, faktai, santykiai, apie kuriuos rašome tekste, bet ir tradicijos, interesai, kurie lemia teksto atrinkimo principus. Šis metodas ypatingas tuo, kad remiasistatistiniu įvairių teksto charakteristikų įvertinimu.

Kontent – analizės metodo esmė – išskirti dokumento tekste tam tikrus prasminius vienetus, tada skaičiuoti jų vartojimo dažnį, tirti įvairių teksto elementų ryšius tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi. Taip pat dokumentuose skirtingais būdais ir variantais yra užfiksuota ir išsaugota informacija apie faktus, įvykius, reiškinius, objektyvią tikrovę, taip pat apie žmonių mąstymo, kūrybinę, administracinę ir kitą praktinę veiklą. Kontent – analizės paskirtis ir yra atskleisti, susisteminti ir apibendrinti šią informaciją.

Patys dokumentai gali būti įvairiai suskirstyti, pvz.: pagal dėstymo formą – statistiniai (lentelės, grafikai, atspindintys įvairius reiškinių požymius) ir verbaliniai (laikraštiniai pranešimai, ataskaitos, aprašymai, asmeniniai pastebėjimai ir kt.); pagal bendrą reikšmę – oficialūs (tarnybinio pobūdžio dokumentai – gali būti statistiniai, verbaliniai arba mišrūs) ir neoficialūs (asmeninio pobūdžio užrašai, pasiūlymai, projektai ir kt.).

Kontent - analizės atlikimo instrumentas yra *kodavimo blankas* (kodifikatorius), į kurią įtraukiami ne tik išskirti išoriniai indikatoriai, o ir duomenys apie patį dokumentą. Juos taip pat reikia koduoti: dokumento pavadinimas, išleidimo vieta ir data bei kitokios charakteristikos – formatas, eilučių (straipsnių) skaičius ir kt.

Toks instrumentarijus nustato vienareikšmių teksto ir kodų atitikimą. Pvz.: koduotojas, skaitydamas jau užpildytą blanką, išskaido jame užfiksuotą informaciją pagal nurodytus požymius, nustato jų gradaciją ir kodus.

Gali būti atliekama antrinė kontent – analizė. Tuomet tyrime remiamasi kitų autorių parengtais dokumentais ar surinktais duomenimis. Tokiu atveju tyrėjai kelia kitus nei ankstesniame tyrime tikslus ir uždavinius. Pagrindinis tokios analizės privalumas – galiama sutaupyti laiko ir lėšų, lyginant su naujai atliekamu tyrimu, mažiau subjektyvumo, nes dirbama jau su turimais duomenimis. Realūs sunkumai taikant antrinę analizę gali būti ribotas informacijos prieinamumas, duomenys gali būti klaidingi, o duomenų patikrinimui reikėtų tyrimą pradėti iš naujo.

Metodo taikymo privalumai:

- kontent – analizė ne tokia subjektyvi ir šališka kaip kokybinė analizė, kadangi nagrinėjami dokumentų (dažniausiai oficialių) duomenys, o ne žmonių nuomonės;
- leidžia dirbti su didžiuliu tekstų masyvu ir aiškia struktūra;

- pakankamas nagrinėjimų dokumentų reprezentatyvumas;
- leidžia palyginti tarptautinius duomenis (teisės aktus) ir jų duomenis, taip pat palyginti skirtingų sociologinių tyrimų rezultatus;
- patogiu apdoroti gausią informaciją, gautą kaip atsakymus į atviros anketos klausimus.
- Be abejo, be egzistuojančių Kontent – analizės metodo privalumų, pastebimi ir šio metodo trūkumai:
  - nėra moksliskai pagrįstų tikslų skaičiavimo vienetų (indikatorių) ir jų atrankos kriterijų;
  - pasirinktas indikatorius, pvz.: žodis, gali būti atskirų autorių skirtingai suprantamas, suteikiama jam įvairi prasmė;
  - nagrinėjimui pasirinkti teksto ar sociologinių tyrimų duomenys gali būti netikslūs, nepatikrinami;
  - ne visada reikalingi dokumentai prieinami, kai kurie, pasibaigus laikymo terminui, sunaikinami.

Tyrimo kintamųjų vidinei struktūrai tirti panaudotas faktorinės analizės metodas. Faktorinė analizė naudota norint sumažinti tyrimo pirminių kintamųjų kiekį ir sudaryti naujas skales, leidžiančias „minimaliai prarandant informacijos pakeisti charakterizuojančių požymių aibę kelių faktorių rinkiniu“ (Čekanavičius, Murauskas, 2002). Tyrime naudotas pagrindinių komponentių metodas ir VARIMAX rotacija. Faktorinė analizė ne tik parodo statistinio ryšio tarp kelių požymių stiprumą (koreliacijos koeficientų reikšmes), bet ir leidžia išryškinti požymių tarpusavio priklausomybės dėsninumus (Merkys, 1995; Анастази, Урбина, 2001; Бурлачук, Морозов, 1999).

Kintamųjų tinkamumą faktorinei analizei, rodo *KMO (Kaizer-Meyer-Olkin)* koeficientas. Kuo šio koeficiento reikšmė artimesnė vienetui, tuo labiau matrica tinkama faktorinei analizei (*jei $KMO < 0,5$* - faktorinė analizė nepriimtina). Kitas svarbus rodiklis, pateikiamas faktorinės analizės proceso metu, yra faktoriaus aprašomoji sklaida. Šis dydis rodo, kokią dalį visumos (%) paaiškina tiriamasis objektas. Faktorių gali būti interpretuotinas, jei paaiškina ne mažiau kaip 10% sklaidos.

Atliekant faktorinę analizę *Pagrindinių komponentių (Principal Components)* modeliu gautas testo užduoties faktorinis svoris *L* išreiškiamas koreliacijos koeficientu tarp kintamojo ir ekstrahuoto faktoriaus. Koeficiento reikšmės gali svyruoti nuo -1 iki +1. Jei kintamieji koreliuoja su juo, tenkindami sąlygą $L > 0,6$, tai faktorių statistiškai yra tinkamas.

Tiriamieji

Respondentų tikslinės grupės:

- Lietuvos jaunimo mokyklų mokiniai.
- Lietuvos jaunimo mokyklų mokinių tėvai (globėjai)
- Lietuvos jaunimo mokyklų pedagogai

Tyrimo imtis

- 500 jaunimo mokyklų 6-10 klasių mokiniai.
- 100 jaunimo mokyklų pedagogų.
- 300 jaunimo mokyklų mokinių tėvų (globėjų).

Tyrimo eigoje buvo išsiųsta:

- 500 anketų jaunimo mokyklų mokiniams – gautos 378 atsakytos anketos (sugrįžimo procentas – 75,6).
- 100 anketų jaunimo mokyklų pedagogams – gautos 72 (sugrįžimo procentas – 72,0).
- 300 anketų jaunimo mokyklų mokinių tėvams (globėjams) – gautos 216 (sugrįžimo procentas – 72,0)

Tyrimė dalyvavo (sprendžiama iš sugrįžusių anketų): Alytaus, Biržų, Jonavos, Joniškio, Kauno, Kauno Prano Eimučio, Kėdainių, Marijampolės, Panevėžio, Prienų, Radviliškio, Rokiškio, Šiaulių, Tauragės, Ukmergės, Utenos jaunimo mokyklos.

Tiriamųjų charakteristika

1. Viso tyrimė dalyvavo 378 mokiniai. Didžioji dalis, tyrimė dalyvavusių jaunimo mokyklų mokinių buvo vaikinai (72,3 proc.). Merginos sudarė 26,7 proc. visų tyrimė dalyvavusių mokinių.

2. Apklausoje dalyvavo 216 Lietuvos jaunimo mokyklų mokinių tėvų (globėjų). 64 proc. respondentų 36- 45 metų amžiaus. 10,9 proc. tiriamųjų neturi jokio išsilavinimo (pradinis, nebaigtas pagrindinis), 71, 4 proc. yra įgiję pagrindinį, vidurinį ar specialųjį vidurinį išsilavinimą. 47, 8 proc. tiriamųjų nurodė, kad niekur nedirba. 36,1 proc. šeimų augina 3 ir daugiau vaikų. 50,9 proc. vaikų auga nepilnose šeimose.

3. Tyrimo metu buvo apklausti 72 jaunimo mokyklų mokytojai iš 18 jaunimo mokyklų. Vidutiniškai iš vienos mokyklos buvo apklausta po 4-6 mokytojus. Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad jaunimo mokykloje dirbančių mokytojų pedagoginis darbo stažas pasiskirstęs taip: 1-5 metus dirbantys mokytojai sudaro 5,2 procento visų apklaustųjų mokytojų, nuo 6 iki 10 metų stažą turi 24,3 procentai jaunimo mokyklos mokytojų, nuo 11 iki 15 metų stažą turi 34,2 procentai mokytojų, nuo 16 iki 20 metų stažą turi 19,4 procentai apklaustųjų mokytojų, o daugiau nei 20 metų pedagoginį darbo stažą turi 16,9 procentai apklaustųjų respondentų. Jaunimo mokykloje dirba nuo 1 iki 5 metų 30,2 procentai apklaustųjų mokytojų, nuo 6 iki 10 metų – 52,8 procentai mokytojų ir 17 procentų mokytojų jaunimo mokykloje dirba daugiau nei 10 metų.

Tyrimo metodika

Metodai: empirinis tyrimas (kokybinis ir kiekybinis), anketinė apklausa (anketas žiūrėkite 1,2,3 prieduose). Anketų klausimai sudaryti naudojant atvirus ir uždarus diagnostinius klausimus. Panaudoti klausimai, kuriuos aprobavo ir taikė įvairūs autoriai tirdami mokyklos nelankymo, moksleivių mokymosi motyvacijos, jaunimo mokyklos veiksmingumo problemas (Dereškevičius, Rimkevičienė, Targamadžė, 2000; Rimkevičienė, Barkauskaitė, Targamadžė, Gaigalienė, Indraškienė, Malinauskienė, 2005).

Tyrimo eiga ir organizavimas

Tyrimo eigos etapai:

- I. 2008 m. 02-04 mėn. analizuota filosofinė, edukologinė, psichologinė literatūra, ieškota medžiagos interneto duomenų bazėse. Suformuluota darbo tema, tyrimo tikslai ir uždaviniai.
- II. 2008 m. 05- 08 mėn. parengtos apklausos anketos ir numatytas testavimo procesas.
- III. 2008 m. 9-12 mėn. atliktas tyrimas.
- IV. 2009 m. 01- 03 mėn. duomenų apdorojimas, rezultatų analizė, išvadų formulavimas, rekomendacijų rengimas.

Tyrimo organizavimas

Siekiant surinkti išsamią informaciją apie jaunimo mokyklų veiksmingumą buvo parengti trys klausimynai (žr. 1, 2, 3 priedus), skirti jaunimo mokyklų mokiniams, jaunimo mokyklų mokinių tėvams (globėjams), jaunimo mokyklų mokytojams. 2008 m. gegužės mėnesį buvo parengti klausimynai (panaudoti klausimai, kuriuos aprobavo ir taikė įvairūs autoriai tirdami mokyklos nelankymo, moksleivių mokymosi motyvacijos, jaunimo mokyklos veiksmingumo problemas (Dereškevičius, Rimkevičienė, Targamadžė, 2000; Rimkevičienė, Barkauskaitė, Targamadžė, Gaigalienė, Indraškienė, Malinauskienė, 2005) ir pateikti vertinti Jaunimo mokyklų tarybai. Atsižvelgus į gautas pastabas, klausimynai pakoreguoti. 2008 metų rugsėjo – gruodžio mėnesiais buvo vykdoma tikslinių grupių apklausa, suvedami duomenys. Tyrimas buvo atliekamas išsiuntinėjant anketas į Lietuvos jaunimo mokyklas elektroniniu paštu, o anketos su atsakymais popieriaus lapuose gautos paštu.

Duomenų tvarkymas

Duomenys buvo tvarkomi SPSS programine įranga 15.0 versija, taikant matematinės statistikos metodus: pagrindinių komponentių metodas atliekant VARIMAX rotaciją, faktorinė analizė nustatant panaudojant faktorinį svorį L, kuris išreiškiamas koreliacijos koeficientu tarp kintamojo ir ekstrahuoto faktoriaus. Kintamųjų tinkamumo faktorinė analizė atlikta panaudojant

KMO (Kaizer-Mayer-Olkin) koeficientą.. Faktorišės analizės proceso metu naudojama faktoriaus aprašomoji sklaida. Faktorių interpretuojamas bei paaiškinamas, remiantis sklaidos koeficientu.

2.2. Jaunimo mokyklų veiksmingumo užtikrinant iškritusių jaunuolių teisę į mokslą empirinio tyrimo rezultatai:

2.2.1. Vaiko teisės į mokymąsi kategorijos Lietuvos Respublikos dokumentuose (Kontent - analizė)

Atlikus vaiko teisės į mokymąsi dokumentų kokybinę analizę, išskirtos 4 kategorijos: „Sąlygų užtikrinimas mokymosi prieinamumui“ (6), „Vaiko, kaip piliečio teisių į mokymąsi užtikrinimas“ (4), „Vaikų teisių į tęstinį mokymąsi užtikrinimas“ (43), „Vaiko teisių į mokymosi apsaugos pagrindimas“ (9).

Kiekvienas iš analizuotų įstatymų nagrinėja vaiko teisių realizavimui būtinas sąlygas, tačiau skirtingose politiniuose teisiniuose kontekstuose: Lietuvos Respublikos konstitucijoje akcentuojamos vaiko kaip piliečio teisės į mokymąsi užtikrinimas, Vaiko teisių pagrindų įstatymuose nurodomos sąlygos, kurios yra reikalingos, jog mokymasis būtų visiems vaikams prieinamas bei įgytų tęstinį pobūdį. Vaikų teisių konvencija, kaip išskirtinės Tarptautinės svarbos dokumente nurodoma, kokius politinius veiksmus turi atlikti valstybės ir jų vyriausybės užtikrinant visiems vaikams (nežiūrint jų tautybės, rasės, socialinės, kultūrinės, ekonominės kilmės ir kt.) mokymosi prieinamumą (mokyklų tinklas, socialinė parama vaikui ir šeimai, sveikatos apsaugos tinklo sukūrimas ir kt.). Todėl minėti ir analizuoti dokumentai dėl skirtingos jų paskirties nevienodai kontekstualizuoja vaikų teisę į mokymąsi: plačiausias šiuo klausimu kontekstas yra Lietuvos Respublikos Švietimo įstatyme (43 teiginiai) bei Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos įstatyme (9 teiginiai).

Vaiko teisių konvencijoje išsiskiria kategorija „Sąlygų užtikrinimas mokymosi prieinamumui“, kuri atskleidžiama per tokias subkategorijas: „Nemokamas lavinimas“ (2), „Mokyklos lankymas“ (1), „Mokymo formų skatinimas“ (1), „Informacijos ir medžiagos prieinamumas“ (1), „Tarptautinis bendradarbiavimas“ (1).

Labiausiai akcentuojamos vaiko teisės į mokymąsi subkategorijoje „Nemokamas lavinimas“, (2). Nurodoma, jog visos valstybės įsipareigojusios vykdyti šį dokumentą. „Nemokamas lavinimas“ turi būti užtikrinamas tokiu būdu „*Įveda nemokamą pradinį privalomą lavinimą*“.

Kitose likusiose subkategorijose, kurios apima mokyklos lankymo būtinumą vaikams, bendrojo ir profesinio mokymo formų įvedimą, užtikrinamas vaikams įvairaus pobūdžio informacijos (mokomosios, profesinės, orientuojančios) bei tarptautinio bendradarbiavimo plėtojimą sudarant galimybę vaikams naudotis pačiomis naujausiomis mokslo technikos žiniomis apima tik po vieną teiginį.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje išsiskiria „Vaiko, kaip piliečio teisių į mokymąsi užtikrinimas“ kategorija. Ji atskleidžiama trim subkategorijomis: „Nemokamas lavinimas“ (2), „Privalomas mokymas“, „Aukštojo mokslo prieinamumas“.

Plačiausias turinys yra subkategorijoje „Nemokamas lavinimas“ (2). Ši kategorija atskleidžiama tokiu turiniu: „*Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštosiose mokyklose yra nemokamas*“.

Subkategorijų „Tęstinio mokymosi prieinamumas“, „Privalomas mokymas“ turinys atskleidžiamas pateikiant tik po vieną teiginį. Pvz.: subkategorijoje „Privalomas mokymas“ teigiama, jog „*Asmenims iki 16 metų yra privalomas*“ (1), o „Mokslo prieinamumo“ subkategorijos turinys atskleidžiamas taip „*Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus*“ (1).

Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatyme plačiai atskleidžiama kategorija „Vaikų teisių į tęstinį mokymąsi užtikrinimas“ kontekstualizuojant ją vienuolikoje subkategorijų, kurios apima: „Švietimo prieinamumas(11), „Mokytis valstybine kalba“(7), „Dorinis ugdymas“ (6), „Socialinė pedagoginė pagalba“ (6), „Mokslo prieinamumas“ (4), „Mokymo programų pasirinkimas“ (2), „Išsilavinimo ir kvalifikacijos įgijimas“ (2), „Informacijos gavimas“ (1), „Kokybiškas švietimas“ (1), „Saugi mokymosi aplinka“ (1), „Dalyvauti mokyklos savivaldoje“. (1).

Labiausiai plėtojamas tokių subkategorijų turinys: švietimo prieinamumas, dorinis ugdymas, galimybė mokytis valstybine kalba, socialinė pedagoginė pagalba. Jų tarpe labiausiai išsiskiria „Švietimo prieinamumas“, kuris atskleidžiamas sąlygų visuma, būtina tam tikrom socialinėms grupėms (dirbantiems) bei įvairių poreikių (specialiuju) turintiems besimokantiejiems. Pvz. „*Sudaro sąlygas dirbančiam, specialiuju poreikiu, riboto mobilumo asmenims mokytis*“.

Detaliai analizuojamas turinys subkategorijoje „Galimybė mokytis valstybine kalba“ (7), nurodoma, jog „*Asmens, turinčio teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje, vaikams sudaromos sąlygos mokytis valstybinės lietuvių kalbos, valstybine lietuvių kalba ir esant galimybei mokytis jų gimtosios kalbos*“.

Subkategorija „Dorinis ugdymas“ turinys detalizuojamas kaip pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo dalis, nurodomos kokios yra būtinos sąlygos šio turinio realizavimui įvairiose vaikų mokyklinio mokymosi grandyse. Nurodoma, jog „*Dorinis ugdymas yra pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo dalis*“.

Subkategorijos „Socialinė pedagoginė pagalba“ apima jos paskirties nurodymą, ryšį su teisės į mokslą realizavimu, vaikų saugumu mokykloje, prevenciją priešasčių trukdančių vaikams lankyti mokyklą, bei adaptuotis mokykloje vaikams, turintiems fizinės, emocinės, psichinės raidos problemų.

Pvz.: „Socialinės pedagoginės pagalbos paskirtis – padedant vaikui įgyvendinti jo teisę į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis“.

Subkategorijoje „Mokymo ir studijų programų pasirinkimas“ nusako, kad vaikai gali pasirinkti švietimo programas pagal tenkinančius saviraiškos poreikius, gali pasirinkti dėstytoją. Pvz.: „Pasirinkti formaliojo švietimo programas papildančius bei jo saviraiškos poreikius tenkinančius šių programų modulius, pasirenkamųjų dalykų programas, kursus; studijų programą, dėstytoją (kai tą patį dalyką dėsto keli dėstytojai), studijuoti pagal individualias studijų programas“.

Subkategorijoje „Išsilavinimo ir kvalifikacijos įgijimas“ nurodoma, kad „Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, užsienietis, turintis teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją“.

Kitose likusiose subkategorijose, kurios apima informacijos gavimą, kokybišką švietimą, saugią mokymosi aplinką, dalyvavimą mokyklos savivaldoje apima tik po vieną teiginį.

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų Įstatymas išsiskiria „Vaiko teisių į mokymosi apsaugos pagrindimas“ kategorija. Ji atskleidžiama septyniomis subkategorijomis: „Privalomas mokymas“(2), „Nemokamas mokslas“ (2), „Asmenybės vystymasis„(1), „Išmokti gerbi visuomenės narius“(1), „Mokslo prieinamumas“(1), „Mokymosi formos pasirinkimas“(1), „Finansinė parama“(1).

Labiausiai akcentuojamas vaiko teisės į mokymąsi šiose subkategorijose: „Nemokamas lavinimas„ (2), kurioje nurodoma, kad „Kiekvienas vaikas turi teisę į nemokamą mokymą valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštojoje mokykloje“ bei „Privalomas mokymas (2). Nurodoma, jog privalomas mokymas turi būti užtikrinamas tokiu būdu „Mokslas vaikams iki 16 metų yra privalomas“.

Kitose likusiose subkategorijose, kurios apima asmenybės vystymąsi, padėka tėvams, auklėtojams, kitiems žmonėms, pasiruošti savarankiškam gyvenimui ir tapti naudinga visuomenės nariu, aukštojo mokslo prieinamumas, valstybės institucijų parama apima tik po vieną teiginį.

Beveik visuose dokumentuose yra tokios subkategorijos kaip: „Nemokamas lavinimas“ (Vaiko teisių konvencija, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų Įstatymas), „Mokslo prieinamumas“ (Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų Įstatymas, Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas).

Kita subkategorija, kuri akcentuojama keliuose dokumentuose yra „Privalomas mokymas (Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Vaiko teisių pagrindų Įstatymas),

Subkategorija „Finansinė parama“ yra tik viename dokumente (Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme).

Mokymosi turinys ir formos skatinimas labiausiai akcentuojamas Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų Įstatyme, Vaiko teisių konvencijoje ir Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatyme, o tokia subkategorija kaip „Dorinis ugdymas“ - Lietuvos Respublikos Švietimo Įstatyme.

Atlikus šių dokumentų analizę, galima teigti, kad visi jie orientuoja societariu lygiu pateikia tekstus, orientuojančius vaiko teisės į mokymąsi užtikrinimo būtinumą, būtinas sąlygas jos realizavimui (privalomas pagrindinis mokymas, formaliajam, neformaliajam vaikų ugdymui, socialinei pedagoginei pagalbai, finansinei paramai ir kt.), atskleidžia šios teisės realizavimą įtakančius veiksnius (socialinius, teisinius, kultūrinius, ekonominius). Labiausiai trūksta Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme tekstų atskleidžiančių vaiko teisės į mokymąsi per kokybišką ugdymo procesą, orientuotą į vaiko asmenybę bei ugdymo formas, skatinančias vaiko savarankišką, kūrybingą ir aktyvią veiklą. Todėl vaiko teisė į mokymąsi analizuojama per suaugusių veiksmus, neįjungiant į šį procesą paties vaiko, kaip teisės į mokymąsi subjekto, galinčio dalyvauti šios teisės realizavime.

Vaiko teisės į mokymąsi kategorijos Lietuvos Respublikos dokumentuose (Kontent -analizė)

Teisės aktai	Kategorijos	Skaičiai	Subkategorijos	Skaičiai	Tekstai
Vaiko teisių konvencija Lietuvos Respublikos 1995 m. liepos 3 d. įstatymas Nr.I-983	Sąlygų užtikrinimas mokymosi prieinamumui	6	Nemokamas lavinimas	2	„Įveda nemokamą ir privalomą pradinį lavinimą“.
			Mokymo formų skatinimas	1	„Skatina tobulinti įvairias tiek bendrojo, tiek profesinio vidurinio lavinimo formas“.
			Informacijos ir medžiagos prieinamumas	1	„Užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą“.
			Mokyklos lankymas	1	„Imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių“.
			Tarptautinis bendradarbiavimas	1	„Siekia prisidėti prie tamsumo ir neraštingumo visame pasaulyje panaikinimo ir sudaryti galimybę naudotis mokslo ir technikos žiniomis bei šiuolaikiniais mokymo metodais“.

Lietuvos Respublikos Konstitucija Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25d. referendume	Vaiko, kaip piliečio teisių į mokymąsi užtikrinimas	4	Privalomas mokymas	1	„Asmenims iki 16 metų yra privalomas“
			Nemokamas lavinimas	2	„Mokymas valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėse bei aukštosiose mokyklose yra nemokamas“
			Mokslo prieinamumas	1	„Aukštasis mokslas prieinamas visiems pagal kiekvieno žmogaus sugebėjimus“.
Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas Lietuvos Respublikos 2003 m. birželio 17 d. Įsakymas Nr. IX-1630	Vaikų teisių į tęstinį mokymąsi užtikrinimas	43	Socialinė pedagoginė pagalba	6	„Socialinės pedagoginės pagalbos paskirtis – padedant vaikui įgyvendinti jo teisę į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis“.
			Išsilavinimo ir kvalifikacijos įgijimas	2	„Kiekvienas Lietuvos Respublikos pilietis, užsienietis, turintis teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje, turi teisę mokytis, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją“
			Mokslo prieinamumas	4	„Mokiniui suteikiama galimybė pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, modulius, dalykų kursų programas“.
			Mokyti valstybine kalba	7	„Asmens, turinčio teisę nuolat gyventi ar laikinai apsigyventi Lietuvos Respublikoje, vaikams sudaromos sąlygos mokytis valstybinės lietuvių kalbos, valstybine lietuvių kalba ir esant galimybei mokytis jų gimtosios kalbos“.
			Dorinis ugdymas	7	„Dorinis ugdymas yra pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo dalis.“
			Švietimo prieinamumas	11	„Sudaro sąlygas dirbančiam, specialiųjų poreikių, riboto mobilumo asmenims mokytis“.
			Informacijos gavimas	1	„Nemokamai gauti informaciją apie veikiančias mokyklas, švietimo programas, mokymosi formas“

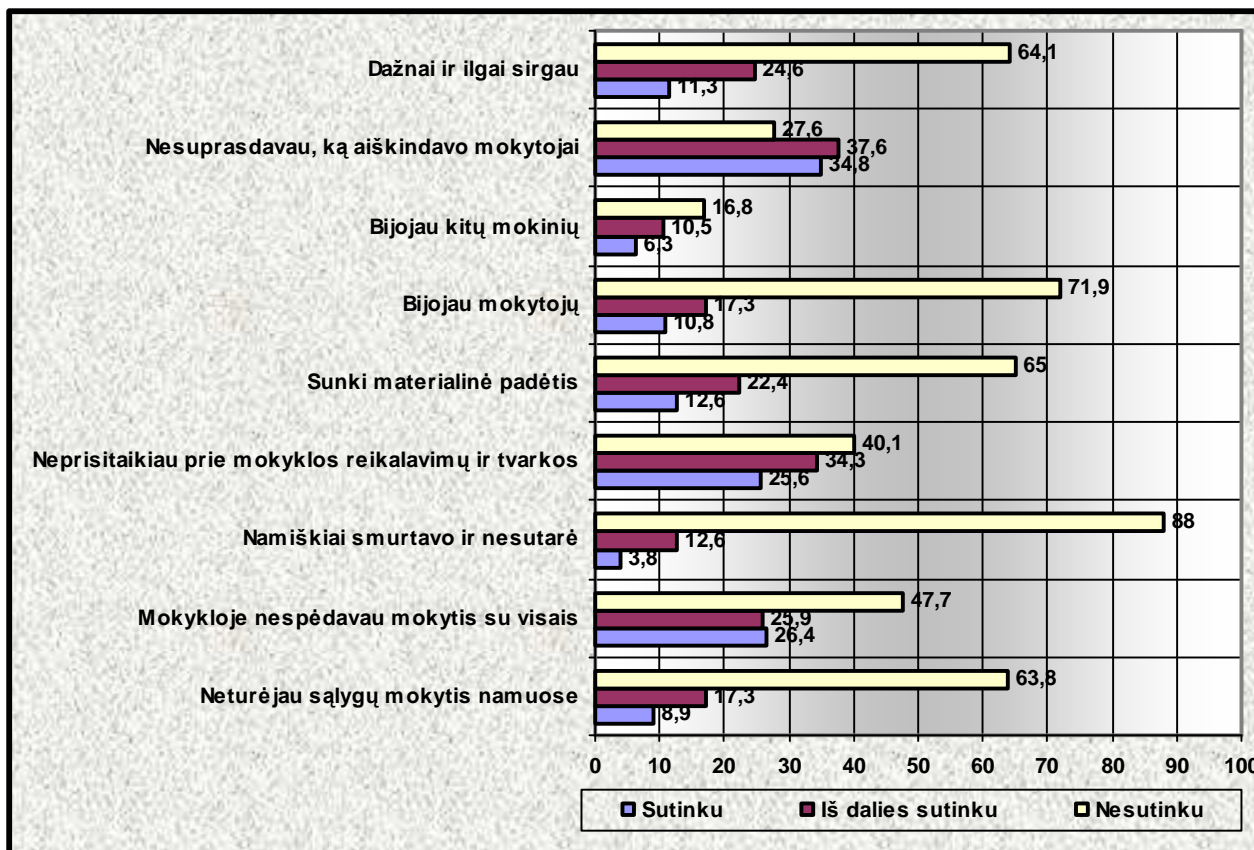
			Kokybiškas švietimas	1	„Gauti geros kokybės švietimą“.
			Mokymo programų pasirinkimas	2	„Pasirinkti formaliojo švietimo programas papildančius bei jo saviraiškos poreikius tenkinančius šių programų modulius, pasirenkamųjų dalykų programas, kursus; studijų programą, dėstytoją (kai tą patį dalyką dėsto keli dėstytojai), studijuoti pagal individualias studijų programas“.
			Saugi mokymosi aplinka	1	„Mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, turėti higienos reikalavimus atitinkančius mokymosi krūvį ir darbo vietą“
			Dalyvavimas mokyklos veikloje	1	„Dalyvauti mokyklos savivaldoje“.
Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų Įstatymas Lietuvos Respublikos 1996 m. kovo 14 d. Įsakymas Nr. I-1234	Vaiko teisių į mokymosi apsaugos pagrindimas	9	Asmenybės vystymasis	1	„Ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažinimą, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybės vystymuisi“.
			Išmokti gerbi visuomenės narius	1	„Kiekvienam vaikui turi būti užtikrintos galimybės išmokti gerbti tėvus, auklėtojus, mokytojus, kitus žmones, savo gimtąją, valstybinę kalbą ir kultūrą, kitas kalbas ir kultūras, gamtą, pasiruošti savarankiškam gyvenimui, darbui ir tapti naudinga visuomenės nariu“.
			Mokslo prieinamumas	1	„Aukštasis mokslas turi būti prieinamas kiekvienam vaikui“.
			Mokymosi formos pasirinkimas	1	„Tėvai arba kiti teisėti vaiko atstovai turi teisę parinkti švietimo įstaigą, mokymosi formą bei metodus“.
			Privalomas mokymas	2	„Mokslas vaikams iki 16 metų yra privalomas“.
			Nemokamas mokslas	2	„Kiekvienas vaikas turi teisę į nemokamą mokymą valstybinėse ir savivaldybių bendrojo lavinimo, profesinėje bei aukštojoje mokykloje“.
			Finansinė parama	1	„Kiekvienas vaikas turi teisę į mokymo ir kitų valstybės institucijų paramą“.

2.2.2 Mokinių reprezentacijų turinys į sąlygas mokymuisi Jaunimo mokykloje bei aplinką

Tyrime domėtasi, kodėl mokiniams, besimokantiems jaunimo mokykloje, nesisekė mokytis ankstesnėje mokykloje. 34,8 proc. mokinių teigė, jog mokykloje nesuprasdavo mokytojo aiškinimo. Daugiau nei penktadalis, dalyvavusių tyrime mokinių, mokymosi nesėkmes siejo su negebėjimu prisitaikyti prie mokyklos reikalavimų, tvarkos (25,6 proc.) bei per greitą mokymosi tempą (26,4 proc.). Apie septintadalis mokinių mokymosi nesėkmes siejo su sveikatos problemomis (11,3 proc.), sunkia materialine padėtimi (12,6 proc.).

Mažiausiai reikšmingas mokymosi nesėkmių sąlygas mokiniai nurodė šias: namišiai smurtavo ir nesutarė (88,0 proc.), bijojo mokytojų (71,9 proc.), neturėjo sąlygų mokytis namuose (63,8 proc.).

Kitos mokinių priežastys: „...mano draugai praleidinėjo pamokas ir aš pradėjau praleidinėti...“, „...po truputį atsilikdavau ir nesuprasdavau...“ „norėjau daugiau laiko praleisti su draugais...“.

4 pav. Mokinių mokymosi nesėkmių priežastys ankstesnėje mokykloje

Atlikome priežasčių, dėl kurių nesisekė mokytis ankstesnėje mokykloje, faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 1 lentelėje).

1 lentelė

Mokinių mokymosi nesėkmių priežasčių ankstesnėje mokykloje faktorinė analizė

Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	KMO
Šeimos socialinės aplinkos įtaka mokymuisi			0.87
bijojau mokytojų	.917	56.2	
sunki materialinė padėtis	.898		
dažnai ar ilgai sirgau	.895		
namiškiai smurtavo ir nesutarė	.874		
neturėjau sąlygų mokytis namuose	.842		
mokykloje nespėdavau mokytis su kitais	.718		
Mokinio kognityvinės, emocinės ir socialinės brandos įtaka mokymuisi			33.4
bijojau kitų mokinių	.936		
nesuprasdavau, ką mokytojai aiškina	.844		
neprisitaikiau prie mokyklos reikalavimų, tvarkos	.698		

Faktorius „priežastys“ tinka tolimesnėms statistinėms operacijoms, kadangi skiriamosios gebos, faktoriniai svoriai, aprašomoji sklaida ir KMO koeficientai atitinka keliamus reikalavimus.

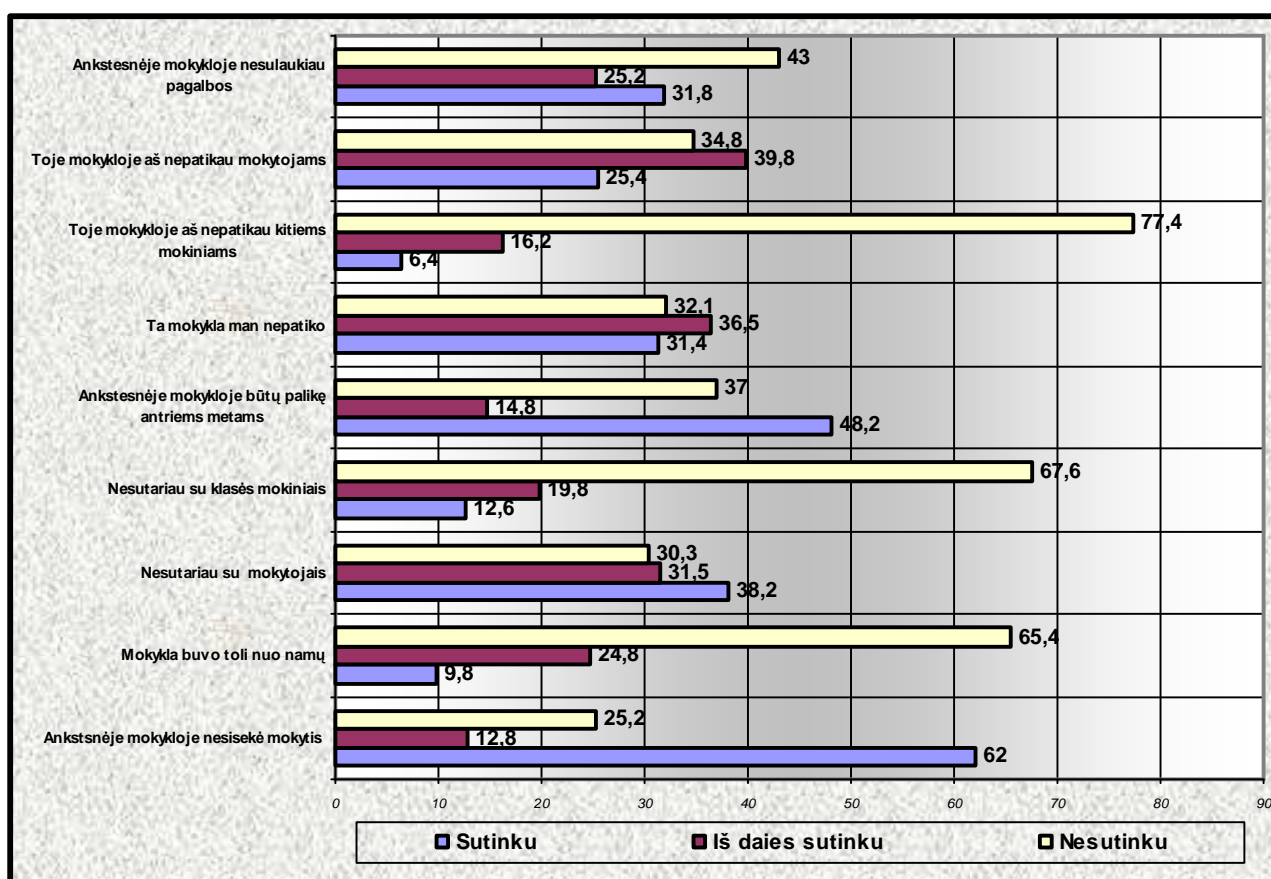
Tyrimo rezultatai atskleidė, jog viena esminių priežasčių, dėl kurių mokiniams nesisekė mokytis ankstesnėje mokykloje, yra *šeimos socialinės aplinkos įtaka mokymuisi* (56,2%). Tai rodo, jog šeimos socialinė aplinka didžia dalimi įtakoja mokinių mokymosi sėkmę mokykloje. Labiausiai tai pasireiškia šeimų požiūriu į mokytojų kolektyvą ar apskritai mokytoją (L-0,917). Mokymosi sėkmę lemia ir šeimos materialinė gerovė (L-0,898), šeimos narių santykiai (L-0,874). bei tėvų nesudaromos tinkamos sąlygos vaikui mokytis (L-0,842).

Antroji priežastis – *mokinio kognityvinės, emocinės ir socialinės brandos įtaka mokymuisi* (33,4 %). Ši priežastis mažiau įtakoja mokinio mokymąsi negu šeimos socialinė aplinka. Vaikai dažniausiai bijo kitų mokinių mokykloje bei neranda bendros kalbos su jais (L-0,936). Ankstesnėje mokykloje nebuvo tinkamai įvertinti mokinio sugebėjimai ir nesuteikta tinkama pagalba (L-0,844). Be to, svarbios šiam procesui ir pedagogų bendruomenės nuostatos į besimokantįjį (L-0,698).

Galima daryti prielaidą, kad mokiniai dažniausiai palieka mokyklą dėl mokymuisi netinkamos šeimos socialinės aplinkos.

Domėtasi, dėl kokių priežasčių mokiniai pateko į jaunimo mokyklas. Nesėkmes mokantis ankstesnėje mokykloje kaip patekimo į jaunimo mokyklą svarbiausią priežastį, įvardino daugiau nei pusė (62 proc.), tyrime dalyvavusių mokinių. Mokinių sutiko su teiginiu, kad į jaunimo mokyklą pateko, nes priešingu atveju ankstesnėje mokykloje būtų palikti kartoti kurso (62,0 proc.), nesutarė su mokytojais (38,2 proc.), nepatiko mokykla (31,4 proc.).

Apklaustųjų mokinių nuomone, mažiausiai svarbios patekimo į jaunimo mokyklą priežastys yra šios: mokykloje aš nepatikau kitiems mokiniams (77,4 proc.), nesutarė su klasės mokiniais (67,7 proc.), mokykla buvo toli nuo namų (64,4 proc.).

5 pav. Mokinių patekimo į jaunimo mokyklas priežastys

Atlikome priežasčių, dėl kurių mokinys mokosi Jaunimo mokykloje, faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 2 lentelėje).

2 lentelė

Mokinių patekimo į jaunimo mokyklą priežasčių faktorinė analizė

Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	KMO
Sutrikusi komunikacija su mokytojais			0,89
ankstesnėje mokykloje nesisekė mokytis	.951	52,1	
ankstesnėje mokykloje būtų palikę antriems metams	.907		
nesutariau su mokytojais	.860		
ta mokykla man nepatiko	.819		
toje mokykloje aš nepatikau mokytojams	.883		
ankstesnėje mokykloje nesulaukiau pagalbos	.866		
Sutrikusi komunikacija su mokiniais			40,4
toje mokykloje aš nepatikau kitiems mokiniams	.920		
nesutariau su klasės mokiniais	.896		
mokykla buvo toli nuo namų	.876		

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog viena esminių priežasčių, dėl kurių mokiniai pasirinko Jaunimo mokyklą, yra *sutrikusi komunikacija su mokytojais* ankstesnėje mokykloje (52,1%). Tai rodo, jog mokinių santykiai su mokytojais yra svarbus faktorius ugdymo procese ir tai didžia dalimi įtakoja mokinių mokymosi sėkmę mokykloje. Dėl to mokiniai ieško geresnių sąlygų mokytis (domisi kitomis mokyklomis) (L-0,951) bei bijo likti antriems metams toje pačioje klasėje (L-0,907). Geri santykiai su mokytojais yra viena iš svarbesnių sąlygų mokymosi motyvacijai palaikyti (L-0,860). Svarbu yra ir tai, jog vaikas ankstesnėje mokykloje nesulaukė supratimo, palaikymo bei pagalbos (L-0,866).

Antroji priežastis – *sutrikusi komunikacija su mokiniais* (40,4 %). Ši priežastis šiek tiek silpnesnė už pirmąją. Ankstesnėje mokykloje vaikas jausdavosi nesaugus, buvo nemėgiamas klasės draugų (L-0,920), dėl ko nesutardavo su bendraamžiais (L-0,896).

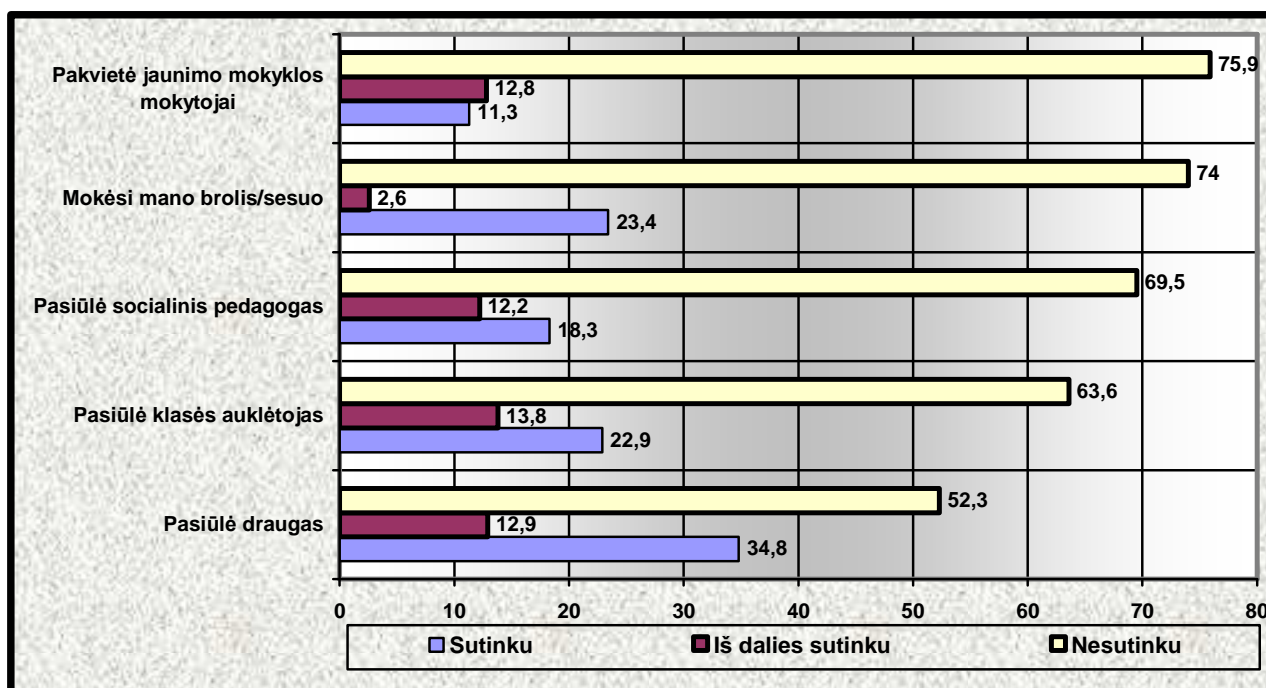
Galima daryti prielaidą, kad mokiniai paliko ankstesnę mokyklą ir atvyko mokytis į jaunimo mokyklą, nes tikisi joje sėkmingesnės komunikacijos su mokytojais ir mokiniais.

Domėtasi, kas mokiniams pasiūlė mokytis Jaunimo mokykloje. Nustatyta, kad daugiau nei trečdaliui mokinių (34,8 proc.) mokytis jaunimo mokykloje pasiūlė draugas. Penktadaliui mokinių pasiūlė klasės auklėtojas arba brolis/sesuo, besimokantys tokio tipo mokykloje(46,3 proc.).

Apklaustieji mokiniai nesutinka su teiginiais, kad juos į Jaunimo mokyklą mokytis pakvietė Jaunimo mokyklos mokytojas (75,9 proc.), pasiūlė socialinis pedagogas (69,5 proc.), pasiūlė klasės auklėtojas (69,5 proc.).

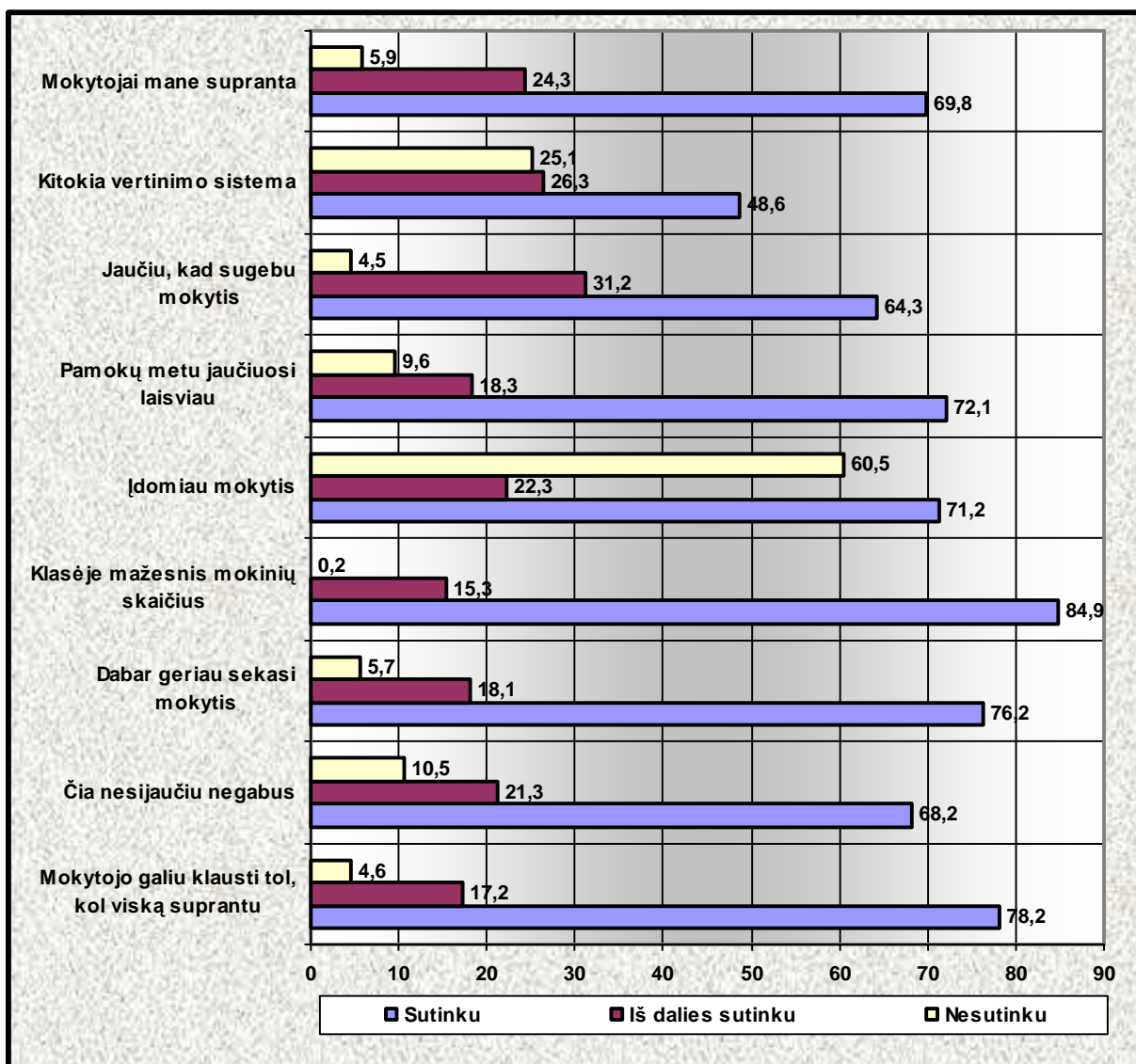
Kitos mokinių nurodytos priežastys: „...pats ieškojau, kur toliau mokytis..“; „...pats sugalvojau...“; „...savo noru atėjau“ ir kt.

6 pav. Mokinių patekimas į Jaunimo mokyklą

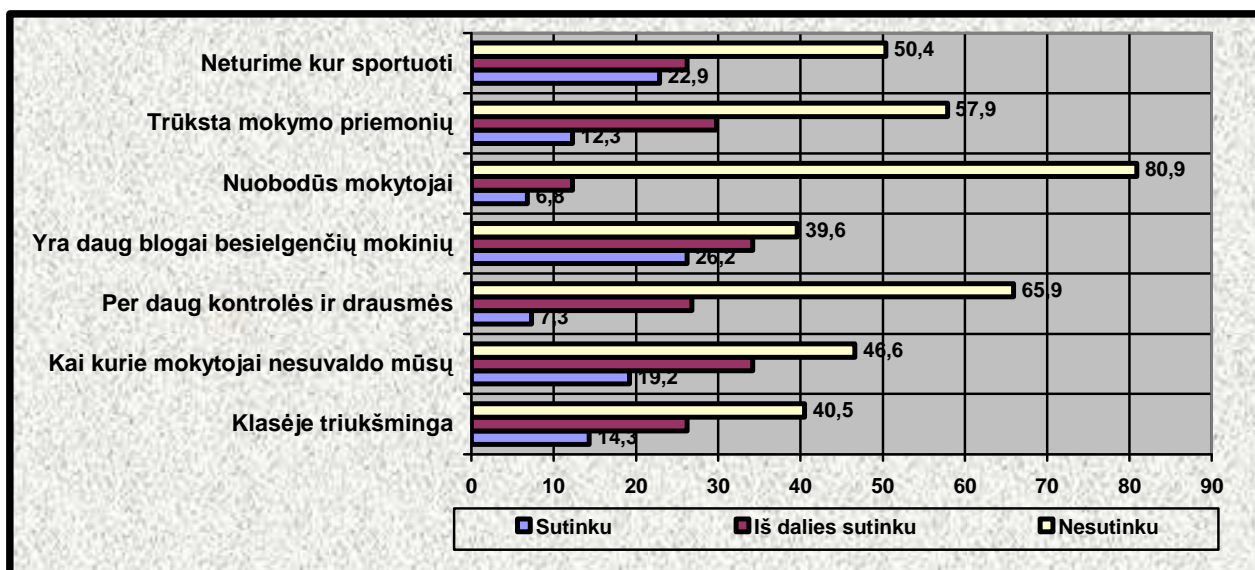
Gauti pozityvūs mokinių atsakymai, į klausimą kodėl jiems patinka mokytis jaunimo mokykloje. 84,9 proc. mokinių labai teigiamai vertino tai, jog klasėse yra mažesnis mokinių skaičius. 87,2 proc. sutiko su teiginiu, jog mokytojo gali klausti tol, kol viską supranta, 76,2 proc. nurodė, kad dabar jiems geriau sekasi mokytis. Du trečdaliai mokinių sutiko su vertinimais kaip, įdomiau mokytis; mokytojai supranta; pats jaučia, kad sugeba mokytis; jaunimo mokykloje nesijaučia negabus.

Kai kurie mokiniai rašė, jog jaunimo mokykloje yra „...šaunūs mokytojai...“ „...šaunūs mokyklos draugai...“, „...direktorius mus visada supranta...“, „...mokytojai per pamokas stengiasi palaikyti gerą nuotaiką...“, „...padeda spręsti iškilusias problemas...“ ir t.t.

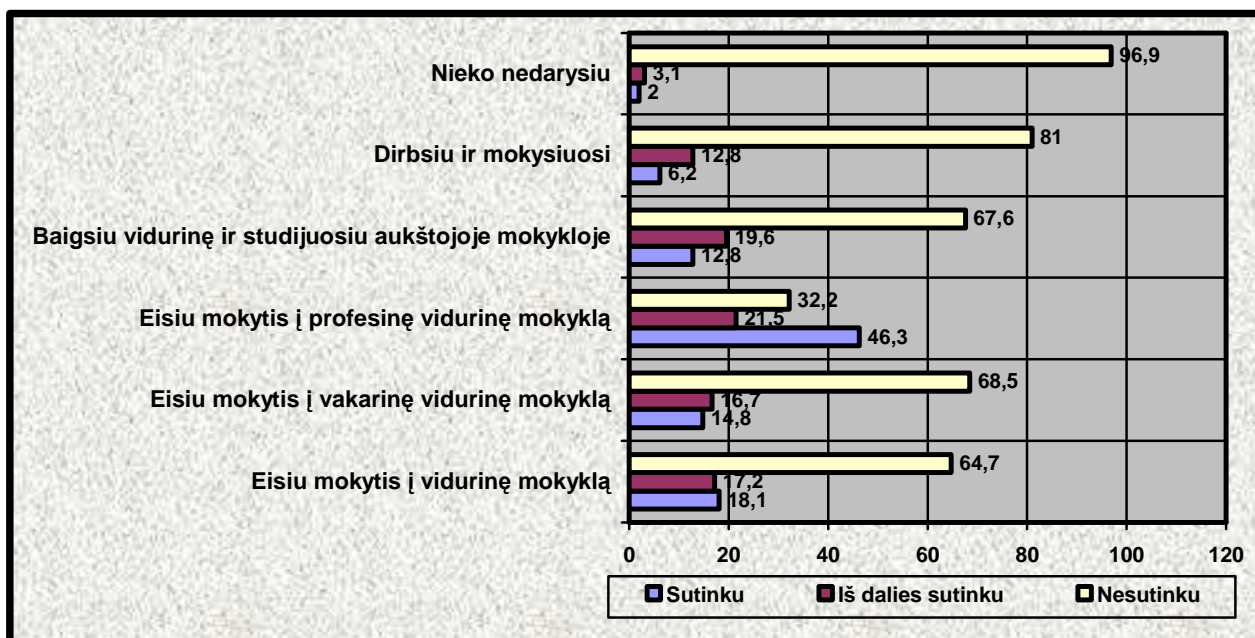
7 pav. Mokinių pozityvaus požiūrio į mokymąsi jaunimo mokykloje vertinimai

Gauti tyrimo rezultatai ryškių tendencijų, įrodančių, kad jaunimo mokykloje mokiniams nepatinka mokytis, neatskleidė. Viena iš priežasčių, dėl kurios nepatinka jaunimo mokykloje (8,2 proc. mokinių) yra tai, kad tokio tipo mokykloje - daug blogai besielgiančių mokinių. Penktadaliui, nepatinka jaunimo mokykloje todėl, kad nėra kur sportuoti; šeštadaliui, kad mokytojai nesugeba suvaldyti kai kurių mokinių. Tačiau tik 6,8 proc. iš visų dalyvavusių tyrime teigė, jog mokytojai yra nuobodūs.

8 pav. Mokinių negatyvaus požiūrio į mokymąsi jaunimo mokykloje vertinimai

46,3 proc. mokinių savo ateities planus sieja su profesine mokykla, kurioje planuoja įgyti vidurinę išsilavinimą bei įgyti profesiją. Kas trečias iš dalyvavusių tyrime, mąsto apie tai, jog dirbs ir tuo pačiu mokysis. Šeštadalis mokinių planuoja mokytis vidurinėje mokykloje, kiti svarsto, apie galimybę užsiregistruoti darbo biržoje. Mažiau nei septintadalis norėtų studijuoti aukštojoje mokykloje: kolegijoje arba universitete.

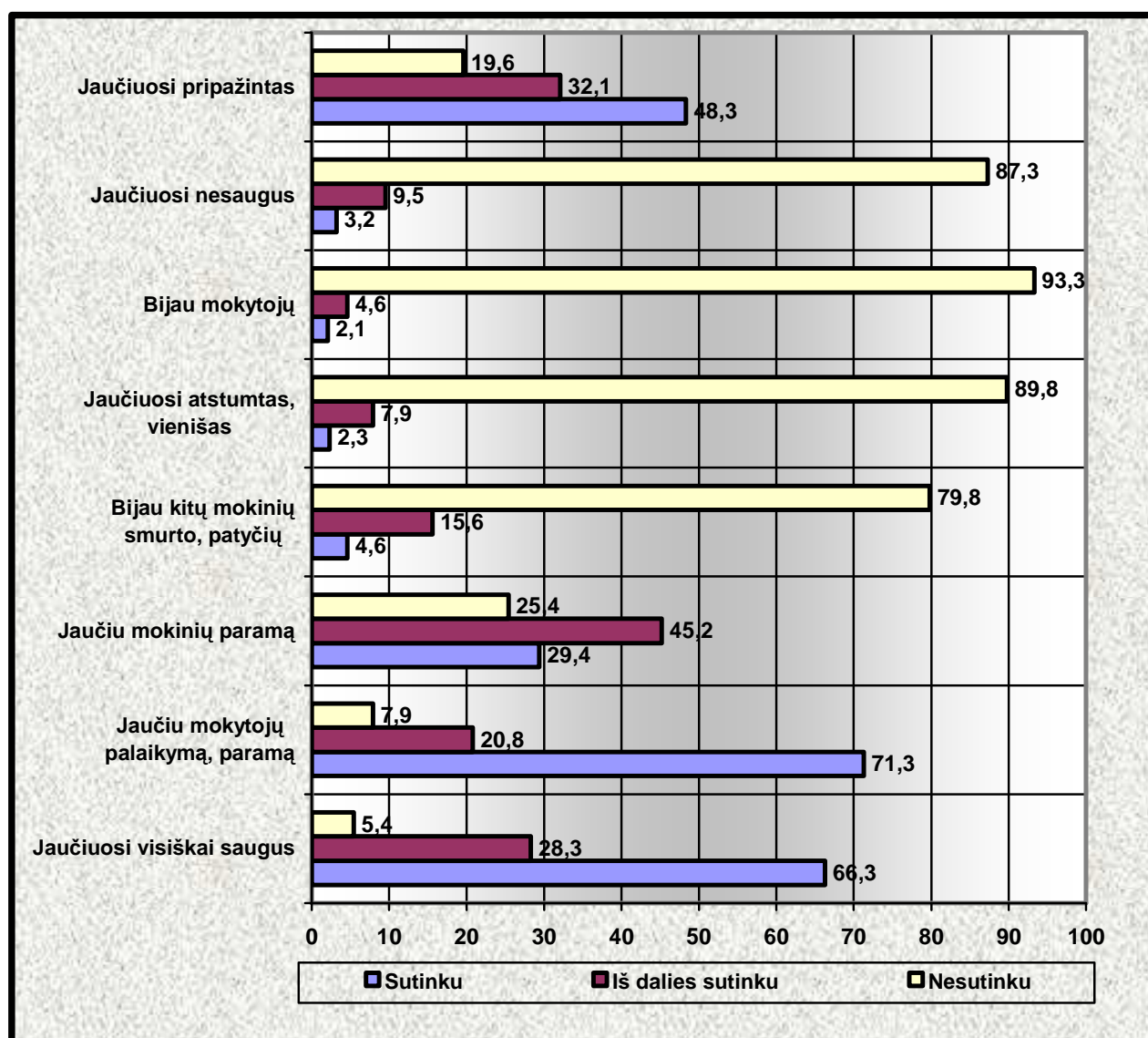

9 pav. Mokinių tolesnio mokymosi perspektyvos

Tyrimo duomenys rodo, jog mokiniai jaunimo mokykloje jaučiasi pakankamai gerai. 71,3 proc. ir 66,3 proc. mokinių sutiko su teiginiu, jog jie jaučiasi visiškai saugūs, jaučia mokytojų palaikymą ir paramą. 48,3 proc. jaunimo mokykloje jaučiasi pripažintais. Kas trečias jaunimo mokyklose jaučia kitų mokinių paramą.

Tuo tarpu su teiginiais „jaučiuosi atstumtas, vienišas, jaučiuosi nesaugus, bijau mokytojų, bijau kitų mokinių smurto“ sutiko tik maža dalis mokinių (nuo 2,1 proc. iki 4,6 proc.)

Atviri mokinių atsakymai patvirtina tas pačias tendencijas. Mokiniai rašo, jog „...jaučiuosi gerai, nes man patinka čia mokytis...“, „...jaučiu direktorės palaikymą...“ ir t.t.

10 pav. Mokinių savijauta mokykloje

Atlikome mokinių savijautos Jaunimo mokykloje faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 3 lentelėje).

3 lentelė

Mokinių savijautos mokykloje faktorinė analizė

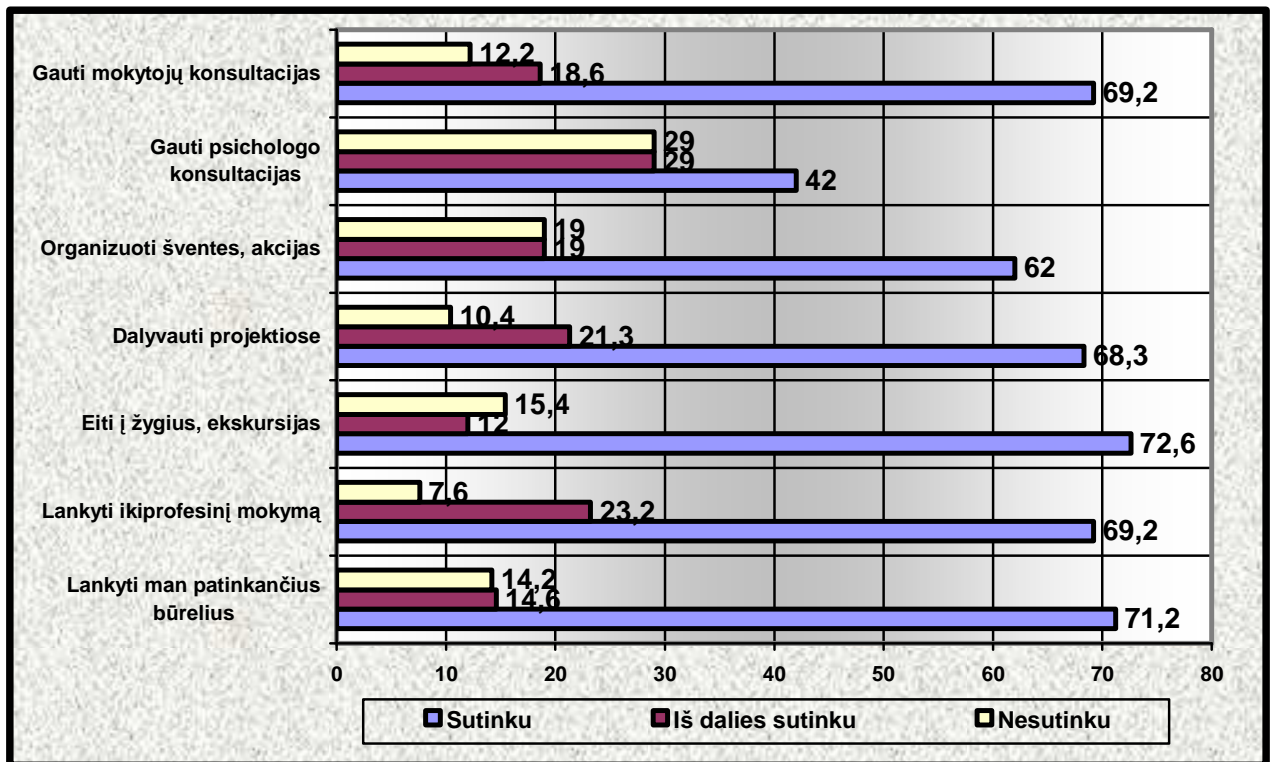
Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	<i>KMO</i>
Mokinio patiriamas emocinis diskomfortas mokykloje			0,82
jaučiuosi atstumta(s), vieniša(s)	.852	27,3	
jaučiuosi nesaugus	.845		
bijau mokytojų	.813		
bijau kitų mokinių (smurto, patyčių)	.760		
Mokinių tenkinanti emocinė atmosfera mokykloje			
jaučiu mokytojų palaikymą, paramą	.938	52,7	
jaučiuosi visiškai saugus/i	.934		
jaučiuosi pripažintas	.904		
jaučiu mokinių paramą	.951		

Vienas iš svarbiausių faktorių, įtakančių mokinio mokymąsi, yra *mokinių tenkinanti emocinė atmosfera mokykloje* (52,7 %). Mokiniai jaunimo mokykloje jaučiasi mokytojų vertinami, palaikomi (L-0,938), saugūs (L-0,934).

Tyrimo rezultatai taip pat atskleidė, jog ir Jaunimo mokykloje mokiniai patiria emocinį diskomfortą, (27,3 %). Tai rodo, kad mokiniai pakeitę mokyklą automatiškai savo problemų neišsprendžia: jaučiasi atstumti (L-0,852), nesaugūs (L-0,845), bijo mokytojų (L-0,813) bei savo bendraamžių (L-0,760).

Galima daryti prielaidą, kad jaunimo mokykloje gana efektyviai kuriama atmosfera, tenkinanti mokinių emocinius poreikius.

Tyrimo metu buvo domėtasi kaip jaunimo mokykloje mokiniams sudaromos mokymosi sąlygos. Paaiškėjo, jog daugiau nei 60 proc. mokinių labai palankiai vertino tai, kad gali lankyti patinkančius būrelius, eiti į žygius, gauti mokytojų konsultacijas, dalyvauti projektuose. Daugiau nei 50 proc. mokinių patenkinti, galimybe organizuoti šventes, įvairias akcijas, o taip pat ikiprofesinio mokymo galimybėmis. Trečdalis mokinių akcentavo psichologo konsultacijas.

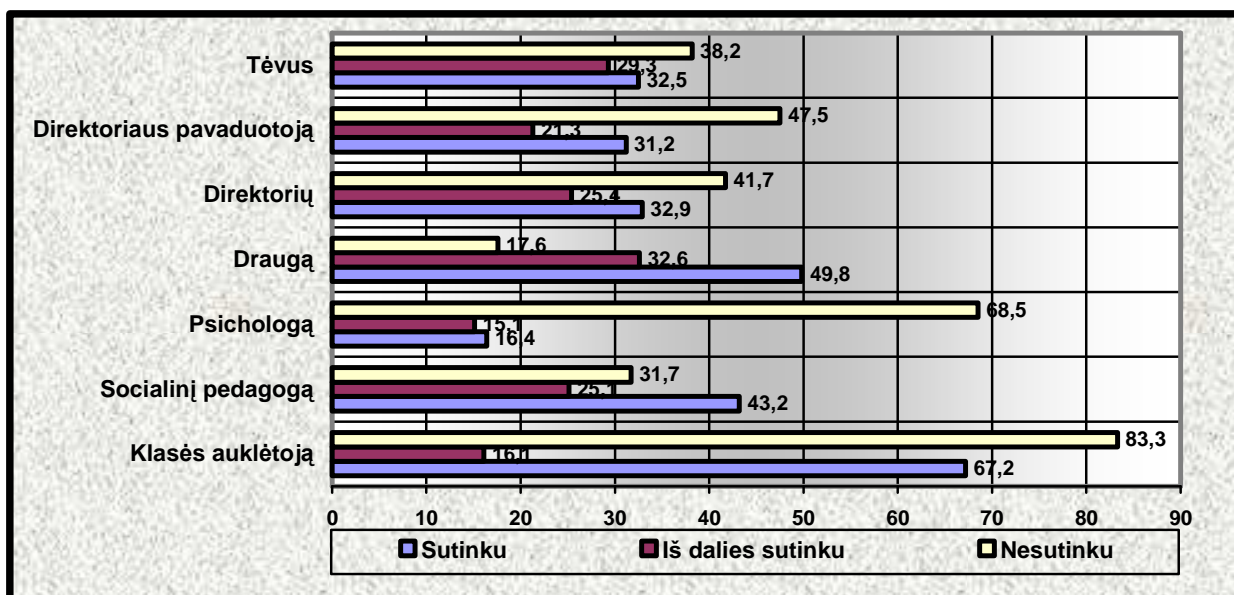
11 pav. Mokinių mokymosi sąlygų sudarymo vertinimas

Susidūrus su sunkumais, jaunimo mokyklos mokiniai dažniausiai kreipiasi pagalbos į klasės auklėtoją (67,2 proc.). 49,8 proc. ir 43,2 proc. mokinių pagalbos kreipiasi į draugą ir socialinį pedagogą. Daugiau nei trečdalis kreipiasi į tėvus, direktorių ir direktoriaus pavaduotoją.

Tuo tarpu tik 16,8 proc. sutiko su teiginiu, jog pagalbos kreipiasi į psichologą.

Atlikto tyrimo duomenys patvirtina teorines koncepcijas, kad bendrojo lavinimo mokyklose iki šiol dar ne visur dirba psichologai. Įvertinant tai, kad Lietuvoje didėja nesėkmingai besimokančiųjų mokinių skaičius būtina rekomenduoti plėsti pedagoginės ir psichologinės pagalbos prieinamumą, efektyvumą ir kokybę. Jeigu mokiniui nesuteikiama savalaikė psichologinė ar pedagoginė pagalba, jų neigiamas santykis su mokykla gali stiprėti.

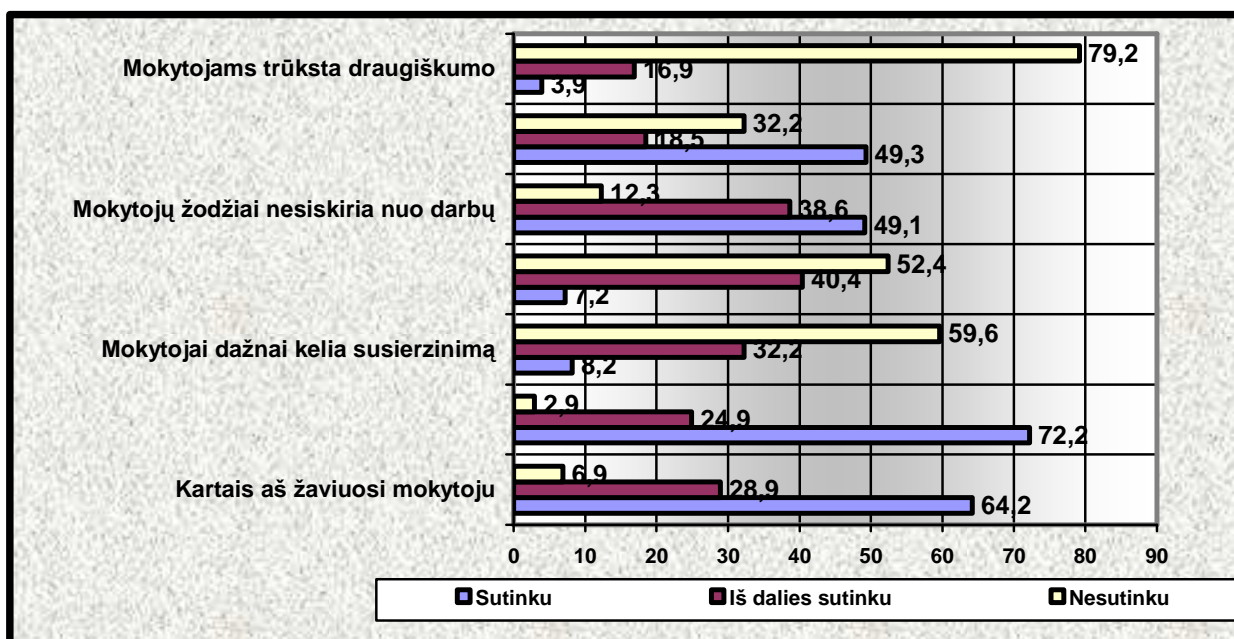

12 pav. Mokinių nurodyti asmenys, į kuriuos dažniausia kreipiamasi pagalbos

Tyrimo duomenys rodo, jog Jaunimo mokyklos mokinių požiūris į mokytojus yra teigiamas. Daugiau nei pusę apklaustųjų teigia, kad mokytojai yra daugiški (79,2 proc.), randa bendrą kalbą su mokiniais (72,2 proc.). Net 64,2 proc. apklaustųjų žavisi Jaunimo mokyklų mokytojais.

Apklaustieji mokiniai nesutinka su teiginiais, kad mokytojams trūksta draugiškumo (79,2 proc.) bei mokytojai dažnai sukelia susierzinimą (59,6 proc.).

13 pav. Mokinių nuomonė apie Jaunimo mokyklų mokytojus

Atlikome mokinių požiūrio į mokytojus, faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 4 lentelėje).

4 lentelė

Mokinių požiūrio į mokytojus faktorinė analizė

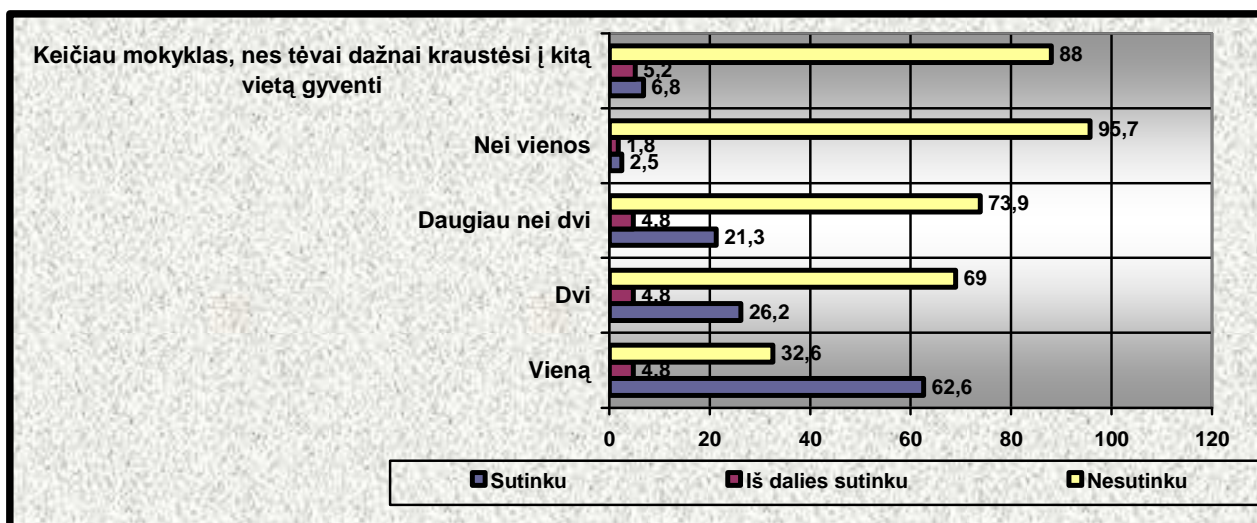
Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	<i>KMO</i>
Mokinio subjektyvus teigiamas požiūris į mokytojus			0,85
kartais aš žaviuosi mokytoju	.925	54,5	
daugelis mokytojų randa bendrą kalbą su mokiniais	.924		
mokytojų žodžiai nesiskiria nuo darbų	.817		
Mokinio subjektyvus neigiamas požiūris į mokytojus			
mokytojams trūksta draugiškumo	.807	34,0	
mokytojai dažnai kelia susierzinimą	.887		
bendrauti su mokytojais man labai sunku	.726		
bendradarbiaujant su mokytojais neretai sunku susitvardyti	.682		

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog mokinių subjektyvus teigiamas požiūris į mokytojus jaunimo mokykloje yra šiek tiek stipresnis (54,5%) negu subjektyvus neigiamas požiūris į mokytojus. Mokiniais jaunimo mokykloje mokytojas yra kaip pavyzdys, mokiniai juo žavisi (*L*-0,925), randa bendrą kalbą (*L*-0,924). Nemaža dalis mokinių teigiamai vertina bei pasitiki mokytojais, nes pastarųjų žodžiai dažniausiai nesiskiria nuo darbų (*L*-0,817). Tačiau yra mokinių, kurie neigiamai vertina mokytojus (34,0 %). Kai kurie mokiniai mokytojus vertina kaip nedraugiškus (*L*-0,807), nesupratingus ir neprieinamus (*L*-0,726). Mokytojai ne visuomet pasitiki mokiniais, dėl to mokiniams kartais sunku susitvardyti (*L*-0,682).

Galima daryti prielaidą, kad mokinių subjektyvus teigiamas požiūris į jaunimo mokyklos mokytojus padeda bendradarbiauti mokytojams ir mokiniais.

Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių mokinių (62,5 proc.) buvo pakeitę vieną mokyklą, kas ketvirtas dvi, kas penktas daugiau nei dvi. Tačiau buvo ir tokių mokinių, kurie keitė mokyklas, nes tėvai dažnai kraustėsi į kitą vietą gyventi.

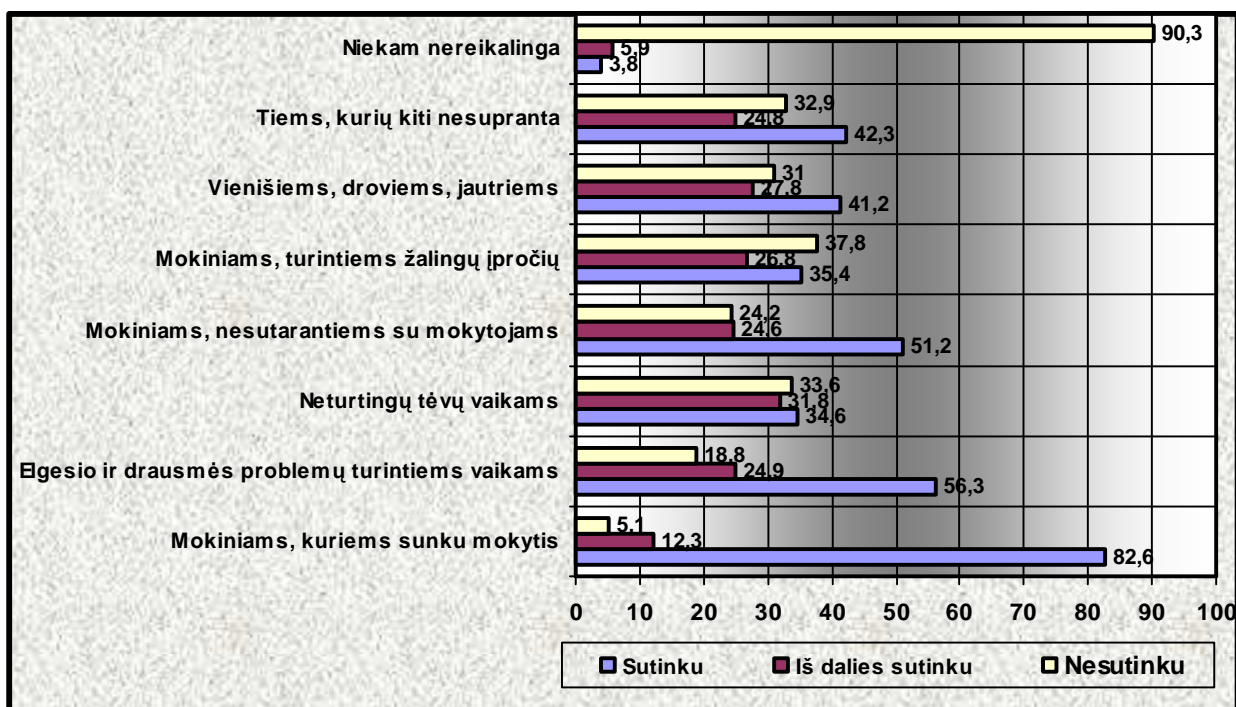

14 pav. Mokinių mokyklų kaita, visu jų mokymosi laikotarpiu

Jaunimo mokyklų reikalingumą pripažino dauguma jos mokinių. Mokinių nuomone mokykla ypač reikalinga, tiems mokiniams, kuriems sunku, nesiseka mokytis (82.6 proc.), kurie turi elgesio, drausmės problemų (56.3 proc.), nesutariantiems su mokytojais (51.2), neturtingų tėvų vaikams (34.6 proc.), kitų nesuprastiems (42.3 proc.), droviems, vienišiams, turintiems žalingų įpročių, antramečiavusiems, keitusiems mokyklas.

Tik 3,8 proc. apklaustųjų mokinių nurodė, kad mokykla niekam nereikalinga.

15 pav. Mokinių nuomonė apie jaunimo mokyklos paskirtį

Apibendrinant galime teigti, kad:

1. Jaunimo mokyklos mokiniai nurodė šias mokymosi nesėkmių priežastis ankstesnėje mokykloje: mokytojų aiškinimo nesupratimą, negebėjimą prisitaikyti prie mokyklos reikalavimų ir tvarkos, mokiniui nepriimtina, pernelyg intensyvių mokymosi tempą. Išanalizavus mokinių atsakymus galima teigti, kad bendrojo lavinimo mokyklose buvo pažeistas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktas („...**imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių paliekančių mokyklą skaičių...**“) bei c punktas („...**užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...**“).

2. Svarbiausios patekimo į Jaunimo mokyklas priežastys, mokinių nuomone, yra: nesėkmingas mokymasis ankstesnėje mokykloje, antramečiavimas ir nesutarimai su mokytojais. Iš to galima daryti išvadą, kad bendrojo lavinimo mokyklose buvo pažeistas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktas („...**imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių paliekančių mokyklą skaičių...**“) bei c punktas („...**užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...**“).

3. Tyrime išaiškėjo, kad didžioji dalis mokinių į jaunimo mokyklą pateko pasiūlius draugui. Penktadaliui mokinių pasiūlė klasės auklėtojas arba brolis/sesuo, besimokantys tokio tipo mokykloje. Kitos mokinių nurodytos priežastys: „pats ieškojau, kur toliau mokytis“; „pats sugalvojau“; „savo noru atėjau“ ir kt. Galima daryti išvadą, kad bendrojo lavinimo mokykloms nelabai rūpi įgyvendinti Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktą („...**imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių...**“).

4. Tyrimu nustatyti Jaunimo mokyklos veiklos pozityvūs vertinimo veiksniai: mažas mokinių skaičius klasėse, galimybė klausti ir konsultuotis, jautimasis laisviau individualiai atsiskaitant, aukštesni mokymosi pasiekimai, nesijautimas negabiu, įdomesnis mokymasis ir kt. Iš mokinių atsakymų galima teigti, kad jaunimo mokyklos sėkmingai įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 46 straipsnio „Mokinio teisės ir pareigos“ 9 punktą („...**mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje...**“); Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio d punktą („...**imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių paliekančių mokyklą skaičių...**“) bei c punktą („...**užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...**“). Šiuos tikslus įgyvendinti padeda lanksti Jaunimo mokyklų koncepcija (2005).

5. Gauti tyrimo rezultatai ryškių tendencijų, įrodančių, kad jaunimo mokykloje mokiniams nepatinka mokytis, neatskleidė. Viena priežasčių, dėl kurios nepatinka jaunimo mokykloje (8,2 proc. mokinių),

yra tai, kad tokio tipo mokykloje daug blogai besielgiančių mokinių. Jaunimo mokyklos veiklos negatyvūs vertinimo veiksniai: sporto salės, mokymo priemonių trūkumas; daug blogai besielgiančių mokinių, kai kurių mokytojų negebėjimas suvaldyti mokinius. Tai tik patvirtina 4 punkte pateiktas išvadas.

6. Ateities planus jaunimo mokyklų mokiniai sieja su mokymusi trečios pakopos profesinėse mokyklose (su viduriniu išsilavinimu) ir galimybe įsidarbinti. Tokiu būdu jie pasinaudoja Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 46 straipsnio „Mokinio teisės ir pareigos“ 6 punktu (*„...pereiti iš vienos profesinio mokymo pakopos į kitą, jeigu jo bendrasis išsilavinimas ir profesinis pasirėngimas atitinka nustatytus reikalavimus“*).

7. Jaunimo mokyklos įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 46 straipsnio „Mokinio teisės ir pareigos“ 9 punktą (*„...mokyti savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje...“*), kadangi jaunimo mokyklose mokiniai jaučiasi saugūs, mokytojų ir draugų palaikomi, pripažinti.

8. Ypač pozityviai mokiniai vertina mokykloje sudaromą galimybę dalyvauti žygiuose, projektuose, ekskursijose, šventėse, galimybę konsultuotis su mokytojais. Taigi, mokykla įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 16 straipsnio „Neformalusis vaikų švietimas“ 1 punktą (*„Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais“*), 37 straipsnio „Švietimo kokybė“ 4 punktą (*„sudaro neformaliojo švietimo programas“*) bei 6 punktą (*„laiduoja programos turinio lankstumą ir variantiškumą, programos turinio ir jo perteikimo būdų dermę, individualizuotos programos ir mokinių poreikių bei gebėjimų, vykdomų programų ir valstybės nustatytų išsilavinimo bei kvalifikacijų standartų atitikimą“*), 27 straipsnio „Galimybė pasirinkti švietimo programas“ 4 punktą (*„neformaliojo švietimo programas ir savišvietą asmuo renkasi laisvai“*).

9. Dažniausiai jaunimo mokyklos mokiniai sulaukia klasės auklėtojo, dalyko mokytojo, socialinio pedagogo, rečiau - psichologo pagalbos. Tai parodo, kad jaunimo mokyklos puikiai įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 21 straipsnio „Socialinė pedagoginė pagalba“ 1 punktą (*„... pagalbos paskirtis – padedant vaikui įgyvendinti jo teisę į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis“*). Dėl psichologų stokos silpniau sekasi įgyvendinti 20 straipsnio „Psichologinė pagalba“ 1 punktą (*„... padėti mokiniui atgauti dvasinę darną, gebėjimą gyventi ir mokytis“*) ir 3 punktą (*„Psichologinę pagalbą teikia,*

psichologinių problemų prevenciją vykdo psichologinių, pedagoginių psichologinių tarnybų, mokyklų psichologai...).

10. Tyrimo duomenys rodo, jog jaunimo mokyklos mokinių požiūris į mokytojus yra teigiamas. Daugiau nei pusė apklaustųjų teigia, kad mokytojai yra daugiški, randa bendrą kalbą su mokiniais. Net 64,2 proc. apklaustųjų žavisi jaunimo mokyklų mokytojais. Tai parodo, kad jaunimo mokyklų mokytojai puikiai įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 49 straipsnio „Mokytojo teisės ir pareigos“ 1 punktą (*„užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą“*).

11. Daugiau nei pusė tyrime dalyvavusių mokinių buvo pakeitę vieną mokyklą, kas ketvirtas dvi, kas penktas daugiau nei dvi. Tačiau buvo ir tokių mokinių, kurie keitė mokyklas, nes tėvai dažnai kraustėsi į kitą vietą gyventi. Matyti, kad mokiniai pasinaudoja Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 27 straipsnio „Galimybė pasirinkti švietimo programas“ 2 punktu (*„...mokinys taip pat renkasi švietimo programą vykdančią mokyklą, kitą švietimo teikėją arba švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka savarankišką mokymąsi“*).

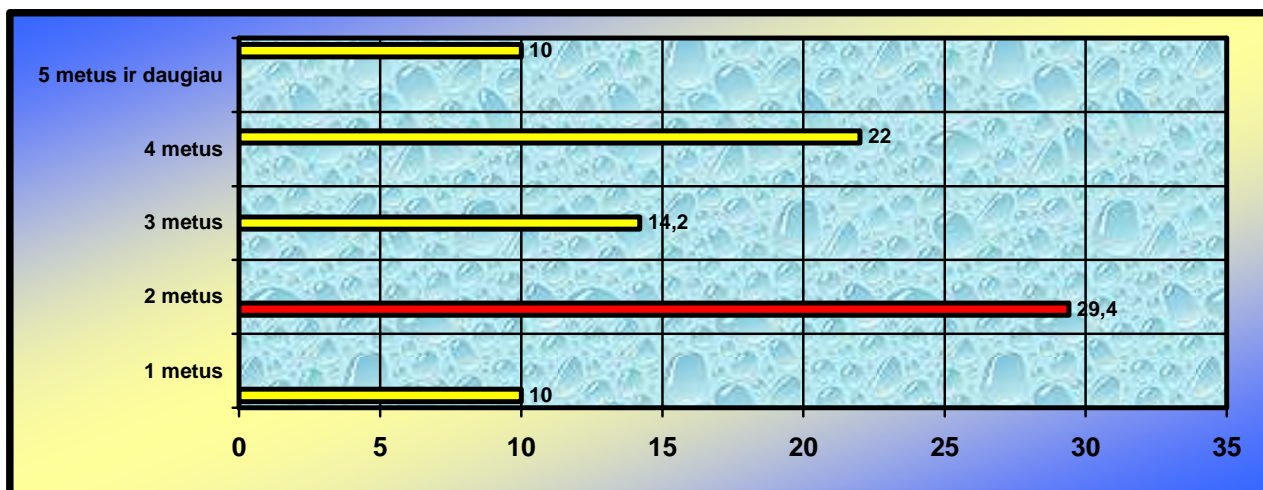
12. Apibendrinant galima teigti, jog jaunimo mokyklų reikalingumą pripažino dauguma jos mokinių (tik 3,8 proc. nurodė, kad mokykla niekam nereikalinga). Mokinių nuomone, mokykla ypač reikalinga tiems mokiniams, kuriems sunku, nesiseka mokytis, kurie turi elgesio, drausmės problemų, nesutariantiems su mokytojais, neturtingų tėvų vaikams, kitų nesuprastiems, droviems, vienišiams, turintiems žalingų įpročių, antramečiavusiems, keitusiems mokyklas. Taigi, jaunimo mokyklos įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 32 straipsnio „Švietimo prieinamumas dirbantiems asmenims“ 2 punktą (*... mokykla sudaro sąlygas dirbančiam asmeniui mokytis įvairiais būdais, tarp jų ir nuotoliniu būdu...“*), 33 straipsnio „Švietimo prieinamumas socialinę atskirtį patiriantiems asmenims“ 1 punktą (*„socialinę atskirtį patiriantiems skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams, pabėgėliu, nesimokantiems mokykloje vaikams, bedarbiams, asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, besigydantiems nuo alkoholizmo ir narkomanijos ir prie visuomenės nepritampantiems asmenims švietimo prieinamumas užtikrinamas teikiant jiems socialines paslaugas ir pedagoginę pagalbą“*), 34 straipsnio „Švietimo prieinamumas specialiuųjų poreikių asmenims“ 1 punktą (*„specialiuųjų poreikių vaikui jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu sudaromos sąlygos ugdytis arčiau jų gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo mokykloje visiškos, dalinės integracijos forma arba specialiojo ugdymo programą vykdančioje mokykloje. Vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius įvertina, ugdymo formą siūlo mokyklos specialiojo ugdymo komisija arba pedagoginė psichologinė tarnyba. Mokyklą vaikui rekomenduoja pedagoginė psichologinė tarnyba“*) bei 3 punktą (*... specialiuųjų poreikių asmeniui švietimo prieinamumas užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant*

*psichologinę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, aprūpinant ugdymui skirta kompensacine technika ir specialiosiomis mokymo priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais“), 35 straipsnio „Švietimo prieinamumas riboto mobilumo asmenims“ 1 punktą („**vaikui, dėl ligos ar patologinės būklės negalinčiam mokytis bendrojo lavinimo mokykloje <...> namuose savarankiškai mokytis ir laikyti egzaminus“), 46 straipsnio „Mokinio teisės ir pareigos“ 2 punktą („**pagal savo gebėjimus ir poreikius mokytis mokykloje, savarankiškai mokytis ir įgyti valstybinius standartus atitinkantį išsilavinimą, kvalifikaciją“).*****

Taip pat jaunimo mokyklos efektyviai įgyvendina Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktą („*...imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių...*“) bei c punktą („*...užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...*“).

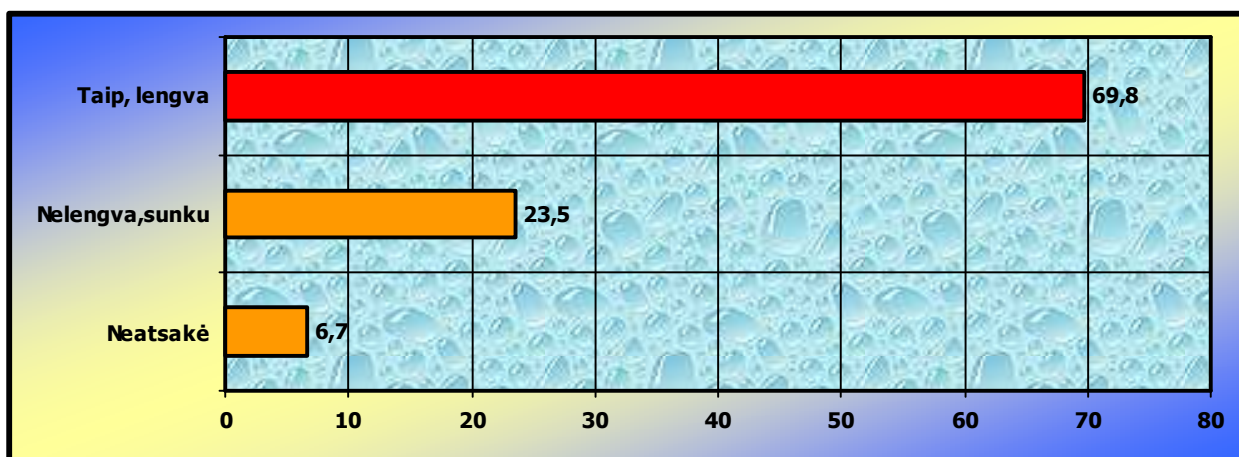
2.2.3. Tėvų (globėjų) požiūris į vaikus, jų mokymąsi ir jų ateitį

Pateikti rezultatai rodo didelę jaunimo mokyklose mokinių kaitą. Tik apie 30 proc. mokinių jaunimo mokyklose mokosi 4 ir daugiau metų. Didžioji dalis mokinių į jaunimo mokyklas ateina į 9 ir 10 klases. Tai susiję su mokinių, mokinių tėvų baime, kad, dėl patiriamų įvairių sunkumų ankstesnėje mokykloje, nepavyks mokiniui įgyti pagrindinio išsilavinimo.

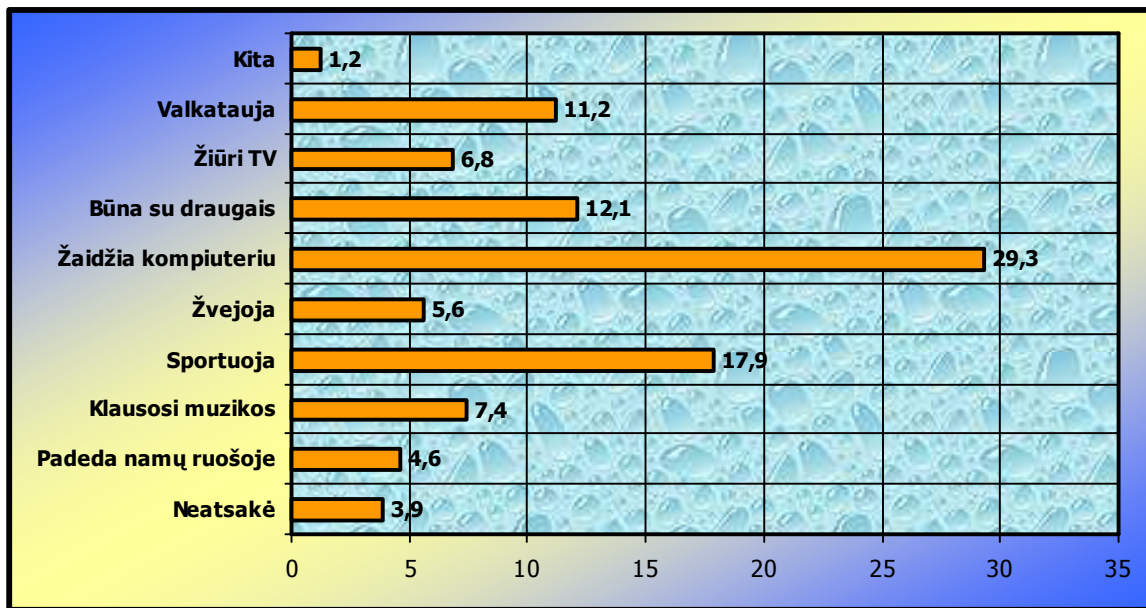
16 pav. Mokinių mokymosi jaunimo mokykloje metai

69,8 proc. apklaustųjų mokinių tėvų (globėjų) nurodė, kad jiems lengva bendrauti su savo vaiku. 30,2 proc. tėvų (globėjų) neranda kontakto su vaiku, negali jo įtakoti.

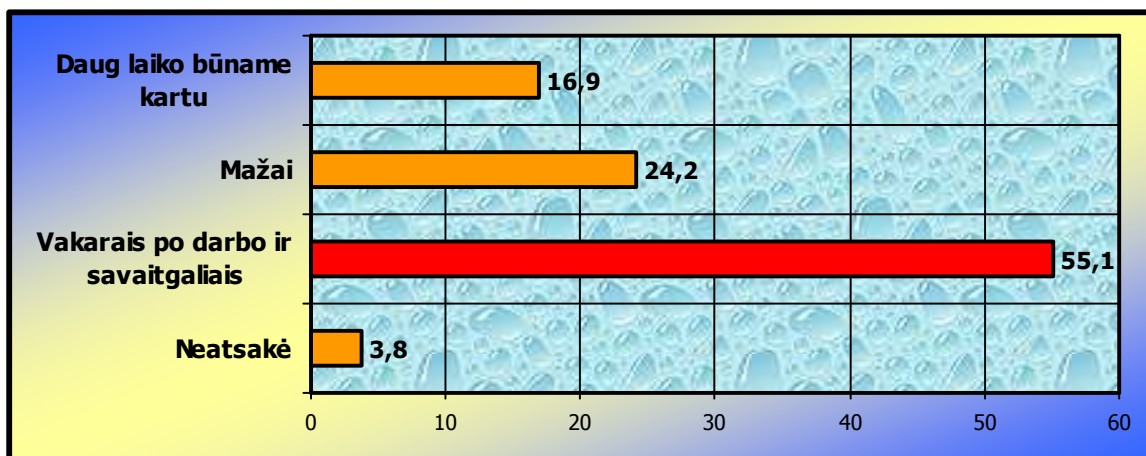
17 pav. Vaikų bendravimas su tėvais

96,1 proc. Jaunimo mokyklų mokinių tėvai (globėjai) žino savo vaikų pomėgius. Kadangi pateiktas klausimas anketoje buvo atviras, iš pateiktų duomenų, galima daryti išvadą, kad vaikų, besimokančių jaunimo mokykloje, interesų ratas siauras.

18 pav. Mokinių užsiėmimai laisvalaikiu

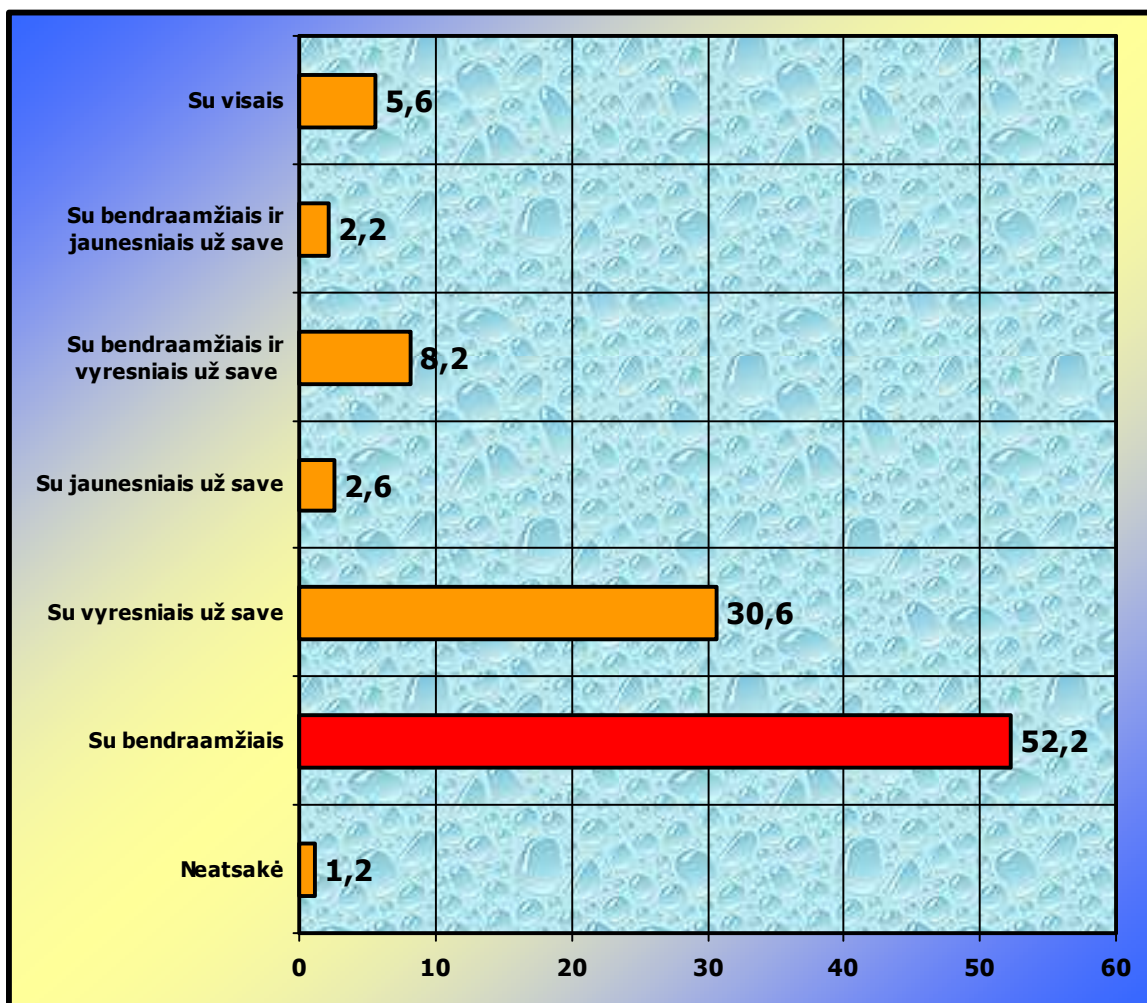
Pateikti rezultatai rodo, kad 16,9 proc. mokinių tėvų (globėjų) daug laiko praleidžia kartu su savo vaikais ir turi galimybę daryti jiems teigiamą įtaką. 79,3 proc. mokinių tėvų (globėjų) su savo vaikais bendrauja mažai arba tik vakarai po darbo, savaitgaliais.

19 pav. Tėvų ir vaikų bendras laiko praleidimas

4,6 proc. mokinių tėvų (globėjų) nurodė, kad jų vaikai po pamokų linkę bendrauti su jaunesniais už save vaikais. Tai rodo tokių vaikų nepakankamą brandumą, nepasitikėjimą savimi.

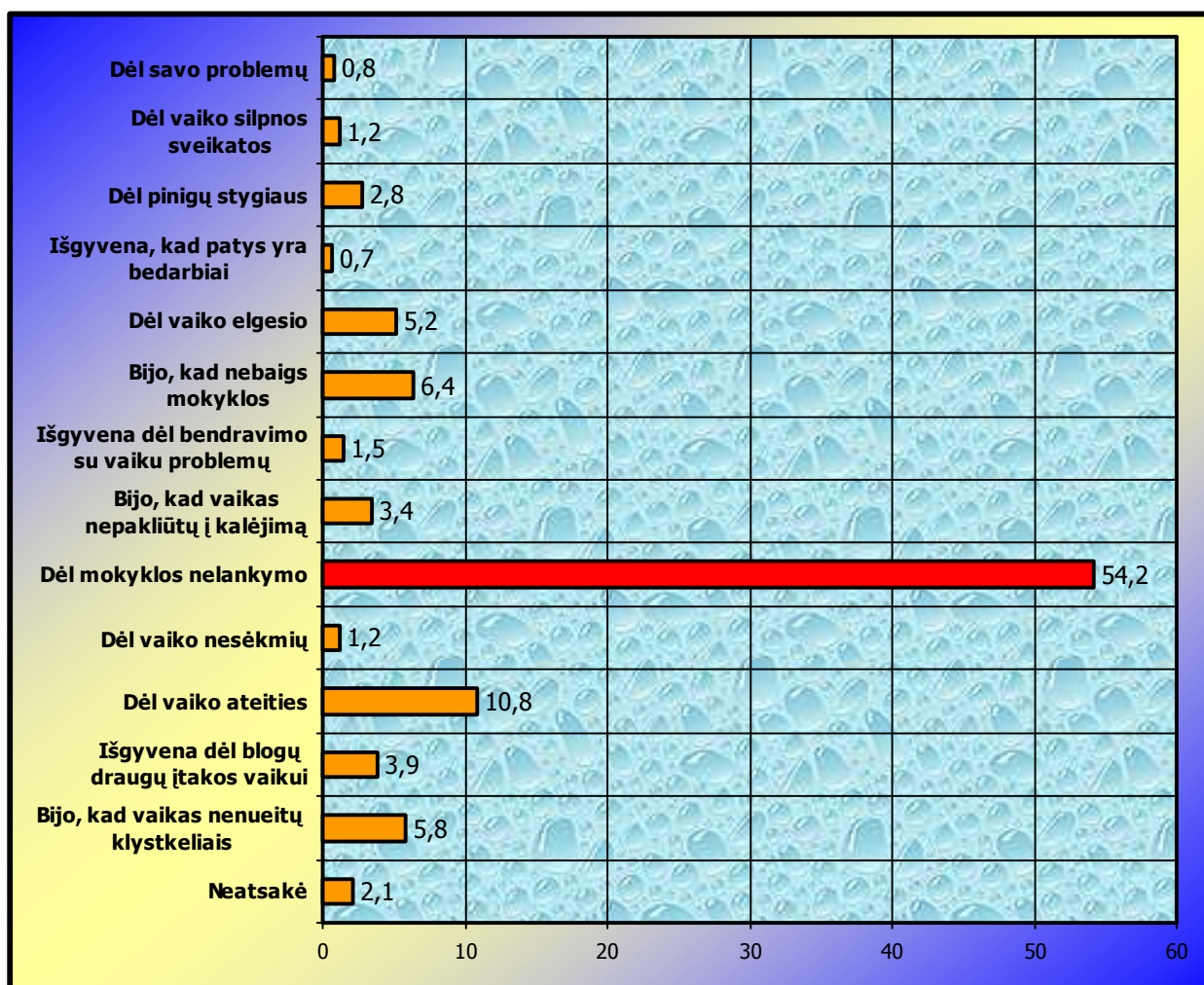
38,8 proc tėvų (globėjų) nurodė, kad jų vaikai linkę į nepakankamai adekvačius ryšius, draugaudami su vyresniais už save, kurie, dažniausiai daro neigiamą įtaką jų vaikams.

20 pav. Mokinių bendravimas po mokyklos

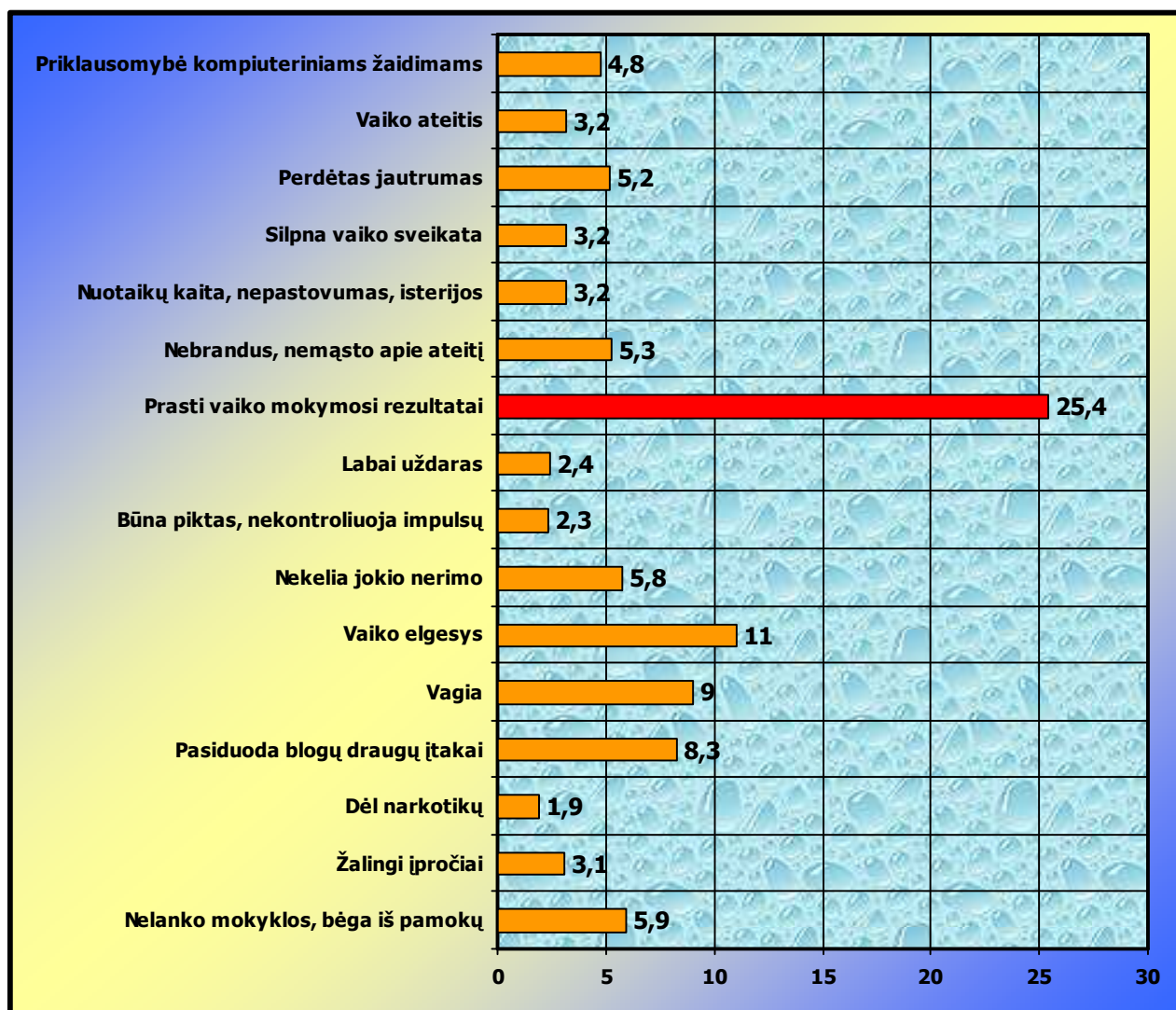
93,6 proc. tėvų (globėjų) nurodė, kad labiausiai išgyvena dėl savo vaiko problemų. Nors 85,9 proc. mokinių tėvų (globėjų) mano, kad jų vaikai pakankamai gerai lanko mokyklą, tačiau, visgi, didžiausią rūpestį jiems kelia vaiko problemos, susijusios su mokyklos lankymu (54,2 proc.). Net 18,3 proc. tėvų (globėjų) išgyvena dėl vaiko problematiško elgesio tendencijų (netinkamo elgesio, gali pakliūti į kalėjimą, blogų draugų įtakos, gali nueiti klystkeliais).

21 pav. Mokinių tėvų išgyvenimai dėl savo vaikų

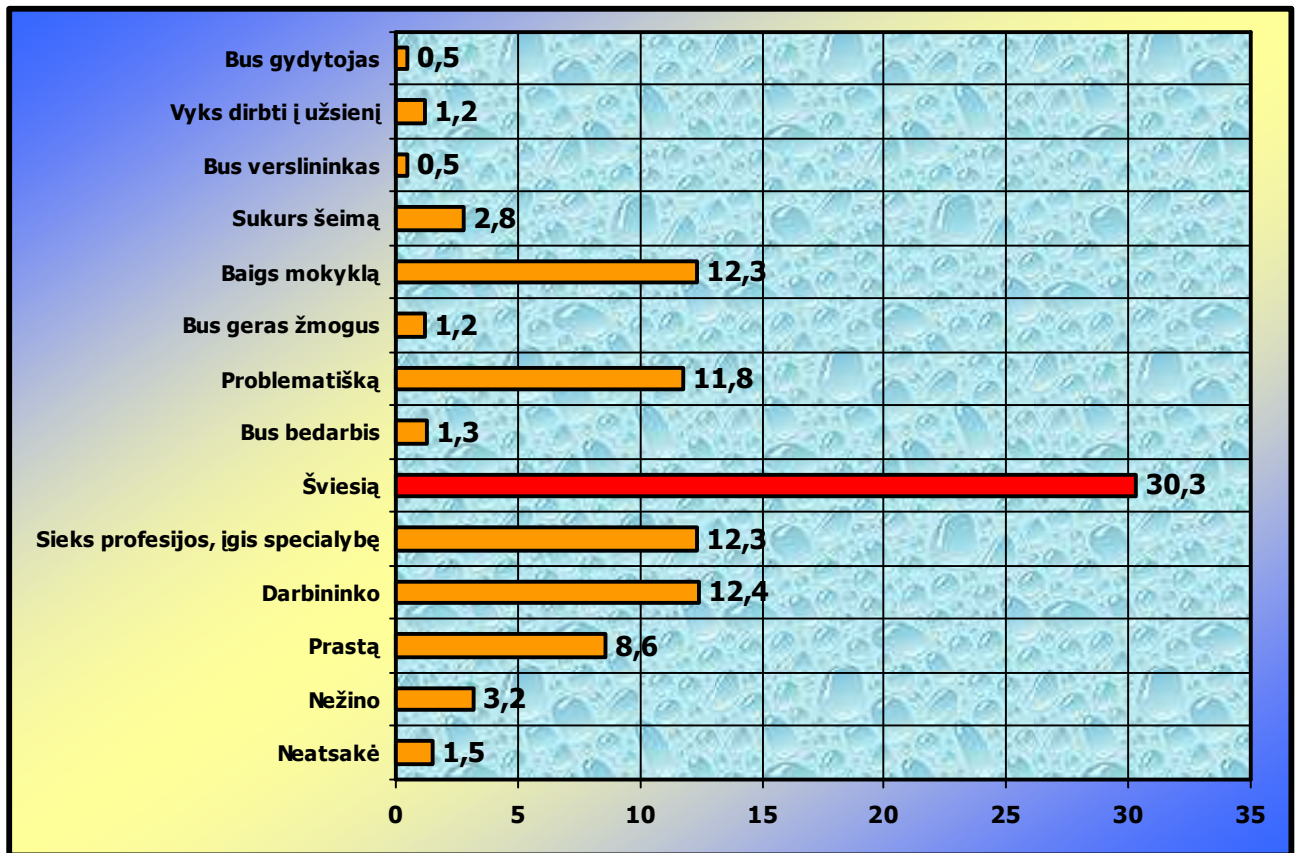
21 paveikslėlyje pateikti duomenys rodo, kad mokiniai, dėl įvairių problemų patekę mokytis į jaunimo mokyklą, „atsineša“ ir savo problemas (pakeitus mokyklą tos problemos niekur nedingsta). Mokinių tėvų (globėjų) nuomone, jiems kelia nerimą: prasti vaiko mokymosi rezultatai (25,4 proc.), vaiko elgesys (vagia, vartoja narkotikus, turi žalingų įpročių, pasiduoda blogų draugų įtakai, nelanko mokyklos, bėga iš pamokų)- 28,2 proc., vaiko asmenybiniai, emociniai sunkumai (nuotaikų kaita, uždarumo tendencijos, bloga impulsų kontrolė, perdėtas jautrumas, nebrandumas, priklausomybė kompiuteriniams žaidimams)- 23,2 proc. Tik 5,8 proc. tėvų (globėjų) nurodė, kad jų vaikas jiems nekelia jokio nerimo.

22 pav. Mokinių tėvų nerimas dėl savo vaikų

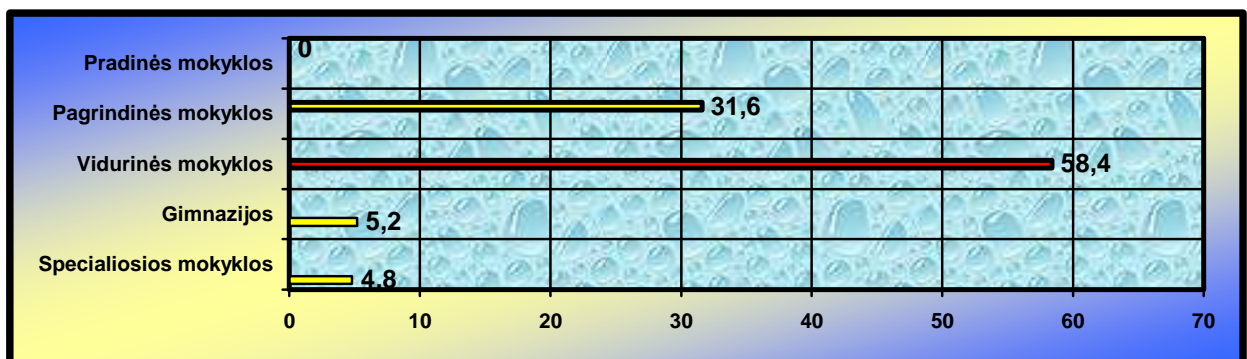
Apžvelgus tėvų (globėjų) lūkesčius dėl vaiko ateities, galima daryti išvadą, kad tik maža dalis tėvų (globėjų) savo vaiko ateitį sieja su adekvačiais ir konkrečiais ateities tikslais (sieks profesijos, įgys specialybę, eis dirbti)- 24,7 proc.

Tai patvirtina Ensminger M. E., & Slusarcick A. L. (1992) tyrimų išvadas, kurie atskleidė, kad paauglystėje tėvų lūkesčiai vaikų išsilavinimo atžvilgiu turi ženkliai reikšmę sėkmingam jų mokyklos baigimui ir tolesniam mokymuisi.

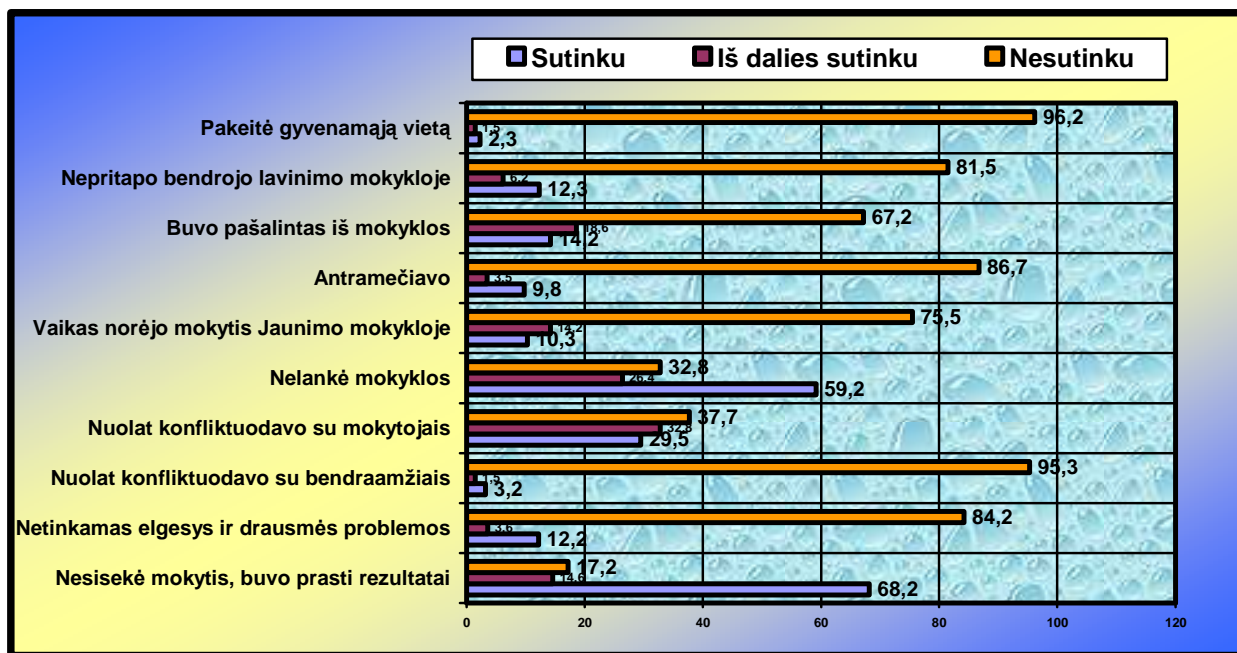
23 pav. Vaikų ateitis tėvų (globėjų) požiūriu

Į jaunimo mokyklas mokytis dažniausiai atvyksta mokiniai iš vidurinių mokyklų (58,4 proc.). Tai galima sieti su tradicinės mokyklos sunkumais- didelės klasės, mažai individualaus dėmesio mokiniui.

24 pav. Mokinių atvykimas iš kitų bendrojo lavinimo mokyklų mokytis į jaunimo mokyklą

Pateikti duomenys patvirtina ankstesnių tyrėjų gautus rezultatus (Targamadžė, 2005; Rimkevičienė, 2000, 2005), kad mokiniai mokyklas palieka dėl to, kad – nesisekė mokytis (68,2 proc.); nelankė mokyklos (59,2 proc.); nuolat konfliktavo su mokytojais (29,5 proc.); buvo pašalinti iš mokyklos (14,2 proc.); nepritapo ankstesnėje mokykloje (12,3 proc.); dėl elgesio problemų (12,2 proc.).

25 pav. Mokinių iškritimo iš bendrojo lavinimo mokyklos priežastys

Atlikome tėvų nurodytų priežasčių, dėl kurių jų vaikai atvyko mokytis į Jaunimo mokyklą, faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 5 lentelėje).

5 lentelė

Mokinių patekimo į jaunimo mokyklą priežasčių faktorinė analizė

Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	KMO
Vaiko elgesio problemos			0,86
netinkamas elgesys ir drausmės problemos	.920	43,7	
antramečiavo	.891		
vaikas norėjo mokytis Jaunimo mokykloje	.879		
nepritapo bendrojo lavinimo mokykloje	.878		
buvo pašalintas iš mokyklos	.823		
Vaiko intelektualiniai sunkumai			0,86
nesisekė mokytis, buvo prasti rezultatai	.923	27,9	
nelankė mokyklos	.914		
nuolat konfliktuodavo su mokytojais	.835		
Socialinės problemos			0,86
pakeitė gyvenamąją vietą	.944	21,0	
nuolat konfliktuodavo su bendraamžiais	.918		

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog viena esminių priežasčių, dėl kurių tėvai pritarė savo vaikų pasirinkimui ar patys pasiūlė mokytis jaunimo mokykloje, yra *vaiko elgesio problemos* (43,7%). Tai rodo, jog mokinių elgesys įtakoja mokymosi sėkmę mokykloje. Savo vaikus perversi į jaunimo mokyklą tėvus paskatino jų vaikų netinkamas elgesys, drausmės problemos (L-0,920) bei prasti mokymosi rezultatai (L-0,891). Kai kurių tėvų nuomone, vaikai patys norėjo pereiti į šią mokyklą (L-0,879), dažniausiai dėl adaptacinių sunkumų bendrojo lavinimo mokykloje. Į jaunimo mokyklą vaikai patekdavo ir dėl jų pašalinimo iš ankstesnės mokyklos (L-0,823).

Antroji priežastis – *vaiko intelektualiniai sunkumai* (27,9 %). Ankstesnėje mokykloje vaikams prasčiau sekdavosi mokytis (L-0,923), todėl mokiniai nelankydavo mokyklos (L-0,914). Tėvų nuomone, perversi vaikus į jaunimo mokyklą paskatino ir tikėjimas, jog šioje mokykloje nekils bendravimo su mokyklos bendruomene sunkumų (L-0,835).

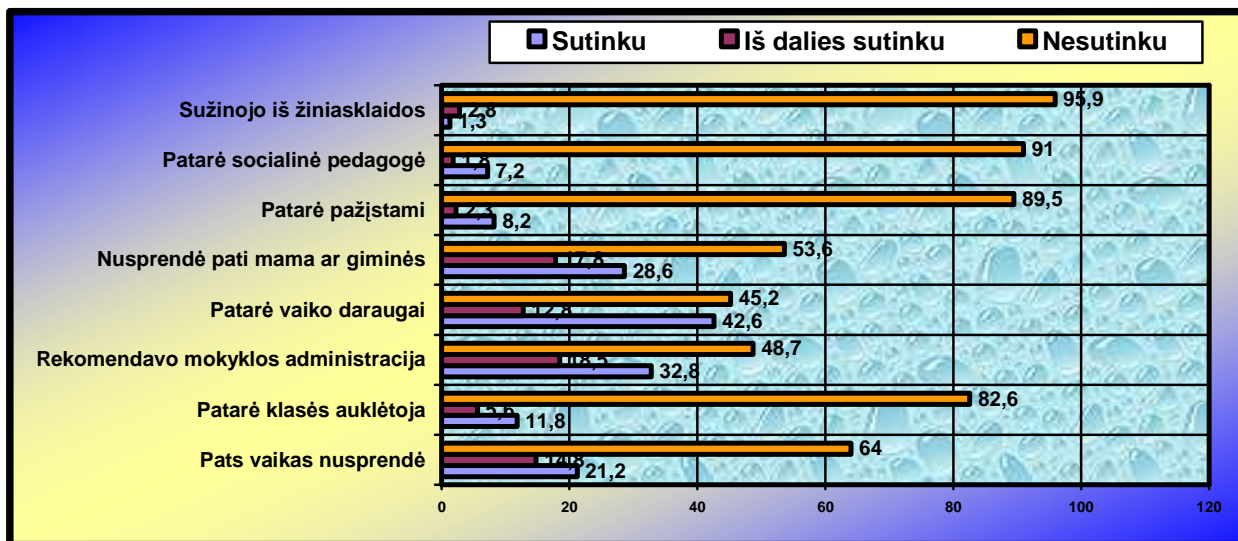
Trečioji priežastis – *socialinės problemos* (21,0 %). Ši kategorija reiškiasi silpniausiai. Tėvų nuomone, jų vaikai pasirinko jaunimo mokyklą, nes ji buvo geografiškai patogi (L-0,944). Tėvai siekdami išvengti vaikų konfliktų su bendraamžiais, taip pat pasirinko šią mokyklą (L-0,918).

Galima daryti prielaidą, kad mokiniai paliko ankstesnę mokyklą ir atvyko mokytis į jaunimo mokyklą, nes tikisi joje sėkmingesnės komunikacijos su mokytojais ir mokiniais.

Tyrimo rezultatai rodo, kad į jaunimo mokyklas mokiniai dažniausiai ateina mokytis pačiam vaikui savarankiškai apsisprendus (21,2 proc.) ir jo artimiausios aplinkos žmonėms (mama, giminės, draugai, pažįstami) patarus (28,6 proc.). Mažiau negu pusę patekimo į jaunimo mokyklas atvejų sietina su ankstesnės mokyklos administracijos (32,8 proc.), specialistų rekomendacijomis (7,2 proc.)

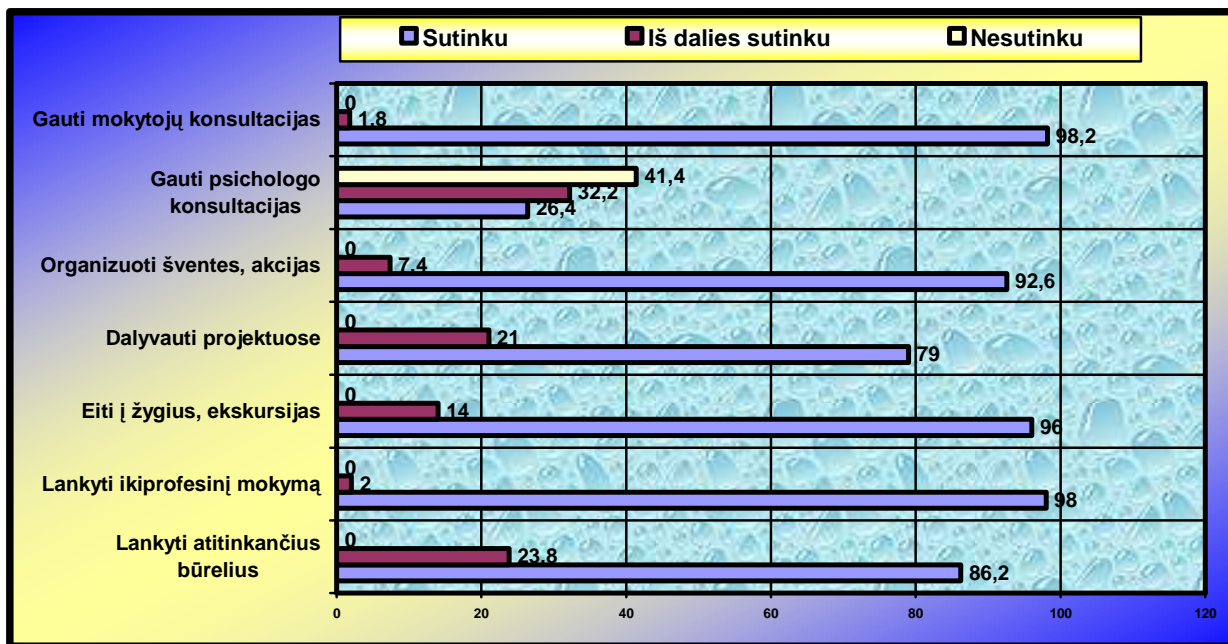
Tai rodo, kad mokyklose ne visi vaikai vertinami kaip asmenybės, nežinomi visų vaikų poreikiai, neskiriama pakankamai dėmesio atsiradusių vaikų problemų sprendimui, nesidomima vaiko gyvenimu.

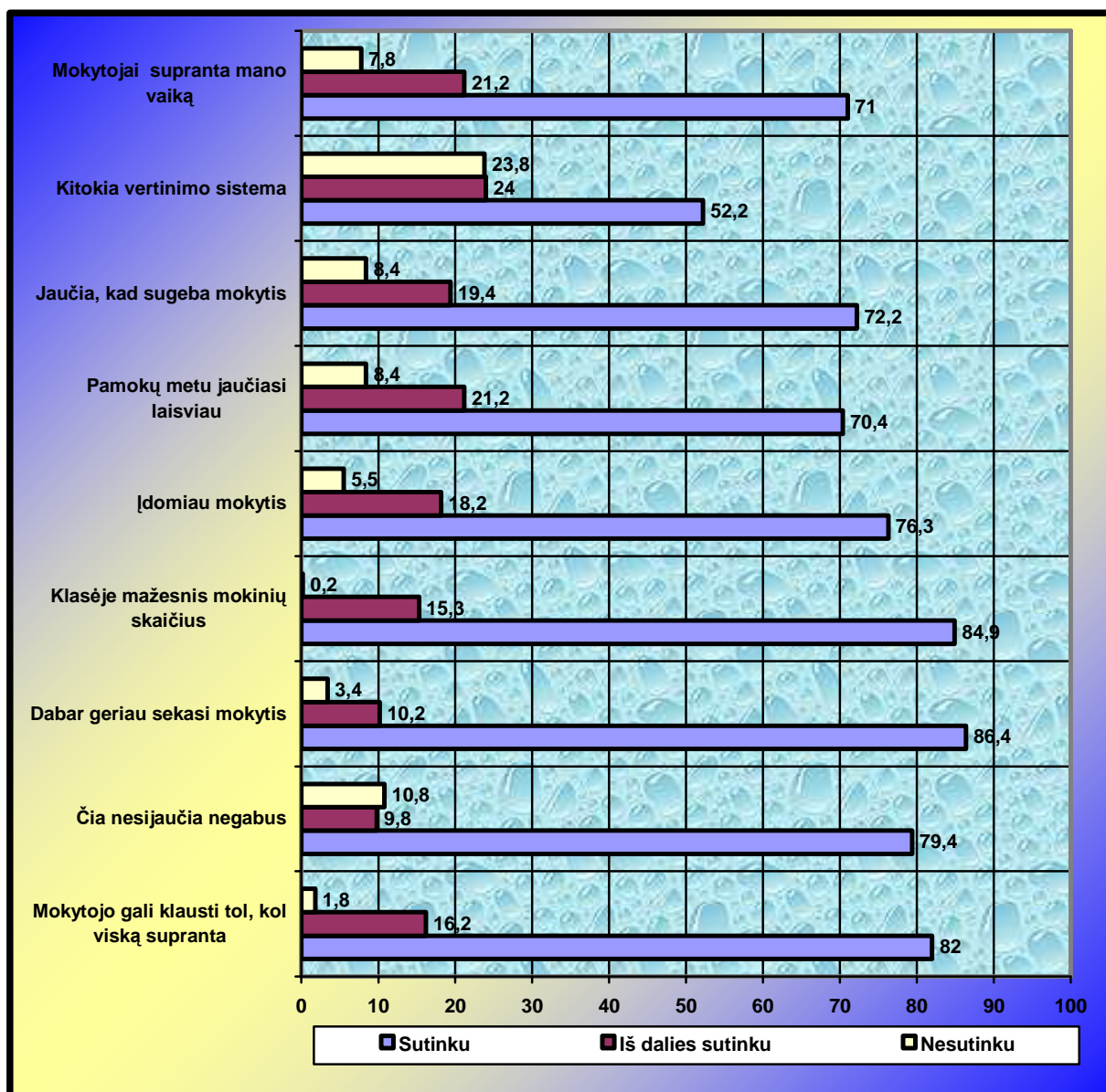
26 pav. Mokinių patekimo į jaunimo mokyklas priežastys

Tyrimai rodo, kad dauguma Jaunimo mokyklos mokinių tėvai (globėjai) mano, kad jaunimo mokyklose yra sudaromos sąlygos: eiti į žygius, ekskursijas (96,0 proc), gauti mokytojų konsultacijas (98,2 proc.), lankyti atitinkančius būrelius (86,2 proc.), organizuoti šventes, akcijas (92,6 proc.), lankyti ikiprofesinį mokymą (98,0 proc.). Daugumos mokinių tėvų (globėjų) nuomone menkiausia sudaromos sąlygos gauti psichologo konsultacijas (26,4 proc.). Ir tai natūralu, nes tik dalis jaunimo mokyklų turi psichologus.

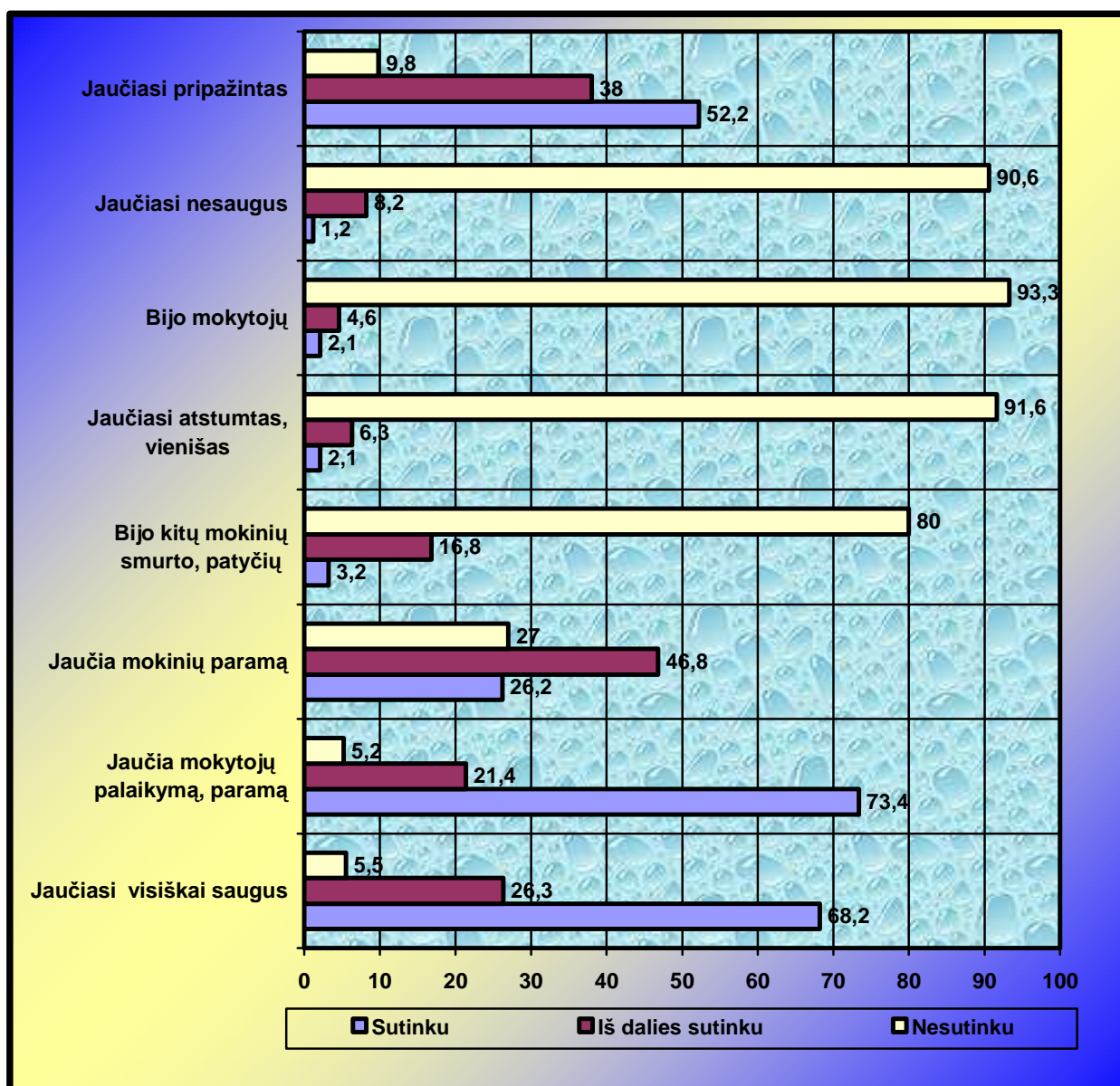
27 pav. Mokinių sąlygų sudarymą jaunimo mokykloje

Gauti pozityvūs mokinių tėvų (globėjų) atsakymai, į klausimą kodėl jų vaikams patinka mokyti jaunimo mokykloje. 84,9 proc. mokinių tėvai (globėjai) labai teigiamai vertino tai, jog klasėse yra mažesnis mokinių skaičius. 82,0 proc. sutiko su teiginiu, jog mokytojo jų vaikai gali klausti tol, kol viską supranta, 86,4 proc. nurodė, kad dabar jų vaikams sekasi geriau mokytis.

28 pav. Mokinių tėvų (globėjų) pozityvaus požiūrio į mokymąsi vertinimai

Tyrimo duomenys rodo, jog mokiniai jaunimo mokykloje jaučiasi visiškai saugūs. 68,2 proc. ir 73,4 proc. mokinių tėvų (globėjų) sutiko su teiginiu, jog jie jaučiasi visiškai saugūs, jaučia mokytojų palaikymą ir paramą. 52,2 proc. jaunimo mokykloje jaučiasi pripažintais. Kas trečias jaunimo mokyklose jaučia kitų mokinių paramą. Tuo tarpu su teiginiais „jaučiasi atstumtas, vienišas, jaučiasi nesaugus, bijo mokytojų, bijo kitų mokinių smurto“ sutiko tik maža dalis mokinių (nuo 5,4 proc.)

29 pav. Mokinių savijauta mokykloje

Atlikome priešasčių, lemiančių mokinių savijautą Jaunimo mokykloje, faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 6 lentelėje).

6 lentelė

Mokinių savijautos mokykloje faktorinė analizė

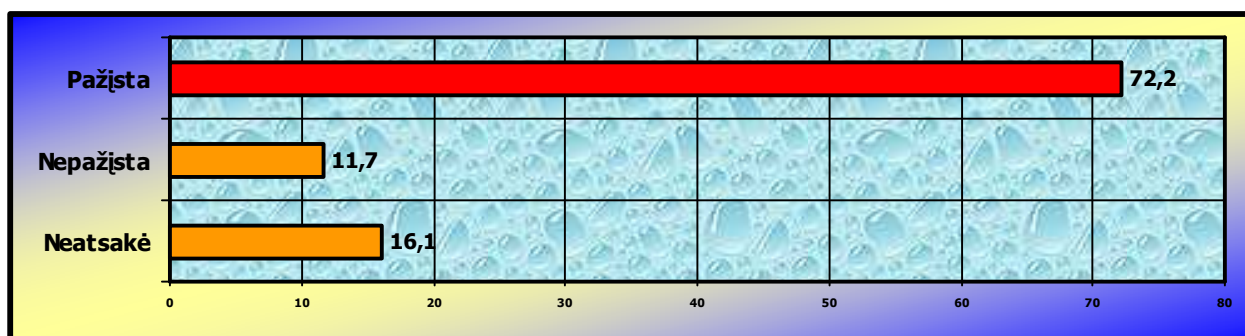
Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	KMO
Vaiką tenkinanti emocinė atmosfera mokykloje			0,80
jaučiasi visiškai saugus/i	.952	44,8	
jaučia mokytojų palaikymą, paramą	.938		
jaučia mokinių paramą	.926		
jaučiasi pripažintas	.921		
Vaiko patiriamas emocinis diskomfortas mokykloje			
jaučiasi atstumta(s), vieniša(s)	.963	31,6	
jaučiasi nesaugus	.941		
bijo mokytojų	.873		
bijo kitų mokinių (smurto, patyčių)	.828		

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog didesnioji tėvų dalis mano, kad jų vaikus tenkina *emocinė atmosfera mokykloje* (44,8%). Tėvai pažymėjo, jog jų vaikai Jaunimo mokykloje saugūs (L-0,952) bei jaučia mokyklos bendruomenės palaikymą (L-0,938). Tėvų nuomone, tai turi teigiamos įtakos vaikų savijautai ir mokymosi rezultatams.

Mažesnioji tėvų dalis mano, kad *vaikai patiria emocinį diskomfortą mokykloje* (41,6 %). Tėvų nuomone, jų vaikai šioje mokykloje jaučiasi atstumti (L-0,963) bei nesaugūs (L-0,941). Mokiniai mokykloje taip pat neišvengia patyčių ir smurto (L-0,828).

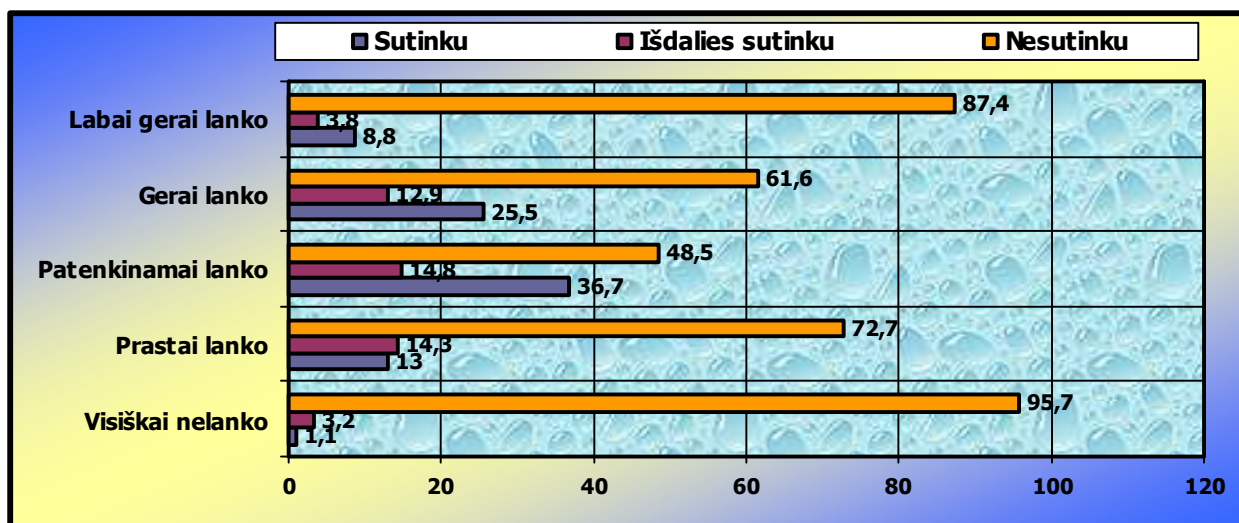
Galima daryti prielaidą, kad jaunimo mokykloje gana efektyviai kuriama atmosfera, tenkinanti mokinių emocinius poreikius.

Nepakankamą tėvų (globėjų) ryšį su mokykla, domėjimusi vaiko gyvenimu rodo 6 paveikslėlyje pateikti rezultatai: 27,8 respondentų nepažįsta savo vaiko klasės auklėtojo, nepalaiko su juo ryšio, nesidomi vaiko gyvenimu mokykloje.

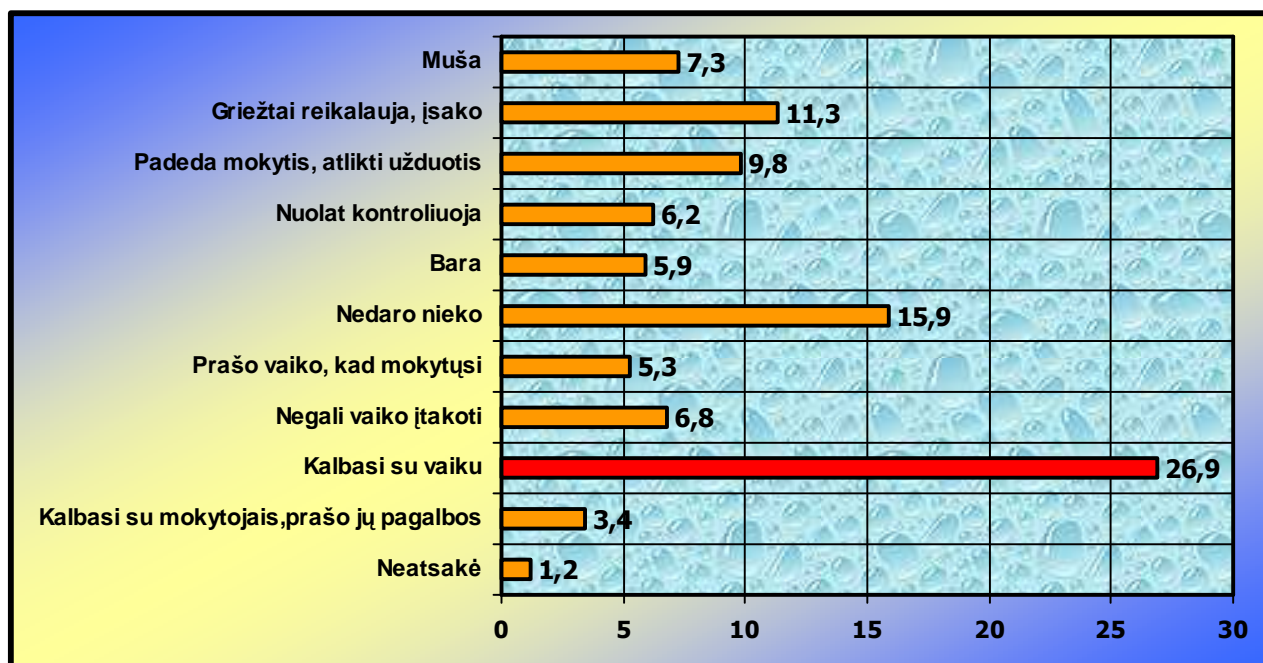
30 pav. Mokinių tėvų (globėjų) ryšys su klasės auklėtoju

85,9 proc. tėvų (globėjų) nurodė, kad jų vaikai pakankamai gerai lanko jaunimo mokyklą. Tik 14,1 proc. tėvų mano, kad jų vaikas visiškai nelanko arba prastai lanko mokyklą.

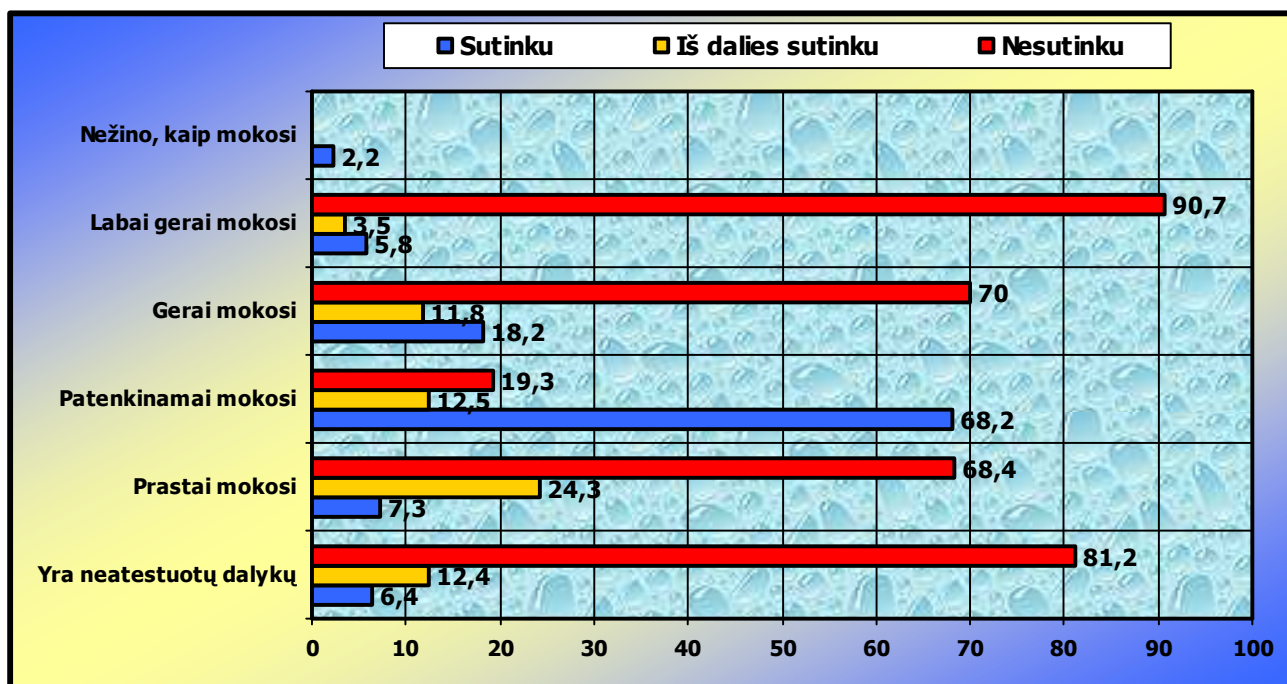
31 pav. Mokinių mokyklos lankymas

Iš 31 paveikslėlyje pateiktų rezultatų matyti, kad tik 36,7 proc. tėvų (globėjų) taiko savo vaikams tinkamas konstruktyvias įtakos priemones (kalbasi su vaiku, padeda mokytis, atlikti užduotis), siekdami padėti vaikui spręsti mokyklos lankomumo problemas.

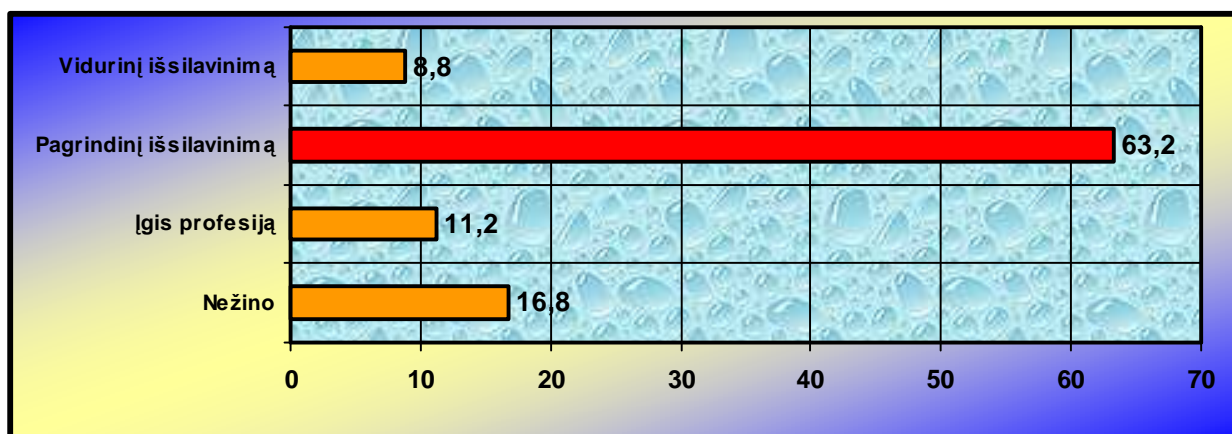
32 pav. Tėvų (globėjų) priemonių taikymas, kai vaikai nelanko mokyklos

97,8 proc. mokinių tėvų (globėjų) domisi ir žino kaip jų vaikai mokosi jaunimo mokykloje. Tik 2,2 proc. tėvų nežino kaip jų vaikas mokosi mokykloje.

33 pav. Mokinių mokymosi pažangumas

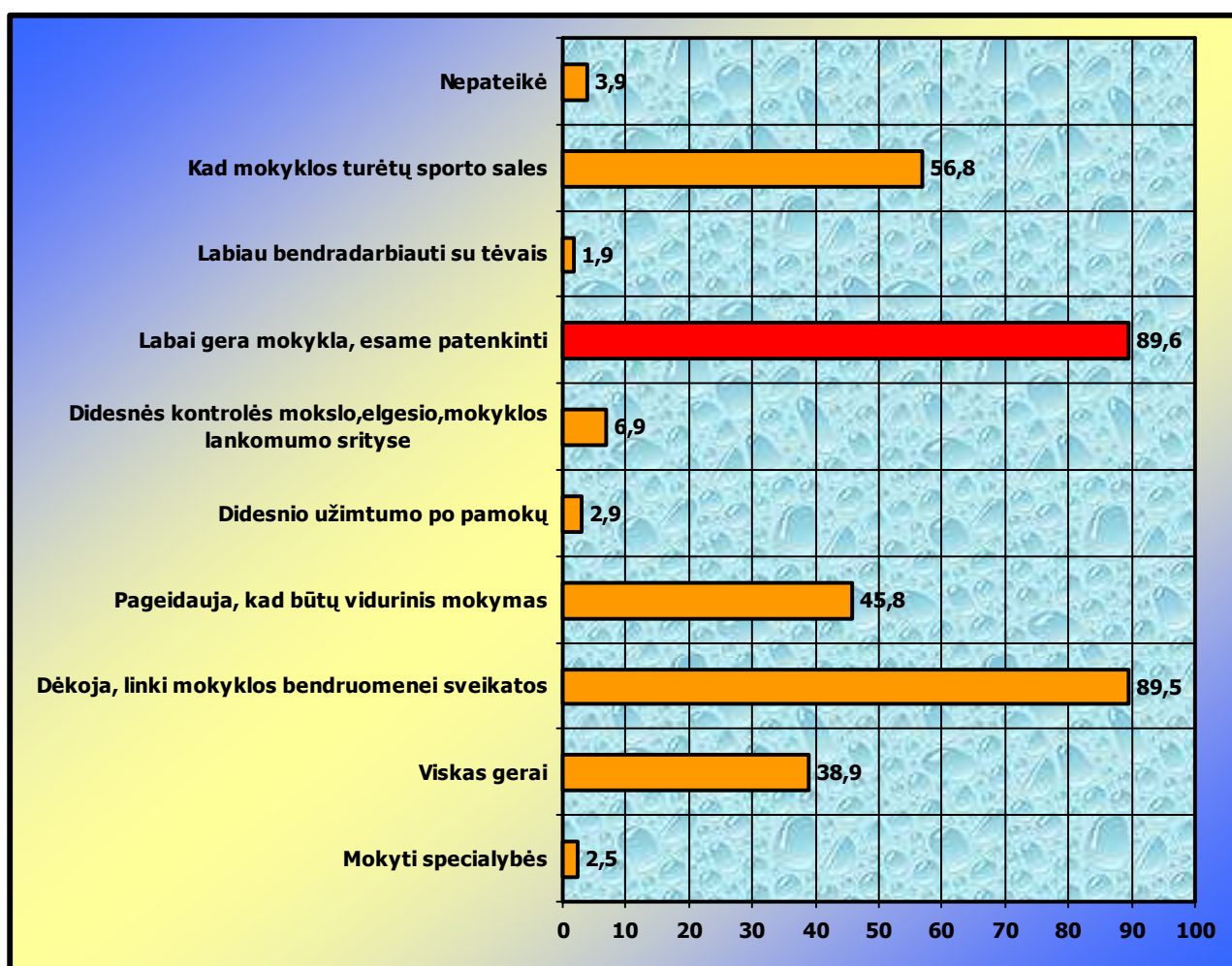
63,2 proc. vaikų tėvų (globėjų) žino, kad jų vaikai Jaunimo mokykloje gali įgyti tik pagrindinį išsilavinimą. Dėl nepakankamo ryšio su vaiku, vaiko mokykla, menko išprusimo 36,8 proc. vaikų tėvų (globėjų) nežino kokią išsilavinimą jų vaikai įgys jaunimo mokykloje.

34 pav. Tėvų (globėjų) nuomonė dėl jų vaikų įgyjamo išsilavinimo mokykloje

Keliant jaunimo mokyklų veiksmingumo lygį, tėvai (globėjai) siūlo: mokyklose stiprinti sporto bazę (56,8 proc.), efektyvinti mokyklos bendradarbiavimą su mokinių tėvais (1,9 proc.), stiprinti mokinių kontrolę mokslo, elgesio, mokyklos lankomumo srityse (6,9 proc.), pasirūpinti mokinių užimtumu po pamokų (2,9 proc.), įvesti vidurinį mokymą (45,8 proc.).

Jaunimo mokyklos veiksmingumą atskleidžia tėvų išsakyti linkėjimai, padėkos: 89,6 proc. tėvų (globėjų) džiaugiasi, kad yra jaunimo mokykla, ir jos veikla jie yra patenkinti. 89,5 proc. tėvų (globėjų) reiškia mokyklos bendruomenei padėką ir linki jai sveikatos.

35 pav. Tėvų (globėjų) linkėjimai jaunimo mokykloms

„Norėčiau padėkoti, kad vieninteliai padėjo išspręsti problemą dėl vaiko savijautos, kad rūpinasi, supranta. Linkiu mokyklos darbuotojams stiprybės, o rasti užuovėją“ (Kauno T.Masiulio mokykla)

Apibendrinant galime teigti, kad:

1. Dėl žemo tėvų socialinio statuso, apsunkintos šeimų socialinės adaptacijos, nesudaromos šeimoje tinkamos sąlygos vaiko asmenybei tobulėti ir jo saviraiškai vystytis.
2. Komunikacija šeimose sutrikusi. Dominuoja hipoprotekcija. Standartai vaikui neaiškūs, auklėjimas nenuoseklus.
3. Tėvų (globėjų) teikiama pagalba vaikui, sprendžiant vaiko ugdymo(si) klausimus, nepakankama. Jaunimo mokyklų mokinių tėvai (globėjai) nepilnai įgyvendina arba neįgyvendina Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso trečio skirsnio „Asmeninės tėvų teisės ir pareigos“ 3.165 straipsnio „Tėvų asmeninių teisių ir pareigų turinys“, kuriame nustatyta, kad *„...tėvai turi teisę ir pareigą auklėti savo vaikus ir yra atsakingi už savo vaikų auklėjimą ir vystymąsi...“*, *„...tėvai privalo sudaryti sąlygas savo vaikams mokytis...“*, bei Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 47 straipsnio „Tėvų (globėjų, rūpintojų) teisės ir pareigos“ 2 punkto (*„sudaryti vaikui sveikas ir saugias gyvenimo sąlygas, apsaugoti jį nuo smurto, prievartos ir išnaudojimo, užtikrinti, kad vaikas laiku pasitikrintų sveikatą; bendradarbiauti su mokyklos vadovu, kitu švietimo teikėju, mokytojais, kitais specialistais, teikiančiais specialiąją, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę pagalbą, sveikatos priežiūrą, sprendžiant vaiko ugdymosi klausimus; parinkti savo vaikams iki 14 metų dorinio ugdymo (tikiybės arba etikos) programą; kontroliuoti ir koreguoti vaiko elgesį; užtikrinti vaiko parengimą mokyklai, jo mokymąsi pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programą“*).
4. Į jaunimo mokyklas mokytis dažniausiai atvyksta mokiniai iš vidurinių mokyklų. Tai galima sieti su tradicinės mokyklos sunkumais: didelės klasės, mažai individualaus dėmesio mokiniui. Iš to galima daryti išvadą, kad bendrojo lavinimo mokyklose buvo pažeistas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktas (*„...imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių paliekančių mokyklą skaičių...“*) bei c punktas (*„...užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...“*). Bendrojo lavinimo mokiniai pasinaudoja Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 27 straipsnio „Galimybė pasirinkti programas“ 2 punktu (*„...mokinys taip pat renkasi švietimo programą vykdančią mokyklą...“*).
5. Mokinių tėvai (globėjai) patvirtina ankstesnių tyrėjų gautus duomenis, kad jų vaikai mokyklas palieka dėl to, kad nesisekė mokytis, nelankė mokyklos, nuolat konfliktavo su mokytojais, buvo pašalinti iš mokyklos, nepritapo ankstesnėje mokykloje, turėjo elgesio problemų. Išanalizavus mokinių tėvų (globėjų) atsakymus galima teigti, kad bendrojo lavinimo mokyklose buvo pažeistas Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktas (*„...imasi priemonių, skatinančių*

nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių paliekančių mokyklą skaičių...“) bei c punktas (*„...užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...“*).

6. Į jaunimo mokyklas mokiniai dažniausiai ateina mokytis pačiam vaikui savarankiškai apsisprendus ir jo artimiausios aplinkos žmonėms (mamai, giminėms, draugams, pažįstamiems) patarus. Mažiau negu pusė patekimo į jaunimo mokyklas atvejų sietini su ankstesnės mokyklos administracijos, specialistų rekomendacijomis. Tai rodo, kad mokyklose ne visi vaikai vertinami kaip asmenybės, nežinomi visų vaikų poreikiai, neskiriama pakankamai dėmesio atsiradusių vaikų problemų sprendimui, nesidomima vaiko gyvenimu. Galima daryti išvadą, kad bendrojo lavinimo mokykloms nelabai rūpi įgyvendinti Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktą (*„...imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių...“*).

7. Jaunimo mokyklos mokinių tėvai (globėjai) mano, kad jaunimo mokyklose yra puikiai sudaromos sąlygos jų vaikams eiti į žygius, ekskursijas, gauti mokytojų konsultacijas, lankyti atitinkančius būrelius, organizuoti šventes, akcijas, lankyti ikiprofesinį mokymą. Daugumos mokinių tėvų (globėjų) nuomone, trūksta psichologo konsultacijų. Ir tai natūralu, nes tik dalis jaunimo mokyklų turi psichologus (dėl specialistų trūkumo). Taigi, jaunimo mokyklos įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 16 straipsnio „Neformalusis vaikų švietimas“ 1 punktą (*„Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais“*), 37 straipsnio „Švietimo kokybė“ 4 punktą (*„sudaro neformaliojo švietimo programas“*) bei 6 punktą (*„laiduoja programos turinio lankstumą ir variantiškumą, programos turinio ir jo perteikimo būdų dermę, individualizuotos programos ir mokinių poreikių bei gebėjimų, vykdomų programų ir valstybės nustatytų išsilavinimo bei kvalifikacijų standartų atitikimą“*), 27 straipsnio „Galimybė pasirinkti švietimo programas“ 4 punktą (*„neformaliojo švietimo programos ir savišvietą asmuo renkasi laisvai“*).

Jaunimo mokyklos tik iš dalies įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 20 straipsnio „Psichologinė pagalba“ 1 punktą (*„... padėti mokiniui atgauti dvasinę darną, gebėjimą gyventi ir mokytis“*) ir 3 punktą (*„Psichologinę pagalbą teikia, psichologinių problemų prevenciją vykdo psichologinių, pedagoginių psichologinių tarnybų, mokyklų psichologai...“*).

8. Jaunimo mokyklų mokinių tėvai (globėjai) pozityviai vertina Jaunimo mokyklų veiklą, kadangi jų vaikams patinka mokytis jaunimo mokykloje. Didžioji dalis mokinių tėvų (globėjų) labai teigiamai vertino tai, jog klasėse yra mažesnis mokinių skaičius, jog mokytojų vaikai gali klausti tol, kol viską supranta, kad vaikams sekasi geriau mokytis. Iš to galima teigti, kad jaunimo mokyklos efektyviai

įgyvendina Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktą („...*imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių...*“) bei c punktą („...*užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...*“).

9. Mokinių tėvai (globėjai) teigia, kad jų vaikai jaunimo mokykloje jaučiasi visiškai saugūs, jaučia mokytojų palaikymą ir paramą. Tik nedidelė dalis tėvų (globėjų) (5,4 proc.) mano, kad jų vaikai jaučiasi atstumti, vieniši, nesaugūs, bijo mokytojų, kitų mokinių smurto. Tai parodo, kad jaunimo mokyklų mokytojai puikiai įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 49 straipsnio „Mokytojo teisės ir pareigos“ 1 punktą („*užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą*“).

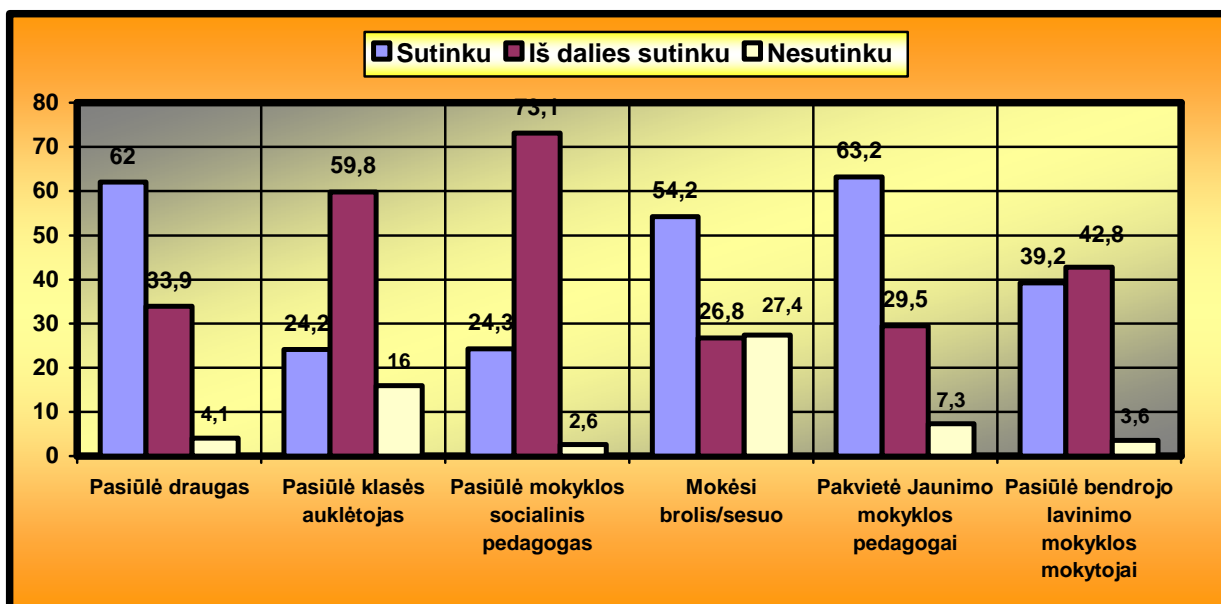
10. Keliant jaunimo mokyklų veiksmingumo lygį, tėvai (globėjai) siūlo: mokyklose stiprinti sporto bazę, efektyvinti mokyklos bendradarbiavimą su mokinių tėvais, stiprinti mokinių kontrolę mokymosi, elgesio, mokyklos lankomumo srityse, pasirūpinti mokinių užimtumu po pamokų, įvesti vidurinę mokymą.

11. Jaunimo mokyklos veiksmingumą mokinių tėvai (globėjai) vertina teigiamai. Tai atskleidžia tėvų linkėjimai, padėkos: 89,6 proc. tėvų (globėjų) džiaugiasi, kad yra jaunimo mokykla, ir jos veikla jie yra patenkinti; 89,5 proc. tėvų (globėjų) reiškia mokyklos bendruomenei padėką ir linki jai sveikatos. Taigi, jaunimo mokyklos efektyviai įgyvendina Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktą („...*imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių, paliekančių mokyklą, skaičių...*“) bei c punktą („...*užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...*“), Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 34 straipsnio „Vaiko teisės į mokslą bendrosios nuostatos“ 1 punktą („*vaikas turi teisę į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis*“).

2.2.4 . Mokytojų reprezentacijos į Jaunimo mokyklų veiksmingumą užtikrinant jaunuolių teises į mokymosi tęstinumą

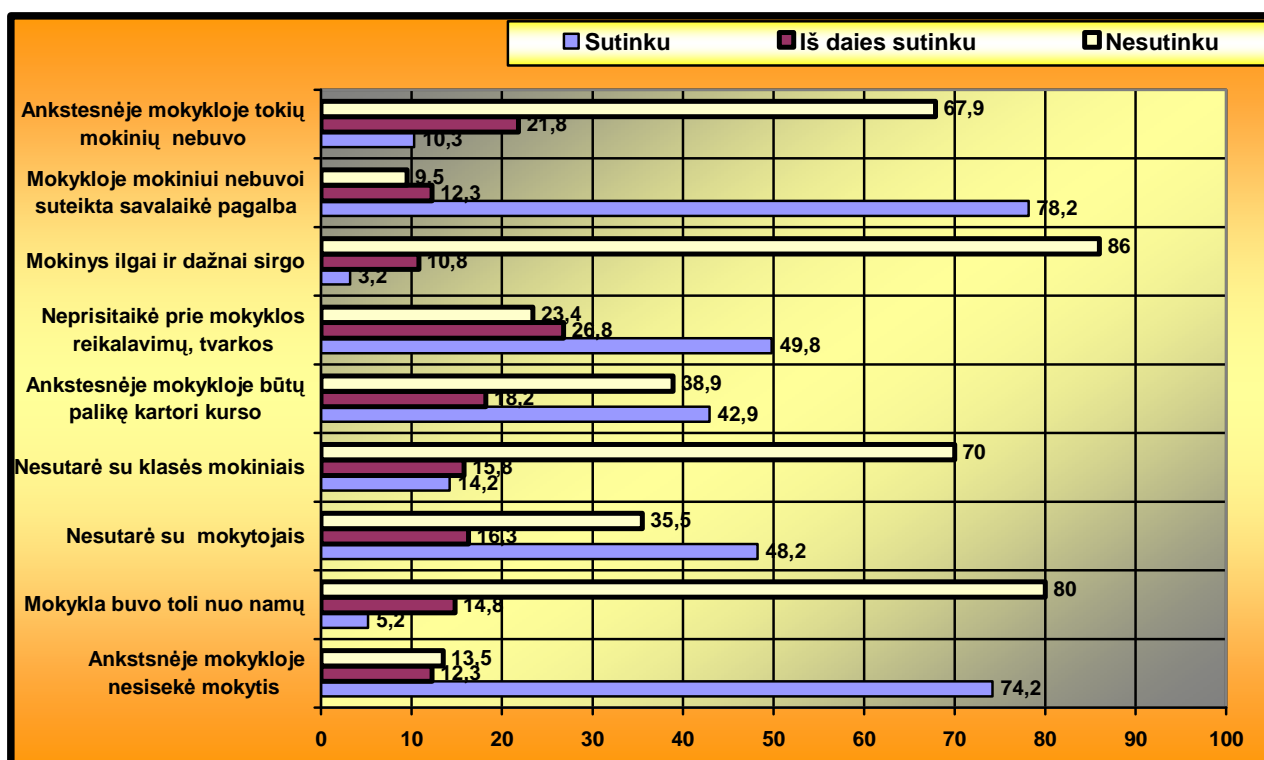
Dažniausia jaunimo mokyklos mokytojams mokiniai nurodė, kad ateiti į jaunimo mokyklą beveik dviem trečdalis mokinių pasiūlė jų draugai, daugiau nei pusei broliai, seserys, jaunimo mokyklų pedagogai, trečdaliui pasiūlė bendrojo lavinimo mokyklų pedagogai, mažiau nei trečdaliui mokyti jaunimo mokykloje pasiūlė klasės auklėtojas, mokyklos socialinis pedagogas/psichologas. Tarp kitų priežasčių, kurios tiesiogiai susiję su atėjimu į jaunimo mokyklą jaunimo mokyklų mokytojai nurodė mokinių antramečiavimą, mokymosi nesėkmes, mokinių žinių lygį, kuris kartais 9 klasėje siekia vos penktą klasę ir pan.

36 pav. Mokinių patekimo į jaunimo mokyklas priežasčių pasiskirstymas

Tyrimo metu domėtasi mokytojų nuomonė, dėl kokių priežasčių mokiniai pateko į jaunimo mokyklas. Nesėkmes mokantis ankstesnėje mokykloje kaip patekimo į jaunimo mokyklą priežastį, įvardino daugiau nei pusė (74,2proc.), tyrime dalyvavusių mokinių. 42,9 proc. mokytojų sutiko su teiginiu, kad į jaunimo mokyklą pateko, nes priešingu atveju ankstesnėje mokykloje būtų palikti kartoti kurso. Beveik pusę mokytojų (48,2 proc.) mano, kad mokinių į jaunimo mokyklą patekimo svarbi priežastis yra nesutarimas su mokytojais.

37 pav. Mokinių patekimo į jaunimo mokyklas priežastys

Atlikome mokytojų nurodytų priežasčių, dėl kurių jų vaikai atvyko mokytis į Jaunimo mokyklą, faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 7 lentelėje).

7 lentelė

Mokinių patekimo į jaunimo mokyklas priežasčių faktorinė analizė

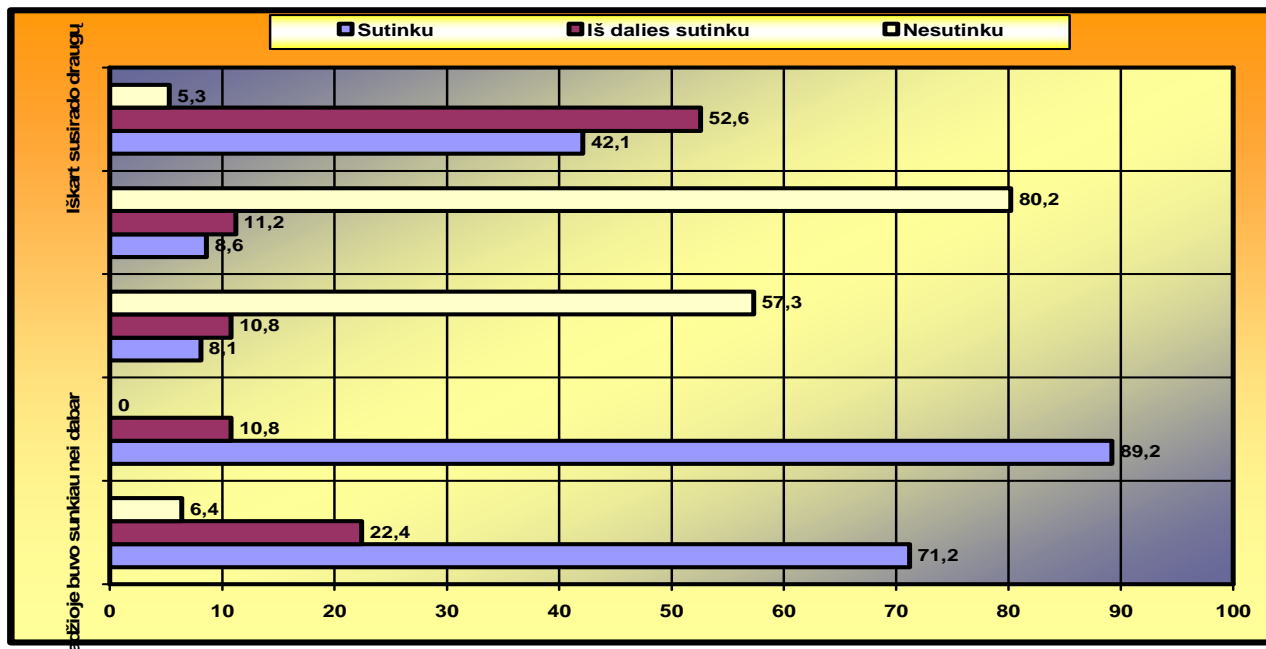
Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	KMO	
Vaiko kognityvinės, emocinės ir socialinės brandos stoka ir ankstesnės mokyklos neveiksmingumas				
mokykloje nesisekė mokytis	.929	43,4	0,86	
mokykloje mokiniui nebuvo suteikta savalaikė pagalba	.914			
neprisitaikė prie mokyklos reikalavimų, tvarkos	.898			
nesutarė su mokytojais	.793			
mokykloje būtų paliktas antriems (tretiems) metams	.748			
Socialiniai veiksniai				
nesutarė su klasės mokiniais	.928	43,3		
tokių mokinių mokykloje nebuvo	.920			
mokykla buvo toli nuo namų	.913			
mokinys dažnai ir ilgai sirgo	.868			

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog viena esminių priežasčių, dėl kurių jaunuoliai pasirenka jaunimo mokyklą, yra *vaiko kognityvinės, emocinės ir socialinės brandos stoka ir ankstesnės mokyklos neveiksmingumas* (43,4%). Tai rodo, jog mokinių santykiai su mokytojais įtakoja mokinių mokymosi sėkmę mokykloje. Pedagogų nuomone, jaunuolių pasirinkimą mokytis Jaunimo mokykloje lėmė prasti mokymosi rezultatai ankstesnėje mokykloje (L-0,929), mokiniams ankstesnėje mokykloje nebuvo suteikta tinkama pagalba (L-0,914), dalis mokinių nesugebėjo prisitaikyti prie ankstesnės mokyklos nustatytos tvarkos (L-0,898). Į jaunimo mokyklą jaunuoliai patenka ir dėl to, kad gali būti palikti kartoti kurso toje pačioje klasėje (L-0,748).

Antroji priežastis – *socialiniai veiksniai* (43,3 %). Pedagogų nuomone, jaunuoliai pasirinko jaunimo mokyklą, nes ji buvo geografiškai patogi (L-0,913), dėl dažnų konfliktų su bendraamžiais ankstesnėje mokykloje (L-0,928).

Galima daryti prielaidą, kad mokiniai paliko ankstesnę mokyklą ir atvyko mokytis į jaunimo mokyklą, nes tikisi joje sėkmingesnės komunikacijos su mokytojais ir mokiniais.

Nustatyta, kad anot jaunimo mokyklos mokytojų dažniausia mokiniams adaptuotis jaunimo mokykloje (89,2 proc.) padėjo klasės vadovas/socialinis pedagogas/mokytojai/administracija, 71,2 procentams mokinių pradžioje buvo sunkiau nei dabar, o 42,1 procentai mokinių iškart surado draugų.

38 pav. Mokytojų požiūris į mokinių adaptaciją mokykloje

Atlikome mokytojų nuomonės apie jaunuolių adaptacijos galimybes jaunimo mokykloje faktorinę analizę (statistinės charakteristikos pateiktos 8 lentelėje).

8 lentelė

Mokytojų požiūrio į mokinių adaptaciją mokykloje faktorinė analizė

Teiginiai	Faktorinis svoris, <i>L</i>	Aprašomoji sklaida, %	<i>KMO</i>
Nepakankama mokinio adaptacija mokykloje			0,76
ilgai vaikščiojo vienas, nesurado draugų	.794	33,6	
dabar bendrauja tik su socialiniu pedagogu/klasės vadovu/psichologu	.866		
pradžioje buvo sunkiau nei dabar	.737		
Pakankama mokinio adaptacija mokykloje			
padėjo klasės vadovas /socialinis pedagogas/mokytojai/administracija	.925	51,0	
iškart surado draugų	.983		

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didesnioji mokinių dalis mokykloje adaptuojasi lengvai (51,0 %). Pedagogų nuomone, jaunuoliams adaptuotis jaunimo mokykloje padeda mokyklos bendruomenė (L-0,925), mokiniams nėra problemų susirasti draugų (L-0,983).

Mažesniajai daliai mokinių adaptuotis mokykloje sekasi sunkiau (33,6%). Labiausiai pedagogai akcentavo tai, jog jaunuoliai, patekę į Jaunimo mokyklą, ilgai nesusiranda draugų (L-0,794), bendrauja tik su socialiniu pedagogu, klasės vadovu ar psichologu (L-0,866). Pedagogai nurodo, jog tokie jaunuoliai laikui bėgant adaptuojasi šioje mokykloje (L-0,737).

Galima daryti prielaidą, kad mokinių adaptacijos procesas Jaunimo mokykloje pakankamai sėkmingas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad didesnioji mokinių dalis mokykloje adaptuojasi lengvai (51,0 %). Pedagogų nuomone, jaunuoliams adaptuotis jaunimo mokykloje padeda mokyklos bendruomenė (L-0,925), mokiniams nėra problemų susirasti draugų (L-0,983).

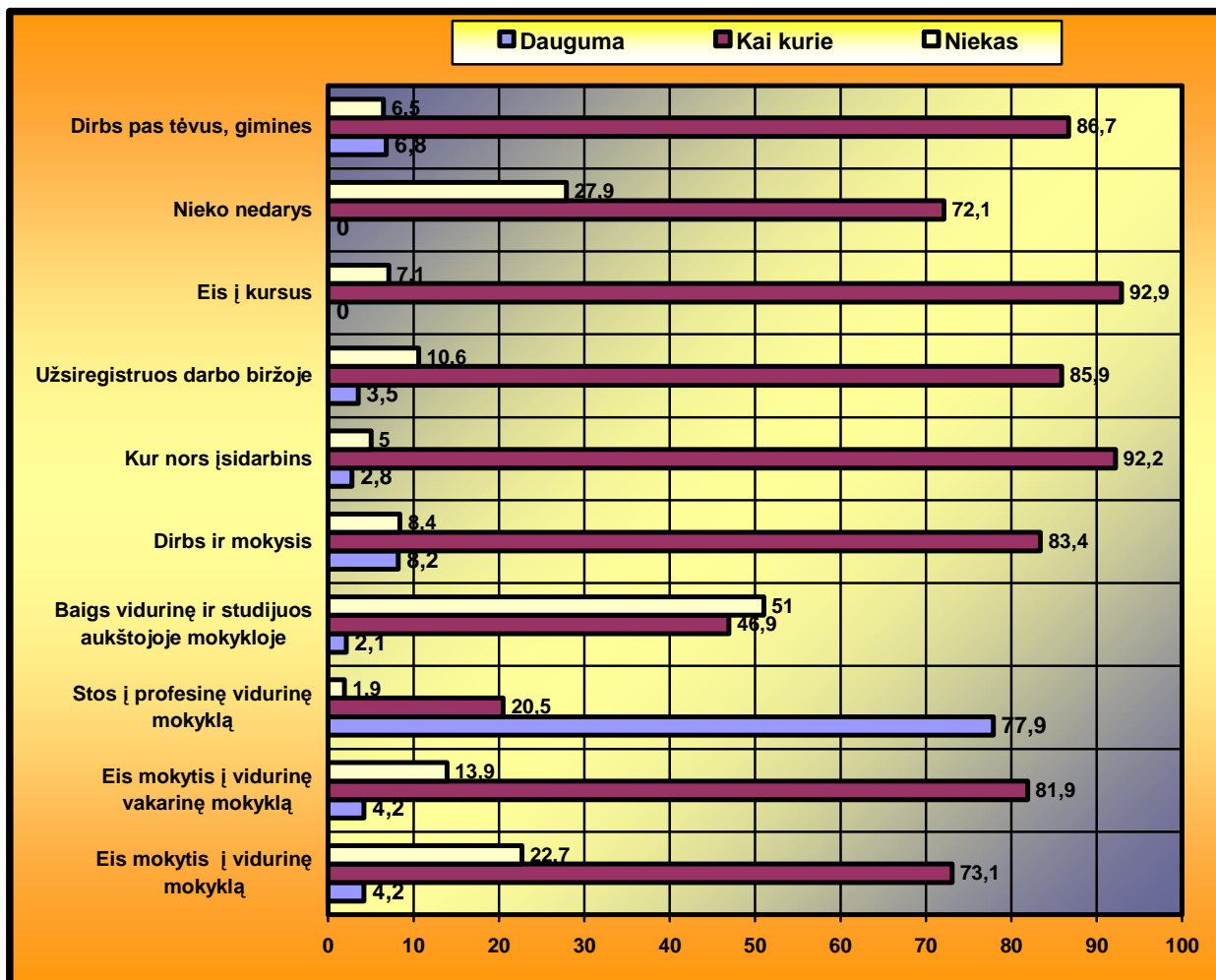
Mažesniajai daliai mokinių adaptuotis mokykloje sekasi sunkiau (33,6%). Labiausiai pedagogai akcentavo tai, jog jaunuoliai, patekę į Jaunimo mokyklą, ilgai nesusiranda draugų (L-0,784), bendrauja tik su socialiniu pedagogu, klasės vadovu ar psichologu (L-0,866). Pedagogai nurodo, jog tokie jaunuoliai laikui bėgant adaptuojasi šioje mokykloje (L-0,737).

Galima daryti prielaidą, kad mokinių adaptacijos procesas Jaunimo mokykloje pakankamai sėkmingas

Tyrimo rezultatai rodo, kad didžioji dalis mokytojų nuomonė apie mokinius yra pakankamai pozityvi. Jaunimo mokyklos mokytojai tikisi, kad mokiniai mokysis profesinėse mokyklose, kai kurie užsiregistruos darbo biržose, įsidarbins, dirbs ir mokysis, mokysis vidurinėse vakarinėse, o dalis net aukštosiose mokyklose.

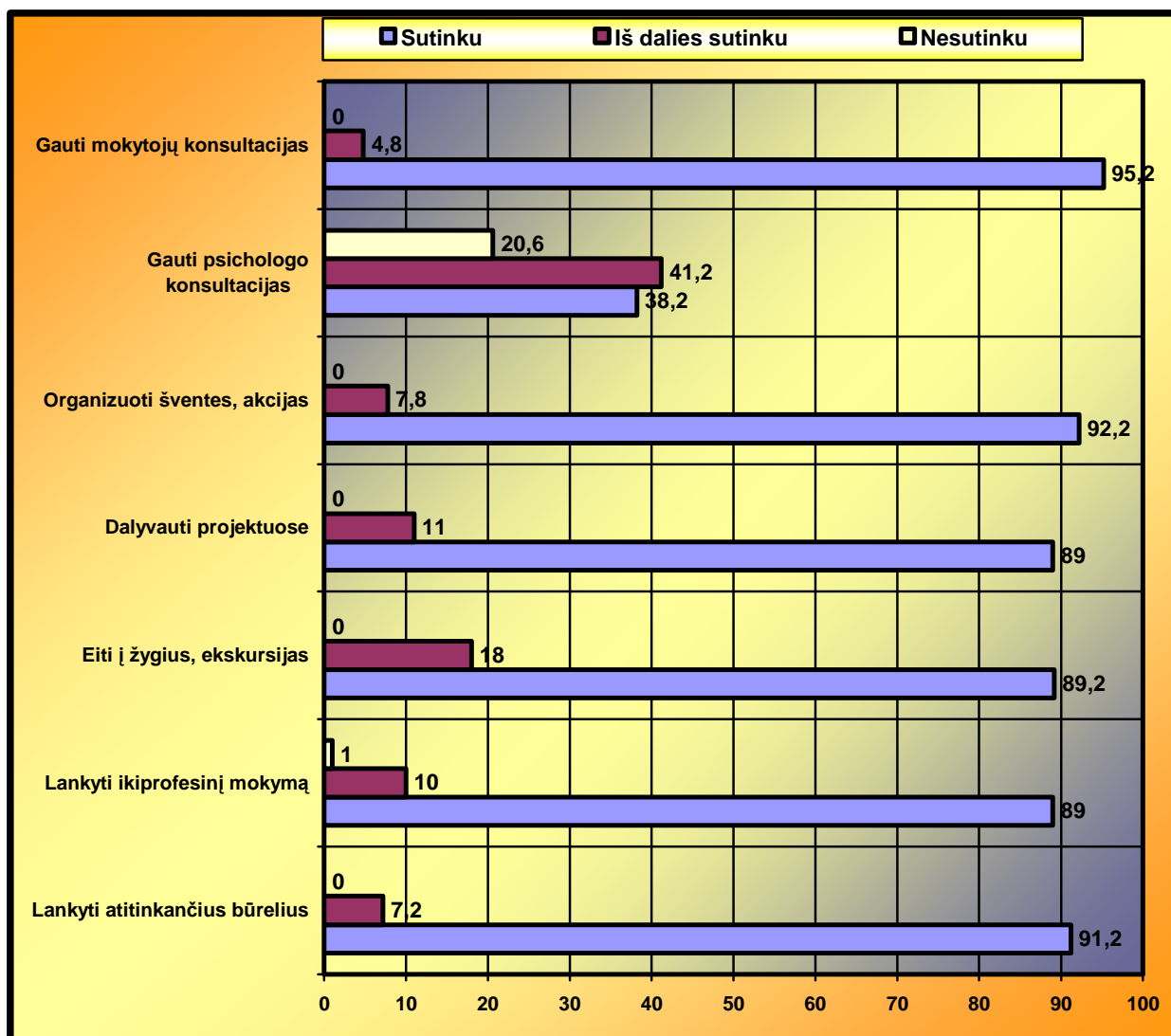
Tyrimas parodė, kad jaunimo mokyklų mokytojai mano, kad mokiniams yra sudarytos tolesnio mokymosi galimybės. Tai matyti iš apklaustųjų Jaunimo mokyklų dažniausia pasikartojančių mokytojų pasisakymų:

- Dėl skurdo dažniausiai renkasi profesines mokyklas arba Darbo biržos kursus, nekvalifikuotą darbą.
- Kai kurių labai menkos, kadangi sunku materialinė padėtis – visi planuoja eiti dirbti ir užsidirbti pinigų pragyvenimui.
- Dauguma moksleivių tęs mokslą profesinėse ar kitose mokyklose, kur jiems suteiks vidurinę ir profesinę išsilavinimą, o įgiję vidurinę išsilavinimą, bando siekti aukštesnio išsilavinimo
- Mokiniai gali eiti į kursus.
- Kadangi mūsų mokykla yra jaunimo ir suaugusiųjų mokykla, tai auklėtiniai gali tęsti mokslą šioje pačioje mokykloje. Taip pat gali įgyti išsilavinimą ir įgyti profesiją.
- Mokiniai gali mokytis specialybės Profesinio rengimo centre, Darbo biržos kursuose.
- Galimybės tokios pat, kaip baigus bet kurią kitą miesto mokyklą.
- Baigę jaunimo mokyklą, mokiniai turi galimybę eiti mokytis į vidurinę, vakarinę ar profesines mokyklas.
- Galimybės yra, motyvacija atsiranda su amžiumi (mūsų mokykloje mokomi vyresni moksleiviai).
- Profesinėje mokykloje galėtų mokytis vis baigę jaunimo mokyklą .
- Viskas priklauso nuo pačių moksleivių, o mokytis toliau gali kiekvienas. Jei tik užteks ryžto, užsispyrimo ir noro kažką pasiekti gyvenime.
- Dauguma pajėgūs mokytis tik profesinėje mokykloje, dalis gali mokytis vidurinėje mokykloje.
- Ribotos. Mūsų mokiniams mokslas nėra vertybė, todėl ir motyvacija siekti tolesnio mokymosi yra menka. Jie nori turėti daug ir visko greitai.
- Pakankamai geros. Mokykloje organizuojamas profesinis konsultavimas ir informavimas, mokiniai kasmet sėkmingai įstoja mokytis kitose ugdymo įstaigose arba įsidarbina.

39 pav. Mokytojų nuomonė apie mokinių tolesnius gyvenimo planus

Tyrimai rodo, kad dauguma Jaunimo mokyklos mokytojų mano, kad jaunimo mokyklose yra sudaromos sąlygos: eiti į žygius, ekskursijas, gauti mokytojų konsultacijas, lankyti atitinkančius būrelius, organizuoti šventes, akcijas, lankyti ikiprofesinį mokymą. Daugumos mokytojų nuomone menkiausia sudaromos sąlygos gauti psichologo konsultacijas. Ir tai natūralu, nes tik dalis jaunimo mokyklų turi psichologus.

40 pav. Mokytojų nuomonė apie mokinių sąlygų sudarymą mokykloje

Anot jaunimo mokyklos mokytojų ryškiausi jaunimo mokyklų mokinių socialiniai poreikiai yra šiose srityse :

- Mokiniam būtina įvairiapusė parama: individualių saugumo, emocinių, fizinių ir socialinių poreikių tenkinimas.
- Mokiniai sočiai nepavalgę, tinkamai neaprengti, slogi gyvenamoji aplinka, neturi savo kambario..
- Mokiniam būtina reintegracija į visuomenę, pažinti pasaulį (kitoki) ekskursijose, išvykose, susitikimuose; reikia vasarą įdarbinti, leisti užsidirbti, gal būtų galimybė dirbti ir mokslo metų eigoje.
- Savo vietos visuomenėje radimas.

- Aprūpinimas mokymo priemonėmis, nemokamu maitinimu.
- Kai kurie mokiniai norėtų, kad mokykla aprūpintų sąsiuviniais, pieštukais, rašikliais.
- Nori adaptuotis aplinkoje, susirasti darbą, mokytis.
- Trūksta aplinkinių dėmesio, ypač bendravimo su tėvais.
- Bendravimo poreikiai, pritapimas kolektyve
- Mokymosi priemonių trūkumas
- Tėvų priežiūros trūkumas, nepakankama finansinė padėtis.
- Saugumo jausmas, poreikis būti priimtam, įvertintam.
- Pavalgyti mokykloje; bendrauti su bendraamžiais ir bendraminčiais.

Anot jaunimo mokyklos mokytojų ryškiausi jaunimo mokyklos mokinių pedagoginiai poreikiai yra šiose srityse :

- Mokymosi motyvacijos kėlimas.
- Mokymosi spragų likvidavimas.
- Mokymosi tempo individualizavimas ir diferencijavimas, atsižvelgiant į kiekvieno galimybes, ugdomosios veiklos ryšys su gyvenimo praktika.
- Skaičiavimo, skaitymo ir darbinių įgūdžių ugdymą.
- Globa, supratimas ir parama, socializacijos įgūdžių ugdymas.
- Individualus darbas prisitaikant prie skirtingų gebėjimų ir žinių kiekio.
- Mokiniai, reikalaujantys daug mokytojo dėmesio.
- Daugumai reikalinga spec. pedagogo pagalba.
- Būti išklaustytiems ir kad jiems padėtų mokytis.
- Iki profesinio rengimo.
- Reiktų tėvėlių didesnio dėmesio mokinių mokymuisi ar patiems mokytojams rodyti iniciatyvą siūlant įvairias konsultacijas.
- Dauguma pedagogiškai apleisti, užaugę gatvėje.
- Poreikis mokytis pagal savo gebėjimus, baigti mokyklą, studijuoti.

Jaunimo mokyklos mokytojų nuomone ryškiausi JM auklėtinių psichologiniai poreikiai yra šiose srityse :

- Būti pripažintiems, įvertintiems, pastebėtiems.
- Psichologo pagalbos mokykloje.
- Saugumo, supratimo šeimoje.
- Bendravimo su suaugusiais (mokyklos darbuotojais).
- Saugumo ir pripažinimo mokykloje.

- Pagarbos, bendravimo, atvirumo, dėmesio.
- Išmokti bendrauti su tėvais, draugais, kitais žmonėmis.
- Išmokti susitvarkyti su savo emocijom – pykčiu, agresija.
- Poreikis atgauti vidinę pusiausvyrą, kadangi daug mokinių gyvena išsiskyrusiose arba girtaujančiose šeimose, tai ir mokiniai dažnai mokykloje būna irzlūs, pikti, besišaipantys iš draugų, t.y. psichologiškai išsibalansavę.

Mokytojų nuomone jaunimo mokykla tenkina šiuos auklėtinių poreikius:

- Mokiniai pripažįstami kaip asmenybės.
- Suteikiamas nemokamas maitinimas.
- Keliama mokymosi motyvacija.
- Aprūpinami mokymosi priemonėmis.
- Mokiniai dalyvauja mokyklos bendruomenės veikloje, organizuojamos išvykos.
- Įvertinami ir menkiausi mokinių pasiekimai .
- Sudaro sąlygas pasirinkti papildomo ugdymo būrelius pagal poreikius.
- Kiek įmanoma aprūpina mokymo priemonėmis.
- Mokiniai gauna nemokamą maitinimą.
- Organizuoja ikiprofesinį mokymą.
- Tenkinami pedagoginiai poreikiai: diferencijuojamos užduotys.
- Tenkinami psichologiniai poreikiai: teikiama socialinė pagalba.
- Nemokamas maitinimas vaikams ikiprofesinis rengimas; įvairūs būreliai; dalyvavimas įvairiuose projektuose.
- Organizuojamos įvairios (atsižvelgiant į mokinių poreikius) ekskursijos ir žygiai.
- Teikiama socialinio pedagogo, psichologo (ne visose mokyklose) pagalba.
- Kviečiami įvairūs kvalifikuoti lektoriai.
- Mokykloje svarbiausias vaidmuo tenka klasės auklėtoji, kuris rūpinasi individualiai kiekvienu vaiku ir jo šeimos problemomis.
- Įvairi neformalaus ugdymo veikla.
- Mokykloje kuriama šilta, gerai, nuoširdžiais santykiais paremta aplinka, sudaromos sąlygos mokytis mokykloje. Padeda įsigyti pagrindinį išsilavinimą, teikia amato pagrindus (ikiprofesinio).
- Diferencijuoja, individualizuoja programas, pamokų metu dėmesys skiriamas ne tik mokymuisi, bet ir bendravimui.

Jaunimo mokyklų mokytojų buvo pasiteirauta, ar jų manymu Jaunimo mokykla užtikrina švietimo prieinamumą rizikos grupės vaikams. Visi respondentai vienareikšmiškai atsakė, jog taip. Apklaustieji nurodė, jog, esant nedideliame mokinių skaičiui klasėse, ugdymo plano teikiams galimybėms, kompetentingiems pedagogams, rizikos grupės, turintys problemų mokiniai gali lankyti Jaunimo mokyklą. Švietimo prieinamumą užtikrina ir tai, kad į Jaunimo mokyklas priimami kitose mokyklose nepripaė, Nepilnamečių reikalų skyriaus bei Vaiko teisių apsaugos tarnybos įskaitoje esantys mokiniai. Jaunimo mokyklų mokytojų požiūriu, lankantiems Jaunimo mokyklą, užtikrinamos visos sąlygos įgyti pagrindinį išsilavinimą. Dauguma apklaustųjų pažymėjo, kad švietimo prieinamumą užtikrina tai, kad šio tipo mokyklose yra mažesnis mokinių skaičius klasėje, o tai sudaro galimybes individualizuoti mokymą, skirti kiekvienam mokiniui daugiau dėmesio. Visų apklaustųjų manymu, prieinamumą užtikrina ir tai, kad kartu mokantis panašių problemų turintiems mokiniams, atsiranda daug didesnės galimybės pritaikyti darbo metodus, ugdymo turinį ir kt., o rizikos grupės vaikai jaučiasi saugesni.

Tyrimo metu buvo teirautasi jaunimo mokyklų mokytojų nuomonės apie tai, ar Jaunimo mokyklos užtikrina ugdymo kokybę. Apklaustųjų manymu, ugdymo kokybė Jaunimo mokyklose yra užtikrinama, nes dėl mažesnio mokinių skaičiaus mokytojams lengviau darbą individualizuoti bei diferencijuoti. Jų manymu, įprastose bendrojo lavinimo mokyklose rizikos grupės vaikams ir jų problemoms neskiriama tiek dėmesio, jie „ištirpsta“ minioje. Kitas Jaunimo mokyklų privalumas, užtikrinant švietimo prieinamumą, galimybė ikiprofesiniam mokymui, kuris šiems mokiniams labai aktualus. Respondentai taip pat pažymėjo, kad Jaunimo mokyklose nėra mokytojų kaitos, o mokytojai geba tinkamai pasirinkti aktyvaus ugdymo metodus, kurie laiduoja motyvacijos atstatymą.

Jaunimo mokyklų mokytojai mano, kad jie stokoja šių gebėjimų ir kompetencijų dirbdami su rizikos grupės vaikais:

- ⇒ Trūksta kai kurių dalykinių žinių darbui su mokiniams neturinčiais mokymosi motyvacijos, turinčiais elgesio ir emocijų sutrikimų.
- ⇒ Trūksta psichologinių žinių, kaip elgtis su mokiniams, vartojančiais narkotines ar psichotropines medžiagas, kaip elgtis su mokiniams, grįžusiais iš įkalinimo įstaigų.
- ⇒ Reikia psichologo pagalbos, daugiau socialinių darbuotojų. Taip pat žinių apie efektyvų darbą su linkusiais nusikalsti, įnikusiais į žalingų įpročių priklausomybę.
- ⇒ Psichologinių žinių ir gebėjimų bendraujant su vaikais, tėvais.
- ⇒ Trūksta naujų žinių, kaip didinti mokinių mokymosi motyvaciją.
- ⇒ Trūksta psichologinių žinių dirbant su rizikos grupės vaikais;

- ⇒ Trūksta psichologinių žinių konfliktų sprendimo srityje.
- ⇒ Specialiosios pedagogikos žinių, kaip dirbti su disleksikais, disgrafikais.
- ⇒ Teisinių žinių.
- ⇒ Labai trūksta psichologo konsultacijų.
- ⇒ Kompetencijų gal ir užtenka, tačiau labai trūksta lėšų, pvz., bendravimui neformalioje aplinkoje, kvalifikuotų specialistų paskaitoms, išvykoms, ekskursijoms, mokymo priemonėms ir kt.

Jaunimo mokyklų mokytojai pageidautų kvalifikacijos kėlimo kursų šiuose srityse:

- Naujų kursų įvairovės: su specialiujų poreikių vaikais, darbo su mokinių tėvais.
- Praktinių – psichologinių, pedagoginių užsiėmimų darbui su rizikos grupės vaikais. (vedamų Jaunimo mokyklose).
- Pedagoginio – psichologinio pobūdžio.
- Specialiosios pedagogikos.
- Apie aktyvius mokymo metodus.
- Užsienio kalbos (anglų ir vokiečių kalbos).
- Bendravimo psichologijos.

Vis gi, mokinių poreikių tenkinimui Jaunimo mokyklose iškyla daug problemų, kurias nusakė jaunimo mokyklų mokytojai, atsakydami į klausimus „kokios yra Jūsų Jaunimo mokyklos stipriosios ir silpnosios pusės“.

Stipriosios pusės:

- ⇒ Kompetentingi, bendraujantys, mokinius gerbiantys mokytojai ir mokyklų vadovai.
- ⇒ Jauki, patraukli, informatyvi aplinka.
- ⇒ Operatyvi pedagoginė, psichologinė pagalba mokiniui.
- ⇒ Šiltas bendravimas, dėmesys mokiniams ir jų šeimoms.
- ⇒ Įvairus ikiprofesinis rengimas (pagal mokinių poreikius).
- ⇒ Mažas mokinių skaičius klasėse.
- ⇒ Mokinių poreikius, galimybes tenkinanti neformalaus ugdymo veikla.
- ⇒ Kiekvieno mokinio vertingumo pripažinimas ir įvertinimas.
- ⇒ Pamokoje „matomas“ kiekvienas vaikas, mokymas diferencijuojamas, individualizuojamas.
- ⇒ Vaiko-mokinio problema – visos mokyklos problema.
- ⇒ Ryšių su tėvais(globėjais), artimaisiais palaikymas, jų edukacinis švietimas.
- ⇒ Aktyvius įsijungimas į projektinį darbą.

- ⇒ Įvairi pažintinė kultūrinė veikla, atitinkanti vaikų poreikius.
- ⇒ Apsirūpinimas mokymo priemonėmis (kompiuteriai, treniruokliai ir kt.).
- ⇒ Užtikrina švietimo prieinamumą iškritusiems iš bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams, atstato mokymosi motyvaciją.

Silpnosios pusės:

- ⇒ Silpnas ryšys su mokinių šeimomis, jų abejingumas vaikų ugdymui.
- ⇒ Patalpų stoka, nepritaikymas įvairiapusiškai veiklai, ikiprofesniam mokymui.
- ⇒ Trūksta ir silpni specialistai (soc. pedagogai, psichologai).
- ⇒ Daug mokytojų dirbančių nepagrindinėse pareigose.
- ⇒ Silpna mokinių mokymosi motyvacija, didelis pamokų praleidinėjimo skaičius.
- ⇒ Mokomųjų priemonių stoka.
- ⇒ Neparengti mokytojai darbui su sunkiais mokiniais.
- ⇒ Skirtingas mokytojų požiūris į mokinių drausmę mokykloje.

Apibendrinant galime teigti, kad:

1. Tyrime išaiškėjo, kad didžioji dalis mokinių į jaunimo mokyklą atvyko pasiūlius jaunimo mokyklos mokytojui, pasiūlius draugui. Taip pat atvyko mokytis dėl to, kad šioje mokykloje jau mokosi brolis/sesuo. Tik labai nedidelei daliai mokinių pasiūlo pereiti mokytis į jaunimo mokyklą buvusiosios mokyklos mokytojai, klasės auklėtojai. Todėl galima teigti, kad bendrojo lavinimo mokykloms nelabai rūpi įgyvendinti Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktą „<...**imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių paliekančių mokyklą, skaičių...**>“.

2. Tyrimo metu domėtasi mokytojų nuomonė, dėl kokių priežasčių mokiniai pateko į jaunimo mokyklas. Pagrindinės priežastys: ankstesnėje mokykloje mokiniui nebuvo suteikta savalaikė pagalba, nesisekė mokytis, neprisitaikė prie mokyklos reikalavimų ir tvarkos, būtų palikę kartoti kurso. Iš to galime daryti išvadą, kad bendrojo lavinimo mokyklose buvo pažeista Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio d punktas „<...**imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių, paliekančių mokyklų skaičių...**>“ bei c punktas „<...**užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...**>“.

3. Jaunimo mokyklos mokiniams adaptuotis jaunimo mokykloje dažniausiai padėjo klasės vadovas/socialinis pedagogas/mokytojai/administracija. Beveik pusę mokinių iškart susiranda draugų. Tai parodo, kad jaunimo mokyklos puikiai įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 21

straipsnio „ Socialinė pedagoginė pagalba“ 1 punktą „<...**padedant vaikui įgyvendinti jo teisę į mokslą, užtikrinti jo saugumą mokykloje: šalinti priežastis, dėl kurių vaikas negali lankyti mokyklos ar vengia tai daryti, sugrąžinti į mokyklą ją palikusius vaikus, kartu su tėvais (globėjais, rūpintojais) padėti vaikui pasirinkti mokyklą pagal protines ir fizines galias ir joje adaptuotis.**“

4. Jaunimo mokytojų požiūriu, pagrindines Jaunimo mokyklų auklėtinių tolesnio mokymosi galimybes ir pasiūlą bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai sieja su profesinėmis, suaugusiųjų vidurinėmis mokyklomis, kursais. Tokiu būdu jie galės pasinaudoja Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 46 straipsnio „Mokinio teisės ir pareigos“ 6 punktu „<...**pereiti iš vienos profesinio mokymo pakopos į kitą, jeigu jo bendrasis išsilavinimas ir profesinis pasirengimas atitinka nustatytus reikalavimus.**“.

5. Mokytojai pozityviai vertina mokykloje sudaromą galimybę dalyvauti žygiuose, projektuose, ekskursijose, šventėse, galimybę konsultuotis su mokytojais. Taigi, jaunimo mokyklos įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 16 straipsnio „Neformalusis vaikų švietimas“ 1 punktą „**Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais.**“, 37 straipsnio „Švietimo kokybė“ 4 punktą „**sudaro neformaliojo švietimo programas**“ bei 6 punktą „**laiduoja programos turinio lankstumą ir variantiškumą, programos turinio ir jo perteikimo būdų dermę, individualizuotos programos ir mokinių poreikių bei gebėjimų, vykdomų programų ir valstybės nustatytų išsilavinimo bei kvalifikacijų standartų atitikimą**“, 27 straipsnio „Galimybė pasirinkti švietimo programas“ 4 punktą „**neformaliojo švietimo programas ir savišvietą asmuo renkasi laisvai.**“

Taip pat mokiniai gali gauti mokytojų, psichologų konsultacijas. Tai parodo, kad jaunimo mokyklos tik iš dalies (dėl specialistų trūkumo) gyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 20 straipsnio „Psichologinė pagalba“ 1 punktą „<... **padėti mokiniui atgauti dvasinę darną, gebėjimą gyventi ir mokytis.**“ ir 3 punktą „**Psichologinę pagalbą teikia, psichologinių problemų prevenciją vykdo psichologinių, pedagoginių psichologinių tarnybų, mokyklų psichologai...**> .

6. Jaunimo mokyklos mokytojų požiūriu Jaunimo mokyklų mokiniams būtina įvairiapusė parama, užtikrinanti saugumo, emocijų, fizinių ir socialinių poreikių tenkinimą. Mokytojų manymu, būtina atkreipti dėmesį į šiuos pedagoginius – psichologinius mokymosi veiksnius:

- ⇒ Mokinio asmenybės pripažinimą ir bendravimo poreikių realizavimą;
- ⇒ Konstruktyvų problemų sprendimą ir psichologinės pagalbos užtikrinimą;
- ⇒ Mokymosi motyvacijos atstatymą ir mokymosi spragų likvidavimą;
- ⇒ Mokymosi proceso individualizavimą ir diferencijavimą.

7. Mokinių poreikių tenkinimo Jaunimo mokykloje galimybės, mokytojų požiūriu yra:

- ⇒ savalaikė pedagoginė, socialinė, specialioji ir psichologinė pagalba;
- ⇒ mokinių užimtumo įvairovė;
- ⇒ individualus klasės auklėtojų ir mokytojų darbas su mokiniiais;
- ⇒ individualių mokinių poreikių tenkinimas.

8. Jaunimo mokyklos mokytojai vienareikšmiškai teigia, kad mokykloje mokiniams yra pilnai užtikrinamas švietimo prieinamumas rizikos grupės vaikams bei sudarytos visos sąlygos įgyti pagrindinį išsilavinimą. Tai padaryti leidžia nedidelis mokinių skaičius klasėje, ugdymo plano teikiamoms galimybės, kompetentingiems pedagogams, kartu mokantis panašių problemų turintiems mokiniams, atsiranda daug didesnės galimybės pritaikyti darbo metodus, ugdymo turinį ir kt., o rizikos grupės vaikai jaučiasi saugesni. Švietimo prieinamumą užtikrina ir tai, kad į jaunimo mokyklas priimami kitose mokyklose nepritaipę, Nepilnamečių reikalų skyriaus bei Vaiko teisių apsaugos tarnybos įskaitoje esantys mokiniai. Tai parodo, kad jaunimo mokyklos puikiai įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 32 straipsnio „Švietimo prieinamumas dirbantiems asmenims“ 2 punktą <... *mokykla sudaro sąlygas dirbančiam asmeniui mokytis įvairiais būdais, tarp jų ir nuotoliniu būdu...*>“, 33 straipsnio „Švietimo prieinamumas socialinę atskirtį patiriantiems asmenims 1 punktą „*socialinę atskirtį patiriantiems skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams, pabėgėliu, nesimokantiems mokykloje vaikams, bedarbiams, asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, besigydantiems nuo alkoholizmo ir narkomanijos ir prie visuomenės nepritamantiems asmenims švietimo prieinamumas užtikrinamas teikiant jiems socialines paslaugas ir pedagoginę pagalbą*“, 34 straipsnio „Švietimo prieinamumas specialiųjų poreikių asmenims“ 1 punktą „*specialiųjų poreikių vaikui jo tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu sudaromos sąlygos ugdytis arčiau jų gyvenamosios vietos esančioje ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo mokykloje visiškos, dalinės integracijos forma arba specialiojo ugdymo programą vykdančioje mokykloje. Vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius įvertina, ugdymo formą siūlo mokyklos specialiojo ugdymo komisija arba pedagoginė psichologinė tarnyba. Mokyklą vaikui rekomenduoja pedagoginė psichologinė tarnyba*“ bei 3 punktą <... *specialiųjų poreikių asmeniui švietimo prieinamumas užtikrinamas pritaikant mokyklos aplinką, teikiant psichologinę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, aprūpinant ugdymui skirta kompensacine technika ir specialiosiomis mokymo priemonėmis, kitais įstatymų nustatytais būdais.*“, 35 straipsnio „Švietimo prieinamumas riboto mobilumo asmenims“ 1 punktą „*vaikui, dėl ligos ar patologinės būklės negalinčiam mokytis bendrojo lavinimo mokykloje<...> namuose, savarankiškai mokytis ir laikyti egzaminus*“, 46 straipsnio „Mokinio teisės ir pareigos“ 2 punktą „*pagal savo gebėjimus ir*

poreikius mokytis mokykloje, savarankiškai mokytis ir įgyti valstybinius standartus atitinkantį išsilavinimą, kvalifikaciją“.

9. Mokytojų manymu, ugdymo kokybė Jaunimo mokyklose yra užtikrinama. Pagrindė priežastis – nedidelis mokinių skaičius klasėje. Dėl to mokytojams lengviau dirbti su mokiniu individualizuojant bei diferencijuojant ugdymo turinį. Jų manymu, įprastose bendrojo lavinimo mokyklose rizikos grupės vaikams ir jų problemoms neskiriama tiek dėmesio kiek gali skirti jaunimo mokyklos mokytojai, todėl jie „ištirpsta“ didelėje minioje. Kitas Jaunimo mokyklų privalumas, užtikrinant švietimo prieinamumą, galimybė ikiprofesiniam mokymui, kuris šiems mokiniams labai aktualus. Respondentai taip pat pažymėjo, kad Jaunimo mokyklose nėra mokytojų kaitos, o mokytojai geba tinkamai pasirinkti aktyvaus ugdymo metodus, kurie laiduoja motyvacijos atstatymą. Jaunimo mokykla užtikrindama ugdymo kokybę įgyvendina Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo **27 straipsnio „Galimybė pasirinkti švietimo programas“** 2. punktą *„mokiniui suteikiama galimybė pagal gebėjimus ir polinkius rinktis švietimo programas, skirtingus jų variantus, modulius, dalykų kursų programas. Mokinys taip pat renkasi švietimo programą vykdančią mokyklą, kitą švietimo teikėją arba švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka savarankišką mokymąsi.“*, 3 punktą *„mokinys, be privalomųjų mokomųjų dalykų, jų skirtingų programų (kursų), gali mokytis mokyklos siūlomų pasirenkamųjų dalykų“*, 4 punktą *„neformaliojo švietimo programas ir savišvietą asmuo renkasi laisvai.“* bei 37 straipsnio „Švietimo kokybė“ 6 punktą *„ Mokykla: konkretina ir individualizuoja formaliojo švietimo programas; inicijuoja švietimo programų pasirenkamųjų dalių variantus; sudaro formaliojo švietimo programas papildančius bei mokinių saviraiškos poreikius tenkinančius šių programų modulius; sudaro neformaliojo švietimo programas; pasirenka programų turinio perteikimo būdus; laiduoja programos turinio lankstumą ir variantiškumą, programos turinio ir jo perteikimo būdų dermę, individualizuotos programos ir mokinių poreikių bei gebėjimų, vykdomų programų ir valstybės nustatytų išsilavinimo bei kvalifikacijų standartų atitikimą.“*

10. Jaunimo mokyklų mokytojai pageidautų tobulinti kompetencijas šiose srityse: dirbant su mokiniiais, stokojančiais mokymosi motyvacijos; nekoncentruojančiais dėmesio; vartojančiais psichotropines medžiagas; linkusiais nusikalsti ir grįžusiais iš įkalinimo vietų. Pageidautini tęstiniai. kvalifikacijos tobulinimo seminarai šiomis temomis: konfliktų sprendimas, bendravimas su asocialių šeimų paaugliais ir jų tėvais, darbas su specialiujų poreikių ir rizikos grupės vaikais. Dauguma pedagogų siekia savo kaip specialistų pedagoginių- psichologinių, dalykinių kompetencijų tobulinimo. Iš to galime spręsti, kad jaunimo mokyklos mokytojai siekia įgyvendinti Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo 49 straipsnio „Mokytojo teisės ir pareigos“ 2 punktą *„<...mokytojas privalo: užtikrinti ugdomų mokinių saugumą, geros kokybės ugdymą; tobulinti savo kvalifikaciją;*

suteikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių; nešališkai vertinti mokinių mokymosi pasiekimus...>“.

11. Jaunimo mokyklos siekia padėti vaikams ir jaunuoliams grįžti į nuosekliojo mokymosi sistemą, padedant jiems atstatyti mokymosi motyvaciją, sudarant sąlygas pažinti save, išmokti spręsti gyvenime iškylančias problemas ir išsiugdyti atsparumą neigiamai socialinei įtakai. Nors jaunimo mokyklos turi nemažai stiprybių šioje srityje (kompetentingi, bendraujantys, mokinius gerbiantys mokytojai, jauki, patraukli, informatyvi aplinka, ikiprofesinis rengimas (staliai, siuvimas, vairavimas, virėjai ir kt.), mažos klasės, mokinių poreikius, galimybes tenkinanti popamokinė veikla, kiekvieno mokinio vertingumo pripažinimas ir įvertinimas pagrindine mokyklos nuostata, vaiko-mokinio problema – visos mokyklos problema, ryšių su tėvais (artimaisiais) palaikymas, jų edukacinis švietimas, aktyvus įsijungimas į projektinį darbą, kultūrinė veikla), tačiau paaiškėjo, kad yra ir silpnų pusių tenkinant mokinių poreikius. Tai: silpnas ryšys su mokinio šeima ir jos abejingumas vaikų ugdymui, patalpų stoka, nepritaikymas įvairiapusiškai veiklai, ikiprofesiniam mokymui, trūksta ir silpni specialistai (socialiniai. pedagogai, psichologai), reikia medikų, daug mokytojų dirba nepagrindinėse pareigose, silpna mokinių mokymosi motyvacija, pamokų praleidinėjimas, mokomųjų priemonių stoka, mokytojų kaita.

Taigi Jaunimo mokykla efektyviai įgyvendina pagrindines Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos 28 straipsnio e punktą „*<...imasi priemonių, skatinančių nuolat lankyti mokyklą ir mažinančių moksleivių paliekančių mokyklą, skaičių...>*“ bei c punktą „*<...užtikrina mokomosios ir profesinės bei orientuojančios informacijos ir medžiagos prieinamumą visiems vaikams...>*“, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 14 straipsnio „Vaiko socialinės teisės“ 1 punktą *“Vaikas turi teisę į mokslą, teisę įgyti specialybę, pasirinkti darbą, taip pat minties, sąžinės, religijos, žodžio laisvę, naudotis įvairia humanitarine informacija ir ją platinti, dalyvauti visuomenės gyvenime...>*“, 34 straipsnio „Vaiko teisės į mokslą bendrosios nuostatos 1 punktą *„vaikas turi teisę į mokslą, kuris ugdytų jo bendrą kultūrinį išprusimą, intelektą, sugebėjimus, pažiūras, dorovinę bei socialinę atsakomybę, sudarytų sąlygas asmenybei vystytis“* bei aukščiau išvardintus Lietuvos Respublikos įstatymus bei poįstatyminius teisės aktus.

IŠVADOS

1. XXI amžiaus iššūkiai vertė ieškoti naujų būdų, kaip padėti psichologinių, socialinių, ekonominių problemų turintiems jaunuoliams, kad jie netaptų socialinės atskirties dalimi mūsų visuomenėje. Vienas iš sprendimų būdų – jaunimo mokyklų kūrimas Lietuvoje, kurių funkcija – padėti mokymosi motyvacijos stokojantiems paaugliams ir jaunuoliams, sudaryti sąlygas sėkmingai ugdytis, optimaliai save aktualizuoti.
2. Nuo pirmųjų jaunimo mokyklų įkūrimo Lietuvoje, praėjus daugiau nei penkiolika metų, išlieka šių mokyklų veiklos svarba. Dabartinė situacija rodo, kad į šias mokyklas patenka mokiniai, turintys ne tik mokymosi motyvacijos sunkumų, elgesio-emocinių problemų, bet ir akademiškai atsilikę dėl sunkių socialinių-ekonominių sąlygų namuose.
3. Į jaunimo mokyklas mokiniai dažniausiai ateina mokytis patys savarankiškai apsisprendę ar patarus artimiausios aplinkos žmonėms (mamai, giminėms, draugams, pažįstamiems). Mažiau negu pusė patekimo į jaunimo mokyklas atvejų sietini su ankstesnės mokyklos administracijos, specialistų rekomendacijomis. Tai rodo, kad mokyklose ne visi vaikai vertinami kaip asmenybės, nežinomi visų vaikų poreikiai, neskiriama pakankamai dėmesio atsiradusių vaikų problemų sprendimui, nesidomima vaiko gyvenimu.
4. Jaunimo mokyklų pasirinkta ugdymo turinio struktūra (integruota-diferencijuota – ugdymas yra diferencijuojamas ir individualizuojamas, užtikrinant ugdymo turinio privalomąją ir pasirenkamąją dalis) sudaro prielaidas praktine veikla teikti bendrąjį ugdymą, pradines darbo, profesijos žinias ir lavinti įgūdžius.
5. Jaunimo mokyklų mokytojų kvalifikacija ir kompetencijos atitinka atvykstančių į mokyklą mokinių lūkesčius, nes dauguma mokinių ir jų tėvų (globėjų) pripažįsta, kad jaunimo mokykloje santykiai su mokytojais priimtinesni nei ankstesnėse mokyklose. Jaunimo mokyklų mokytojai pageidautų dar papildomai įgyti šių kompetencijų: ugdymo turinio individualizavimo; darbo su specialiųjų poreikių vaikais, su iškritusiais iš mokyklos ar rizikos grupės vaikais; mokinio sunkumų įvertinimo metodikų.

6. Jaunimo mokykloje yra pilnai užtikrinamas švietimo prieinamumas rizikos grupės vaikams (nepritapusiems kitose mokyklose, esantiems Nepilnamečių reikalų skyriaus bei Vaiko teisių apsaugos tarnybos įskaitoje) bei sudarytos visos sąlygos įgyti kokybišką pagrindinį išsilavinimą. Tai padaryti leidžia nedidelis panašių problemų turinčių mokinių skaičius klasėje, ugdymo plano teikiamos galimybės, kompetentingi pedagogai. Jaunimo mokykloje mokiniai jaučiasi visiškai saugūs, jaučia mokytojų palaikymą ir paramą.

7. Jaunimo mokyklos siekia padėti mokiniams grįžti į nuosekliojo mokymosi sistemą (sudarytos sąlygos pereiti mokytis į profesines, pagrindines, vidurines mokyklas), keldamos mokymosi motyvaciją; sudarydamos sąlygas pažinti save, išmolti spręsti gyvenime iškylančias problemas ir išsiugdyti atsparumą neigiamai socialinei įtakai. Sėkmingai įgyvendinti šį siekį padeda: kompetentingi, mokinius gerbiantys mokytojai, jauki, patraukli, informatyvi aplinka, ikiprofesinis rengimas, mažas mokinių skaičius klasėse, įvairi popamokinė veikla, kiekvieno mokinio asmenybės vertinimas, ryšių su tėvais (artimaisiais) palaikymas, jų edukacinis švietimas, aktyvus įsijungimas į projektinį darbą, kultūrinė veikla. Tačiau situaciją sunkina mokinio šeimos abejingumas vaikų ugdymui; patalpų stoka, jų nepritaikymas įvairiai veiklai, ikiprofesiniam mokymui; specialistų (socialinių pedagogų, psichologų, medikų), mokomųjų priemonių trūkumas; silpna mokinių mokymosi motyvacija, pamokų praleidinėjimas; mokinių kaita.

8. Šalyje vykdytos švietimo reformos buvo veiksmingos: iš dalies sustabdė iškritimą iš mokyklos, todėl būtų tikslinga išlaikyti esančias jaunimo mokyklas ar net plėsti jų tinklą, kad būtų užtikrinta visų vaikų teisė į mokymąsi.

9. 2005 m. patvirtinta Jaunimo mokyklų koncepcija, kurioje be jaunimo mokyklų numatyti ir jaunimo namai, tačiau šiai nuostatai įgyvendinti trūksta atitinkamos materialinės bazės ir žmogiškųjų išteklių (specialistų).

10. Mokinių, jų tėvų (globėjų), mokytojų nuomonės apie jaunimo mokyklų reikšmingumą tyrimas patvirtino hipotezę, kad jaunimo mokyklos yra veiksmingos iškritusiems iš bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams, realizuojant jų teisę į mokymosi tęstinumą.

REKOMENDACIJOS

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai:

- Sukurti, parengti, įgyvendinti ir tobulinti prevencines programas (mokyklos nelankymo, gyvenimo įgūdžių ugdymo, motyvacijos dirbti su sunkumų turinčiais vaikais stiprinimo, tėvų įtraukimo į mokyklos veiklą, bendradarbiavimo ir kt.) mokyklos bendruomenei ir vaikams nuo 6–7 iki 18 m., kuriems gresia „iškritimas“ arba jie jau yra „iškritę“ iš švietimo sistemos, bet neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo, toliau nesimokantiems;
- tobulinti iki šiol sukurtą „iškritusių“ vaikų apskaitos sistemą, t. y. sukurti tokią apskaitos sistemą, kurios duomenų bazėje būtų pateikiami teisingi duomenys iš visų savivaldybių. Vaikų apskaitą vykdyti nacionaliniu lygmeniu bent du kartus per metus, o mokyklose kiekvieną dieną. Patobulintą ir išbandytą sistemą skatinti įdiegti visose savivaldybėse;
- skatinti bendradarbiavimą nuo mokyklos, savivaldybės iki valstybinio lygmens, įdiegiant iš mokyklos „iškritusių“ ir rizikos grupei priskiriamų vaikų apskaitos sistemą šalies ir savivaldybės lygmeniu bei parengti darbuotojus naudotis šia sistema;
- tęsti projektą „Iškritusių iš mokyklos mokinių grąžinimas“, kuris buvo vykdomas Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos lėšomis (2004–2006 m.), bei skleisti šio projekto gerą patirtį: „iškritusių“ iš švietimo sistemos mokinių grąžinimo ir „iškritimo“ iš mokyklos prevencijos modelio rengimo, ugdymo grupių, skirtų specialiujų poreikių mokinių ugdymui, ir užimtumo grupių, skirtų mokyklos nelankančių ir nereguliariai ją lankančių mokinių ugdymui ir užimtumui, organizavimo ir darbo patirtį.

Savivaldybėms:

- numatyti jaunimo mokyklų įvairovės kūrimą (numatytomis Jaunimo mokyklų koncepcijoje, 2005);
- atnaujinti jaunimo mokyklų praktinio mokymo bazę;
- skatinti Jaunimo mokyklų bendradarbiavimą su kitomis socialinėmis ir ugdymo institucijomis;
- organizuoti darbą su rizikos grupės šeimomis, suteikiant savalaikę pagalbą;
- pertvarkyti Jaunimo mokyklų valdymo ir finansavimo principus;
- vykdyti sistemingą jaunimo mokyklų veiklos priežiūrą ir konsultavimą.
- skatinti jaunas žmones likti švietimo sistemoje tol, kol jie įgis profesinę kvalifikaciją, įskaitant veiksmus, skirtus bendradarbiavimui, tarp mokytojų, tėvų ir vietos bendruomenių, stiprinti;

Jaunimo mokykloms:

- plėtoti neformalaus ugdymo ir ikiprofesinio rengimo įvairovę;
- bendradarbiauti su žiniasklaida, siekiant formuoti pozityvų Jaunimo mokyklos įvaizdį;
- kurti pedagoginės, psichologinės, socialinės pagalbos komandas ir tarpinstitucinius partnerystės tinklus;
- skatinti nuolatinį mokytojų kvalifikacijos tobulinimą;
- didinti mokyklos bendruomenės sutelktumą, įtraukiant ne tik mokinius, mokytojus, bet ir mokinių tėvus;
- sukurti mokinių poreikių, nuostatų, pasiekimų vertinimo programas bei metodikas, leidžiančias analizuoti pokyčių priežastingumą bei prognozuoti tolimesnius pokyčius, jaunimo mokyklose būtų sudarytos sąlygos veiksmingai individualizuoti ugdymo turinį ir taip užtikrinti mokymo, atliepančio rinkos poreikį, kokybę.

Mokytojų kvalifikacijos centrams:

- sukurti ir diegti jaunimo mokyklų mokytojų kvalifikacijos tobulinimo programas, rengti mokomuosius seminarus bei sukurti galimybes mokytojų bendradarbiavimui (renginiai, informacinės ir komunikacinės technologijos (internetas, intranetas ir kt.) bei gerosios patirties sklaida).

Mokytojus rengiančioms institucijoms:

- rengti pasirenkamus modulius, skirtus darbui su rizikos grupės vaikais Jaunimo mokyklose;
- inicijuoti tėvų švietimo programas.

LITERATŪRA

1. Alexander, K. L., Entwisle, D. R., & Kabbani, N. S. (2001, October). The dropout process in life course perspective: Early risk factors at home and school. *Teachers College Record*, 103(5), 760- 822.
2. Archard D. (1993). *Children / Rights and childhood*. London and New York; Routledge.
3. Augystienė B. (1995). Kas gina vaiko teises – tas gina ateitį. *Psichologija tau*, 6.
4. Babachinaitė G. (1995). Vaiko teisės: jų smprata ir įgyvendinimo problemos. Vaiko teisės ir jų įgyvendinimo garantijos. Vilnius: VPU.
5. Bagdonas A., (2003). Mokinių stresas ir mokyklos baimė: turinys ir raiškos ypatumai//*Pedagogika*, 2003, t.68.
6. Barro, S. M., & Kolstad, A. (1987, May). Who drops out of high school? Findings from High School and Beyond. Washington, DC: Center for Education Statistics, Office of Educational Research and mprovement, U.S. Department of Education.
7. Battin-Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R. F., & Hawkins, J. D.(2000). Predictors of Early High School Dropout: A test of five theories. *Journal of Educational Psychology*, 92(3), 568-582.
8. Bitinas B. (1996). *Ugdymo filosofijos pagrindai*. Vilnius: Mintis.
9. Bitinas B. (1998). *Ugdymo tyrimų metodika*. Vilnius: Jošara.
10. Bončkutė R., (2001). Studentų mokslinių darbų metodinės rekomendacijos. Klaipėda: KU.
11. Bukšnytė L. (2001). Vyresniųjų klasių moksleivių asmenybės ypatumų svarba prisitaikymo mokykloje sunkumų įvertinimui ir numartymui// *Daktaro disertacija*. VDU.
12. Civinskas R., Levickaitė V., Tamolienė I.(2006). Vengiančių lankyti mokyklą vaikų problemos ir poreikiai. Vilnius.
13. Cleven A., Ingglander I., Halvorsen A., (1996). *Educating for Human Rights. From Vision to reality; The 2 European Education for Peace Congress*. Lillehammer, Norway: UNESCO.
14. Cairns, R. B., Cairns, B. D., & Neckerman, H. J. (1989). Early school dropout: Configurations and determinants. *Child Development*, 60, 1437-1452.
15. Černiauskiene R. (2005) Mokyklą blogai lankančių mokinių šeimos//*Magistro baigiamasis darbas*. VPU Edukologijos katedra.
16. Dawey J., (1990). *The school and society*. Chicago and London: The University of Chicago press.

17. Dereškevičius P., Rimkevičienė V., Targamadžė V. (2004). Mokyklos nelankymo priežastys. Vilnius.
18. Dapšys K., (1994 – 1995). Vaiko teisių apsaugos ir jų nusikaltimo prevencijos sistemos kūrimo Lietuvoje matmenys.//Lietuvos šeima, 5.
19. Dobryninas A., Poviliūnas A., Tureikytė D., Žilinskienė L. (2004). Delinkventai Lietuvos mokyklose//Sociologinis tyrimas. Vilnius.
20. Elliott, D. S., & Voss, H. L. (1974). *Delinquency and Dropout*. Lexington, MA: Lexington Books, D.C. Heath and Company.
21. Ensminger, M. E., Lamkin, R. P., & Jacobson, N. (1996). School leaving: A longitudinal perspective including neighborhood effects. *Child Development*, 67, 2400-2416.
22. Ensminger, M. E., & Slusarcick, A. L. (1992, April). Paths to high school graduation or dropout: A longitudinal study of a first-grade cohort. *Sociology of Education* 65, 95-113.
23. Ekstrom, R. B., Goertz, M. E., Pollack, J. M., & Rock, D. A. (1986). Who drops out of high school and why? Findings of a national study. *Teachers College Record*, 87(3), 3576-3730.
24. Europos Sąjungos šalių patirties siekiant mažinti nebaigusiųjų mokyklos mokinių skaičių apžvalga, prieiga per internetą: <http://www.naujosjungtys.lt/projektas/dokumentai/01.doc>
25. Europos Sąjungos valstybėse taikomos priemonės padėti jauniems žmonėms, kurie nutraukė mokymąsi ir neturi tinkamo išsilavinimo. *Eurydice*, 1997.
26. Giedrienė R. Ir kt. (1999). *Vaikų psichologinis konsultavimas*. Vilnius.
27. Gleason, P., & Dynarski M. (2002). Do we know whom to serve? Issues in using risk factors to identify dropouts. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 7(1), 25-41.
28. Goldschmidt, P., & Wang, J. (1999). When can schools affect dropout behavior? A longitudinal multilevel analysis. *American Educational Research Journal*, 36 (4), 715-738.
29. Hirschi T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley.
30. HofmannžLun., Michel A. (2004). *Schulmudigkeit und Schulverweigerung. Die Hauptschule unter hauptverdacht*. Munchen.
31. Ingels, S. J., Curtin, T. R., Kaufman, P., Alt, M. N., & Chen, X. (2002, March). Coming of age in the 1990s: The eighth-grade class of 1988 12 years later. (NCES 2002-321). Washington, DC: National Center for Education Statistics, U. S. Department of Education.
32. Janosz, M., LeBlanc, M., Boulerice, B., & Tremblay, R. (1997). Disentangling the weight of school dropout predictors: A test on two longitudinal samples. *Journal of Youth and Adolescence*, 26(6),733-762.
33. „Iki profesinio mokymo aprašas“, 2007, prieiga per internetą:

- [http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2007-09-17-ISAK-1841\(1\).doc](http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2007-09-17-ISAK-1841(1).doc)
34. Jordan, W. J., Lara, J., & McPartland, J. M. (1994, August). Exploring the complexity of early dropout causal structures. Report No. 48, ERIC No. ED 375 227. Baltimore, MD: Center for Research on Effective Schooling for Disadvantaged Students, Johns Hopkins University.
  35. Janosz, M., LeBlanc, M., Boulerice, B., & Tremblay, R. (1997). Disentangling the weight of school dropout predictors: A test on two longitudinal samples. *Journal of Youth and Adolescence*, 26(6), 733-762.
  36. Jimerson, S., Egeland, B., Sroufe, L. A., & Carlson, B. (2000). A prospective longitudinal study of high school dropouts examining multiple predictors across development. *Journal of School Psychology*, 38(6), 525-549
  37. „Jaunimo mokyklų veiksmingumas“, 2005, prieiga per internetą:
http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/ATASKAITA%20%20JM%20VEIKSMINGUMAS_2006_01_23.doc
  38. „Jaunimo mokyklų koncepcija“, 2005, prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=269621&p_query=
  39. Jovaiša I. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
  40. Jonynienė V. Ž., Dromantienė L. Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokykloje, *Socialinis darbas*, 25 psl. prieiga per internetą:
<http://www.ltu.lt/padaliniai/leidyba/Socialinis%20darbas/soc2.doc>
  41. Juršaitė R., Michailovič I., Dapšys A., (1996). *Vaiko teisių apsaugos problemos Lietuvoje. Žmogaus teisės Lietuvoje/Teoriniai ir praktiniai aspektai*. Vilnius: Nepriklausomas sociumo tyrimo institutas.
  42. Juška A., Kučinskas V. (1998). *Metodiniai patarimai rašantiems kursinius, diplominius, magistro baigiamuosius darbus ir daktaro disertacijas*. Klaipėda: KU.
  43. Jūrėnienė L. (1996). *Vaiko teisinės padėties problemos nūdienos Lietuvoje/Vaiko teisės ir jų įgyvendinimo garantijos*. Vilnius.
  44. Kabašinskaitė D. (2002). *Vaikystės sociologija, vaikų teisės ir vaikų politika*. Nepublikuotas rankraštis.
  45. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas: JUDEX.
  46. Kardelis K., Bagočiūnas S., (2000). *Baigiamųjų darbų (kursinių, diplominių, magistro) rašymas ir įforminimas*. Kaunas: LKKA.

47. Kaufman, P., Bradbury, D., & Owings, J. (1992, August). Characteristics of at-risk students in theNELS:88. Washington, DC: National Center for Education Statistics, Office of Educational Research and Improvement, U.S. Department of Education.
48. Lloyd, D. N. (1978, Winter). Prediction of school failure from third-grade data. Educational and Psychological Measurement, 38(4), 1193-1200.
49. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, informacija apie 2004/2005 mokslo metais nelankančius ir vengiančius lankyti mokyklą mokyklinio amžiaus vaikus, 2005.[žiūrėta 2009 01 18]. Prieiga per internetą: <http://vaikams.lrs.lt/info%202005>
50. Lietuvos vaiko teisių gynimo organizacija „Gelbėkit vaikus“ (2000). Vaiko teisės Europoje. Vilnius. Lietuva.
51. „Lietuvos Respublikos vaiko teisių pagrindų įstatymas“, Valstybės žinios, 1996 03 14, Nr.I-1234.
52. Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerija (2006). Nepilnamečių kriminalinė jurisdikcija. Vilnius: Statistikos departamentas.
53. Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas (ir kiti pagrindiniai norminiai aktai, reglamentuojantys vaiko teisių apsaugą, įvaikinimą, globą, pašalpas šeimai). (1999). Vilnius: Saulužė.
54. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugpjūčio 4 d. Nutarimas Nr.889 „Dėl mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų apskaitos tvarkos patvirtinimo“, http://www.smm.lt/teisinė_bazė/docs/nutarimai/889.htm.
55. Lietuvos švietimas skaičiais 2006, LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2006, psl.15.
56. Mokyklos nelankymo ir antramečiavimo kaina / ALF tyrimo ataskaitą atliko V. Rimkevičienė, 2001
57. Navasaitienė S. (2001). Mokyklos nelankymo reiškinio socialinė determinacija - Vilnius. Pedagogika (50).
58. Navaitis G. (1998). Psichologinė parama vaikams. Vilnius.
59. „Nelankantys mokyklos mokyklinio amžiaus vaikai“, Lietuvos švietimas, 2002, prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/apzvalgos/ls084.pdf
60. „Nesėkmingo mokymosi mastai ir priežastys“, 2003, 56 psl. prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/NMMP_ataskaita.doc
61. Olweus D. (1993). Bullying in Schools. Cambridge.
62. Rupšienė L. (2000). Nenoras mokytis: socialinis pedagoginis reiškinys. Klaipėda.
63. Rupšienė (1996).Paauglių silpnos mokymosi motyvacijos pedagoginis koregavimas. Vilnius.

64. Rumberger, R.W. (1995). Dropping out of middle school: A multilevel analysis of students and schools. *American Educational Research Journal*, 32(3), 583-625.
65. Research Journal, 32(3), 583-625.
66. Sakalauskas G., (2000). Vaiko teisių apsauga Lietuvoje. Vilnius. Vaiko teisių informacijos centras.
67. Savickaitė J. S., (1998). Vaikas ir jo teisės Lietuvoje / Vaiko teisės ir jų įgyvendinimo garantijos. Vilnius.
68. Savolainen K., (1997). Manual for human rights education: primary and secondary levels; preliminary version. Paris: UNESCO.
69. Shiman D. (1996). Žmogaus teisių mokymas: pamokos klasėje bet kuriai amžiaus grupei. Švietimo apie žmogaus teises uždaviniai. Vilnius.
70. „Švietimo pagalba bendrojo lavinimo mokyklų mokiniams“, 2005, 65 psl. prieiga per internetą: http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimai/Svietimo_pagalba_b_1_vid_mok_a_taskaita.pdf
71. Švietimas. Statistikos rinkinys/Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2008.
72. Švietimas. Statistikos rinkinys/Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės, 2009.
73. Starkey H. (1994). Europos tarybos veikla mokant žmogaus teisių. Švietimo naujovės, 2.
74. Sterfeldt Ch. Rask Mathiasen, (1999). Pedagogika ir demokratija (ugdomojo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose). Vilnius: Aidai.
75. Tamulionienė I. (2004). Vaiko teisių apsaugos institutai ir jų sąveikos analizė prievartos prieš vaiką atveju. Kaunas.
76. Teresevičienė M., Gedvilienė G.(2000). Mokymasis bendradarbiaujant. Vilnius.
77. Trakinskienė L. (1998). Vaikų teisės/Konferencijos pranešimai. Vilnius.
78. Vaiko teisės. (1997). Vilnius: Meralas.
79. Vaiko teisių konvencija. (1995). Vilnius: Vaikų teisių informacijos ir konsultavimo centras.
80. Vinkus A. (1996). Įžanginis žodis/Vaikų teisės ir jų įgyvendinimo garantijos. Vilnius: Atviros Lietuvos fondas.
81. Valstybinė jaunimo reikalų taryba. Jaunimo situacijos tyrimas.[interaktyvus].[žiūrėta 2008 12 26]. Prieiga per internetą: http://www.vjrt.lt/tyrimai/situacijos_tyrimas
82. Wagner, M., Blackorby, J., & Hebbeler, K. (1993, December). Beyond the report card: The multiple dimensions of secondary school performance of students with disabilities. A report

from the National Longitudinal Transition Study of Special Education Students. Menlo Park, CA: SRI International for the Office of Special Education Programs, U.S. Department of Education..

83. Wehlage, G. G., & Rutter, R. A. (1986). Dropping out: How much do schools contribute to the problem? *Teachers College Record*, 87(3), 374-392.
84. Želviene D. (2006). *Antros galimybės sąlygų plėtojimas iškritusiems iš bendrojo lavinimo sistemos*. Vilnius.
85. Žukauskienė R. (1999). *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius.

PRIEDAI

Priedų sąrašas

Priedas Nr.1 – Empirinio tyrimo anketa Jaunimo mokyklų mokiniams	1
Priedas Nr.2 - Empirinio tyrimo anketa Jaunimo mokyklų mokinių tėvams (globėjams).....	6
Priedas Nr.3 - Empirinio tyrimo anketa Jaunimo mokyklų mokytojams.....	12
Priedas Nr.4 - Lietuvos Respublikos prevencinėje politikoje naudojami „iškritimo“ iš švietimo sistemos apibrėžimai.....	15
Priedas Nr.5 - Mokinių, įgijusi pagrindinį išsilavinimą, dalis (procentais).....	16
Priedas Nr.6 - Mokyklos nelankančių privalomo mokytis amžiaus vaikų skaičius 2000-2005 m.....	17
Priedas Nr.7 - Mokinių, išstojusių iš mokymo įstaigų, skaičius (be perėjusių į kitas to paties tipo mokyklas).....	18
Priedas Nr.8 - Mokyklų nelankantys ir vengiantys lankyti vaikai 2005 m., procentais.....	19
Priedas Nr.9 - Nelankančių mokyklų mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų mokyklos nelankymo priežastys.....	20
Priedas Nr.10 - Mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų suvestinė pagal gimimo metus.....	21
Priedas Nr.11 - Mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų suvestinė pagal klases.....	22

Mielas moksleivi,

Šia anketa norime sužinoti Jaunimo mokyklų veiksmingumą, užtikrinant Jūsų teisę į mokslą. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės tobulinti darbą Jaunimo mokykloje.

1. Jeigu Tau ankstesnėje mokykloje nesisekė mokytis, tai kodėl?

Pažymėk x ženklu po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
1.1.neturėjau sąlygų mokytis namuose					
1.2.mokykloje nespėdavau mokytis su kitais					
1.3.namiškiai smurtavo ir nesutarė					
1.4.neprisitaikiau prie mokyklos reikalavimų, tvarkos					
1.5.sunki materialinė padėtis					
1.6.bijojau mokytojų					
1.7.bijojau kitų mokinių					
1.8.nesuprasdavau, ką mokytojai aiškina					
1.9.dažnai ar ilgai sirgau					
1.10.kita (įrašyk)					

2. Kaip Tu patekai į šią Jaunimo mokyklą?

Pažymėk x ženklu po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
2.1.pasiūlė draugas					
2.2.pasiūlė klasės auklėtojas					
2.3.pasiūlė mokyklos socialinis pedagogas					
2.4.mokėsi mano brolis/sesuo					
2.5.pakvietė jaunimo mokyklos mokytojai					
2.6.kita (įrašyk)					

3. Kodėl Tu mokaisi Jaunimo mokykloje?

Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
3.1.ankstesnėje mokykloje nesisekė mokytis					
3.2.mokykla buvo toli nuo namų					
3.3.nesutariau su mokytojais					
3.4.nesutariau su klasės mokiniais					
3.5.ankstesnėje mokykloje būtų palikę antriems metams					
3.6.ta mokykla man nepatiko					
3.7.toje mokykloje aš nepatikau kitiems mokiniams					
3.8.toje mokykloje aš nepatikau mokytojams					
3.9.ankstesnėje mokykloje nesulaukiau pagalbos					
3.10.kita (įrašyk)					

4. Jaunimo mokykloje man patinka mokytis, nes:

Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
4.1.mokytojo galiu klausti tol, kol viską suprantu					
4.2.čia nesijaučiu negabus					
4.3.dabar geriau sekasi mokytis					
4.4.klasėje mažesnis mokinių skaičius					
4.5.įdomiau mokytis					
4.6.pamokų metu jaučiuosi laisviau					
4.7.leidžia išeiti iš pamokos mokytis individualiai					
4.8.jaučiu, kad sugebu mokytis					
4.9.kitokia vertinimo sistema					
4.10. mokytojai mane supranta					
4.11.kita (įrašyk)					

5. Jaunimo mokykloje man nepatinka mokyti, nes:*Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.*

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
5.1.klasėje triukšminga					
5.2.kai kurie mokytojai nesuvaldo mūsų					
5.3.perdaug kontrolės ir drausmės					
5.4.yra daug blogai besielgiančių mokinių					
5.5.nuobodūs mokytojai					
5.6.trūksta mokymo priemonių					
5.7.neturime kur sportuoti					
5.8.kita (įrašyk)					

6. Dabar Jaunimo mokykloje aš jaučiuosi:*Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.*

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
6.1.jaučiuosi visiškai saugus/i					
6.2.jaučiu mokytojų palaikymą, paramą					
6.3.jaučiu mokinių paramą					
6.4.bijau kitų mokinių (smurto, patyčių)					
6.5.jaučiuosi atstumta(s), vieniša(s)					
6.6.bijau mokytojų					
6.7.jaučiuosi nesaugus					
6.8.jaučiuosi pripažintas					
6.9.kita (įrašyk)					

7. Jaunimo mokykloje auklėtiniams sudarytos sąlygos:*Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.*

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
7.1. lankyti man patinkančius būrelius					
7.2. lankyti ikiprofesinį mokymą					
7.3. eiti į žygius, ekskursijas					
7.5. dalyvauti projektuose					
7.6. organizuoti šventes, akcijas					
7.7. gauti psichologo konsultacijas					
7.8. gauti mokytojų konsultacijas					
7.9. kita (įrašyk)					

8. Kai man būna sunku Jaunimo mokykloje, dažniausiai pagalbos kreipiuosi į:*Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.*

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
8.1.klasės auklėtoją					
8.2.socialinį pedagogą					
8.3.psichologą					
8.4.draugą					
8.5.direktorių					
8.6.direktoriaus pavaduotoją					
8.7.tėvus					
8.8.kita (įrašyk)					

9. Įvertinkite teiginių tinkamumą Jums, pasirinkdami vieną iš atsakymų:*Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje*

	Ne	Turbūt ne	Negaliu pasakyti	Turbūt taip	Taip
9.1.kartais aš žaviuosi mokytoju					
9.2.daugelis mokytojų randa bendrą kalbą su mokiniais					
9.3.mokytojai dažnai kelia susierzinimą					
9.4.bendrauti su mokytojais man labai sunku					
9.5.mokytojų žodžiai nesiskiria nuo darbų					
9.6. bendradarbiaujant su mokytojais neretai sunku susitvarkyti					
9.7 mokytojams trūksta draugiškumo					
9.8. kita (įrašyk)					

10. Jaunimo mokykla reikalinga:*Pažymėk x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.*

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
10.1.mokiniais, kuriems sunku mokytis					
10.2.elgesio ir drausmės problemų turintiems vaikams					
10.3.neturtingų tėvų vaikams					
10.4.nesutariantiems su mokytojais					
10.5.mokiniais, turintiems žalingų įpročių					
10.6.vienišiams, droviems, jautriems					
10.7.tiems, kurių kiti nesupranta					
10.8.nereikalinga niekam					
10.9.kita (įrašyk)					

11. Kur planuoji mokytis toliau?

Pažymėk x ženklu po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
11.1.nieko nedarysiu					
11.2.dirbsiu ir mokysiuosi					
11.3.baigsiu vidurinę mokyklą ir studijuosiu aukštojoje mokykloje					
11.4.eisiu mokytis į profesinę vidurinę mokyklą					
11.5.dirbsiu ir mokysiuos					
11.9.nieko nedarysiu					
11.10.kita (įrašyk)					

12. Kiek mokyklų esi pakeitęs/usi?

Pažymėk x ženklu po vieną langelį kiekvienoje eilutėje

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
12.1.vieną					
12.2.dvi					
12.3.daugiau nei dvi					
12.4.nei vienos					
12.5.keičiau mokyklas, nes tėvai dažnai kraustėsi į kitą vietą gyventi					
12.6.keičiau mokyklas dėl kitų priežasčių (įrašyk)					

13. Aš esu: (pažymėk)

13.1. vaikinai

13.2. mergina

**Ačiū už laiką, skirtą anketos pildymui!
Sėkmės!**

Gerb . Tėveliai,

Šia anketa norime sužinoti Jaunimo mokyklų veiksmingumą, užtikrinant „iškritusių“ mokinių teisę į mokslą. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės tobulinti darbą Jaunimo mokykloje.

1. Ar jūs dirbate?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų

1.1. Taip

1.2. Ne

2. Koks Jūsų amžius?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų

2.1. 61 ir daugiau

2.1. 56-60

2.3. 51-55

2.4. 46-50

2.5. 41-45

2.6. 36-40

2.7. 31-35

2.8. iki 30

3. Kiek Jūs auginate vaikų?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų

a) vieną

b) du

c) tris

d) keturis

e) penkis ir daugiau

4 . Kokia Jūsų šeimyninė padėtis?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų

4.1. neištekėjusi/nevedęs

4.2. pilna šeima

4.3. išsiskyrę

4.4. našlys, našlė

5. Nurodykite kiek metų Jūsų vaikas mokosi jaunimo mokykloje?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų

1 metus	2 metus	3 metus	4 metus	5 metus ir daugiau

6. Ar Jums lengva bendrauti su savo vaiku?

.....
.....

7. Ką Jūsų vaikas mėgsta veikti laisvalaikiu?

.....
.....

8. Kiek Jūs laiko būnate su savo vaiku?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų

- 8.1. vakarais po darbo ir savaitgaliais
- 8.2. mažai
- 8.3. daug laiko būname kartu
- 8.4. kita.....

9. Su kuo draugauja Jūsų vaikas?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų

- 9.1. su visais
- 9.2. su bendraamžiais ir jaunesniais už save
- 9.3. su jaunesniais už save
- 9.4. su vyresniais už save
- 9.5. su bendraamžiais

10. Dėl ko Jūs labiausiai išgyvenate?

.....
.....

11. Dėl ko Jūsų vaikas kelia daugiausiai nerimo?

.....
.....

12. Ką apie savo vaiką galėtumėte pasakyti gera?

.....

.....

.....

13. Kokią matote savo vaiko ateitį?

.....

14. Nurodykite iš kokios mokyklos jų vaikas atvyko mokytis į JM?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklu

	Taip	Ne
14.1. specialiosios mokyklos		
14.2. gimnazijos		
14.3. vidurinės mokyklos		
14.4. pagrindinės mokyklos		
14.5. pradinės mokyklos		

15. Dėl kokių priežasčių jų vaikas atvyko mokytis į JM?

Pažymėkite x ženklu po vieną langelį kiekvienoje eilutėje

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
15.1. nesisekė mokytis, buvo prasti rezultatai					
15.2. netinkamas elgesys ir drausmės problemos					
15.3. nuolat konfliktuodavo su bendraamžiais					
15.4. nelankė mokyklos					
15.5. vaikas norėjo mokytis Jaunimo mokykloje					
15.6. antramečiavo					
15.7. buvo pašalintas iš mokyklos					
15.8. nepritapo bendrojo lavinimo mokykloje					
15.9. pakeitė gyvenamąją vietą					
15.10. kita (<i>įrašyk</i>)					

16. Kas rekomendavo ar patarė jų vaikui mokytis jaunimo mokykloje?

Pažymėkite *x* ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
16.1. pats vaikas nusprendė					
16.2. patarė klasės auklėtoja					
16.3. rekomendavo mokyklos administracija					
16.4. patarė vaiko draugai					
16.5. nusprendė pati mama ir giminės					
16.6. sužinojo iš žiniasklaidos					
16.7. patarė pažįstami					
16.8. patarė socialinė pedagogė					
16.9..kita (įrašyk)					

17. Ar Jūsų vaikams Jaunimo mokykla sudaro sąlygas?

Pažymėkite *x* ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
17.1. lankyti atinkančius būrelius					
17.2. lankyti ikiprofesinį mokymą					
17.3. eiti į žygius, ekskursijas					
17.4. dalyvauti projektuose					
17.5. organizuoti šventes, akcijas					
17.6. gauti psichologo konsultacijas					
17.8. gauti mokytojų konsultacijas					
17.9. kita (įrašyk)					

18. Jūsų vaikui patinka mokytis Jaunimo mokykloje, nes:

Pažymėkite *x* ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
18.1.mokytojo gali klausti tol, kol viską supranta					
18.2.čia nesijaučia negabus					
18.3.dabar geriau sekasi mokytis					
18.4.klasėje mažesnis mokinių skaičius					
18.5.įdomiau mokytis					
18.6.pamokų metu jaučiuosi laisviau					
18.7.leidžia išeiti iš pamokos mokytis individualiai					
18.8.jaučia, kad sugeba mokytis					
18.9.kitokia vertinimo sistema					
18.10. mokytojai supranta mano vaiką					
18.11.kita (įrašyk)					

19. Kaip jaučiasi Jūsų vaikas Jaunimo mokykloje?:*Pažymėitek x ženklų po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.*

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
19.1.jaučiasi visiškai saugus/i					
19.2.jaučia mokytojų palaikymą, paramą					
19.3.jaučia mokinių paramą					
19.4.bijo kitų mokinių (smurto, patyčių)					
19.5.jaučiasi atstumta(s), vieniša(s)					
19.6.bijo mokytojų					
19.7.jaučiasi nesaugus					
19.8.jaučiasi pripažintas					
19.9.kita (įrašyk)					

20. Ar pažįstate savo klasės auklėtoją?*Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų*20.1. taip 20.2. ne **21. Kaip Jūsų vaikas lanko mokyklą?***Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženklų*

	Taip	Ne
11.1.Visiškai nelanko		
11.2.Prastai lanko		
11.3.Patenkinamai lanko		
11.4.Gerai lanko		
11.5.Labai gerai lanko		

22. Ką Jūs darote, jei Jūsų vaikas prastai ar visiškai nelanko mokyklos?”

.....

23. Kaip Jų vaikas mokosi?*Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženkle*23.1. labai gerai 23.2. gerai 23.3. patenkinamai 23.4. prastai 23.5. yra neatestuotų dalykų

24. Ką Jūs darote, jei Jūsų vaikas prastai mokosi ar yra neatestuotas iš tam tikrų dalykų?”

.....
.....

25. Kokį išsilavinimą įgis Jūsų vaikas JM?

Tinkamą atsakymą pažymėkite x ženkle

25.1 pagrindinį

25.2 vidurinį

25.3 įgis profesiją

25.4 kita (įrašykite).....

26. Ką galėtumėte palinkėti Jaunimo mokyklai?

.....
.....
.....
.....
.....

**Ačiū už laiką, skirtą anketos pildymui!
Sėkmės!**

Gerb. Kolega Mokytojau,

Šia anketa norime sužinoti Jaunimo mokyklų veiksmingumą, užtikrinant „iškritusių“ mokinių teisę į mokslą. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės tobulinti darbą Jaunimo mokykloje.

1. Kas paskatino mokinius pasirinkti mokytis Jaunimo mokykloje?

Pažymėkite x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
1.1.pasiūlė draugas					
1.2.pasiūlė klasės auklėtojas					
1.3.pasiūlė mokyklos socialinis pedagogas					
1.4.mokėsi mano brolis/sesuo					
1.5.pakvietė jaunimo mokyklos mokytojai					
1.6.pasiūlė bendrojo lavinimo mokytojai					
1.7. kita (įrašykite)					

2. Dėl kokių priežasčių dažniausia ateina jaunuoliai mokytis į Jaunimo mokyklą?

Pažymėkite x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
2.1.mokykloje nesisekė mokytis					
2.2.mokykla buvo toli nuo namų					
2.3. nesutarė su mokytojais					
2.4.nesutarė su klasės mokiniais					
2.5.mokykloje būtų paliktas antriems (treiems) metams					
2.6.neprisitaikė prie mokyklos reikalavimų, tvarkos					
2.7.mokinys dažnai ir ilgai sirgo					
2.8.mokykloje mokiniui nebuvo suteikta savalaikė pagalba					
2.9.tokių mokinių mokykloje nebuvo					
2.10kita (įrašykite)					

3. Kaip Jūsų auklėtiniui sekasi adaptuotis Jaunimo mokykloje?

Pažymėkite x ženklu po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
3.1. pradžioje buvo sunkiau nei dabar					
3.2. padėjo klasės vadovas /socialinis pedagogas/mokytojai/administracija					
3.3 ilgai vaikščiojo vienas, nesurado draugų					
3.4.dabar bendrauja tik su socialiniu pedagogu/klasės vadovu/psichologu					
3.5 iškart surado draugų					
3.6.kita (įrašyk).....					

4. Jaunimo mokykloje auklėtiniams sudarytos sąlygos:

Pažymėkite x ženklu po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Iš dalies sutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
4.1. lankyti atinkančius būrelius					
4.2. lankyti ikiprofesinį mokymą					
4.3. eiti į žygius, ekskursijas					
4.5. dalyvauti projektuose					
4.6. organizuoti šventes, akcijas					
4.7. gauti psichologo konsultacijas					
4.8. gauti mokytojų konsultacijas					
4.9. kita (įrašyk)					

5. Kokie ryškiausi Jūsų jaunimo mokyklos auklėtinių poreikiai šiose srityse:

5.1.Socialinėje.....

.....

5.2.Pedagoginiai.....

.....

5.3.Psichologiniai.....

.....

5.4.Kita.....

.....

6. Kokius Jūsų mokykla tenkina auklėtinių poreikius?

.....

7. Ar JM užtikrina švietimo prieinamumą „iškritusiems“ iš švietimo sistemos jaunuoliams?

Pažymėkite x ženklą tik vieną atsakymo langelį.

7.1. Taip

7.2. Ne

7.2. Nežinau

8. Ar JM užtikrina ugdymo kokybę „iškritusiems“ iš švietimo sistemos jaunuoliams?

Pažymėkite x ženklą tik vieną atsakymo langelį.

8.1. Taip

8.2. Ne

8.3. Nežinau

9. Kur Jūsų auklėtiniai planuoja mokytis toliau?

Pažymėkite x ženklą po vieną langelį kiekvienoje eilutėje.

	Dauguma	Kai kurie	Niekas
6.1. eis mokytis į vidurinę mokyklą			
6.2. eis mokytis į vidurinę vakarinę mokyklą			
6.3. stos į profesinę vidurinę mokyklą			
6.4. baigs vidurinę ir studijuos aukštojoje mokykloje (kolegijoje, universitete)			
6.5. dirbs ir mokysis			
6.6. dirbs pas tėvus, gimines			
6.7. kur nors įsidarbins			
6.8. užsiregistruos darbo biržoje			
6.9. eis į kursus			
6.10. nieko nedarys			
6.11. nežinau			

10. Kokios yra Jūsų jaunimo mokyklos stipriosios pusės ?

.....

11. Kokios yra Jūsų jaunimo mokyklos silpnosios pusės ?

.....

12. Kokių žinių, gebėjimų ir kompetencijų Jūs stokojate dirbant su rizikos grupės vaikais?

.....

13. Kokių kvalifikacijos kėlimo kursų pageidautumėte?

.....

14. Jūsų pedagoginio darbo stažas?

.....

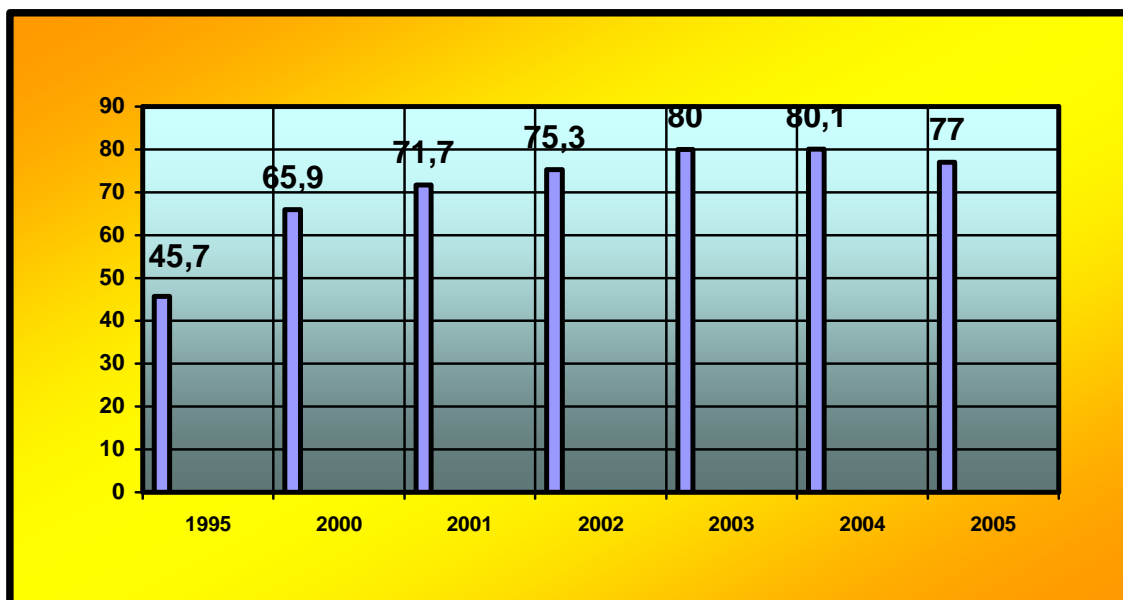
15. Jaunimo mokykloje dirbu ..... metų.

Ačiū už laiką, skirtą anketos pildymui!

Sėkmės!

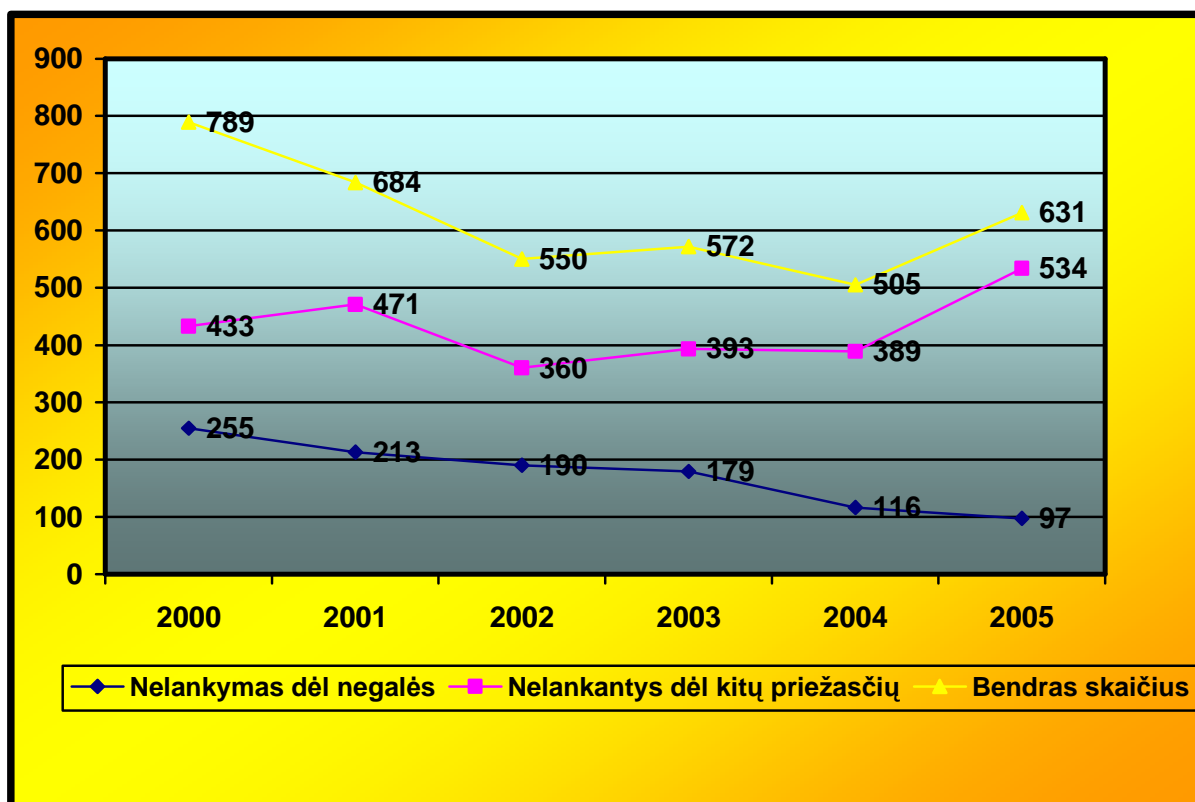
Lietuvos Respublikos prevencinėje politikoje naudojami „iškritimo“ iš švietimo sistemos apibrėžimai.

„Iškritusiojo“ iš švietimo sistemos apibrėžimas	Šaltinis	Trūkumai
„Iškritusieji“ iš nuosekliojo mokymosi sistemos asmenys – vaikai ir suaugusieji, neįgijo pagrindinio išsilavinimo pažymėjimo, taip pat mokiniai ir studentai, „iškritę“ iš profesinio mokymo įstaigų, mokslo ir studijų įstaigų ir neįgijo kvalifikacijos, reikalingos patekti į darbo rinką	Gairės pareiškėjams pagal Lietuvos 2004 – 2006 metų bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto „Žmogiškųjų išteklių plėtra“ 2.4 priemonę „Mokymosi visą gyvenimą sąlygų plėtojimas“, 2 psl.	Nediferencijuojama tarp įvairių išsilavinimo pakopų. Nesusieta su amžiaus grupėmis
Nuo 6-7 iki 16 metų amžiaus vaikai ir paaugliai, iškritę iš švietimo sistemos yra laikomi nelankančiais.	„Lietuvos švietimas“ 200239, 141 psl. (Leidinyje „Lietuvos švietimas skaičiais 2006“ jau nebepateikiamas apibrėžimas, tačiau pateikiama statistika iki 16 metų ; „Lietuvos švietimas skaičiais“, 44 psl.)	Dėmesys amžiaus grupei, o ne tam tikros pakopos išsilavinimo įgijimui. Nenurodoma, kiek pamokų praleidęs vaikas laikomas nelankančiu.
Nesimokantis vaikas – tai vaikas nuo 7 iki 16 metų (įskaitant ir šešiametį, kuriems tais kalendoriniais metais sueina septyneri), neintegruotas nė į vieną iš mokinių duomenų bazių arba įregistruotas į duomenų bazę, tačiau daugiau kaip vieną mėnesį be pateisinamos priežasties nesimokantis pagal privalomojo švietimo programas vaikas.	Pagal vaiko teisių apsaugos kontrolierės seime siūlomų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitos tvarkos aprašo projektą, kuris įsigaliojęs nuo 2007 metų	Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus siūlomas apibrėžimas – tiksliausias palyginus su naudojamais mokyklos nelankymo prevencinėje politikoje. Visgi jame taip pat akcentuojamas vaiko amžius, o ne tam tikro išsilavinimo pakopos įgijimas.
Mokyklos nelankantys vaikai – tai vaikai, kurie pedagogų tarybai pasiūlius, mokyklos tarybai nusprendus ir gavus savivaldybės švietimo padalinio rašytinų sutikimų išbraukti iš mokinių sąrašų, taip pat tie, kurie mokyklos turimais duomenimis turėtų lankyti, bet nelanko.	Dėl mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų apskaitos tvarkos patvirtinimo/Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimas 1997 m. rugpjūčio 4 d. Nr. 88938	Neatsiejama – mokyklos nelankymas kaip spręstina problema bei pašalinimas iš mokyklos kaip administracinio poveikio priemonė. Apibrėžimas nekonkretus, nenurodoma: kiek pamokų praleidęs asmuo laikomas nelankančiu; kokia sąsaja su amžiumi bei mokymo pakopa

Mokinių, įgijusių pagrindinį išsilavinimą, dalis (procentais) 1995-2005 m.

Švietimas 2005, Statistikos departamentas, 2006.

Mokyklos nelankančių privalomo mokyti amžiaus vaikų skaičius 2000-2005 m.

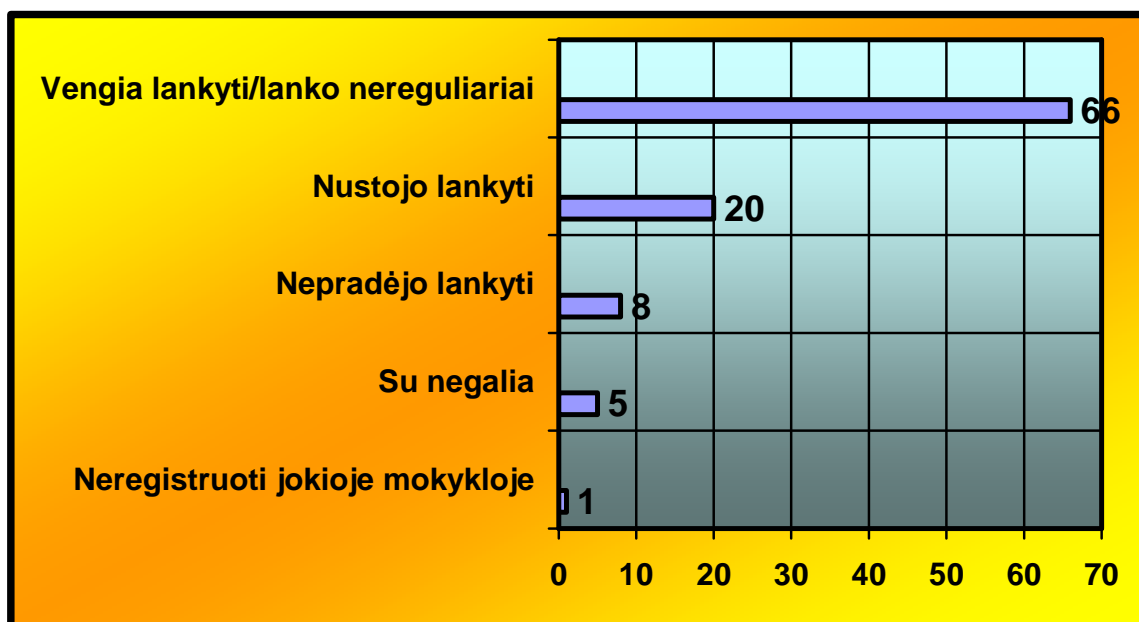

Lietuvos švietimas skaičiais 2006, LR Švietimo ir mokslo ministerija, 2006, psl. 44.

Mokinių, išstojusių iš mokymo įstaigų, skaičius (be perėjusių į kitas to paties tipo mokyklas)

Mokslo metai	Per mokslo metus išstojo mokinių	Nubyrėjimo procentas
Dieninės bendrojo lavinimo mokyklos		
1995-1996	6706	1,3
2000-2001	5502	1,0
2001-2002	5638	1,0
2002-2003	5258	0,9
2003-2004	6560	1,2
Profesinės mokyklos		
1995-1996	4163	8,4
2000-2001	5558	11,8
2001-2002	5235	11,15
2002-2003	5136	11,13
2003-2004	5726	12,8
2004-2005	6750	14,6

Švietimas 2005, Statistikos departamentas, Vilnius, 2006, psl.26

Mokyklų nelankantys ir vengiantys lankyti vaikai 2005 m., procentais

Informacija apie 2004/2005 mokslo metais nelankančius ir vengiančius lankyti mokyklą mokyklinio amžiaus vaikus, pateikta Vaikų teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2006.07.27., prieiga per internetą: <http://vaikams.lrs.lt/informaciniai/nelankantysmokyklos2005.pdf>

Nelankančių mokyklų mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų mokyklos nelankymo priežastys

Nelankymo priežastys	1997 10 01	1998 10 01	1999 10 01	2000 10 01	2001 10 01	2002 10 01	2003 10 01
Nenori mokytis	496	319	225	181	227	109	130
Neįveikia mokymo turinio	36	35	16	7	2	4	11
Konfliktuoja	4	3	6	3	7	-	2
Tingi mokytis	66	14	8	10	3	25	26
Nori dirbti	22	13	4	4	-	2	1
Nori į jaunimo mokyklą	3		3	-	-	2	-
Nori mokytis amato	15	7	2	-	-	-	2
Neleidžia tėvai	110	83	61	35	34	25	11
Sunki materialinė būklė	70	37	21	13	15	10	11
Asociali šeima	172	79	50	40	41	24	12
Dirba	69	23	3	3	1	8	1
Valkatauja	69	54	41	65	36	35	48
Silpna sveikata	128	22	6	5	2	1	7
Kitos priežastys	37	131	69	68	103	115	132
Iš viso:	1297	820	515	434	474	360	393

Duomenų šaltinis: ŠMM, 2003

Mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų suvestinė pagal gimimo metus

Moksleivių gimimo metai	Duomenys						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1981	1	4					
1982	163	129					
1983	638	369	75				
1984	238	145	217	54	1		
1985	96	55	89	151	65	2	
1986	56	27	50	77	169	41	3
1987	33	14	26	57	102	124	38
1988	18	25	19	26	44	73	114
1989	20	10	13	15	23	40	67
1990	17	20	8	14	15	19	38
1991	17	22	6	11	12	21	26
1992			11	11	8	16	23
1993			1	8	6	7	18
1994					6	5	16
1995						12	7
1996							30
Iš viso	1297	820	515	434		360	393

Duomenų šaltinis: ŠMM, 2003

Mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus vaikų iki 16 metų suvestinė pagal klases

Klasė	Duomenys						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Priešmokyklinė grupė			1	3			
1	53	69	33	30	35	18	44
2	28	24	11	16	17	10	14
3	43	31	17	21	20	13	21
4	69	62	44	29	26	35	35
5	186	106	72	54	56	57	44
6	201	141	102	82	71	55	49
7	220	131	83	78	89	73	81
8	168	115	65	55	86	55	57
9	151	68	46	44	53	27	36
10	123	49	15	8	12	10	3
Spec. lavinimo			1				
PTM grupė	55	24	24	12	3	4	8
Pastabos (nelankė)			1	1	3	2	1
Iš viso	1297	820	515	433	471	360	393

Duomenų šaltinis: ŠMM, 2003